

**National Library
of Sweden**

Denna bok digitaliserades på Kungl. biblioteket år 2012

STATENS OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1948:3
INRIKESDEPARTEMENTET

BETÄNKANDE

MED FÖRSLAG TILL

ÄNDRAD BUTIKSTÄNGNINGSS-
LAGSTIFTNING

AVGIVET AV

1947 års butikstängningssakkunniga

S T O C K H O L M

1 9 4 8

Statens offentliga utredningar 1948

Kronologisk förteckning

1. Betänkande med förslag rörande organisation och avlöningsförhållanden m. m. vid lantmäteristyrelsen och länslantmäterikontoren. Idun. 120 s. Jo. ~~42~~
2. Betänkande med utredning och förslag rörande organisationen av verksamheten för jordbrukets yttre och inre rationalisering. Idun. 220 s. Jo.
3. Betänkande med förslag till ändrad butikstängning lagstiftning. Norstedt. 148 s. I.
4. Markutredningen. 1. Betänkande med förslag till vissa ändringar i expropriationslagstiftningen. Marcus. 169 s. Ju.

Ann. Om särskild tryckort ej angives, är tryckorten Stockholm. Bokstäverna med fetstil utgöra begynnelse bokstäverna till det departement, under vilket utredningen avgivits, t. ex. E. = ecklesiastikdepartementet
Jo. = jordbruksdepartementet.

STATENS OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1948:3
INRIKESDEPARTEMENTET

BETÄNKANDE

MED FÖRSLAG TILL

ÄNDRAD BUTIKSTÄNGNINGS-
LAGSTIFTNING

AVGIVET AV

1947 års butikstängningssakkunniga

STOCKHOLM 1948

KUNGL. BOKTRYCKERIET. P. A. NORSTEDT & SÖNER
474122

STÄMME OCH FÖRSAMLINGAR I SVERIGE
SAMLINGSBOK FÖR 1947

DELLÄMNING

1947

ÄNDRAD BUTIKSTÄNGNING

DAGSTÄLLNING

1947

1947 års tillämpningsföreskrifter

1947

1947 års tillämpningsföreskrifter

Till Herr Statsrådet och Chefen för Kungl. Inrikesdepartementet.

Med stöd av nådigt bemyndigande den 28 februari 1947 tillkallade Herr Statsrådet den 6 mars samma år t. f. byråchefen i socialstyrelsen, revisionssekreteraren K. E. Alexanderson, verkställande direktören i Sveriges köpmannaförbund G. Borgström, ledamoten av riksdagens andra kammare, fru S. H. E. Ekendahl, förbundsordföranden i svenska handelsarbetareförbundet S. A. Johansson, personalkonsulenten hos Stockholms allmänna restaurant aktiebolag, fru G. Julin, revisorn hos kooperativa förbundet H. Landström samt ledamoten av riksdagens första kammare, nuvarande byråchefen i överstyrelsen för yrkesutbildning I. Osvald att såsom sakkunniga biträda med utredning rörande revision av butikstängningslagstiftningen. Tillika uppdrogs åt Alexanderson att såsom ordförande leda de sakkunnigas arbete.

Enligt vederbörligt bemyndigande uppdrog herr Statsrådet den 11 april 1947 åt sekreteraren i statens utlänningskommission L. W. Vogel att, räknat från och med den 1 april samma år, vara de sakkunnigas sekreterare.

Den 30 september 1947 tillkallade chefen för socialdepartementet, efter nådigt bemyndigande, advokaten T. Backe att biträda de sakkunniga såsom expert.

Beträffande direktiven för de sakkunnigas arbete hänvisas till vad som anföres under rubriken De sakkunnigas uppdrag.

De sakkunniga ha antagit benämningen 1947 års butikstängningssakkunniga.

För att tagas under övervägande vid utredningsuppdragets fullgörande ha till de sakkunniga överlämnats dels två framställningar från Valter Vasila, Stockholm, och Märta Ohlsson, Malmö, och dels Kungl. Maj:ts cirkulär den 6 juni 1947 till de statliga kommittéerna angående förenkling av förvaltningsförfarandet jämte de förslag och påpekanden rörande butikstängningslagstiftningen, vilka inkommit till justitiedepartementet i anledning av Kungl. Maj:ts motsvarande cirkulär till vissa statsmyndigheter.

De sakkunniga få härmed vördsamt överlämna betänkande med utredning och förslag angående ändrad butikstängningslagstiftning. Därmed ha de sakkunniga slutfört sitt uppdrag.

Den tillkallade experten har avgivit särskilt yttrande.

Stockholm den 20 december 1947.

ERIK ALEXANDERSON.

GUSTAF BORGSTRÖM.

SIGRID EKENDAHL.

S. A. JOHANSSON.

GERTRUD JULIN.

HOLGER LANDSTRÖM.

INGRID OSVALD.

Lorentz Vogel.

Förslag

till

lag angående ändring i butikstängningslagen den 29 juni 1945 (nr 422)
samt om fortsatt giltighet av samma lag.

Härigenom förordnas *dels* att 2, 5, 11 och 18 §§ butikstängningslagen den 29 juni 1945 skola erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives *och dels* att lagen, vilken gäller till och med den 31 december 1948, skall äga fortsatt giltighet.

2 §.

1 mom. Denna lag äger icke tillämpning å:

-
- 3) försäljning i järnvägsvagn eller å annat trafikmedel till resande;
 - 4) försäljning av program eller liknande trycksaker, konfektyrer, färsk frukt eller levande blommor i teatrar, biografier och andra nöjeslokaler;
 - 5) försäljning från automatapparat, som bedrives i anslutning till butik, där samma slags varor saluföras, eller i järnvägs väntsal eller inom annan huvudsakligen för de resande avsedd del av järnvägs stationsområde, under förutsättning att automatapparaten är av typ, som blivit av arbetsrådet godkänd för försäljning av varor av ifrågavarande slag;
 - 6) försäljning, som lantbrukare, trädgårdsodlare eller fiskare i ringa omfattning och utan samband med annan handel bedriver med egna lantmanna- eller trädgårdsprodukter eller fisk av egen fångst;
 - 7) försäljning av leksaksballonger eller andra smärre leksaker, om försäljningen sker utomhus och i ringa omfattning samt utan samband med annan handel;
 - 8) försäljning, utan samband med annan handel, dels av periodiska skrifter och dels utomhus jämväl av andra tryckta skrifter;
 - 9) försäljning av kataloger, fotografier, minnessaker eller dylikt i museer eller utställningslokaler eller å andra sådana platser;
 - 10) tillfällig försäljning för välgörande eller annat ideellt ändamål; samt
 - 11) öppethållande av lokal, där utställningar av verk av bildande konst ävensom alster av konsthantverk och konstindustri, avsedda för försäljning, anordnas, för visning av dessa konstverk.

2 mom. Beträffande försäljning av motor- eller smörjoljor eller andra för framförande av motorfordon nödvändiga varor skall, såframt försäljningen sker från upplagsställe, där andra varor ej saluföras, i stället för bestämmelserna i 4—12 §§ gälla vad i detta moment sägs.

Länsstyrelsen äger efter framställning av näringsidkare, som driver försäljning som nyss sagts, och under förutsättning att tillräckligt antal dylika

näringsidkare inom orten förbundit sig att hålla försäljningen öppen för allmänheten i enlighet med turordning, som av länsstyrelsen fastställles, för viss ort förordna att dylikt försäljningsställe icke må hållas öppet å andra tider än som angives i sådan turordning. Vid fastställande av turordning skall hänsyn tagas såväl till en rättvis fördelning av öppethållningstiderna mellan olika näringsidkare som till allmänhetens intresse av att under största möjliga del av dygnet äga tillgång till dylik försäljning.

Förordnande, som meddelats enligt detta moment, må förbindas med de villkor, som finnas påkallade, och kan när skäl därtill äro återkallas eller ändras. Har dylikt förordnande icke meddelats, skall försäljning, varom här är fråga, vara undantagen från denna lags tillämpning.

5 §.

Å sön- eller helgdag må butik ej hållas öppen för allmänheten. Fotografiateljé må dock hållas öppen för allmänheten under två timmar samt butik, där handel idkas huvudsakligen med mejerivaror, ägg, margarin, bageri- och konditorivaror, pilsnerdricka, alkoholfria drycker, färsk frukt eller levande blommor, mellan klockan 8 och klockan 10.

Inträffa sön- — — — klockan 10.

11 §.

1 mom. Näringsidkare må under nedan i denna paragraf angivna förutsättningar meddelas tillstånd att hålla butik öppen för allmänheten eller att annorstädes idka försäljning till allmänheten å tid, då sådant eljest icke är förenligt med bestämmelserna i denna lag. Tillstånd till sådan i 3 mom. 2) eller 3) omnämnd försäljning, vilken skall äga rum under högst sju dagar i följd, beviljas av polismyndigheten. I övriga fall meddelas tillstånd av länsstyrelsen.

Ansökning om — — — äga rum.

Tillfälle att avgiva yttrande över gjord ansökning skall, där ej fråga är om öppethållande eller försäljning under allenast kort tid, beredas drätselkammare eller kommunalnämnd. Kommunens beslutande myndighet må uppdraga åt annan kommunal nämnd, beredning eller styrelse att avgiva sådant yttrande.

2 mom. Tillstånd, varom — — — liknande synpunkt.

3 mom. Föreligger ej hinder enligt 2 mom., skall vid prövning av ansökning skälig hänsyn tagas till den olägenhet för annan handel, som skulle uppkomma vid bifall till framställningen, varjämte i övrigt följande regler skola lända till efterrättelse:

1) försäljning av konfektyrer, kex, alkoholfria drycker, färsk frukt, fikön, dadlar, russin, honung i förpackningar om högst 100 gram, produkter av svensk frukt, saft, levande blommor, tryckta skrifter, mindre pappersartiklar och tändstickor må, under förutsättning att under den vanliga affärstiden endast dessa varor saluhållas, medgivas i den omfattning, som finnes

påkallad med hänsyn till allmänhetens behov av dylik försäljning, i allmänhet dock icke någon veckodag längre än till klockan 22 eller den senare tidpunkt, som vid försäljning i anslutning till trafikinrättning är påkallad av de resandes behov;

2) försäljning i samband med nöjestillställning, idrottstävling, friluftsbad eller dylikt må medgivas under den utsträckta tid, som med hänsyn till förhållandena anses erforderlig; dock må tillståndet i regel avse försäljning endast av de under 1) nämnda varuslagen samt lagad mat;

3) försäljning utomhus av varm korv samt bröd, potatis och senap, som tillhandahållas i samband med korven, må medgivas i den utsträckning, som anses lämplig, dock endast från fastställd plats;

4) öppethållande eller försäljning i andra fall må medgivas, då synnerliga skäl därtill äro.

Den som enligt 1) eller 2) här ovan erhållit medgivande till försäljning av vissa varor under utsträckt affärstid och som av den i lagen den 11 juni 1943 angående statsmonopol å tillverkning och import av tobaksvaror omförmälda monopolutövaren antagits såsom återförsäljare av tobaksvaror äger därjämte i den omfattning och på de villkor, som av monopolutövaren bestämts, försälja dylika varor.

4 mom. Tillstånd meddelas — — — därtill äro.

I tillståndet skall angivas den tid på dygnet, under vilken öppethållande eller försäljning får äga rum, samt de varuslag, som därunder få försäljas, och må däri meddelas de ytterligare föreskrifter rörande försäljningens anordnande, som finnas erforderliga.

Till den, som erhåller tillstånd, skall utfärdas bevis härom, vari villkoren för tillståndet skola angivas. Detta bevis skall, om rörelsen drives å särskilt försäljningsställe, vara uppsatt å väl synlig plats därstädes, samt i annat fall ständigt vara tillgängligt hos den, som bedriver försäljningen.

Beslut varigenom tillstånd lämnats skall tillkännagivas genom anslag i länsstyrelsens eller polismyndighetens lokal. Sådant tillkännagivande bör ske inom fem dagar från beslutets dag.

18 §.

Över beslut, som enligt denna lag meddelas av länsstyrelse eller polismyndighet, må klagan föras inom tid, som för överklagande av förvaltande myndigheters och ämbetsverks beslut är bestämd, dock att talan icke må föras mot länsstyrelsens beslut i anledning av besvär över polismyndighets beslut.

Beslut, varigenom meddelats tillstånd som i 11 § sägs, skall anses hava kommit klagande till del den dag, då beslutet tillkännagivits genom anslag, som i 11 § sägs. Sådant beslut skall utan hinder av besvär lända till efterrättelse, intill dess annorlunda kan vara förordnat.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1949.

Sådan försäljning från automatapparater, vilken varit undantagen från tillämpningen av butikstängningslagen den 29 juni 1945 i dess hittillsvarande lydelse, må utan hinder av bestämmelserna i denna lag fortfarande äga rum, därest apparaten funnits uppsatt före denna lags ikraftträdande.

Särskilt tillstånd enligt 11 § 3 mom. i butikstängningslagen den 18 juli 1942 eller den 29 juni 1945, vilket meddelats för tid efter den 31 december 1948, skall fortfarande gälla, därvid tillstånd som meddelats enligt 3 mom. 1), 2), 4) eller 6) skall anses meddelat jämlikt 11 § 3 mom. 1) enligt den nya lydelse, nämnda lagrum erhållit genom denna lag. Ännu gällande tillstånd jämlikt 11 § butikstängningslagen den 22 juni 1939 skall upphöra att gälla den 31 december 1948.

Inledning.

Den nuvarande butikstängningslagens förhistoria och innehåll.

I Sverige har under snart fyrtio år funnits lagstiftning, innefattande förbud mot idkande av handel under vissa tider av dygnet. Den första lagen i ämnet tillkom år 1909 och efterträddes av 1919 års lag om begränsning av tiden för idkande av handel och viss annan rörelse.

1919 års lag avlöstes av 1939 års butikstängningslag. Upprinnelsen till denna är att söka i ett av arbetstidsutredningen angående affärs- och kontorsanställda den 31 december 1937 avgivet betänkande med förslag till bland annat en butikstängningslag (SOU 1937:55). Ett på grundval av nämnda betänkande samt däröver avgivna yttranden upprättat förslag till lag i ämnet framlades genom proposition (nr 96) för 1939 års lagtima riksdag som, sedan andra lagutskottet i ärendet avgivit utlåtande (nr 31), med vissa mindre jämkningar antog förslaget. Den därefter utfärdade lagen erhöll tre års giltighetstid.

Den år 1939 antagna lagen efterföljdes av 1942 års butikstängningslag, som likaledes erhöll en treårig giltighetstid. Denna lag grundade sig på en av 1941 års arbetstids- och butikstängningssakkunniga den 24 februari 1942 framlagd utredning samt däröver avgivna yttranden. Förslag till lagen framlades genom proposition (nr 349) för 1942 års riksdag. Lagförslaget, vilket i stort sett överensstämde med 1939 års lag, antogs av riksdagen med allenast några smärre avvikelser, förordade av andra lagutskottet i dess i ämnet avgivna utlåtande (nr 49).

1942 års lag avlöstes av butikstängningslagen den 29 juni 1945, vilken bygger på en av arbetsrådet den 20 december 1944 avlämnad utredning jämte däröver avgivna yttranden. Sedan förslag till lagen genom proposition (nr 197) förelagts 1945 års riksdag och andra lagutskottet avgivit utlåtande (nr 57) i ärendet, antog riksdagen lagförslaget med några mindre jämkningar, som förordats av utskottet. Lagen överensstämmer i huvudsak med 1939 och 1942 års lagstiftning i ämnet och gäller till och med den 31 december 1948.

Butikstängningslagen den 29 juni 1945 äger tillämpning å såväl butiker som försäljning annorstädes än i butik. Med butik förstås härvid försäljningsställe, där detaljhandel idkas. Såsom butik betraktas även rakstuga, frisørsalong och fotografiateljé. Huvudregeln är att butik får hållas öppen

för allmänheten endast under tid då det enligt lagen är medgivet, den s. k. affärstiden. Utan hinder av bestämmelserna i lagen får dock kund betjänas, som inkommit i försäljningslokal, rakstuga, frisørsalong eller fotografiateljé å affärstid. Likaledes får vara utlämnas eller försändas, om den sålts i butik under affärstid eller till kund som nyss sagts. Yrkesmäns försäljning till allmänheten av viss vara annorstädes än i butik får ske endast å affärstid för handel med dylik vara.

Jämlikt 2 § i butikstängningslagen undantagas från dennas tillämpningsområde följande slag av försäljning eller öppethållande, nämligen 1) försäljning, som bedrivs under utövning av eller i samband med ordnad restaurang-, kafé- eller konditorirörelse, såframt därvid till avhämtning eller försändning icke försäljas andra varor än lagad mat, bageri- och konditorivaror, alkoholfria drycker eller tryckta skrifter, 2) försäljning å apotek, 3) försäljning av motor- eller smörjoljor eller andra för framförande av motorfordon nödvändiga varor, såframt försäljningen sker från upplagsställe, där andra varor ej saluföras, 4) försäljning i järnvägsvagn eller å annat trafikmedel till resande, 5) försäljning av program eller liknande trycksaker, konfektyrer, färsk frukt eller levande blommor i teatrar, biografier och andra nöjeslokaler, 6) försäljning av konfektyrer i förpackning eller färsk frukt från automatapparat, som är uppsatt utanför butik, där sådana varor saluföras, och som handhaves av butiksinnehavaren, ävensom från dylik apparat, som är uppsatt i järnvägs väntsal eller inom annan huvudsakligen för de resande avsedd del av järnvägs stationsområde, 7) försäljning, som lantbrukare, trädgårdsodlare eller fiskare i ringa omfattning och utan samband med annan handel bedriver med egna lantmanna- eller trädgårdsprodukter eller fisk av egen fångst, 8) försäljning av leksaksballonger eller andra smärre leksaker, om försäljningen sker utomhus och i ringa omfattning samt utan samband med annan handel, 9) försäljning, utan samband med annan handel, dels av periodiska skrifter och dels utomhus jämväl av andra tryckta skrifter, 10) försäljning av kataloger, fotografier, minnessaker eller dylikt i museer eller utställningslokaler eller å andra sådana platser, 11) tillfällig försäljning för välgörande eller annat ideellt ändamål samt 12) öppethållande av lokal, där utställningar av verk av bildande konst ävensom alster av konsthantverk och konstindustri, avsedda för försäljning, anordnas, för visning av dessa konstverk.

I 4 och 5 §§ butikstängningslagen givas bestämmelser angående den vanliga affärstiden. Å söckendag får butik hållas öppen för allmänheten från klockan 8 till klockan 19. Under tiden från och med den 10 till och med den 23 december får dock tiden för öppethållandet utsträckas till klockan 20. Butik, där handel idkas huvudsakligen med mejerivaror, ägg, margarin eller bageri- och konditorivaror, får å söckendag hållas öppen för allmänheten jämväl mellan klockan 7,30 och klockan 8. Å påskafton, pingstafton, midsommarafton, julafton och nyårsafton får butik ej hållas öppen efter klockan 16. För sön- och helgdagar gäller att butikerna då

skola hållas stängda för allmänheten. Butik, där handel idkas huvudsakligen med mejerivaror, ägg, margarin, bageri- och konditorivaror, pilsnerdricke, alkoholfria drycker, färsk frukt eller levande blommor, får dock hållas öppen för allmänheten mellan klockan 8 och klockan 10. Inträffa sön- eller helgdagar i följd, får vidare rakstuga eller frisérsalong hållas öppen en av dessa dagar mellan sistnämnda klockslog.

Kommunerna kunna i viss utsträckning förordna om avvikelser från den vanliga affärstiden. I kommun må sålunda bestämmas, att den vanliga affärstiden skall inskränkas eller att densamma får, utan att förlängas för vecka räknat, helt eller delvis förläggas å annan tid än den i 4 eller 5 § medgivna, å sön- eller helgdag dock ej under högmässogudstjänst. En förutsättning är att avvikelsen finnes lämplig ur allmän synpunkt och prövas kunna ske utan otillbörligt förfång för företag inom kommunen, som driva rörelse i butik, eller för företag, som driva sådan rörelse av visst slag. Där det inom viss kommun kan anses erforderligt för att möjliggöra för skogs- och flottningsarbetare samt andra långt från hemmet sysselsatta personer att göra inköp å fritid, må vidare bestämmas, att butik under sön- eller helgdag får hållas öppen under högst två timmar, dock ej under högmässogudstjänst. En kommunal avvikelse skall gälla hela kommunen, där ej synnerliga skäl till annat föranleda. Olika bestämmelser få meddelas för butiker av skilda slag. Bestämmelser få även meddelas för endast butiker av visst slag men få däremot icke begränsas till en eller flera angivna butiker. De avsedda butikerna skola, i den mån så lämpligen låter sig göra, angivas genom uppräknande av de varuslag vilka, uteslutande eller huvudsakligen, saluhållas i butikerna.

Om kommunal avvikelse beslutar den myndighet, som utövar kommunens beslutanderätt. När fråga om sådan avvikelse uppkommit hos den kommunala myndigheten, skall tillfälle beredas näringsidkare, arbetstagare och andra, som skulle beröras av avvikelsen, att genom sina sammanslutningar eller på annat sätt uttala sig i ärendet. Beslut om kommunal avvikelse skall underställas länsstyrelsen och för sådant ändamål överlämnas, där det avser annan stad än Stockholm, till magistraten eller kommunalborgmästaren och beträffande kommun å landet till landsfiskalen i orten. Magistraten, kommunalborgmästaren eller landsfiskalen skall insända beslutet till länsstyrelsen med eget utlåtande. Länsstyrelsen äger att helt eller delvis fastställa eller ock ogilla beslut om kommunal avvikelse. Fastställt beslut skall på vederbörande kommuns bekostnad ofördröjligen kungöras genom dess införande i länskungörelserna. Därjämte skall genom vederbörande kommunala myndighets försorg tillkännagivande om kungörelsen med angivande av dess huvudsakliga innehåll införas i minst en tidning inom orten. Ändring eller upphävande av kommunal avvikelse skall ske i samma ordning som nu sagts.

Enligt övergångsbestämmelserna till den nuvarande butikstängningslagen skall beslut, varigenom i kommun med stöd av 1919, 1939 eller 1942 års butikstängningslag fastställts kortare affärstid än den i 4 eller 5 § av 1945

års lag medgivna, förbliva i denna del giltigt till dess det upphävs i den ordning, som 1945 års lag föreskriver.

Tillstånd att hålla butik öppen för allmänheten eller att annorstädes idka försäljning till allmänheten å tid, då sådant eljest icke är förenligt med lagens bestämmelser, kan meddelas näringsidkare av länsstyrelsen. Bestämmelser härom äro intagna i 11 § butikstängningslagen. Ansökning om dylikt särskilt tillstånd till annan affärstid än den vanliga skall innehålla uppgift om den tid och de varuslag, som framställningen avser, samt de närmare omständigheter, under vilka öppethållandet eller försäljningen avses skola äga rum. Tillfälle att avgiva yttrande över gjord ansökning skall, där ej fråga är om öppethållande eller försäljning under allenast kort tid, av länsstyrelsen beredas stads- eller kommunalfullmäktige eller, där kommunalfullmäktige ej finnas, kommunalnämnden. Kommunens beslutande myndighet må uppdraga åt kommunal nämnd, beredning eller styrelse att avgiva sådant yttrande. Avser ansökning försäljning av tobaksvaror i stad eller stadsliknande samhälle, skall länsstyrelsen före ärendets avgörande inhämta utlåtande över ansökningen från statens tobaksnämnd.

Beviljat tillstånd till annan affärstid än den vanliga skall gälla för viss tid eller tills vidare och kan återkallas, när skäl därtill äro. I tillståndet skall angivas den tid på dygnet, under vilken öppethållande eller försäljning får äga rum, samt de varuslag, som därunder få säljas. Länsstyrelsen äger meddela de ytterligare föreskrifter rörande försäljningens anordnande, som finnas erforderliga. Länsstyrelsen skall till den, som erhåller tillstånd, utfärda bevis härom, vari villkoren för tillståndet skola angivas. Detta bevis skall, om rörelsen drives å särskilt försäljningsställe, vara uppsatt å väl synlig plats därstädes samt i annat fall ständigt vara tillgängligt hos den, som bedriver försäljningen. Beslut varigenom tillstånd lämnats skall tillkännagivas genom anslag i länsstyrelsens lokal. Sådant tillkännagivande bör ske inom fem dagar från beslutets dag.

Tillstånd till annan affärstid än den vanliga må ej medgivas, om sökanden icke uppfyller de villkor, som gälla för idkande av handel i allmänhet, eller anledning finnes till antagande att han icke är lämplig att utöva verksamheten eller hinder prövas föreligga ur hälsovårds-, ordnings-, säkerhets- eller liknande synpunkt.

I 11 § 3 mom. angivas sju olika fall, i vilka tillstånd till annan affärstid än den vanliga kan medgivas, där ej hinder som ovan sagts föreligger. Nedanstående regler skola därvid lända till efterrättelse, varvid hänsyn bland annat skall tagas å ena sidan till det gagn för allmänheten och å andra sidan till de olägenheter för annan handel, som skulle uppkomma vid bifall till gjord framställning.

Enligt 11 § 3 mom. 1) kan, där ej särskilda skäl till annat föranleda, medgivande lämnas till sådan försäljning av konfektyrer, kex, alkoholfria drycker, färsk frukt, fikon, dadlar, russin, honung i förpackningar om högst 100 gram, produkter av svensk frukt, levande blommor, tryckta skrifter, vykort och tändstickor, vilken skall bedrivas från kiosk, stånd, bord

eller annat sådant försäljningsställe, där under den vanliga affärstiden endast nämnda varor tillhandahållas. I allmänhet får tillstånd därvid icke lämnas till försäljning någon veckodag längre än till klockan 22. Medgivande varom här är fråga kan vidare lämnas till försäljning av nämnda varor annorledes än från särskilt försäljningsställe, om försäljningen icke är förbunden med handel med andra varor och i övrigt skäl därtill anses föreligga.

Där ej särskilda skäl till annat föranleda, kan enligt 11 § 3 mom. 2) tillstånd lämnas till försäljning av konfektyrer, kex, alkoholfria drycker, färsk frukt, fikon, dadlar, russin, honung i förpackningar om högst 100 gram, produkter av svensk frukt och periodiska skrifter från annan butik än ovan under 1) sagts, där under den vanliga affärstiden endast dessa varor saluhållas. I allmänhet får icke för någon veckodag medgivas längre öppet-hållande än till klockan 22.

I samband med nöjestillställning, idrottstävling, friluftsbad eller dylikt kan jämlikt 11 § 3 mom. 3) medgivas försäljning under den utsträckta tid, som med hänsyn till förhållandena anses erforderlig. Tillståndet får dock i regel avse försäljning endast av de ovan under 1) nämnda varuslagen samt lagad mat och tobaksvaror.

Försäljning i direkt anslutning till station för järnvägs- eller lufttrafik eller för mer betydande sjö-, spårvägs- eller busstrafik kan med stöd av 11 § 3 mom. 4) medgivas under den utsträckta tid, som kan anses betingad av de resandes behov. I regel får medgivandet dock avse försäljning allenast av de under 1) nämnda varuslagen samt tobaksvaror och mindre pappersartiklar.

I 11 § 3 mom. 5) uttalas att försäljning utomhus av varm korv eller varm fisk samt bröd, potatis och senap, som tillhandahållas i samband därmed, må medgivas i den utsträckning, som kan anses lämplig, dock endast från fastställd plats.

Såframt icke särskilda skäl till annat föranleda, kan med stöd av 11 § 3 mom. 6) medgivande lämnas till sön- eller helgdagsförsäljning under högst två timmar av levande blommor samt konfektyrer, kex, färsk frukt, fikon, dadlar, russin, honung i förpackningar om högst 100 gram och produkter av svensk frukt från annan butik än under 1) sägs, där under den vanliga affärstiden endast dessa varor saluhållas. Under samma förutsättning kan öppethållande av fotografiateljé medgivas under högst två timmar under sön- eller helgdag.

Slutligen kan enligt 11 § 3 mom. 7) öppethållande eller försäljning i andra fall medgivas, då synnerliga skäl därtill äro.

Jämlikt övergångsbestämmelserna till den nuvarande butikstängningslagen är tillstånd, som enligt 11 § i 1939 eller 1942 års butikstängningslag meddelats för viss tid efter 1945 års utgång eller tills vidare, giltigt intill den bestämda tidens utgång eller till dess att tillståndet återkallats.

Är eftergift från butikstängningslagens bestämmelser påkallad av särskilt trängande behov, äger Kungl. Maj:t förordna, att sådan eftergift må

tillgodonjutas för visst tillfälle, viss plats eller visst slag av rörelse. I förordnandet skola meddelas de närmare föreskrifter, som i samband med eftergiften finnas erforderliga.

Arbetsrådet har att taga särskild befattning med frågor rörande butikstängningslagens tillämpning. Sålunda stadgas att på begäran av domstol, länsstyrelse, allmän åklagare eller den, vars rätt därav beröres, det åligger arbetsrådet att avgöra, huruvida butikstängningslagen äger tillämpning å viss försäljning eller visst öppethållande av butik. Är mål, som handlägges vid domstol, beroende av fråga, varom nyss sagts, skall domstolen hänskjuta frågan till arbetsrådet, när part sådant äskar eller domstolen finner det nödigt. Slutligt utslag får i förevarande fall icke meddelas av domstolen, förrän arbetsrådets beslut kommit domstolen till handa. I annan fråga rörande butikstängningslagens tillämpning än nyss sagts har arbetsrådet att avgiva utlåtande på begäran av domstol, länsstyrelse, allmän åklagare eller den, vars rätt därav beröres. Särskilda bestämmelser meddelas i butikstängningslagen rörande arbetsrådets sammansättning vid handläggningen av förevarande ärenden.

Hålles butik öppen för allmänheten eller idkas försäljning till allmänheten i fall, då sådant enligt butikstängningslagen eller enligt föreskrift, som meddelats med stöd av lagen, icke är tillåtet, skall näringsidkaren straffas med dagsböter. Har han tidigare, dock ej mer än två år före det stämning delgivits, dömts för förseelse varom nyss nämnts, får antalet dagsböter ej sättas under fem. Underlåter näringsidkare att iakttaga bestämmelsen om uppsättande m. m. av bevis om tillstånd till annan affärstid än den vanliga, skall han straffas med böter från och med fem till och med femtio kronor. Har någon, som beviljats tillstånd enligt 11 § butikstängningslagen, dömts till förseelse mot nämnda lag, skall avskrift av utslaget utan dröjsmål översändas till länsstyrelsen. Förseelse mot butikstängningslagen åtalas vid polisdomstol, där sådan är inrättad, men eljest vid allmän domstol. Böter som ådömas enligt lagen tillfalla kronan. Vid verksamhet, som bedrives av stat eller kommun, skall verksamhetens föreståndare straffas såsom näringsidkare. Detsamma skall gälla, där länsstyrelsen efter framställning av näringsidkare godtagit viss person såsom verksamhetens föreståndare i näringsidkarens ställe. I fråga om köping, som icke utgör egen kommun, samt municipalsamhälle skall vad i butikstängningslagen sägs om kommun äga motsvarande tillämpning för köpingens och municipalsamhällets del. Av kommun enligt lagen fattat beslut får således icke gälla köpingen eller samhället. Klagan över beslut av länsstyrelse enligt butikstängningslagen må föras hos Kungl. Maj:t i vederbörande statsdepartement i den ordning, som för överklagande av förvaltande myndigheters och ämbetsverks beslut är bestämd. Innefattar beslutet tillstånd jämlikt 11 § till försäljning av tobaksvaror i stad eller stadsliknande samhälle, äger tobaksnämnden föra talan mot beslutet. Beslut, varigenom meddelats tillstånd som i 11 § sägs, skall anses ha kommit klagande till del den dag, då beslutet tillkännagivits genom anslag i länsstyrelsens lokal. Så-

dant beslut skall utan hinder av besvär lända till efterrättelse intill dess annorlunda kan vara förordnat.

Slutligen må nämnas att butikstängningslagen innehåller en bestämmelse att där i lag eller författning ytterligare begränsning stadgats beträffande öppethållande eller försäljningstid, sådan begränsning skall lända till efterrättelse.

De sakkunnigas uppdrag.

Den 28 februari 1947 bemyndigade Kungl. Maj:ts statsrådet Mossberg att tillkalla sakkunniga för att biträda med utredning rörande revision av butikstängningslagstiftningen. I direktiven för utredningen anförde statsrådet bland annat följande.

Vad först angår frågan om butikstängningslagen bör bibehållas även i fortsättningen har det stundom gjorts gällande att, eftersom en särskild arbetstidslag numera reglerade arbetstiden för personalen i detaljhandelsföretagen, även de minsta, något behov av en butikstängningslag icke föreläge. Då lagen fastmera medförde besvär och olägenheter för allmänheten, borde den avskaffas. Enligt min åsikt låter sig emellertid detta icke göra. Även om arbetstiden för de anställda numera är reglerad i annan ordning, kräva andra viktiga sociala önskemål liksom också näringspolitiska intressen att butikstängningslagen bibehålles. Jag syftar härvid särskilt på angelägenheten av att trygga skälig fritid åt butiksinnehavarna själva och att åstadkomma i stort sett likartade konkurrensförhållanden mellan de olika företagen.

Om alltså enligt min mening en butikstängningslag bör finnas även i fortsättningen, återstår att besvara frågan om lagens innehåll bör ändras. Jag håller för min del före att vissa jämkningar kunna företagas i lagen i syfte att tillgodose allmänhetens intresse av en förbättrad varudistribution. De gällande bestämmelserna medföra i regel svårigheter för yrkesarbetande personer att göra inköp i butik, understundom betydande sådana. Särskild uppmärksamhet påkalla härvid de förvärvsarbetande husmödrarnas problem. Det bör understrykas att den rådande bristen på arbetskraft gör det önskvärt att icke några onödiga hinder resas mot de gifta kvinnornas yrkesarbete.

Frågan vilka ändringar i nyssnämnda riktning som kunna företagas i butikstängningslagstiftningen torde böra utredas av särskilda sakkunniga. Dessa böra i kontakt med de olika av spörsmålet berörda grupperna söka nå fram till en lösning, som kan tillgodose såväl konsumenternas krav som köpmännens och de anställdas berättigade intressen. Några av de vägar, som kunna tänkas leda till en mera tillfredsställande ordning, må här antydast.

Enligt den nuvarande lagen få butikerna på söckendagarna hållas öppna från klockan 8 till klockan 19. På grund av särskilda kommunala beslut skola dock i åtskilliga orter butikerna eller vissa slags butiker stängas tidigare. I speceri- och livsmedelsbranschen är 18-stängning genomförd i så gott som hela landet, i allmänhet på grund av önskemål från köpmännen och de butiksanställda. Det synes böra övervägas, om icke butikernas dagliga affärstid skulle kunna bestämmas till ett visst antal timmar, vilka under hänsynstagande till allmänhetens intressen skulle kunna fritt utläggas inom en i lagen angiven, något vidare tidsintervall. En annan möjlighet är att öppethållande på kvällen tillåtes någon eller några gånger i veckan, givetvis med kompensation för de anställda i form av ledighet på annan tid. I orter med flera affärer i samma bransch skulle det vara till stor fördel för allmänheten om ett jour-system, motsvarande det av apoteken

praktiserade, kunde anordnas. Önskemålet att mjölkaffärerna skola hållas öppna på söndagsmorgnarna måste tillmätas särskild vikt i vad avser den varma årstiden. En del av de sålunda skisserade anordningarna låta sig tydligen genomföra inom ramen för de nuvarande lagreglerna, under förutsättning att överenskommelse kan träffas mellan de berörda parterna. I övrigt erfordras lagändring. I samband härmed bör även undersökas om, för att nå en åsyftad effekt, kommunernas rätt att inskränka tiden för öppethållandet bör på ena eller andra sättet beskäras.

En väg att lätta på svårigheterna för konsumenterna är att utvidga möjligheterna till försäljning från automater. Dylig försäljning är i gällande lag begränsad till konfektyrer i förpackning och färsk frukt. I Amerika lär denna handelsform ha utvecklats kraftigt. Enligt min mening bör lagstiftningen, såvida ej speciella skäl av sanitär eller annan art kunna anföras mot automathandeln, icke lägga hinder i vägen för en utveckling av denna. Att märka är, vad beträffar automatförsäljning av livsmedel, att de sanitära riskerna i hög grad begränsas genom de moderna förpackningsmetoderna. Gentemot en tidigare ofta framförd invändning mot automatsystemet, nämligen att detta skulle innebära frestelser för ungdomen till olovliga tillgrepp, må framhållas att numera automater konstruerats som erbjuda betydligt större säkerhet mot inbrott o. dyl. än äldre typer. Beträffande automathandeln tilldrager sig frågan om möjlighet till sådan handel med tobaksvaror särskild uppmärksamhet. Vid utformningen av den nuvarande regleringen av tobakshandeln har som bekant hänsyn tagits till såväl sociala som statsfinansiella intressen. I den mån rätt till automathandel med tobaksvaror öppnas för dem som även eljest bedriva försäljning av dessa varor synas de nyss åsyftade intressena icke bliva trädde för nära. Sammanfattningsvis vill jag i denna punkt framhålla, att enligt min uppfattning rätten till automathandel bör kunna utvidgas avsevärt i förhållande till vad som nu gäller.

Även i övrigt bör butikstängningslagen, med beaktande av vunna erfarenheter, göras till föremål för översyn, därvid möjligheter till ändringar, som kunna bidra till en smidigare tillämpning, böra särskilt beaktas. Ett av de områden, som härvid särskilt göra sig påmind, är regleringen av kioskhandeln, även om denna verksamhet delvis torde komma i ett nytt läge i samma mån som de tidigare diskuterade möjligheterna att ordna kvällshandel för butiker i allmänhet realiserats.

Utredningen bör uppenbarligen ske i nära kontakt med de olika parter, som beröras av ifrågavarande lagstiftning.

Från länsstyrelserna och vissa polismyndigheter inhämtade uppgifter.

Då de sakkunniga ansett det vara av intresse att få kännedom om i vilken utsträckning kommunerna föreskrivit ändringar i den i butikstängningslagen föreskrivna vanliga affärstiden, ha uppgifter infordrats från länsstyrelserna angående nu gällande kommunala avvikelser från den i lagen angivna vanliga affärstiden. En sammanfattning av de erhållna uppgifterna finnes intagen i särskild bilaga till detta betänkande (bilaga A). Uppgifterna avse förhållandena i maj 1947.

Från länsstyrelserna ha vidare upplysningar inhämtats angående antalet vid samma tid giltiga individuella tillstånd till utsträckt affärstid jämlikt 11 § 3 mom. butikstängningslagen. Då tillstånd enligt 11 § 3 mom. 3) ofta beviljas allenast för en kortare tid, ha för dylika tillstånds del uppgift

begärts om antalet under år 1946 meddelade sådana tillstånd. En sammanställning av de av länsstyrelserna lämnade siffrorna, vilka även avse av magistrat och kommunalborgmästare enligt äldre lag meddelade, fortfarande giltiga tillstånd, återfinnes i särskild bilaga till betänkanDET (bilaga B). Såsom jämförelsematerial har i bilagan jämväl intagits uppgift om antalet i slutet av åren 1941 och 1944 gällande tillstånd till utsträckt affärstid.

De sakkunniga ha bland annat haft att överväga frågan angående utvidgning av rätten till försäljning från automat å annan än vanlig affärstid. För denna frågas bedömande har det syntts vara av värde att erhålla vissa uppgifter angående den utsträckning, i vilken ungdomar och andra gjort sig skyldiga till tillgrepp från automater under åren 1936—1940, då försäljning av konfektyrer m. m. från dylika apparater ägde rum i betydande utsträckning. Med anledning härav ha de sakkunniga från ett antal polismyndigheter infordrat uppgifter angående antalet personer dels under 18 år, dels i åldern 18—21 år och dels över 21 år, vilka under nämnda år gjort sig skyldiga till brottsligt förfarande med varuautomater i orten. Härvid skulle bortses från personer, som allenast gjort sig skyldiga till någon form av efterföljande delaktighet i automatbrott. Polismyndigheten skulle söka kontakt med barnavårdsnämnden, innan de begärda upplysningarna lämnades. För beräkning av den andel, som automatbrotten utgjort av samtliga tillgreppsbrott, begärdes samtidigt uppgift om det sammanlagda antalet personer inom respektive åldersgrupper, som gjort sig skyldiga till tillgreppsbrott överhuvud taget. Även här skulle bortses från personer, som gjort sig skyldiga allenast till någon form av efterföljande delaktighet. Såsom tillgreppsbrott skulle i förevarande sammanhang räknas även olovliga lån av automobiler och cyklar. Då det i betydande utsträckning torde förekomma, att förövare av automatbrott icke ertappas, begärdes jämväl upplysning om antalet under angivna år anmälda brott, dels avseende varuautomater och dels avseende tillgrepsbrott över huvud taget, inberäknat olovliga lån av automobiler och cyklar. I särskild bilaga till detta betänkande (bilaga C) lämnas i tabellform en sammanställning av de erhållna uppgifterna från polismyndigheterna i Stockholm, Göteborg, Malmö, Norrköping, Hälsingborg, Örebro, Borås, Linköping, Eskilstuna, Västerås, Jönköping, Halmstad, Lund, Kristianstad, Sundsvall, Falun och Visby. I några fall ha fullständiga uppgifter icke kunnat erhållas, därför att polismyndigheterna saknat statistik i förevarande avseenden och på grund av personalbrist icke haft tillfälle att genomgå samtliga erforderliga handlingar. I ett flertal yttranden har framhållits, att automatbrott förekomma i större omfattning än vad de lämnade siffrorna visa. Åtskilliga automatbrott anmälas nämligen aldrig till polisen, därför att automatinnehavarna anse det utsiktslöst att få fast gärningsmännen.

I skrivelserna till länsstyrelserna anhöllo de sakkunniga jämväl att få del av de synpunkter, som länsstyrelserna hade på frågan om revision av butik-

stängningslagstiftningen. Här nedan kommer en redogörelse att lämnas för länsstyrelsernas ståndpunkt såväl till de i direktiven för utredningen berörda spörsmålen som till övriga frågor, vilka av länsstyrelserna upptagits till behandling.

Vad först angår frågan, huruvida det föreligger behov av en butikstängningslagstiftning, anser *länsstyrelsen i Kopparbergs län*, att en dylik lagstiftning utgör ett hinder för utvecklingen. Länsstyrelsen anför härutinnan följande:

Vad angår frågan om butikstängningslagen bör bibehållas vill länsstyrelsen framhålla, att länsstyrelsen huvudsakligen av samma skäl, som refereras i statsrådsprotokollet den 28 februari 1947, hyser den upfattningen att behov av en särskild butikstängningslag numera knappast förefinnes. Statsrådet har såsom skäl för bibehållande av en särskild sådan lag framhållet vissa sociala önskemål, såsom angelägenheten av att trygga skälig fritid åt butiksinnehavarna själva, samt även näringspolitiska intressen, såsom önskemålet att åstadkomma i stort sett likartade konkurrensförhållanden mellan de olika företagen. Enligt länsstyrelsens mening torde båda dessa önskemål kunna tillgodoses av näringsidkarna själva genom frivilliga överenskommelser. Länsstyrelsen vill här framhålla, att trots att nu gällande butikstängningslag medgiver öppethållande till klockan 19, knappast någonstades förekommer att vanliga butiker hålla öppet längre än till klockan 18. Under senare tid hava genom överenskommelser mellan näringsidkarnas organisationer ytterligare inskränkningar i den lagligen tillåtna affärstiden företagits. Länsstyrelsen syftar här på tidigare stängning på lördagar och dagar före vissa helgdagar. Dessa överenskommelser synas hava undantagslöst iakttagits även av sådana näringsidkare, som icke hava några anställda i sina butiker. Då således affärsidkarna huvudsakligen på grund av arbetstidslagens bestämmelser icke funnit sig kunna till fullo utnyttja nu gällande affärstid, synes det länsstyrelsen knappast troligt att butikerna skulle komma att hållas öppna längre tid på dygnet, därest den lagligen fixerade tiden för öppethållande utökades allenast en eller annan timme. Butiksinnehavarna komma här givetvis att i första hand bedöma frågan efter lönsamheten och på den frågan inverka i första hand allmänhetens önskemål och köpvanor. För att ett förlängt öppethållande av butikerna skall få någon mera nämnvärd betydelse torde det böra lämnas fritt för butiksinnehavarna att välja den tid, som med hänsyn till lokala förhållanden, allmänhetens köpvanor och möjligheten att erhålla biträden med flera dylika omständigheter kan visa sig lönande och därigenom genomförbar.

Nuvarande butikstängningslag är utan tvekan till olägenhet för många och icke minst för de affärsanställda själva. Särskilda svårigheter hava förvärvsarbetande husmödrar och sådana personer, som hava sina arbetsplatser förlagda på längre avstånd från bostaden. Genom kommunikationsmedlens utveckling och den ökade bostadsbristen har det blivit allt vanligare att arbetstagare äro bosatta på betydande avstånd från arbetsplatsen. Vidare böra framhållas lokala arbetsförhållanden. I en trakt kan finnas en betydande industri, där skiftarbete regelbundet pågår, medan befolkningen i en annan trakt huvudsakligen ägnar sig åt skogsarbete. Under nu rådande förhållanden måste det anses vara ett samhällsintresse av största vikt att all arbetskraft utnyttjas så effektivt som möjligt. Det kan därför icke anses lämpligt att en skogsarbetare skall nödgas avbryta sitt arbete kanske en hel vardag för att verkställa proviantering. För skiftarbetarna uppkomma ofta liknande svårigheter när det gäller att göra nödvändiga inköp. Ej ringa betydelse bör i detta sammanhang tillmätas den omständigheten, att under nuvarande förhållanden många tvingas att per telefon beställa sina varor och få dem hemskickade, därför att de icke på grund av eget arbete kunna komma ifrån

och personligen verkställa sina inköp under affärstid. Sistnämnda förfarande måste givetvis för butikerna innebära en särskild belastning, som det torde vara angeläget att i mesta möjliga mån söka eliminera. Med tanke på dylika och många andra liknande fall synes det länsstyrelsen ogörligt att på förhand fixera en viss för hela landet likformigt gällande butikstid. Det bör därför finnas utrymme för butiksinnehavarna att med hänsyn till lokala förhållanden förlägga affärstiden under sådan tid, att den bäst gagnar allmänheten och därmed affärsidkaren själv.

Med hänsyn till det anförda anser länsstyrelsen att en särskild butikstängningslag är till hinder för en nöjaktig utveckling inom berörda område. Därest butikstängningslagen slopas, kan förutsättas att affärsidkarna på olika platser efter förhandlingar med kommunala myndigheter och med den köpande allmänheten, exempelvis husmodersföreningar och andra sammanslutningar, såsom fackföreningar och jordbruksorganisationer med flera, kunna finna en lämplig avvägning av affärstidens längd och dess förläggning på dygnet.

Övriga länsstyrelser anse däremot eller synas i allt fall utgå från att behov av en butikstängningslagstiftning alltjämt föreligger.

Beträffande den nuvarande butikstängningens ändamålsenlighet i stort sett och de påtalade inköps-svårigheterna för allmänheten anför länsstyrelserna i huvudsak följande. *Länsstyrelserna i Södermanlands, Jönköpings, Blekinge, Hallands och Jämtlands län* finna den nuvarande lagen i stort sett ändamålsenlig. Länsstyrelsen i Blekinge län anser dock, att särskilt inom städer och stadsliknande samhällen allmänhetens intresse av en förbättrad varudistribution torde böra föranleda ett närmare övervägande av frågan om affärstiden. *Länsstyrelsen i Malmöhus län* är av den uppfattningen, att frågan om en senare affärstid icke ägde någon större betydelse för konsumenterna i länet. Vid en intresseavvägning borde därför behovet av kvällsledighet för de affärsanställda tillmätas större vikt än eventuella önskemål om längre affärstid från ett säkerligen ringa antal konsumenter. Frågan om längre öppethållande hade för övrigt för närvarande endast teoretiskt intresse, enär tillräckligt antal affärsanställda, som vore villiga att utföra kvällsarbete icke torde kunna uppbringas. *Länsstyrelsen i Östergötlands län* har gjort den erfarenheten, att vid tillämpningen inom länet av de nu gällande bestämmelserna förhållandevis ringa friktion förekommit. Allmänheten hade dock enligt länsstyrelsens mening ett berättigat intresse av att de i vissa avseenden ganska snäva bestämmelserna i butikstängningslagen ej skulle försvåra ordnandet av ett effektivt och smidigt försäljningssystem. Det borde bland annat övervägas, i vad mån en uppmjukning av bestämmelserna kunde antagas främja en jämnare inköpsfördelning på de olika veckodagarna. *Länsstyrelsen i Värmlands län* menar, att inköps-svårigheterna för yrkesarbetande personer vore mest framträdande i de större städerna med deras långa avstånd. I Värmlands län hade i allt fall icke avhört någon opinionsyttring till förmån för längre öppethållande än det av lagen medgivna. *Överståthållarämbetet* anför bland annat, att man icke finge bortse från att butikstängningslagen eller med stöd därav meddelade föreskrifter om viss affärstid självfallet endast angåve maximitider, inom

vilka det stode affärsidkarna fritt att hålla öppet. Med nuvarande och förmodligen under längre tid bestående brist på arbetskraft vore det att befara, att möjligheter till förlängd affärstid på grund av personalbrist icke komme att utnyttjas. Många affärsidkare syntes sakna anledning att ådraga sig ökade omkostnader genom längre öppethållande, då den tillgängliga varukvantiteten mycket väl funne avsättning under tidigare tillämpad affärstid. Ämbetet ville dock understryka, att hänsynen till de förvärvsarbetande husmödrarna påkallade, att möjlighet till inköp skapades utöver nu tillämpad affärstid. Detta gällde dock i Stockholm icke de s. k. innerförsamlingarna, där tiden till klockan 18 vardagar utom lördagar finge anses täcka behovet. *Länsstyrelsen i Kronobergs län* förklarar bland annat, att det otvivelaktigt föreläge behov av bättre butiksservice för yrkesarbetande personer. Hänsyn måste här tagas till att det blivit allt vanligare att gifta kvinnor under dagen vore upptagna av arbete utom hemmet samtidigt som tillgången på huslig arbetskraft blivit allt knappare. Länsstyrelsen funne det lyckligast, om kontakt i största möjliga utsträckning toges med handelns organisationer för undersökning av förutsättningarna att i görligaste mån på frivillighetens väg uppnå den förbättring i varudistributionen för den yrkesarbetande allmänheten, som vore ett av utredningens huvudsyftemål. *Länsstyrelsen i Stockholms län* förklarar sig anse, att allmänhetens intresse av en förbättrad varudistribution kunde tillgodoses genom företaget av en revision av butikstängningslagen. *Länsstyrelsen i Skaraborgs län* anser de nuvarande bestämmelserna vara alltför restriktiva och finner det önskvärt att jämkningar företoges i syfte att tillgodose allmänhetens berättigade intresse av en god distribution av olika varor, kanske främst livsmedel. Väsentligt större frihet i avseende å öppethållande av affärer längre tider på dagen syntes vara av värde för allmänheten. De anställdas intresse av att deras arbetstid ej bleve för utsträckt syntes bliva tillgodosett på annat sätt, dels genom arbetstidslagstiftning och dels avtalsvägen. *Länsstyrelsen i Kopparbergs län* uttalar, att därest en butikstängningslag prövades erforderlig, densamma borde uppmjukas så, att den gäve möjlighet till öppethållande åtminstone mellan klockan 8 och klockan 22. Det borde sedan ankomma på affärsidkarna att inom ramen för angivna tider antingen genom jourssystem eller genom öppethållande vissa dagar sörja för en förbättrad varudistribution. En utökning av affärstiden skulle enligt länsstyrelsens mening medföra fördelar icke blott för allmänheten utan även för de affärsanställda. En utökad affärstid skulle nämligen bland annat minska den starka arbetsanhopning, som nu förekomme i butikerna under den senaste timmen på dagen och som medförde, att de affärsanställda åtminstone i vissa butiker och å vissa dagar icke kunde få sluta sitt arbete på fastställd tid. Därest med hänsyn till rådande brist på arbetskraft svårigheter skulle möta för affärsidkarna att i nämnvärd omfattning utöka affärstiden, syntes speciella lättnader böra övervägas, så att efter amerikanskt mönster butiker med självbetjäning kunde införas. Jämväl *länsstyrelsen i Norrbottens län* förordar en utökning

av möjligheterna för vanliga butiker att hålla öppet efter den nu gällande butiksstängningstiden. *Länsstyrelsen i Västmanlands län* anser likaledes jämkningar i nu gällande regler behövlige för tillgodoseende av en förbättrad varudistribution. För erhållande av en tillfredsställande ordning syntes enligt länsstyrelsens mening, åtminstone för städer och tätbebyggda samhällen, böra föreskrivas skyldighet för affärsidkare att hålla affär öppen under hela affärstiden, vilken borde tilltagas icke alltför knapp, exempelvis från klockan 8 till klockan 19. I tillämpningen syntes frågan kunna lösas i denna riktning utan att arbetstiden för personalen överskredes genom införande av antingen ett skiftsystem eller ett jourssystem eller en kombination av båda dessa system. Författningen borde innehålla allmänna anvisningar för frågans ordnande, medan den närmare utformningen kunde överlåtas på de särskilda köpmannasammanslutningarna. Den slutliga prövningen borde kunna handhavas av länsstyrelsen, som syntes böra inhämta yttrande av kommunal myndighet. På landsbygden och mindre orter vore ett jourssystem icke tänkbart. Ett skiftsystem kunde däremot genomföras. I allmänhet torde emellertid förhållandena vara sådana, att det icke vore erforderligt, att affärer på landsbygden och mindre orter hölles öppna under hela affärstiden. Den för allmänheten lämpliga tiden för öppethållande syntes kunna bestämmas av det beslutande organet i vederbörande kommun och fastställas av länsstyrelsen.

Beträffande den på många håll förekommande lunch- eller middagsstängningen mitt på dagen förklara *länsstyrelserna i Kronobergs, Gotlands, Göteborgs och Bohus, Älvsborgs, Värmlands och Kopparbergs län*, att densamma ökat allmänhetens svårigheter att göra erforderliga inköp. En av länsstyrelserna framhåller, att inom en stad tillämpad lunchstängning medförde svårigheter icke blott för stadens husmödrar utan även för lantbefolkningen i trakten, som vid affärsbesök i staden till följd av lunchstängningen ofta tvingades att gå sysslolös någon timme. *Länsstyrelserna i Kronobergs samt Göteborgs och Bohus län* påpeka, att ett jourssystem kunde minska olägenheterna av lunchstängningen. *Överståthållarämbetet* förklarar, att i Stockholms förorter en utsträckt affärstid på kvällen utan olägenhet syntes kunna kompenseras genom en eller annan timmes stängning mitt på dagen.

De i direktiven för de sakkunniga antydda vägarna för ordnande av en förbättrad varudistribution beröras, utöver vad ovan nämnts, i yttrandena från ett flertal länsstyrelser. Tanken att butikernas dagliga affärstid skulle kunna bestämmas till ett visst antal timmar, vilka under hänsynstagande till allmänhetens intressen skulle kunna fritt utläggas inom en i lagen angiven, något vidare tidsintervall biträdes av *länsstyrelserna i Kristianstads, Göteborgs och Bohus, Älvsborgs och Jämtlands län*. Även *länsstyrelsen i Gotlands län* anser, att införandet av ett dylikt system borde övervägas. *Länsstyrelsen i Kristianstads län* förklarar, att förhållandena på varje särskild ort borde beaktas vid utläggningen och att behovet för varje

bransch tillika borde utredas. Utläggningen syntes i första hand böra ordnas genom frivilliga överenskommelser mellan de berörda parterna — affärsmännen själva, de butiksanställda och allmänheten, representerad av sammanslutningar av husmödrar och yrkesarbetande — men i sista hand kunna bliva föremål för kommunalt beslut i den ordning, som för närvarande gällde för kommunala avvikelser från butiksstängningslagen. Sålunda utformat innefattade förslaget även det andra i direktiven antydda alternativet, i det att överenskommelsen respektive det kommunala beslutet kunde innebära, att en del branscher en å två dagar i veckan förlade vissa timmar av öppethållandet till kvällen eller de tidigare morgontimmarna.

Möjligheten av förlängt öppethållande på kvällen någon eller några gånger i veckan med kompensation för de anställda i form av ledighet på annan tid förordas av *länsstyrelsen i Västernorrlands län*. Även *länsstyrelsen i Värmlands län* har funnit, att längre öppethållande, förslagsvis till klockan 20, någon dag i veckan skulle vara av stort värde för de förvärvsarbetande husmödrarna.

Tanken på ett jourssystem beröres av några länsstyrelser. *Länsstyrelsen i Kronobergs län* finner frågan om införande av ett jourssystem i en eller annan form vara värd en ingående prövning. *Länsstyrelsen i Jönköpings län* anser, att ett eventuellt jourssystem mellan butikerna borde åstadkommas genom frivilliga överenskommelser, där så ansåges nödigt eller lämpligt. *Länsstyrelsen i Gotlands län* uttalar, att bestämmelserna om kommunala avvikelser icke medgäve, att olika affärstid bestämdes för olika butiker inom samma bransch. Härigenom omöjliggjordes för närvarande ett jourssystem. Införandet av ett sådant borde emellertid övervägas. *Länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län* anser sig däremot icke böra förorda ett jourssystem för butikernas öppethållande på kvällarna. För butiksinnehavaren bleve det en extra utgift för övertidsersättning åt personalen, sannolikt utan motsvarande förtjänst, i den mån han icke ensam finge sköta expedieringen, vilket väl oftast bleve fallet. Ordningen syntes mindre önskvärd ur social synpunkt.

I fråga om mjölkaffärernas öppethållande på söndagsmorgnarna uttalar *länsstyrelsen i Gotlands län*, att ett sådant öppet-hållande väl i någon mån kunde lätta på allmänhetens svårigheter men dock endast kunde få begränsad betydelse. *Överståthållarämbetet* nämner, att krav på mjölkaffärernas öppethållande på söndagsmorgnarna i Stockholm framförts av husmodersorganisationer och även i tidningarnas insändarspalter. Enligt för Stockholm gällande kommunalt avvikelsebeslut finge mjölkaffärer å sön- och helgdagsförmiddagar hållas öppna endast å en av flera i följd inträffande sön- och helgdagar. Detta beslut innebure emellertid endast en stadfästelse av en sedan flera år gällande frivillig överenskommelse inom branschen.

Vad angår frågan om kommunernas rätt att inskränka tiden för butikernas öppethållande uttalar *överståthållarämbetet*, att det icke för Stockholms del förekommit skäl att beskära denna

kommunens rätt. *Länsstyrelsen i Jönköpings län* förklarar, att bestämmelserna om kommunala avvikelser relativt sällan tillämpats inom länet men att dessa bestämmelser därför icke torde böra slopas i en ny lag. *Länsstyrelsen i Malmöhus län* är likaledes av den mening, att det icke finnes anledning att förorda ändring i nuvarande ordning. *Länsstyrelsen* framhåller, att det icke vore möjligt att avfatta lagen så, att den passade överallt. Då frivilliga avtal icke alltid vore möjliga att åstadkomma, borde det finnas möjlighet att tvångsvis genomföra lokala avvikelser. *Länsstyrelsen* understryker, att det nuvarande systemet gäve olika meningsriktningar tillfälle att komma till tals och att fastställelse av länsstyrelsen krävdes. *Länsstyrelsen i Kronobergs län* anser, att de frivilliga överenskommelserna om inskränkt affärstid i praktiken hade större betydelse än de kommunala inskränkningarna. *Länsstyrelsen* ifrågasätter, om dess prövning av kommunala beslut om avvikelser från den vanliga affärstiden borde bibehållas. Inom de gränser lagen uppdroge syntes nämligen enligt länsstyrelsens mening skäl tala för att kommunernas bestämmanderätt ej borde underkastas inskränkningar. En förenkling av de föreskrivna formerna för sagda prövning och bekantgörandet av fastställda beslut syntes i allt fall böra övervägas. *Länsstyrelsen i Östergötlands län* finner det synnerligen tveksamt, om skälen för en lagrevision även borde föranleda ändringar av lagen, som skulle innebära en försvagning av den i lagen angivna kommunala beslutanderätten. *Länsstyrelserna i Gotlands och Kristianstads län* anse båda, att frågan om att beskära kommunernas rätt att inskränka tiden för öppet-hållandet förtjänade att övervägas. Sistnämnda länsstyrelse framhåller emellertid samtidigt, att genom ordningen för införandet av kommunala avvikelser vissa garantier dock skapats för att de berörda intressena skulle få göra sig hörda innan avgörande träffades.

En utvidgning av möjligheterna till försäljning från automater tillstyrkes av ett stort antal länsstyrelser. *Länsstyrelserna i Östergötlands, Jönköpings, Kronobergs, Gotlands, Blekinge, Hallands och Norrbottens län* förorda mer eller mindre direkt en utvidgning av rätten till automathandel utan att närmare ingå på frågan om varusortimentet. *Länsstyrelsen i Jönköpings län* framhåller samtidigt, att vissa garantier måste uppställas för att endast tillförlitliga automater av modern typ komme till användning. *Länsstyrelsen i Östergötlands län* betonar, att exempelvis i fråga om handeln med livsmedel relativt stränga kontrollföreskrifter måste uppställas för att ur hälsovårdssynpunkt erforderliga krav skulle bli tillgodosedda. *Länsstyrelserna i Kronobergs och Gotlands län* understryka, att automathandeln blott torde kunna få begränsad betydelse. Den förstnämnda av de två länsstyrelserna framhåller vidare, att det torde möta svårigheter att anskaffa ett tillräckligt antal automater, att inköpskostnaderna för dessa torde komma att ställa sig ganska höga samt att automaterna hade en ömtålig konstruktion och lätt kunde bli utsatta för åverkan. Även *överståthållarämbetet* tillstyrker en utvidgad automathandel och framhåller be-
träffande varusortimentet, att det icke syntes föreligga några skäl emot

att utvidga detsamma till att avse alla de varor, inklusive tobak, som enligt gällande lag finge försäljas från kiosk. Enligt ämbetets mening borde den i 2 § 6) butikstängningslagen angivna begränsningen av platsen för uppsättande av automat fortfarande gälla. *Länsstyrelsen i Malmöhus län* förklarar, att försäljning av livsmedel i automater borde kunna tillåtas, därest betryggande sanitära anordningar vidtoges. *Länsstyrelsen i Kristianstads län* tillstyrker livligt införande av rätt till automathandel med tobaksvaror för dem, som även eljest bedreve försäljning av dessa varor, särskilt om därigenom den segslitna frågan om kioskhandelns rätt att försälja tobak skulle kunna bringas ur världen. Beträffande övriga varuslag kunde enligt länsstyrelsens förmenande något omdöme om automathandelns berättigande icke fällas förrän verkställd utredning givit vid handen, vilka varuslag som lämpade sig för dylik handel. Även *länsstyrelsen i Västernorrlands län* anser, att tobakshandlare borde medgivas rätt att utanför sina affärer uppsätta automater för försäljning av tobaksvaror. *Länsstyrelsen i Västmanlands län* förklarar, att vidgade möjligheter borde beredas allmänheten att tillhandla sig tobaksvaror antingen genom att tillåtelse lämnades tobakshandlare att sälja dylika varor i automat i direkt anslutning till affärslokalen eller genom att tobaksvaror inrymdes bland de varuslag, som finge försäljas vid vanlig kioskhandel. *Länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län* förordar, att de varor, som finge försäljas från automat, utökades med tobak. Däremot anser denna länsstyrelse behov av utökning av det tillåtna varusortimentet med andra varor knappast föreligga. *Länsstyrelsen i Älvsborgs län* förklarar, att därest tiden för butikernas öppethållande kunde ordnas på ett tillfredsställande sätt, länsstyrelsen funne det tveksamt, om något behov av utvidgad automathandel föreläge. Rätt till handel med tobaksvaror från automat syntes dock enligt länsstyrelsens mening böra medgivas den, som även eljest idkade handel med sådana varor.

Synpunkter på bestämmelserna angående kioskhandel och annan handel å utsträckt affärstid ha framlagts av ett stort antal länsstyrelser. I det följande komma först vissa allmänna frågor i ämnet att beröras och därefter de speciella förslag och synpunkter, som hänföra sig till de olika momenten och punkterna i 11 § butikstängningslagen.

Länsstyrelsen i Blekinge län anser, att reglerna om kioskhandeln fungerat tillfredsställande. *Överståthållarämbetet* förklarar, att vid en revision av butikstängningslagen hänsyn borde tagas till den i allmänhet ekonomiskt mindre motståndskraftiga kioskhandeln. Visserligen finge denna för närvarande i Stockholm anses tämligen lönande, men den syntes ej utan skadliga ekonomiska verkningar kunna tåla någon mera avsevärt skärpt konkurrens från övriga affärsformer. *Länsstyrelsen i Kronobergs län* är av den uppfattningen, att bestämmelserna angående kioskhandeln, till allmänhetens gagn och utan mera avsevärt förfång för andra kategorier av näringsidkare, skulle kunna bliva föremål för betydande uppmjukningar. *Länsstyrelsen i Kalmar län* förklarar däremot, att det enligt länsstyrelsens erfarenhet vore

av vikt, att återhållsamhet iakttoges vid meddelande av tillstånd enligt 11 § punkterna 1), 3), 4) och 5). Försök att i osunt vinstsyfte exploatera marknaden måste motarbetas. Sökandenas lämplighet måste noga prövas. Vid en rätt tillämpning av 11 § under samarbete med kommunala myndigheter, näringsorganisationer och statens tobaksnämnd syntes kiosk- och utehandeln kunna hållas inom rimliga gränser. Anledning syntes därför icke föreligga att föreslå någon principiell ändring i 11 §. *Länsstyrelsen i Örebro län* anser det obestridligt, att butikstängningslagens bestämmelser om bland annat kioskhandeln tarvade översyn, även om man finge utgå från att en ökad användning av utomhusautomater samt vidgade möjligheter till kvällshandel i vanliga butiker i avsevärd omfattning torde medföra, att kioskhandeln på flertalet håll avsevärt förlorade i betydelse. En sådan utveckling finge också anses rimlig. *Länsstyrelsen i Kopparbergs län* uttalar bland annat, att länsstyrelsen vore väl medveten om att kioskhandel under vissa betingelser vore lämplig och behövlig men att länsstyrelsen icke kunde underlåta att framföra sina betänkligheter mot att denna art av handel utvecklades alltför mycket på annan handels bekostnad. Det syntes länsstyrelsen som om bästa sättet att återställa balansen mellan butiker och kiosker vore att den vanliga affärstiden utsträcktes. Länsstyrelsen omnämner, att från polismyndigheterna inom länet framförts betänkligheter mot att minderåriga allt som oftast sysselsattes i kioskhandeln.

Frågan om företrädesrätt för vissa personer till handel å utsträckt affärstid beröres av två länsstyrelser. *Länsstyrelsen i Kalmar län* anser, att tillstånd till kioskhandel och därmed jämförlig handel med företräde borde lämnas personer, vilka till följd av ålder, sjukdom eller invaliditet ej annorledes kunde erhålla försörjning. *Länsstyrelsen i Örebro län* ifrågasätter likaledes, ej minst med hänsyn till läget å arbetsmarknaden, huruvida icke partiellt arbetsföra borde tillförsäkras viss förmånsställning i fråga om tillstånd till nu ifrågavarande handel. Länsstyrelsen berör även frågan, om förmånsställningen borde utsträckas till att avse jämväl biträdespersonalen. Detta syntes dock i hög grad tveksamt.

Önskemål angående förenklingar av tillståndsgivningen enligt 11 § butikstängningslagen framföras av några länsstyrelser. Längst går *länsstyrelsen i Kopparbergs län*. Denna framhåller, att det stora antalet ansökningar om tillstånd jämlikt 11 § butikstängningslagen medfört en betydande belastning för länsstyrelsen. Då flertalet ansökningar avsåge tillstånd jämlikt 11 § 3 mom. 1) nämnda lag och dessa ansökningar praktiskt taget undantagslöst bifölles, syntes det icke rationellt, att sådana ansökningar behandlades med den omgång, som nu skedde. Därest det icke skulle anses tillräckligt med den anmälan jämlikt näringsfrihetsförordningen, som lagenligt måste ske, syntes man här kunna tillämpa samma förfarande som nu gällde i fråga om utskänkning av alkoholfria drycker, alltså allenast anmälan till vederbörande polismyndighet. *Länsstyrelsen i Kristianstads län* anser, att till övervägande borde upptagas frågan, huruvida

icke tillståndsgivningen i viss utsträckning kunde överflyttas till polismyndigheterna. Härutinnan anför länsstyrelsen följande.

Enligt gällande praxis äger för närvarande knappast någon behovsprövning rum i flera av de fall, som omförmälas i 11 § butikstängningslagen. Framförallt gäller detta i fråga om försäljning från kiosker samt stånd, bord eller annan dylik anordning — under förutsättning att sökanden håller sig till det i lagtexten angivna sortimentet — ävensom i fråga om försäljning av varm korv eller varm fisk samt bröd, potatis och senap, som tillhandahållas i samband därmed. Härigenom har en av anledningarna till att under länsstyrelsens prövning lägga tillståndsgivningen för dessa former av handel bortfallit. Återstående förhållanden — huruvida handeln bör tillåtas ur ordnings- och hälsovårdssynpunkt och huru lång tid på dygnet den bör få äga rum — synas åtminstone i de uppräknade fallen kunna utan olägenhet prövas av polismyndigheten, blott den nuvarande handläggningsordningen bibehålles i så måtto, att polismyndigheten icke får meddela sitt beslut förrän vederbörande kommunala myndigheter (kommunalfullmäktige respektive kommunalstämman och hälsovårdsnämnden) lämnats tillfälle att yttra sig. Då antalet beviljade tillstånd av nu ifrågavarande slag enbart för länsstyrelsens vidkommande uppgår till flera hundra, är det uppenbart att genom en dylik decentralisering en icke obetydlig minskning i länsstyrelsernas arbetsbörda skulle kunna uppnås. Givet är å andra sidan att därest tillståndsgivningen på så sätt överflyttas, densamma måste bindas vid strängare föreskrifter än om den allt fortfarande skulle handhavas av länsstyrelsen.

Länsstyrelsen i Norrbottens län finner det önskvärt, att prövningen av ansökningar om tillstånd jämlikt punkterna 3) och 5) i 11 § 3 mom. uppdroges åt lokal myndighet. *Länsstyrelsen i Jönköpings län* menar, att tillfälliga tillstånd till försäljning av varm korv eller glass, exempelvis i samband med viss idrottstävling, nöjestillställning, mäsas eller dylikt, borde kunna meddelas av polismyndigheten i orten. *Länsstyrelsen i Blekinge län* förordar ett övervägande av möjligheten att förenkla remissförfarandet.

Vad angår 11 § 1 mom. må nämnas att *länsstyrelsen i Kalmar län* finner det önskvärt, att det föreskrevs, att den kommunala myndigheten — innan yttrande avgåves till länsstyrelsen — skulle bereda näringsidkare, som berördes av ansökningen, tillfälle att uttala sig genom sina lokala sammanslutningar eller på annat sätt. *Länsstyrelsen i Älvsborgs län* anser, att statens tobaksnämnd borde höras över alla ansökningar angående försäljning av tobaksvaror, oavsett var försäljningen skulle äga rum. I annat fall syntes uttrycket »stadslignande samhälle» i fjärde stycket av 1 mom. böra närmare definieras. *Länsstyrelsen i Örebro län* är däremot av den uppfattningen, att yttrande från statens tobaksnämnd icke skulle behöva inhämtas, där fråga vore om öppethållande för försäljning av bland annat tobaksvaror under allenast kort tid. Möjligen skulle undantaget kunna i sig innesluta samtliga fall under 11 § 3 mom. 3).

Rörande den i 11 § 3 mom. intagna regeln att vid prövning av ansökan om tillstånd till handel å utsträckt affärstid hänsyn skall tagas bland annat till de olägenheter för annan handel, som skulle uppkomma vid bifall till framställningen, uttalar *länsstyrelsen i Örebro län*, att det i praktiken som regel visat sig synnerligen vanskligt att bedöma, huruvida berörda

olägenheter vore av den storleksordningen, att de med samtidigt tagen hänsyn till allmänhetens gagn av försäljningen verkligen borde stå hindrande i vägen för meddelande av det sökta tillståndet. *Överståthållarämbetet* förklarar, att ett skydd för kioskhandeln möjligen skulle kunna skapas genom att förevarande bestämmelse gäves det innehållet att länsstyrelse vid beviljande av tillstånd till utsträckt affärstid skulle taga hänsyn även till den kokurrens, som vore att befara för sådan handel, som bedreves å utsträckt affärstid. Konkurrenskyddet ansåges för närvarande gälla endast till förmån för handel å vanlig affärstid. *Länsstyrelserna i Blekinge och Malmöhus län* uttala önskemål om ett förtydligande av uttrycket »olägenheter för annan handel», enär olika tolkningar av detsamma syntes ha förekommit.

I fråga om varusortimentet för kioskhandel enligt 11 § 3 m. o. m. 1) förordar *länsstyrelsen i Västernorrlands län* en utvidgning av detsamma till att även omfatta film, tandkräm, tvål, blyertspennor, rakblad och tobak. En utökning av kioskvarorna till att omfatta tobak förordas vidare av *länsstyrelserna i Kronobergs, Värmlands, Västmanlands, Kopparbergs, Gävleborgs och Jämtlands län*. *Länsstyrelsen i Kronobergs län* menar, att tobaksförsäljning borde kunna medgivas i mindre insnörda former än nu är tillåtet. Den fria konkurrensen borde givas ökat spelrum. Om kiosker tillätes att i ökad omfattning saluföra tobaksvaror såväl under dagen som å utsträckt tid, syntes detaljhandlarna kunna kompenseras genom att de medgäves rätt att uppsätta automater med tobaksvaror. I detta sammanhang framhåller förevarande länsstyrelse den rådande dualismen mellan butiksstängningslagen och 1943 års lag angående tillverkning och import av tobaksvaror. Formellt sett hade länsstyrelsen vid prövning av ansökningar om tobaksförsäljning i kiosk att endast taga hänsyn till butiksstängningslagens bestämmelser. I praktiken måste dock länsstyrelsen i skälig utsträckning beakta synpunkter, som tillmätts betydelse i monopollagstiftningen, såsom önskvärdheten av en viss konkurrensbegränsning och rationalisering av handeln med tobak. Skulle länsstyrelsen mot tobaksnämndens avstyrkande meddela tillstånd till tobaksförsäljning i kiosk, kunde tillståndet bliva illusoriskt genom att tobaksmonopolet vägrade vederbörade näringsidkare tilldelning av tobaksvaror. *Länsstyrelsen i Värmlands län* uttalar, att speciellt det förhållandet att tobak i regel ej finge försäljas från kiosk väckt allmänhetens förargelse och även medfört vissa mindre tilltalande konsekvenser. Tobak hade för stora delar av svenska folket blivit en nödvändighetsvara, som man krävde att ha lätt tillgång till såväl vardag som helgdag. Från landsbygds/håll framhölls ofta, att de nuvarande bestämmelserna ledde till att den egentliga landsbygden komme i en sämre ställning än städer och större samhällen, där s. k. trafikiosker kunde förse allmänheten med tobak även å andra tider än vanlig butikstid. Försäljningen av tobak från trafikioskerna skedde nämligen huvudsakligen till andra än resande, för vilkas behov försäljningsrätten tillkommit. *Länsstyrelsen i Gävleborgs län* framhåller likaledes, att i synnerhet på landsbygden, där oftast icke

funnes någon trafikiosk, behov förelåge av försäljningsställen, där allmänheten även under annan tid än vanlig affärstid kunde inköpa tobaksvaror. *Länsstyrelsen i Västmanlands län* förklarar såsom ovan nämnts, att vidgade möjligheter borde beredas allmänheten att tillhandla sig tobaksvaror antingen genom att tillåtelse lämnades tobakshandlarna att sälja dylika varor i automat i direkt anslutning till affärslokalen eller genom att tobaksvaror inrymdes bland de varuslag, som finge försäljas vid vanlig kioskhandel. *Länsstyrelsen i Kopparbergs län* anser, att en önskvärd förenkling kunde ernås, därest all kioskhandel principiellt finge omfatta även tobaksvaror men att det sedan finge ankomma på tobaksmonopolet att eventuellt efter samråd med tobaksnämnden pröva, huruvida i de särskilda fallen försäljning av tobaksvaror finge förekomma eller icke. *Länsstyrelsen i Västernorrlands län* vänder sig särskilt mot förekomsten av s. k. delade tillstånd, innebärande att tobaksvaror endast finge säljas under vanlig affärstid, medan övriga kiosksvaror finge säljas till klockan 22. I den nya butikstängningslagen borde klart angivas, att i de fall tobaksförsäljning kunde medgivas, sådan försäljning finge hålla på lika länge som försäljningen av övriga kiosksvaror. Även *länsstyrelserna i Jönköpings och Norrbottens län* ifrågasätta starkt lämpligheten av delade tillstånd och uttala, att begränsningen av tiden för försäljning av tobaksvaror vållade irritation hos allmänheten och frestade kioskinnehavarna till lagöverträdelser.

Med anledning av innehållet i 11 § 3 m. o. m. 4) uttalar *länsstyrelsen i Värmlands län*, att därest det alltjämt skulle anses nödvändigt att vidmakthålla viss begränsning i fråga om rätten till tobaksförsäljning från kiosk, länsstyrelsen ville ifrågasätta, huruvida icke nu rådande skillnad i fråga om förutsättningarna för tillstånd till s. k. trafikiosk i anslutning till järnvägsstation och i anslutning till busstation skulle kunna upphävas. Särskilt den långväga busstrafiken vore stadd i snabb utveckling. Trafikanterna med detta moderna trafikmedel syntes i fråga om rätten att tillhandla sig tobak icke böra placeras i en sämre ställning än resande med tåg.

Jämlikt 11 § 3 m. o. m. 6) må länsstyrelse medgiva öppethållande av fotografiateljé under högst två timmar under sön- eller helgdag. *Länsstyrelsen i Kronobergs län* anser, att skäl funnes att i lagen generellt medgiva ett dylikt öppethållande, varav ateljéerna hade ett konstant behov, bland annat för fotografering av brudpar.

Länsstyrelsen i Örebro län hemställer, att innebörden av det i 11 § 3 m. o. m. 7) förekommande uttrycket »synnerliga skäl» måtte närmare angivas, åtminstone i motiven.

I 11 § 4 m. o. m. tredje stycket föreskrives bland annat, att om rörelsen drives å särskilt försäljningsställe, tillståndsbeviset skall vara uppsatt å väl synlig plats därstädes. *Överståthållarämbetet* finner det tillräckligt, att beviset är tillgängligt hos den, som bedriver försäljningen.

Frågan om rätten att i anslutning till ordnad restaurang-, kafé- och konditorirörelse försälja tobaksvaror behandlas av några länsstyrelser. *Länsstyrelserna i Kronobergs*

och *Kristianstads län* anse, att frågan borde upptagas till förnyad prövning. De nuvarande bestämmelserna på området hade väckt irritation och överträdde i stor omfattning och vore därför ägnade att undergräva respekten för lagar och förordningar. *Länsstyrelsen i Malmöhus län* är av samma uppfattning och framhåller bland annat, att om tobaksaffärerna finge tillhandahålla tobaksvaror i automater, behovet av tobaksförsäljning å näringsställen utan samband med förtäring visserligen minskades men att samtidigt jämväl behovet av konkurrensskydd för specialtobakshandeln bleve mindre.

Beträffande det i 2 § 3) stadgade undantaget från butikstängningslagens tillämpningsområde efterlyser *länsstyrelsen i Örebro län* ett förtydligande av uttrycket »eller andra för framförande av motorfordon nödvändiga varor».

Den nya butikstängningslagens giltighetstid beröres av *länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län*, som förklarar sig anse, att det icke funnes tillräckliga skäl att giva lagen tidsbegränsad giltighet.

Vad angår övergångsbestämmelserna till den nya lagen föreslår *länsstyrelsen i Hallands län*, att nu gällande, icke tidsbegränsade tillstånd till annan affärstid än den vanliga förklarades skola upphöra genom den nya butikstängningslagen. Det syntes nämligen lämpligt, att samtliga ifrågavarande tillstånd komme under förnyad prövning.

Yttranden och uppgifter från organisationer m. fl.

Utöver vad ovan nämnts ha de sakkunniga berett ett stort antal myndigheter och organisationer m. fl. tillfälle att framlägga sina synpunkter och önskemål beträffande butikstängningslagstiftningens framtida utformning. Yttranden ha härvid inkommit från elva av rikets handelskammare, kommerskollegium, arbetsrådet, statens tobaksnämnd, Sveriges köpmannaförbund, kooperativa förbundet, Sveriges speceri- och livsmedelshandlareförbund, Sveriges beklädnads- och manufakturhandlareförbund, Sveriges skohandlareförbund, tobakshandlarnas riksförbund, Sveriges frukt- och konfektyrhandlareförbund, svenska pappershandlareföreningen, svenska bokhandlareföreningen, svenska musikhandlareföreningen, Sveriges färghandlares riksförbund, Sveriges järnhandlareförbund, Sveriges glas- och porslins-handlareförbund, Sveriges bensinhandlares riksförbund, svenska filialföretagens förening, Sveriges kioskidkares riksförbund, aktiebolaget svenska pressbyrån, busstationernas riksförening, Sveriges korvhandlareförbund, Sveriges charkuteri- och slakteriidkares riksförbund, Sveriges hantverks- och småindustriorganisation, Sveriges lantbruksförbund, Sveriges konditorförening, svenska fotografernas förbund, Stockholms köpmannaförbund, Göteborgs köpmannaförbund, konsumtionsföreningen Stockholm med omnejd, mjölkcentralen i Stockholm, lantbrukarnas mjölkcentral i Göteborg, Malmö nya mejeriförening, Stockholms blomsterhandlareförening, handelns arbetsgiva-

reorganisation, svenska handelsarbetareförbundet, handelstjänstemannaförbundet, kooperativa föreståndarnas förbund, svenska arbetsgivareföreningen, landsorganisationen i Sverige, tjänstemännens centralorganisation, Sveriges husmodersföreningars riksförbund, Fredrika Bremerförbundet, kooperativa kvinnogillesförbundet, kooperativa förbundets husmodersråd, husmoderstjänstens nämnd inom Sveriges köpmannaförbund, Sveriges socialdemokratiska kvinnoförbund, högerns centrala kvinnoråd samt yrkeskvinnors samarbetsförbund. Sveriges speceri- och livsmedelshandlareförbund har bifogat yttranden från föreningen Skånes köpmannaförbunds speceriavdelning och från Stockholms speceri- & livsmedelshandlareförening. Landsorganisationen har låtit inhämta yttranden från de anslutna fackförbunden och har bifogat en sammanfattning av de inkomna svaren. Sveriges lantbruksförbund har överlämnat skrivelser från Sveriges slakteriförbund och svenska mejeriernas riksförening. I det följande lämnas en redogörelse för de synpunkter, som från olika håll framförts i de avgivna yttrandena.

Av rikets handelskammare har icke någon förordat ett upphävande av butikstängningslagstiftningen. Åtta kammare ha uttryckligen förklarat, att en butikstängningslag borde finnas även i fortsättningen.

Frågorna om den nuvarande butikstängningslagens ändamålsenlighet och allmänhetens inköpssvårigheter ha berörts mer eller mindre utförligt i samtliga inkomna yttranden. *Stockholms handelskammare* ansluter sig till Stockholms köpmannaförbunds yttrande i ärendet. Kammaren förklarar sig i princip dela uppfattningen om angelägenheten av större frihet i fråga om butikstiderna. Det syntes emellertid icke med fog kunna göras gällande, att det skulle föreligga behov av mera väsentliga ändringar i dessa. Personal- och varubrist skulle icke heller medgiva ett utnyttjande av en utvidgning av butikstiderna. *Handelskammaren i Göteborg* förklarar, att det på grund av personalbrist och varuknapphet till och med i vissa fall kunde vara svårt att bibehålla de nu gängse stängningstiderna. För befrämjande av de syften, som angivits i direktiven för utredningen, borde vissa andra utvägar än förlängt öppethållande av butikerna sökas. Såsom exempel på sådana åtgärder nämner kammaren differenteriering av arbetstiderna för yrkesarbetande husmödrar samt utökning av antalet daghem för barn. *Handelskammaren i Malmö* vill icke bestrida, att tendenser gjort sig gällande att begränsa affärstiden på ett sätt, som vore mindre väl förenligt med konsumenternas önskemål, i första hand genom införande av lunchstängning. Dessa tendenser borde emellertid ses i sammanhang med gällande arbetstidsbestämmelser och den rådande bristen på arbetskraft. Några allmänna klagomål från yrkesarbetande kvinnor hade icke försports inom handelskammarens verksamhetsområde. Kammaren förordar en prolongering av den nuvarande butikstängningslagen på tre år med allenast en mindre utvidgning av möjligheterna till försäljning från automat. *Handelskammaren i Norrköping* framhåller, att en utökning av tiderna för öppethållandet på grund av personalbristen i främsta rummet

skulle drabba affärsinnehavarna, vilkas fritid lagen hade till uppgift att skydda. Det borde enligt kammarens mening tagas under övervägande, huruvida möjlighet kunde beredas respektive branschsammanlutningar att inom ramen för arbetstidslagen få bestämma om den lämpligaste tiden för öppethållande i samråd med, om så erfordrades, vederbörande kommunala myndigheter. *Handelskammaren i Borås* uttalar önskemål om en klar och lättöverskådlig lagstiftning. Den nuvarande butikstängningslagen lämnade enligt kammarens mening en del övrigt att önska på den punkten. *Handelskammaren i Karlstad* anser, att den nuvarande lagen med vissa smärre ändringar borde prolongeras för en tid av tre år. Vissa jämkningar vore motiverade för tillgodoseende av allmänhetens önskemål om förbättrad varudistribution. Samtidigt framhålles emellertid att ett längre öppethållande skulle öka handelns omkostnader och framtvinga en fördyring av varorna samt därjämte inkräkta på butiksinnehavarnas behövliga fritid. Kammaren understryker lunchstängningens värde för hemmen, de anställda och köpmännen själva. *Handelskamrarna i Jönköping, Visby, Gävle och Sundsvall* ha i stort sett funnit den nuvarande lagen tillfredsställande. *Handelskammaren i Luleå* har funnit de faktiskt tillämpade affärstiderna kunna medföra vissa svårigheter för förvärvsarbetande husmödrar. De lokala köpmannaorganisationerna syntes dock enligt kammarens uppfattning vilja tillmötesgå allmänheten med längre öppethållande vid de särskilda tider och årstider, då sådant vore påkallat. Numera avhördes i stort sett icke några klagomål rörande lunchstängning och tidigare lördagsstängning.

Tanken på affärstidens bestämmande till ett visst antal timmar inom en vidare tidsintervall förklarar sig *handelskammaren i Visby* icke kunna biträda. Enligt kammarens mening skulle en sådan ordning ej gå att praktiskt genomföra och endast vålla en massa trassel av olika slag ej minst för allmänheten.

Handelskamrarna i Stockholm, Norrköping, Jönköping, Karlstad, Gävle och Luleå anse samtliga, att längre öppethållande någon eller några kvällar i veckan kunde vara ändamålsenligt eller i allt fall kunde ifrågasättas såsom lämplig utväg. Enligt *handelskammaren i Karlstad* kunde behovet av en dylik ordning förslagsvis bedömas av ett lokalt butiksråd, sammansatt av representanter för de berörda intressena. *Handelskammaren i Malmö* vill för sin del på grund av den rådande arbeidskraftsbristen icke förorda den här diskuterade ordningen.

Ingen av handelskamrarna anser införandet av ett jourssystem vara en framkomlig väg. Undantag göres dock av *handelskamrarna i Borås och Luleå* för mjölkaffärernas öppethållande på sön- och helgdagar, där ett jourssystem anses kunna ifrågakomma. *Handelskammaren i Jönköping* förklarar, att om lagen skall ändras, det icke borde resas hinder emot att företagarna efter framställning förslagsvis till länsstyrelsen kunde få rätt att enligt jourssystem hålla öppet längre än till klockan 19.

Frågan om mjölkaffärernas öppethållande på söndagarna beröres av *handelskammaren i Göteborg*. Denna förklarar, att så länge

den nuvarande bristen på arbetskraft fortfore, det knappast vore möjligt att återupptaga mjölkförsäljningen på söndagsmorgnarna i Göteborg. *Handelskammaren i Gävle* är av den uppfattningen, att ett tillmötesgående av allmänhetens önskemål beträffande mjölkaffärernas söndagsöppethållande borde kunna ske trots den rådande personalbristen. Personalens compensation borde i så fall beräknas liberalare än vid längre öppethållande en vardagskväll.

Tanken på en begränsning av kommunernas rätt att inskränka affärstiden vinner icke anslutning av *handelskamrarna i Malmö, Norrköping, Borås och Visby*. *Handelskammaren i Karlstad* anser, att lagen borde giva kommun rätt att efter därom gjord framställning förlänga tiden för butikernas öppethållande till klockan 20 högst två dagar per vecka, varvid en motsvarande tidigare stängning å annan eller andra veckodagar samtidigt borde fastställas. Med hänsyn till de olikartade ortsförhållandena borde den kommunala bestämmanderätten i övrigt bibehållas oförändrad. *Handelskammaren i Jönköping* framhåller, att kunderna i praktiskt taget alla fall torde ha majoritet i kommunernas beslutande församlingar. Om kunderna skulle önska längre öppethållande, kunde de därför ernå detta genom ändring av fattade kommunala beslut rörande inskränkning av affärstiden. I regel syntes det kammaren vara bäst att kommunerna avstode från att göra några inskränkningar i de av lagen medgivna tiderna för öppethållande. *Handelskammaren i Sundsvall* understryker, att frågan om en inskränkning i kommunernas bestämmanderätt måste ingående undersökas innan eventuell ändring beslötes. *Handelskammaren i Gävle* finner det för sin del oegentligt, att lagen icke skall vara enhetlig för hela landet. För att underlätta de föreslagna reformerna vore det enligt kammarens mening påkallat, att kommunernas rätt att inskränka tiden för öppethållandet borttoges. Något vägande skäl för bibehållandet av nämnda rätt syntes icke finnas.

Till en utvidgad automathandel ställer sig *handelskammaren i Jönköping* tveksam, bland annat på grund av de kostnader som därigenom skulle åsamkas detaljhandeln. *Handelskammaren i Malmö* finner det likaledes tveksamt, huruvida en väsentlig utvidgning av möjligheterna till försäljning från automater lämpade sig för svenska förhållanden. Undantag gjordes dock för tobakshandelns del, där införande av automater otvivelaktigt skulle hälsas med tillfredsställelse av allmänheten. Kammaren förutsatte, att rätt till automathandel med tobaksvaror endast skulle tillkomma handelsidkare, som innehade rättighet till försäljning av tobaksvaror. *Handelskammaren i Göteborg* finner en utredning av frågan önskvärd. Hittills gjorda erfarenheter av automathandel hade icke varit särskilt gynnsamma. Det vore emellertid möjligt att man numera skulle kunna uppnå bättre resultat. *Handelskammaren i Visby* anser likaledes en undersökning böra ske. Automاتفörsäljning borde endast vara tillåten för den, som dreve öppen affär med samma varor, som automathandeln avsåge. Särskild uppmärksamhet borde ägnas de sociala vådor särskilt för ungdomen, som automat-

handeln i vissa fall kunde medföra. *Handelskammaren i Borås* uttalar, att en utvidgning av möjligheterna till automathandel kunde vara en väg att lätta på förekommande svårigheter. Dock syntes några mera beaktansvärda resultat icke vara att vinna den vägen och sanitära skäl syntes nödvändiga för en ganska sträng och därför tämligen dyrbar övervakning. Tobaksvaror lämpade sig emellertid utomordentligt väl för automathandel. *Handelskamrarna i Norrköping, Sundsvall, Luleå och Gävle* äro positivt inställda till en utvidgad automathandel. Sistnämnda handelskammare framhåller, att de nuvarande förpackningsmetoderna för livsmedel vore sådana, att sanitära vådor av dylik handel icke i högre grad behöfde befaras. Enligt nämnda handelskammare syntes emellertid automaterna och deras placering böra godkännas av någon inspektionsmyndighet, så att de icke onödigtvis lockade barn och ungdom till snatteri. Rätt till automathandel borde icke medgivas i annat fall än då automaten uppsattes utanför handlandens egen affärslokal. Genom automathandel med tobaksvaror skulle tobaksaffärerna i konkurrenshänseende ställas på mera jämlik fot med kioskhandeln.

Handelskammaren i Norrköping finner en reglering av kioskhandeln önskvärd. Konkurrensfrågorna borde lösas på ett sätt, som kunde tillfredsställa såväl den köpande allmänheten som affärsidkarna. *Handelskammaren i Borås* uttalar, att kioskhandeln syntes ha åstadkommit åtskillig irritation inom detaljhandeln och att en viss reglering av densamma syntes vara behöfelig. *Handelskammaren i Visby* anser, att kioskhandeln borde regleras på ett betydligt restriktivare sätt än vad för närvarande vore fallet. *Handelskammaren i Gävle* emotser en reglering av kioskhandeln, som skulle borttaga denna handels speciella favörer i jämförelse med övrig handel. *Handelskammaren i Luleå* menar, att kioskhandeln i vissa fall väl tålde en begränsning. Fall förekomme, då densamma delvis endast syntes tillfredsställa minderårig ungdoms köp av diverse chokladvaror och s. k. kolorerad veckopress på icke vanlig affärstid. *Handelskammaren i Sundsvall* förordar, att tobakshandelns problem i konkurrensen med kioskhandeln måtte särskilt beaktas och bestämmelserna om kioskhandeln utformas så, att de icke gäve rum för feltolkningar.

Kommerskollegium framhåller, att enligt gällande arbetstidslag för detaljhandeln arbetstiden i regel ej något dygn finge överstiga tio timmar. En dylik tidsreglering syntes emellertid icke göra en butikstängningslag onödig. En sådan kunde visa sig erforderlig ur andra synpunkter. Kollegium ville därför förordna, att en särskild butikstängningslag bibehölles.

I anslutning till de i direktiven för utredningen ifrågasatta jämkningarna i lagen i syfte att tillgodose allmänhetens intresse av en förbättrad varudistribution uttalar kommerskollegium, att det för bedömande av hithörande frågor vore av största vikt att klarhet först vunnes om behovet för allmänheten av ökat öppethållande av butiker. Därest verkställd undersökning skulle giva vid handen, att det ur synpunkten av allmänhetens betjäning vore tillfyllest att butikerna någon eller några dagar hölles öppna till kloc-

kan 19, syntes i de fall, där affärstiden inskränkts genom beslut av vederbörande kommun, ändring av butikstängningstiderna enklast kunna åstadkommas genom beslut fattade av ifrågakommande kommunalrepresentation. Emellertid måste vid behandling av frågan om förskjutning av butikstängningstiderna hänsyn även tagas till de butikanställdas intressen. Ur denna synpunkt syntes varje förskjutning av arbetstiden till kvällstimmar böra undvikas. Allför omfattande kvällstjänstgöring skulle kunna framkalla krav på fem dagars arbetsvecka. Tillfredsställandet av sådana anspråk skulle medföra, att ytterligare personal måste anställas inom handeln, vilket i nuvarande tider med stark brist på arbetskraft skulle vara förenat med avsevärda svårigheter. Med hänsyn till sistnämnda förhållande syntes därför endast ett uppenbart behov av ökat öppethållande av butiker böra föranleda ändrade butikstängningstider. Därest lagändring skulle visa sig ofrånkomlig, syntes emellertid enligt kollegii förmenande skiftande förhållanden inom olika delar av landet göra det önskvärt att i allt fall bibehålla den nuvarande rätten för kommun att meddela undantag från den vanliga affärstiden. Det ifrågasatta jourssystemet för butiker inom samma bransch syntes kollegium i allmänhet förenat med vissa olägenheter. I ett fall kunde dock systemet innebära beaktansvärda fördelar, nämligen i vad anginge mjölkbutikers öppethållande vissa timmar under söndagsförmiddagarna. Utredning om behovet av sådana särskilda försäljningstider syntes böra förebringas. Ett utvidgat användande av automater syntes vidare kollegium i princip väl ägnat att underlätta allmänhetens inköpsmöjligheter utan att samtidigt öka de butikanställdas tjänstgöringstider. Huruvida och i vilken utsträckning dessa möjligheter praktiskt kunde realiserats, borde enligt kollegii mening särskilt bliva föremål för undersökning.

Mellan kioskhandeln och den vanliga butikshandeln hade, uttalar kommerskollegium, sedan länge rått en viss intressemotsättning. Kollegium hade sålunda vid flera tillfällen framhållit kioskhandelns speciella ställning. Vid översyn av gällande regler för butikstängning syntes det kommerskollegium vara av vikt att även förhållandena inom kioskhandeln underkastades granskning.

Arbetsrådet anser, att det undantag från butikstängningslagens tillämpningsområde, som i 2 § 6) göres för automatförsäljning av konfektyrer i förpackning och färsk frukt, borde till allmänhetens gagn kunna betydligt utvidgas. För en sådan utvidgning talade icke blott allmänhetens intresse utan även den omständigheten att det i nuvarande läge vore eftersträvarsvärt att skapa arbetskraftsbesparande former för varudistributionen. Det kunde givetvis vara föremål för delade meningar hur långt man borde sträcka sig i fråga om varusortimentet för automathandeln. Enligt arbetsrådets mening borde härvidlag hygieniska synpunkter bliva avgörande. Frågan huruvida med hänsyn härtill en begränsning i varusortimentet borde vidtagas syntes i så fall böra bliva föremål för en närmare utredning. Det kunde ifrågasättas, om man — i viss överensstämmelse med

gällande lags regel — borde föreskriva som villkor att automaten vore uppsatt i anslutning till butik, där de i apparaten tillsaluhållna varorna försåldes, och att den handhades av butiksinnehavaren. Övervägande skäl syntes emellertid arbetsrådet tala för att man bibehölle det nuvarande systemet. Möjligen borde 11 § kompletteras med bestämmelse att automathan- del i annan ordning kunde medgivas efter särskilt tillstånd.

Beträffande den vanliga affärstiden framhåller arbetsrådet, att den omständigheten att köpmännen på frivillighetens väg kunde åvägabrinda och även i betydande omfattning genomfört en förkortning av affärstiden vore en faktor, som man måste allvarligt räkna med vid utformningen av butikstängningslagen, detta så mycket mer som affärsmännens och de anställ- das intressen sammanföle på denna punkt. Det vore tydligt att, om det sett ur allmänhetens synvinkel vore önskvärt att vissa butiker hölles öppna längre än vad för närvarande vore fallet, en lagstiftning som tillåte detta i praktiken kunde komma att bliva verkninglös. Att genom en lagregel tvinga affärsmännen att hålla öppet kunde nämligen knappast komma i fråga. Man kunde på lagstiftningens väg icke komma längre än att ut- mäta en tämligen vidsträckt affärstid och förlita sig på att affärsmännen inom denna ram i eget intresse och eventuellt på grund av opinionens tryck tillämpade en affärstid, som för olika butikstyper och olika platser vore ur allmänhetens synpunkt väl avpassad. I den mån butiksinnehavarna och deras organisationer ville medverka härtill lämnades möjlighet att vissa da- gar i veckan stänga senare än vanligt eller ordna med jourtjänst butikerna sinsemellan. Frågan bleve då hur den vanliga affärstiden borde bestäm- mas. Den nuvarande öppningstiden syntes kunna bibehållas. Beträffande stängningstiden syntes man ha att välja mellan klockan 19 och klockan 20. Även om det ur allmänhetens synpunkt vore förmånligt att ramen för bu- tikstiden gjordes så vid som möjligt, syntes det vara tillräckligt att bibe- hålla det nu gällande klockslaget eller klockan 19.

Den i 11 § av nuvarande lag givna regleringen av kioskhandeln och där- med jämförbar handel under utsträckt affärstid syntes arbetsrådet i prin- cip böra gälla även i fortsättningen. Största intresset tilldroge sig härvidlag handeln med tobaksvaror. För närvarande finge tobak — med vissa un- dantag från vilka här kunde bortses — försäljas endast från trafikiosker. Ursprungligen torde väl avsikten ha varit att härigenom lämna möjlighet för de resande att inköpa tobaksvaror, men utvecklingen hade utan tvivel gått i den riktningen, att dessa kiosker kommit att i övervägande grad till- godose den bofasta allmänhetens behov av att under kvällstid ha tillgång till tobaksvaror. Genom att tobaksförsäljningen sålunda vore knuten till vissa trafikpunkter hade försäljningsställena, sett ur allmänhetens synpunkt, bli- vit mer eller mindre slumpvis utplacerade, och de besvär, som på en del håll varit förenade med kvällsinköp av tobak, hade väckt icke alldeles obe- rättigad irritation. Olägenheterna med det nuvarande systemet komme tyd- ligen att bortfalla, därest automatförsäljning av tobaksvaror tillåtes och mera allmänt komme till stånd. Från allmänhetens synpunkt komme då

icke att föreligga något behov av utökning av kioskhandeln med tobak. Möjligen borde den gällande regeln om sådan handel från trafikiosker kompletteras med bestämmelse att kioskförsäljning av tobak finge medgivas vid ur allmänhetens synvinkel välbelägen plats, där av någon anledning automatapparat icke uppsatts eller lämpligen kunde uppsättas.

En *minoritet inom arbetsrådet* (ledamöterna Gabrielsson och Rune samt t. f. ledamoten Göransson) var av skiljaktig mening i frågan om rätt för kommun att besluta om begränsning av affärstiden och anförde härutinnan följande.

Såsom arbetsrådet framhållit kunna med nu härskande uppfattning reglerna om butikstiden icke utformas annorlunda än som en ramlagstiftning, som medger affärsmännen att hålla öppet viss tid men icke tvingar dem att göra detta. Från allmänhetens synpunkt är det med hänsyn härtill av vikt att lagen icke lägger hinder i vägen för affärsmännen att förlägga affärstiden på ett rationellt sätt: genom överenskommelser om jourtjänst, om senare stängning vissa dagar i veckan, om längre öppethållande för vissa slag av butiker o. s. v. Ett sådant hinder kan ligga däri, att genom kommunalt beslut bestämmes en förkortning av affärstiden, som försvårar eller omöjliggör ett lämpligt system för öppethållandet. Naturligtvis kunna förhållandena vara sådana, att det kommunala beslutet innebär ett fastställande av en butikstid, som ur olika synpunkter är skäligen avpassad, men risk föreligger att beslutet dikteras av intressen, som äro allmänheten ovidkommande, och att denna därför får sitta emellan. Gentemot den nära till hands liggande invändningen att allmänheten har möjlighet att genom uttalanden av husmodersorganisationer etc. framlägga sina synpunkter, innan kommunalt beslut fattas, må framhållas att allmänhetens inverkan på innehållet i ett sådant beslut i praktiken lär vara ganska ringa. Under alla omständigheter måste ett genom kommunalt beslut infört system för öppethållande bli stelt och schematiskt och kan svårigen ge möjlighet till en smidig anpassning med jourtjänst och därmed jämförliga åtgärder till allmänhetens gagn.

Enligt vår mening bör därför den i gällande lag intagna regeln om rätt för kommun att bestämma om förkortad affärstid icke inflyta i den nya butikstängningslagen. Däremot ligger det givetvis helt i linje med vår uppfattning att man bibehåller bestämmelsen att kommunalt besluta om annan förläggning av butikstiden.

Statens tobaksnämnd lämnar i sitt yttrande en redogörelse för den rationalisering och sanering av detaljhandeln med tobaksvaror, som tobaksnämnden och aktiebolaget svenska tobaksmonopolet genomfört och fortfarande bedriva på grundval av lagen den 11 juni 1943 angående statsmonopol å tillverkning och import av tobaksvaror. Vidare framhålles huru nödvändigheten att koordinera 1943 års tobakslagstiftning och butikstängningslagstiftningen officiellt erkänts bland annat genom flera bestämmelser i 1945 års butikstängningslag. Det arbete och den kostnad, som i enlighet med statsmakternas år 1943 fattade beslut nedlagts och fortfarande nedlades på en rationalisering av tobaksdetaljhandeln, skulle uppenbarligen kunna bli utan resultat, därest allenast *butikshandeln* med tobaksvaror bleve föremål för en restriktiv behandling medan samtidigt rätt till *kioskhandel* med dessa varor frikostigt beviljades. Om tobaksnämnden exempelvis medverkat till utflyttning av en ogynnsamt belägen tobakshan-

del till ett nybebyggt område och en kiosk med tobaksförsäljning ungefär samtidigt tillkomme i närheten av butiken, vore tydligen syftet med utflyttningen i regel förfelat.

Statens tobkasnämnd understryker, att bestämmelserna i 1943 års tobakslagstiftning toge sikte på allenast sådana rationaliseringsåtgärder, vilka icke innefattade något åsidosättande av allmänhetens berättigade anspråk på bekväm tillgång till tobaksvaror. Huruvida lättnader med avseende å bestämmelserna i butikstängningslagen om kioskhandel med tobaksvaror likväl kunde anses påkallade och möjliga att genomföra, vore ett så pass omfattande och ett icke minst för tobakshandlarkåren så betydelsefullt spörsmål, att nämnden icke på detta stadium kunde ange någon mera fullständig eller slutgiltig ståndpunkt. Emellertid bleve tydligen frågeställningen denna: skall man fasthålla vid den principiella ståndpunkt, statsmakterna på grund av gjorda erfarenheter intagit i och med de åren 1943 och 1945 fattade besluten, eller skall denna ståndpunkt nu frånträdas? Enligt nämndens uppfattning skulle det innebära en märklig omsvängning om sådana jämkningar i butikstängningslagen nu företoges, att man äventyrade de vunna eller inom räckhåll liggande resultaten av det rationaliseringsarbete, som bedrivits i enlighet med statsmakternas förut angivna beslut. Avsåges icke en sådan förändring, syntes största varsamhet påkallad vid överarbetningen av de bestämmelser, som gällde försäljningen av tobaksvaror. Distributionen av dessa varor i städer och stadslignande samhällen *under* vanlig butikstid finge för övrigt anses tillgodose högt ställda krav på bekvämlighet. Att öppna möjlighet till automathandel med tobaksvaror *efter* vanlig butikstid vore emellertid ett uppslag, som nämnden själv länge övervägt att framföra och vilket nämnden nu ville i princip förorda. Nämnden ville dock framhålla, att sådan automathandel kunde vara förknädd med vissa tekniska svårigheter. Vidare uppkomme spörsmålet, vilka kategorier av tobaksåterförsäljare som borde erhålla rätt till denna automathandel. Nämnden utginge från att i städer och stadslignande samhällen, där specialtobakshandlare förekomme, automatförsäljningen i fråga i regel borde förbehållas dessa, något som uppenbarligen skulle bäst motsvara syftet med 1943 års lagstiftning. Med avseende å platser, där specialtobaksaffärer ej funnes, kvarstode emellertid under alla förhållanden problemet, efter vilka grunder och efter vilken metod ansökningar om rätt till automathandel med tobaksvaror skulle prövas. I detta sammanhang borde slutligen framhållas, att om automathandel med tobaksvaror anordnades, behovet av kvällshandel med tobaksvaror från kiosker uppenbarligen minskades.

Att butikernas affärstid skulle få fritt utläggas inom en i lagen angiven, något vidare tidsintervall än den nuvarande vore ett förslag, vars lämplighet för specialtobakshandelns del nämnden — utan att heller i denna del intaga någon slutgiltig ståndpunkt — funne tveksam. Nämnden ställde sig än mer tveksam till frågan, huruvida det kunde anses lämpligt eller ens möjligt att anordna ett jourssystem för specialtobakshandelns vidkommande.

Jämlikt 11 § 3 mom. 7) gällande butikstängningslag meddelades understundom tillstånd till kioskhandel med bland annat tobaksvaror oaktat behov därav ej föreläge ur distributionssynpunkt, nämligen då sökanden åberopade s. k. »synnerliga skäl», såsom stor försörjningsbörda och nedsatt arbetsförmåga. Hade inrättandet av en sådan kiosk väl medgivits såsom en social hjälpåtgärd, förekomme ofta att rörelsen efter en mer eller mindre kort tidsperiod överlättes på annan innehavare. Ehuru därvid den frågan stode öppen, huruvida den nye innehavaren kunde beviljas samma försäljningstillstånd som den ursprunglige, betingade sig och erhöle säljaren ofta orimligt hög goodwill-ersättning, varjämte icke sällan avsevärda provisioner syntes utgå till förmedlaren av överlåtelsen. Rörelsen komme härigenom utom räckhåll för de personer med svag ekonomi, som rätteligen borde ha företräde till övertagande av densamma. Nämnden, som funne dessa förhållanden i hög grad otillfredsställande, ville framkasta tanken, huruvida icke en bättre ordning skulle vinnas, därest i fall av nu ifrågavarande slag kommunerna själva uppförde och i sin ägo behölle själva kioskbyggnaderna, vilka därefter kunde utarrenderas till personer, som erhållit länsstyrelsens tillstånd till kioskhandel eller önskade driva sådan handel under vanlig butikstid.

I yttrandena från *företag, köpmannaorganisationer, arbetstagarorganisationer och organisationer företrädande allmänheten* yrkas icke i något fall, att butikstängningslagstiftningen skall avskaffas. Från ett flertal håll åberopas de av statsrådet Mossberg anförda skälen för lagstiftningens bibehållande. *Sveriges husmodersföreningars riksförbund* förklarar, att husmödrarna givetvis icke hade något intresse av butikstängningslagens bibehållande, så som lagen för närvarande vore beskaffad, men att de icke heller borde motsätta sig en förlängning av lagen under förutsättning att vissa justeringar vidtoges, som möjliggjorde en smidigare anpassning efter hemmens nuvarande inköpsbehov. *Landsorganisationen i Sverige* och *svenska handelsarbetareförbundet* peka bland annat på lagens betydelse såsom en garanti för en rimlig förläggning av de anställdas arbetstid. *Svenska mejeriernas riksförening* understryker särskilt, att ett upphävande av butikstängningslagen skulle kunna leda till att man i viss utsträckning nödgades införa skiftarbete inom detaljhandeln. Distributionskostnaderna skulle härigenom stiga, säkerligen i en omfattning som icke stode i rimlig proportion till den fördel allmänheten vunne genom en förlängd affärstid. Butiksinnehavare, som måste anlita anställd arbetskraft, skulle bliva sämre ställda än andra affärsidkare. *Svenska pressbyrån* förklarar, att ett upphävande av butikstängningslagstiftningen skulle tvinga de olika försäljaregrupperna att taga saken i egna händer. Brytningar skulle härvid uppstå mellan skilda förbund, och uteslutet vore icke, att allmänheten till sist bleve mest lidande.

Frågorna om den nuvarande butikstängningslagens ändamålsenlighet och allmänhetens inköpssvårigheter

äro de huvudproblem, som behandlas i yttrandena. Följande köpmanna-sammanslutningar och därmed jämförliga organisationer ha funnit, att den nuvarande lagen fungerat tillfredsställande, nämligen *Sveriges köpmannaförbund*, *handelns arbetsgivareorganisation*, *Sveriges hantverks- och småindustriorganisation*, *Sveriges beklädnads- och manufakturhandlareförbund*, *Sveriges skohandlareförbund*, *Sveriges glas- och porlinshandlareförbund*, *Sveriges järnhandlareförbund*, *Sveriges färghandlares riksförbund*, *svenska bokhandlareföreningen*, *svenska pappershandlareföreningen*, *svenska musikhandlareföreningen* och *svenska fotografernas förbund*. Såsom representativa må här återgivas några uttalanden av de två förstnämnda organisationerna. *Handelns arbetsgivareorganisation* framhåller, att butikstängningslagen redan i sin nuvarande form gäve möjlighet att tillgodose önskemål om längre öppethållande än vad som i allmänhet nu tillämpades. Vid bedömande av fördelarna härav för de förvärvsarbetande husmödrarna finge man emellertid icke glömma, att detaljhandelns utövare samtidigt skulle få än större svårigheter att skaffa erforderlig arbetskraft. Den i direktiven anförda bristen på arbetskraft talade sålunda enligt organisationens förmenande snarare emot en förlängning av affärstiden, om hänsyn skulle tagas även till handelns möjligheter att rekrytera arbetskraft. Vidare framhållas de ökade kostnader, som skulle bli en följd av ett längre öppethållande. Beträffande speceri- och livsmedelshandeln erinras om att affärsinnehavarna inom just denna bransch vore de, som blivit underkastade den hårdaste priskontrollen. Av nu angivna skäl ansåge sig handelns arbetsgivareorganisation icke kunna tillstyrka ändringar i butikstängningslagens allmänna bestämmelser om affärstiden. *Sveriges köpmannaförbund* understryker, att de önskemål, som framförts rörande önskvärdheten av att butikerna hölles öppna längre tid än vad nu vore fallet, väsentligen kunde tillmötesgås inom ramen för nu gällande bestämmelser. Förbundet erinrar samtidigt om att kommunerna enligt 6 § butikstängningslagen hade möjlighet att besluta om affärstidens förläggande helt eller delvis till annan tid än den i 4 § stadgade.

Stockholms köpmannaförbund framför tveksamhet rörande möjligheten att för närvarande genom en ny eller reviderad butikstängningslagstiftning ernå någon mera betydelsefull utökning av nu tillämpade affärstider. Det funnes däremot anledning förmoda, att en framtida utveckling mot ökad varutillgång, hårdare konkurrens och bättre tillgång på personal komme att motsvaras av en tendens till längre butikstider. Förbundet understryker önskvärdheten av att man även inom andra områden av näringslivet sökte bidraga till en lösning av affärstidsproblemet genom att underlätta för de anställda att företaga inköp. *Konsumtionsföreningen Stockholm med omnejd* påpekar, att varuförbrukarna icke hade några större fördelar att vinna av en bestämmelse om förlängd butikstid inom livsmedelshandeln, enär en sådan ej syntes kunna utnyttjas på grund av den rådande knappheten på personal, vilken kunde förväntas kvarstå ännu flera år framåt. *Göteborgs köpmannaförbund* betonar starkt köpmännens svårigheter att få

personal. Det framhålles, att de senaste årens tendenser till inskränkning av butikernas öppethållande genom frivilliga överenskommelser hade sin egentliga orsak i den rådande arbetskraftsbristen. Denna hade till och med medfört, att många arbetsgivare inom handeln sett sig föranlåtna att tillämpa en kortare arbetstid för de anställda än vad arbetstidslagen medgäve. Ett senare öppethållande skulle ytterligare försvåra personalrekryteringen. Till dessa synpunkter ansluter sig *Sveriges frukt- och konfektyrhandlareförbund*. *Kooperativa förbundet* förklarar, att butikstängningslagen främst borde beakta konsumenternas behov av att erhålla varorna på det ur olika synpunkter fördelaktigaste sättet. En omläggning av butikstiderna skulle emellertid försvåra nyrekryteringen av arbetskraft till handeln och därför medföra längre väntetid i butikerna. De förvärvsarbetande husmödrarnas inköpssvårigheter borde i stället motverkas genom åtgärder för nedbringande av väntetiden i butikerna. Såsom exempel på sådana åtgärder nämner förbundet inrättande av självbetjäningsbutiker. *Stockholms blomsterhandlareförening* framhåller, att en utsträckning av affärstiden skulle vara olycklig särskilt inom blomsterhandeln på grund av bristen på arbetskraft och därför att arbetstiden redan nu vore lång på grund av att inköp dagligen måste göras före affärernas öppnande. *Svenska handelsarbetareförbundet* anför sammanfattningsvis, att starka invändningar av olika slag kunde göras mot de förslag till ändringar i olika hänseenden, som angåves i direktiven för de sakkunniga. Enligt förbundets mening kunde icke tillräckligt starka sakskaäl anföras för ändring av den nu gällande butikstängningslagen. Förbundet meddelar antydningssvis, att för den händelse kravet från vissa grupper på ökad bekvämlighet genom längre öppethållande av butikerna skulle vinna resonans, förbundet i anslutning därtill ansåge ett aktualiserande av femdagarsvecka för butiksanställda vara berättigat i lika hög grad som för andra löntagargrupper med obekvämt förlagd arbetstid. *Handelstjänstemannaförbundet*, till vars synpunkter *tjänstemännens centralorganisation* ansluter sig, framhåller sammanfattningsvis, att tillräckligt starka skäl icke syntes föreligga för en definitiv ändring av butikstängningslagen. Funnes möjlighet att under begränsad tid och på lokala avsnitt på försök pröva sig fram, exempelvis i fråga om jourtjänsten, ville förbundet dock förorda ett sådant arrangemang. *Kooperativa föreståndarnas förbund* betecknar den nuvarande lagen som smidigt anpassbar efter lokala förhållanden och önskemål. *Sveriges slakteriförbund* ifrågasätter, huruvida icke tiderna för öppethållandet kunde och borde vara olika för olika branscher. Förhållandena vore nämligen mycket olika. Vad som gällde exempelvis för ömtåliga köttvaror gällde icke för kortvaror. Varuskötsel, rengöring av butiken o. s. v. krävde sålunda i förra fallet långt mera tid än i det senare. Köpvanorna vore också olika för olika varor. Hänsyn borde vidare enligt förbundets mening tagas till att i förorten till en större stad väsentligt andra förhållanden för butikshandeln rådde än i en stad av samma storlek.

Med anledning av de påtalade inköpssvårigheterna för allmänheten uttalar *svenska filialföretagens förening*, att jämkningar i butikstängningslagen

borde vidtagas, så att allmänhetens intresse av en förbättrad varudistribution tillgodosåges. En husmor, som slutade sitt arbete klockan 17, finge icke mycken tid över för sina inköp. Föreningen framhåller, att den avkortade affärstid, som förekomme å lördagar och helgdagsaftnar och även å vanliga vardagar under sommarmånaderna, vore till men för kunderna. Även beträffande lunchstängningen uttalas, att den vore till förfång för allmänheten. Den drabbade för övrigt icke blott de yrkesarbetande i samhället utan även alla dem, som bodde å annan ort och komme med tåg eller buss för att göra inköp. Jämväl *svenska arbetsgivareföreningen* anser, att vissa jämkningar i lagen lämpligen borde vidtagas för att tillgodose allmänhetens intresse av en förbättrad varudistribution. Föreningen syftar särskilt på möjligheten att genom vissa ändringar i tiderna för öppethållandet av vissa butiker underlätta för gifta kvinnor att i ökad utsträckning taga anställning utom hemmet. Man borde söka utvägar, varigenom en viss variation i tiden för butikernas öppethållande, framför allt i livsmedelsbranschen, kunde genomföras utan att nämnvärt ökat personalbehov uppstode för varudistributionen. Föreningen förutsatte, att eventuella åtgärder föreginges av ingående överläggningar med och tillstyrkan från handelsorganisationer. *Landsorganisationen i Sverige*, som låtit inhämta yttranden från de anslutna fackförbunden, framhåller, att av yttrandena framginge, att förbunden i stort sett hyste den uppfattningen, att butikstängningslagen i olika avseenden vore i behov av jämkningar med syfte framför allt att bättre än nu vore fallet tillgodose den förvärvsarbetande befolkningens intressen i fråga om butikstidernas ordnande. De synpunkter, som utvecklades i direktiven för de sakkunniga, hade understrukits i ett flertal förbundsyttranden. Landsorganisationen framhåller vidare, att självklart vore att i den mån jämkningar i öppethållningstiderna komme att för de anställda innebära, att arbetstiden någon eller några dagar i veckan förlängdes, en sådan förlängning måste kompenseras genom ledighet på annan tid, exempelvis genom tidigare lördagsstängning. *Sveriges husmodersföreningars riksförbund* uttalar bland annat, att det vore ett rimligt krav att lagen ändrades så, att yrkesarbetande husmödrar kunde göra sina nödvändiga inköp i närheten av hemmet efter arbetstidens slut och slippa att som nu slita ut sig genom att jakta med uppköp under lunchpausen och sedan släpa hem de tunga matpaketen i den överfyllda spårvagnen eller bussen på kvällen. Även ett öppethållande en timme tidigare på morgonen skulle i vissa fall kunna vara de yrkesarbetande kvinnorna till hjälp. Den utsträckta tid, som vore önskvärd för speciellt storstädernas förorter, kunde redan med nuvarande lag tillgodoses genom kommunernas specialförordningar. För att mjölkaffärerna skulle kunna öppna klockan 7 fordrades en ändring av tiden 7.30 till klockan 7 i 4 § andra stycket. För att vidare möjliggöra att affärerna finge ha öppet någon kväll i veckan borde första stycket i samma paragraf få ett nytt innehåll. Riksförbundet förklarar sig emellertid samtidigt vara medvetet om att en lagändring icke utgjorde någon garanti för att kunderna verkligen komme i åtnjutande av de önskade

förmånerna. Riksförbundet omnämner slutligen ett inom Stockholms husmodersförbund framkommet förslag, att livsmedelsaffärerna mer än hittills skulle dela upp kundservice i en orderservice och en diskservice och att endast den personal, som hade hand om orderservice, skulle behöva stanna i affären efter klockan 18 för utlämning av tidigare inlämnade order. Ett sådant utlämnande av varor efter affärstid kunde ske inom ramen för nu gällande lag. *Sveriges socialdemokratiska kvinnoförbund, högerns centrala kvinnoråd, yrkeskvinnors samarbetsförbund, husmoderstjänstens nämnd inom Sveriges köpmannaförbund, kooperativa förbundets husmodersavdelning, kooperativa kvinnogillesförbundet samt Fredrika-Bremer-förbundet* sympatisera samtliga med statsrådet Mossbergs synpunkter och anse, att en uppmjukning av butikstängningslagstiftningen vore av behovet påkallad. Såsom representativa må anföras vissa uttalanden av *Sveriges socialdemokratiska kvinnoförbund*, som anför bland annat följande.

Nuvarande förhållanden med butikstängning i allmänhet klockan 18 vardagar och klockan 17 lördagar kunna uppenbarligen icke anses vara tillfredsställande. Yrkesarbetande personer, som i regel äro hänvisade att göra sina inköp efter arbetstidens slut, ha mycket svårt att hinna med detta, innan butikerna stängas. När det gäller inköp av större och viktigare artiklar såsom kläder, möbler, mattor m. m. är det självfallet viktigt, att kunden har tid att välja och värdera och överhuvud taget ägna dessa inköp den omtanke, som är nödvändig för ett ekonomiskt klokt och gott resultat. Dessa inköp koncentreras nu i de flesta fall till lördagseftermiddagarna då affärerna äro överfulla av människor och en olidlig trängsel, jäkt och irritation uppstår. På grund av den allmänna brådskan ske helt säkert många mindre väl överlagda inköp.

För de förvärvsarbetande kvinnorna är den tidiga butikstängningen ett allvarligt problem, som utsätter dem för dagliga påfrestningar genom den hets de tvingas till för att hinna med inköpen efter arbetstidens slut. Icke minst ur deras synpunkt och med tanke på arbetsmarknadens behov av de gifta kvinnornas arbetsinsatser är det nödvändigt, att åtgärder vidtagas för att tillgodose allmänhetens behov av en bättre service på detta område.

Från flera håll understrykes, att meningen icke vore att utöka de anställdas arbetstid totalt sett. En förlängd tid för butikernas öppethållande borde, framhålles det, icke rubba 48-timmarsveckan för de anställda utan endast medföra en omläggning av arbetstiden under vissa av veckans dagar. *Husmoderstjänstens nämnd inom Sveriges köpmannaförbund* förklarar sig ifrågasätta, om man icke kunde begära så stor anpassning av nu berörda yrkesgrupp, att den under exempelvis två dagar i veckan förlade en timme av sin fritid till morgonen eller förmiddagen. En rad av andra yrkesgrupper måste finna sig i betydligt mer »onormala» arbetstider än dessa. Från flera håll framhålles önskvärdheten av vissa reformer i fråga om varudistributionen vid sidan av ändrade tider för öppethållandet. Det framställes önskemål om självbetjäningsbutiker, bättre service med beställningssedlar, fack för avhämtning av beställda varor o. d. eventuellt gemensamma orderuppsamlingscentraler för ortens affärer vid kommunikationsleder och gemensam varudistribution med hemkörning av varor-na på eftermiddagarna. Det framhålles också, att det nuvarande systemet

med utbetalning av veckolöner i allmänhet på fredagarna vore en av orsakerna till uppköpsens anhopning vid veckosluten. Det påpekas även lämpligheten av en upplysningskampanj för att åstadkomma en spridning av inköpen över veckans olika dagar och för att i största möjliga utsträckning förmå de hemarbetande husmödrarna att göra sina inköp på förmiddagarna. *Fredrika-Bremer-förbundet* framhåller det olämpliga i att affärer inom speceri-, mjölk- och livsmedelsbranscherna på många håll hållas stängda några timmar mitt på dagen. *Svenska handelsarbetareförbundet* anser, att storleksordningen av de påtalade olägenheterna för allmänheten icke utgjorde ett bärande underlag för de ändringsyrkanden, som från vissa håll framförts. Det syntes förbundet som om yrkandena i huvudsak emanerade från husmödrar med förvärvsarbete av sådan art, att det icke medförde så absolut bundenhet vid arbetsplatsen, att erforderliga inköp för hushållets räkning icke kunde göras inom ramen för nu gällande affärstider. Samtidigt erinrar handelsarbetareförbundet, liksom handelstjänstemannaförbundet, om att ett betydande antal yrkesarbetande husmödrar vore anställda inom just detaljhandeln. En oförmånligare förläggning av arbetstiden skulle göra det svårare för denna stora grupp av gifta kvinnor att fortsätta förvärvsarbetet. Härigenom skulle bland annat personalrekryteringen till detaljhandeln ytterligare försvåras. *Handelstjänstemannaförbundet* räknar med att huvuddelen av de förvärvsarbetande gifta kvinnorna vore antingen affärs- eller kontorsanställda. Beträffande de sistnämnda framhålles, att där arbetstiden vore utsträckt, lunch- eller middagstiden i allmänhet vore mer generöst tilltagen. *Handelstjänstemannaförbundet* anser, att svårigheterna för de yrkesarbetande gifta kvinnorna huvudsakligen vore ett storstadsproblem med hänsyn till de där ofta långa avstånden mellan arbetsplatsen och hemmet. Förbundet framhåller, att då butikstängningslagen medgäve öppethållande till klockan 19, möjlighet funnes att i storstäderna åtminstone vissa veckodagar utöka butikstiden till klockan 18.30 eller 19. *Sveriges speceri- och livsmedelshandlareförbund* betonar likaledes, att det rörde sig om ett storstadsproblem. Det vore enligt förbundets mening en mycket liten del av landets befolkning, som kunde anföra befogade klagomål mot nu gällande lagbestämmelser och den tillämpning dessa bestämmelser i praktiken fått. Det framhålles, att därest vissa av de förslag, som berörts i direktiven för de sakkunniga, skulle förverkligas, olägenheterna av förslagens förverkligande skulle bli mycket större för ett flertal medborgare än fördelarna för ett fåtal. *Husmoderstjänstens nämnd inom Sveriges köpmannaförbund* framhåller, att de yrkesarbetande husmödrarna icke vore den enda inköpsgrupp, icke ens den största, som under nuvarande system hade svårt att i lugn och ro göra sina inköp. De flesta män fordrade exempelvis längre tid för sina inköp än som nu stode en löntagare till buds. Dessutom förekomme ofta inköp för familjen, vilka fordrade båda makarnas närvaro. *Konsumtionsföreningen Stockholm med omnejd* meddelar, att vid en inom föreningen år 1946 företagen undersökning den tillsatta kommittén kommit till det resultatet, att det för de yrkesarbetande kvinnorna

icke i första hand föreläge behov av en längre butikstid men väl av en snabbare betjäning i butikerna.

Till tanken att butikernas dagliga affärstid skulle bestämmas till ett visst antal timmar, vilka under hänsynstagande till allmänhetens intressen skulle kunna fritt utläggas inom en i lagen angiven, något vidare tidsintervall uttala *Sveriges slakteriförbund*, *Sveriges konditorförening*, *högerns centrala kvinnoråd* och *yrkeskvinnors samarbetsförbund* sin anslutning. *Slakteriförbundet* framhåller för sin del, att butikstängningslagen borde som nu medgiva en ram för öppethållandet men att denna möjligen borde vidgas att omfatta tiden klockan 7—20. Inom den angivna ramen borde butikerna enligt förbundets mening få hållas öppna under tider, som sammanlagda för vecka ungefärligen motsvarade den enligt gällande arbetstidslag tillåtna arbetstiden. *Fredrika-Bremer-förbundet* förordar för speceri-, mjölk- och livsmedelsbranschernas del, att affärstiden måtte bestämmas till ett större antal timmar per dag än det nu tillåtna utan att några inskränkande bestämmelser gaves om hur öppethållandet skulle anpassas till nu gällande arbetstidslagstiftning. Överenskommelse härom syntes kunna träffas mellan berörda parter under behörigt hänsynstagande till såväl de anställdas som allmänhetens intressen. *Handelns arbetsgivareorganisation* ställer sig däremot avvisande till tanken under åberopande av kostnads- och personalsvårighetssynpunkter. *Kooperativa förbundet* framhåller, att den här diskuterade ordningen skulle medföra, att ansvaret för affärstiderna överflyttades från kommunal myndighet till detaljhandelns och de anställdas organisationer. En dylik utveckling borde enligt kooperativa förbundets mening undvikas med hänsyn till att den köpande allmänheten därigenom skulle få mindre möjligheter till inflytande på affärstiderna. *Stockholms köpmannaförbund* förklarar, att förevarande väg i praktiken icke erbjöde någon slutlig lösning av affärstidsproblemet. Med hänsyn till allmänhetens behov av enkla och överskådliga affärstider krävde den såsom ett komplement antingen kommunala beslut eller överenskommelser mellan de lokala köpmannaorganisationerna rörande de tider, som på varje ort skulle gälla, i vilket fall alltså de lokala myndigheterna och sistnämnda organisationer komme att ställas inför de problem, som nu mötte vid utformningen av själva lagen. *Svenska mejeriernas riksförening*, *svenska pressbyrån* och *svenska handelsarbetareförbundet* uttala sig likaledes emot den här diskuterade tanken. *Mejeriernas riksförening* anser, att konkurrensförhållandena icke skulle bli likartade för å ena sidan ensamma affärsidkare och å andra sidan affärsidkare med anställda. Den senare gruppen skulle kunna förlägga öppethållandet till en så sen tidpunkt som möjligt allenast under förutsättning att de anställda tillerkändes ökade anställningsförmåner. *Handelsarbetareförbundet* betonar, att förslaget skulle få till följd en icke önskvärd ökning av kostnader för varudistributionen. *Pressbyrån* menar, att brytningar skulle uppstå mellan olika försäljaregrupper och att allmänheten till sist kanske bleve mest

tidande härav. *Sveriges husmodersföreningars riksförbund* och *konsumtionsföreningen Stockholm med omnejd* förklara, att om med det ifrågasvarande uppslaget avsåges, att butikerna skulle kunna ha öppet somliga då och somliga då, allmänheten icke vore betjänt med ett sådant system. Detta skulle nämligen enligt deras uppfattning verka förvirrande.

Längre öppethållande någon eller några kvällar i veckan tillstyrkes av ett flertal organisationer. *Stockholms köpmannaförbund*, som år 1947 gjort en undersökning angående allmänhetens önskemål bland annat på denna punkt, förklarar, att butikstängningslagen borde utformas så, att möjlighet finnes för affärerna att hålla öppet en eller, där särskilda lokala förhållanden gjorde detta motiverat, två kvällar i veckan till förslagsvis klockan 20. Hur personalen skulle kompenseras genom kortare öppethållande andra veckodagar borde icke regleras i själva lagen. *Göteborgs köpmannaförbund* uttalar bland annat, att en sådan uppmjukning kanske borde ske, att butikerna i allmänhet hölles öppna till klockan 19 åtminstone två dagar i veckan, medan öppethållandet i stället inskränktes exempelvis måndagar till klockan 17 och lördagar till klockan 16. *Konsumtionsföreningen Stockholm med omnejd* meddelar, att vid en år 1946 företagen undersökning den tillsatta kommittén framförde tanken på att omlägga de nuvarande butikstiderna så, att butikerna hölles öppna någon kväll i veckan och i stället stängdes tidigare på lördagseftermiddagen. Man skulle härvid kunna tänka sig, att livsmedelsbutikerna hölles öppna fredagar till klockan 19 eller 20 samt övriga butiker motsvarande tid på torsdagarna. Kunde en compensation givas personalen i form av kortare lördagstjänstgöring, skulle en sådan omläggning enligt konsumtionsföreningens uppfattning antagligen minska i stället för öka handelns personalsvårigheter. Man kunde naturligtvis, framhålls det, även tänka sig att öppna senare exempelvis på tisdagsförmiddagen. Av de förfrågningar, som föreningen under våren gjort dels bland föreningens 600 medlemsråd och dels bland några hundra yrkesarbetande kvinnor, hade det framgått, att man hade intresse av en förlängning av försäljningstiden på fredagarna men att man härvid i första hand tänkt sig tiden till klockan 19. Föreningen hade funnit ett ökat intresse inom olika grupper för en verklig weekend med minskat arbete under lördagen. En omläggning av livsmedelshandelns tider från lördagseftermiddagen till fredagskvällen skulle vara ett steg i denna riktning, som säkerligen skulle på längre sikt tillfredsställa många yrkesarbetande kvinnor. Samtidigt skulle en sådan omläggning troligen vara förmånlig för den icke obetydliga grupp av yrkesarbetande kvinnor, som hade sitt arbete i butikerna. Med tanke på försäljningen av specerivaror anser *mjölkencentralen i Stockholm*, att det skulle vara till fördel, om någon del av lördagshandeln kunde överföras till sena fredagstimmar. Utsträckningen av fredagstiden borde motsvaras av en lika lång inskränkning i öppethållandet under lördagarna. *Svenska filialföretagens förening* rekommenderar öppethållande på kvällen någon eller några dagar i veckan och åberopar förhållandena i England och Förenta staterna som förebild. *Sveriges socialdemokratiska*

Kvinnoförbundet anser, att en effektiv lösning för tillgodoseende av konsumenternas berättigade intressen näppeligen torde vara möjlig utan att tiden för affärernas öppethållande något utsträcktes. Förbundet ansåge det vara önskvärt och av behovet påkallat, att affärer och damfriseringar hölles öppna till klockan 19 två dagar i veckan, förslagsvis tisdagar och fredagar, med kompensation för de anställda efter överenskommelse mellan parterna. *Högerns centrala kvinnoråd* uttalar likaledes sin anslutning till tanken på senare kvällsöppethållande någon eller några dagar i veckan. *Husmoders-tjänstens nämnd inom Sveriges köpmannaförbundet* önskar, att butikerna skulle hålla öppet till klockan 19 två dagar i veckan, livsmedelsaffärerna förslagsvis måndag och fredag, sko- och beklädnadsaffärer tisdag och torsdag o. s. v. *Kooperativa förbundets husmodersavdelning* och *kooperativa kvinnogillesförbundet* rekommendera öppethållande fredagar klockan 8—19 och lördagar klockan 8—15. Med ett dylikt öppethållande borde kombineras införandet av annan avlöningsdag än fredag inom industrin och propaganda för väl planlagda inköp m. m. Man finge icke stänga alltför tidigt på lördagarna, ty då skulle svårigheter uppstå för de skiftarbetande husmödrarna, som i allmänhet arbetade klockan 7—13 på lördagar. *Sveriges husmoderföreningars riksförbundet* uttalar, att det bland annat vore ett önskemål för alla yrkesanställda, att andra affärer än livsmedelsaffärer, främst beklädnadsaffärer, hölles öppna någon gång även på kvällarna. *Fredrika-Bremer-förbundet* anser det icke nödvändigt att utsträcka tiden för öppethållandet varje dag, då fråga vore om affärer inom andra branscher än speceri-, mjölk- och livsmedelsbranscherna. Mycket vore dock enligt förbundets mening vunnet, om förevarande affärer åtminstone en dag i veckan kunde hålla öppet till klockan 20. *Sveriges speceri- och livsmedelshandlareförbundet* förordar för sin del förhandlingar mellan samtliga berörda parter och organisationer för utrönande av huruvida det kunde vara möjligt och lämpligt att genomföra ett fredagsöppethållande till klockan 19 för livsmedelshandelns del. Förbundet framhåller, att det närmast här vore fråga om ett storstadsproblem och att redan gällande lag medgäve öppethållande till klockan 19. Förbundet betonar vidare, att en senare fredagsstängning kunde antagas medföra personalsvårigheter, enär de anställda och deras organisationer betecknade förändringen som en försämring av arbetsförhållandena inom handeln. Förbundet säger sig ifrågasätta, huruvida icke varje kostnadskrävande utökning av servicen måste anstå till dess företagarna inom branschen erhöle skälig täckning för sina nuvarande omkostnader. Förbundet anser det vidare tvivelaktigt, huruvida huvudparten av konsumenterna betraktade en längre affärstid på fredagarna och en kortare på lördagarna såsom en förbättring av varudistributionen. *Handelns arbetsgivareorganisation* ställer sig avvisande till längre öppethållande någon kväll i veckan under åberopande av kostnads- och personalsvårighetssynpunkter. *Sveriges charkuteri- och slakteriödkares riksförbundet* förklarar, att den tid, som iordningställandet av butikerna inom branschen toge, gjorde att arbetet måste börja rätt tidigt på dagen, varför de anställda inom denna bransch

knappast orkade arbeta längre än till klockan 18. *Kooperativa föreståndarnas förbund* understryker, att öppethållande till klockan 19 eller 20 någon eller några dagar i veckan med tidigare stängning på lördagarna vore en reform, som kunde genomföras inom ramen för den nu gällande butikstängningslagen.

Ett *joursystem* för affärer i orter med flera butiker i samma bransch tillstyrkes av *Sveriges husmodersföreningars riksförbund*, *yrkeskvinnors samarbetsförbund* och *högerns centrala kvinnoråd*. Kvinnorådet framhåller, att ett *joursystem* skulle vara till fördel icke minst för de affärsanställda, som nu hade mycket få tillfällen att göra inköp i andra butiker än där de vore anställda. *Sveriges socialdemokratiska kvinnoförbund* anser, att möjligheterna att upprätta ett *joursystem* borde närmare undersökas. *Husmoderstjänstens nämnd inom Sveriges köpmannaförbund* uttalar, att vissa tvivel kunde råda om *joursystemets* lämplighet ur konkurrenssynpunkt men att nämnden dock ville ifrågasätta, om systemet i praktiken kunde vålla någon egentlig skada för säljaren. *Kooperativa förbundets husmodersavdelning* och *kooperativa kvinnogillesförbundet* finna det troligt, att om *jobutikerna* låge mycket glest, de icke komme att utnyttjas. Frågan om försäljning av barnmjölk borde ordentligt utredas. Eventuellt borde barnmjölken kunna distribueras genom apoteken eller kioskerna. *Fredrika-Bremerförbundet* anser ett *joursystem* icke vara att rekommendera, eftersom det försvårade eller omöjliggjorde för de anställda att på längre sikt planera sin fritid. *Svenska mejeriernas riksförening* finner förslaget om ett *joursystem* förtjänt av övervägande men ställer sig tveksam till behovet därav med avseende å mjölkaffärerna. *Handelstjänstemannaförbundet* menar, att införande av ett *joursystem* möjligen till en del kunde lösa de nuvarande svårigheterna. Förbundet ansåge sig dock icke böra förorda systemets genomförande utan att först vissa lokala försök gjorts. Tanken på ett *joursystem* avvisas av *Sveriges köpmannaförbund*, *handelns arbetsgivareorganisation*, *kooperativa förbundet*, *Sveriges speceri- och livsmedelshandlareförbund*, *Sveriges charkuteri- och slakteriüdkares riksförbund*, *tobakshandlarnas riksförbund*, *Stockholms köpmannaförbund*, *Göteborgs köpmannaförbund*, *konsumentföreningen Stockholm med omnejd*, *mjölkcentralen i Stockholm*, *Malmö nya mejeriförening*, *Stockholms blomsterhandlareförening*, *Sveriges skohandlareförbund*, *Sveriges järnhandlareförbund*, *svenska handelsarbetareförbundet* och *kooperativa föreståndarnas förbund*. För sko-, järn- och blomsterhandels del uttalas blott, att något *joursystem* icke vore av behovet påkallat. I övrigt anföres följande skäl mot ett *joursystem*. Detsamma skulle kräva en betydande organisationsapparat och skulle icke kunna genomföras utan betydande extra kostnader, som det bleve nödvändigt att erhålla täckning för genom högre varupriser. Systemet skulle vidare rent tekniskt sett vara mycket svårt att genomföra för speceri- och livsmedelsbranschernas del. Kunderna skulle högst ogärna vända sig till en annan butik än den vanliga. *Joursystemet* skulle därför säkerligen icke utnyttjas i någon nämnvärd omfattning. Det framhålles å andra sidan även,

att det lätt skulle kunna bli stockningar i jourbutikerna. Joursystemet skulle vidare verka förvirrande för allmänheten, som icke skulle kunna hålla reda på vilka affärer som hölles öppna och vilka som hölles stängda. För månads- och veckobetalarnas del skulle systemet vara förenat med särskilda olägenheter. Kunderna skulle vidare få vidkännas en del förluster genom att de i en del jourbutiker icke komme upp till den inköpssumma, som erfordrades för erhållande av rabatt. För köpmännens del skulle jour-systemet kunna medföra den betydande olägenheten, att den fasta kundkretsen uppluckrades. De affärsanställdas arbetsförhållanden skulle också försämrats, vilket bland annat skulle få till följd, att personalrekryteringen försvårades.

Konsumtionsföreningen Stockholm med omnejd, vilken — såsom förut nämnts — har en negativ inställning till joursystemet i allmänhet, uttalar emellertid, att man i en stad av Stockholms storlek skulle kunna tänka sig ett fåtal (5—10) permanenta jourbutiker på livsmedelshandels område. Dessa skulle i så fall regelbundet kunna hålla öppet betydligt senare än övriga butiker och borde förläggas till trafikknutpunkterna i staden. Kvällsbutiker av denna typ skulle visserligen icke tillgodose de normala inköpsbehoven ens för de yrkesarbetande kvinnorna men väl tjäna som en kanske dyrbar men i moderna familjer icke obehövligen reservutväg vid hastigt påkommande inköpsbehov.

Önskemålet om mjölkaffärernas öppethållande på söndagsmorgnarna under den varma årstiden understrykes av *Sveriges socialdemokratiska kvinnoförbund* och *högerns centrala kvinnoråd*. *Malmö nya mjölkförening* uttalar, att söndagsstängning borde genomföras för tiden oktober—mars, eventuellt till och med april. Under de övriga månaderna borde mjölkförsäljningen på söndagarna pågå klockan 8—10. *Sveriges speceri- och livsmedelshandlareförbund* säger sig mycket väl förstå konsumenternas önskemål i förevarande avseende. Den bostadstekniska utvecklingen med bättre och vanligare förekommande kylutrustning i köken talade emellertid enligt förbundets mening för att de nuvarande svårigheterna vore av övergående natur. Förbundet framhåller, att ett återinförande av söndagsöppethållandet skulle förorsaka mejerierna och detaljhandeln betydande svårigheter med hänsyn till den anställda personalen. Nyrekryteringen till branschen skulle försvåras. I all synnerhet under sommarmånaderna värdesatte personalen fritid under sön- och helgdagar. Då innehavare av affärer med enbart mjölkbutikssortiment endast till en del vore medlemmar i förbundet, ville detta dock icke göra något bestämt uttalande i ämnet. *Svenska mejeriernas riksförening* uttalar bland annat, att de fall, där behov av söndagsinköp av mjölk gjorts gällande, säkerligen i realiteten vore jämförelsevis få och som regel bottnade icke i svårigheter att bevara mjölken från lördagseftermiddagen till måndagsmorgonen utan fastmera i bristande omtanke. Att endast för att tillgodose behovet hos detta fåtal framtinga en söndagsdistribution med fördyrade distributionskostnader syntes riksföreningen icke påkallat. *Stockholms köpmannaförbund*, *mjölk-*

centralen i Stockholm och konsumtionsföreningen Stockholm med omnejd anse det praktiskt taget omöjligt att återinföra mjölkförsäljning i butikerna på söndagen. Mjölkkentralen pekar särskilt på att de relativt stora avstånden i en stad av Stockholms storlek i många fall skulle omöjliggöra för personalen att tillgodogöra sig fritiden på söndagarna efter slutad tjänstgöring. Konsumtionsföreningen förklarar, att man däremot skulle kunna tänka sig en tidigare mjölkförsäljning på måndagsmorgonen. *Stockholms köpmannaförbund* finner sistnämnda utväg icke möjlig, därför att mejerierna saknade möjlighet att distribuera mjölk till affärerna tidigare än nu skedde. *Göteborgs köpmannaförbund* meddelar, att mjölkbutikerna i Göteborg ända till i januari i år hållits öppna på söndagarna klockan 8—10. Att söndagshandeln då slopades berodde på de anställdas krav på fritid. En återgång till öppethållande under söndagarna skulle av personalskäl vara ytterst svår att genomföra, även om det blott skulle gälla för den varma årstiden. Förbundet hade emellertid intet att erinra emot att mjölkaffärerna medgåves rätt att hålla öppet sön- och helgdagar exempelvis klockan 8—10, vilket skulle kunna utnyttjas, då praktiska hinder härför icke mötte. *Handelns arbetsgivareorganisation* förklarar sig ha intet att erinra emot att butikstängningslagen jämväl i fortsättningen innehölle en bestämmelse, som gäve mjölkaffärerna rätt att hålla öppet viss tid även på sön- och helgdagar, under förutsättning att i lagen även bibehölles nu gällande möjligheter till kommunala avvikelser enligt 6 §.

Tanken att begränsa kommunernas rätt att inskränka affärstiden tillstyrkes av *Göteborgs köpmannaförbund*, *svenska filialföretagens förening*, *Sveriges korvhandlareförbund* och *husmoderstjänstens nämnd inom Sveriges köpmannaförbund*. *Göteborgs köpmannaförbund* erinrar för sin del om att flertalet av de inskränkningar i butikernas öppethållande, som tillkommit genom kommunala beslut, icke företagits på initiativ av affärsinnehavarna utan efter framställningar av arbetstagarnas organisationer eller arbetstagargrupper. Icke sällan hade köpmännen gått emot sådana förslag utan att dock det kommunala beslutet om inskränkning påverkats. *Filialföretagens förening* och *korvhandlareförbundet* anse, att man borde sträva efter enhetliga tider. Den förstnämnda av de två organisationerna uttalar dessutom, att eventuella ändringar inom lagens ram borde ske genom frivilliga överenskommelser köpmän och allmänhet emellan. *Husmoderstjänstens nämnd inom Sveriges köpmannaförbund* förklarar sig anse, att den nuvarande lagen vore tillfredsställande endast under förutsättning, att tiden intill klockan 19 rätt utnyttjades. Ändring borde därför ske i myndigheternas befogenheter att inskränka lagens möjligheter och att hindra butikerna att vissa dagar hålla öppet till klockan 19. Kommunala beslut kunde ju, framhålles det, på betänkligt sätt hindra utvecklingen. *Landsorganisationen i Sverige* uttalar, att därest en revision av butikstängningslagstiftningen i ifrågasatt riktning icke vore möjlig att genomföra utan inskränkning av nu gällande rätt till kommunala avvikelser, landsorganisationen för sin del icke hade något att erinra

däremot. *Sveriges slakteriförbund* förklarar, att så starka som handelsorganisationer nu vore butikstängningslagen borde kunna få åsyftad effekt även om kommunernas nuvarande rätt att inskränka tiden för butikernas öppethållande upphävdes eller beskures. *Sveriges husmodersföreningars riksförbund* framhåller, att det alltid vore ömtåligt att beskära kommunernas beslutanderätt, särskilt i en fråga som den förevarande. Det vore emellertid uppenbart, anser förbundet, att konsumenternas intressen i berörda avseenden hittills icke varit tillgodosedda och att de borde tillvaratagas, antingen det nu kunde ske genom en lagändring eller såsom hittills måste ske förhandlingsvägen mellan intresserade parter inom ramen av dels lagen och dels kommunala förordningar.

En inskränkning i kommunernas rätt att beskära tiden för butikernas öppethållande avvisas av *Sveriges köpmannaförbund*, *handelsn arbetsgivareorganisation*, *kooperativa förbundet*, *Sveriges speceri- och livsmedelshandlareförbund*, *Sveriges hantverks- och småindustriorganisation*, *svenska mejeriernas riksförening*, *konsumtionsföreningen Stockholm med omnejd*, *svenska handelsarbetareförbundet*, *handelstjänstemannaförbundet* och *kooperativa föreståndarnas förbund*. *Sveriges köpmannaförbund* understryker de olikartade förhållandena i olika delar av landet. Härav följde, att de tider, under vilka butikerna lämpligen borde hållas öppna, skiftade beroende på ortsförhållandena. Härtill komme, att genom att de kommunala församlingarna ägde besluta rörande affärstiderna allmänheten finge möjlighet att göra sina synpunkter gällande. Så skulle icke i samma utsträckning bliva förhållandet, om man överlät åt köpmannaorganisationerna att i samråd med de anställdas sammanslutningar inom lagens ram bestämma tiderna för butikernas öppethållande. *Kooperativa förbundet* framhåller, att de nu gällande bestämmelserna gäve kommunerna möjlighet att medgiva öppethållande till exempelvis klockan 20 två dagar i veckan eller viss tid under söndagarna, om blott en lika lång inskränkning i affärstiden föreskrevs för andra dagar, så att icke den för vecka medgivna affärstiden överskredes genom omläggningen. *Svenska mejeriernas riksförening* berör närmast spørsmålet om kommunernas rätt att inskränka mjölkaffärernas öppethållande på söndagarna. Riksföreningen anser sig böra ifrågasätta, om husmödrarnas svårigheter att förvara mjölken frisk borde tillmätas den vikt, att ett öppethållande av mjölkaffärerna på söndagarna under alla förhållanden borde få vara medgivet. Riksföreningen påpekar den ojämna konkurrens som skulle uppstå mellan å ena sidan butiksinnehavare utan anställda och å andra sidan butiksinnehavare med anställd arbetskraft. Den sistnämnda gruppen skulle behöva giva de anställda ökade anställningsförmåner för att dessa skulle vara villiga att arbeta på söndagsförmiddagarna. Detta skulle bland annat få till följd att distributionskostnaderna och därigenom även mjölkpriset skulle komma att stiga. *Konsumtionsföreningen Stockholm med omnejd* anser, att man, om så krävdes, borde öka möjligheterna för kommunerna att i samförstånd med konsumenternas organisationer och affärerna på platsen ändra butikstiderna.

Handelsarbetareförbundet förklarar, att man kunde hysa rent principiella betänkligheter mot åtgärder i syfte att avhända kommunerna redan innehavd beslutanderätt. Vidare framhåller förbundet, att för den händelse exempelvis systemet med jourbutiker genomfördes eller en sådan lagändring vidtoges, att tiden för butikernas öppethållande kunde förläggas inom en vidare ram än nu vore möjligt, detta måste medföra variationer med hänsyn till de lokala förhållandena. Under sådana förutsättningar vore det enligt förbundets mening ingalunda orimligt, därest kommunerna finge en utökad beslutanderätt för att kunna anpassa butikstiderna efter de lokala förhållandena. I vart fall syntes det ogörligt att kunna kombinera de ifrågasatta lagändringarna med en beskärning av kommunernas rätt att fastställa avvikelser i förhållande till den riksomfattande lagen. *Kooperativa föreståndarnas förbund* uttalar bland annat, att det möjligen skulle kunna vara lämpligt att införa en bestämmelse om att kommunala beslut om öppnings- och stängningstider för olika branscher skulle omprövas efter viss tid. *Stockholms köpmannaförbund* anför bland annat följande.

Enligt förbundets mening tala vissa skäl i och för sig för en beskärning av den kommunala bestämmelserätten. Förbundet har trots sig kunna iakttaga en viss konservatism och obenägenhet hos de kommunala myndigheterna att vid avgörande av butiksfrågor vidtaga ändringar i den bestående ordningen, även om dessa måste anses ur flera synpunkter motiverade. Därjämte synas de kommunala avgörandena i högre grad än vad som är nödvändigt med hänsyn till ärendenas natur påverkas av ovidkommande politiska synpunkter. Å andra sidan måste för en smidig tillämpning av butikstängningslagen förutsättas varierande affärstider på olika orter i landet. Då, såsom också tidigare hävdats, det är nödvändigt, framför allt ur den köpande allmänhetens synpunkt men även av konkurrensskäl, att på varje ort gälla i stort sett samma affärstider åtminstone inom samma eller närstående branscher, måste vid sidan av lagen krävas lokala beslut eller överenskommelser om affärstiderna. Därvid kan det med hänsyn till konsumenternas intressen knappast vara lämpligt att helt överlåta åt köpmännen själva att genom sina sammanslutningar träffa detaljerade överenskommelser om affärstiderna, även om numera efter tillkomsten av slagkraftiga ansvarsmedvetna köpmannaorganisationer förutsättningarna härför måste anses betydligt större än för blott något tiotal år sedan. Trots att köpmannaorganisationernas beslut och rekommendationer härutinnan i framtiden liksom hittills komma att ha stor betydelse, är det likväl nödvändigt att bibehålla ett visst kommunalt inflytande i butikstängningshänseende. Förbundet är emellertid icke berett att bestämt uttala sig om, hur vittgående detta inflytande bör vara, men föreställer sig, att de kommunala organen, därest icke nuvarande bestämmelser helt anses böra bibehållas, i varje fall böra äga förkorta den vanliga affärstiden med åtminstone en timme. Om denna affärstid i lagen fixeras till kl. 8—19, bör kommunen jämväl äga fastställa, vilken eller, där de lokala förhållandena så föranleda, vilka kvällar i veckan som skola vara inköpskvällar, varvid den i lagen fastställda tiden bör kunna förlängas med en timme. I fråga om lördagar bör beslut kunna fattas om förkortning av affärstiden med åtminstone två timmar under vinterhalvåret och fyra timmar under sommarhalvåret. Huruvida jämväl beslut om stängning i kompensationssyfte en annan veckodagsförmiddag eller eftermiddag bör kunna meddelas av kommunal myndighet är däremot mera tveksamt. I den mån sådan kompensation icke kan genomföras genom att affärsinnehavarna individuellt bereda personalen successiv ledighet olika dagar — vilket med hänsyn till de anställdas egna inköpsbe-

hov onekligen torde vara det lämpligaste — borde denna fråga kunna lösas genom överenskommelser inom köpmännens organisationer.

Enligt 6 § tredje stycket i nuvarande lag skall kommunala beslut om avvikelse från lagen gälla *hela* kommunen, där ej synnerliga skäl till annat föranleda. Denna bestämmelse har i Stockholm ansetts utgöra hinder för att medgiva annan affärstid i Stockholms nya förortsstadsdelar än i den inre staden. Det vore därför önskvärt om bestämmelserna uppmjukades så att särskilda butikstider kunde fastställas för sådana stadsdelar inom en kommun, där detta på grund av deras belägenhet eller kommunikationsförhållandena vore motiverat.

En utvidgning av rätten till *automathandel i allmänhet* förordas bland annat av *kooperativa förbundet*. Detta anser det påtagligt, att en ökad mekanisering av varuutlämningen helt stode i samklang med rationaliseringssträvandena inom varudistributionen. En mekanisering underlättades vidare alltmer av den ökade förekomsten av hygieniskt och praktiskt förpackade varor. Förbundet föreslår att från butikstängningslagens tillämpningsområde undantages automatförsäljning av sådana paketerade varor, vilkas tillhandahållande på dylikt sätt icke är på grund av bestämmelserna i annan lag inskränkt eller förbjuden eller av hygieniska skäl kan befinnas olämplig. Jämväl *Stockholms köpmannaförbund* är av den uppfattningen, att rätten till automathandel borde avsevärt utvidgas. Där icke särskilda skäl till annat föranledde, borde emellertid automatförsäljning tillåtas blott i samband med detaljhandelsrörelse och alltså förbehållas respektive affärsinnehavare. För sådan försäljning syntes inhämtande av särskilt tillstånd vara obehövligt, såvida det icke gällde saluhållande av nya, i automater tidigare icke försålda varuslag. Den prövning, som i sistnämnda fall kunde erfordras, syntes kunna uppdragas åt arbetsrådet, varvid i första hand rena hälsovårdssynpunkter borde tillmätas beaktande. *Handelns arbetsgivareorganisation* är likaledes av den meningen, att försäljningen från automater borde kunna utvidgas att gälla även andra varor. Det syntes dock vara tveksamt, framhåller organisationen, om automathandel med livsmedel ginge att genomföra ens i begränsad omfattning. *Konsumtionsföreningen Stockholm med omnejd* förordar för sin del utredning om möjligheterna till utökad automathandel, särskilt beträffande mjölk. *Sveriges speceri- och livsmedelshandlareförbund* anser, att automathandel med livsmedel icke vore lämplig av bland annat sanitära skäl och dessutom skulle ställa sig tämligen kostsam. Med anledning härav anser förbundet, att rätten att driva automathandel med livsmedel icke borde utvidgas. *Svenska pressbyrån* uppgiver, att dess erfarenheter av automathandel icke uteslutande vore positiva. *Svenska mejeriernas riksförening* förklarar, att automatproblemet åtminstone för närvarande icke syntes ha någon betydelse för mjölkaffärerna men kunde ha viss betydelse för andra varuslag. *Malmö nya mejeriförening* anser en automatförsäljning av mejeriprodukter omöjlig. *Mjölkcentralen i Stockholm* däremot önskar få bort det nuvarande hindret i butikstängningslagen mot försäljning av mjölk från kylautomater. Mjölkcentralen undersökte för närvarande möjligheterna att ordna en dylik distribution men förutskickade, att priset på genom kylautomater för-

såld mjölk med all sannolikhet komme att bliva relativt högt. *Göteborgs köpmannaförbund* har i stort sett en negativ inställning till en utvidgning av automathandeln. Densamma borde enligt förbundets mening inskränkas till att omfatta frukt, konfektyrer och kex i förpackning samt tobaksvaror. Förbundet framhåller, att de relativt betydande belopp, som måste investeras i automaterna, sannolikt icke skulle kunna förräntas annat än i undantagsfall. Av en specerihandlares omfattande varusortiment skulle blott en ringa bråkdel kunna tillhandahållas allmänheten genom automatförsäljning. En utvidgad automathandel skulle icke innebära någon praktisk lösning av distributionsproblemen. Såväl *svenska handelsarbetareförbundet* som *handeltjänstemannaförbundet* och *kooperativa föreståndarnas förbund* uttala sig däremot till förmån för en utvidgad automathandel. *Handelsarbetareförbundet* framhåller, att ur hygieniska synpunkter några erinringar näppeligen torde kunna göras mot att vissa livsmedel, inneslutna i högklassiga förpackningar, tillhandahålles i automater. Dock måste enligt handelsarbetareförbundets mening vid en utvidgning av automathandeln förutsättas, att erforderlig kontroll i olika hänseenden komme att utövas genom tillståndsgivning från arbetsrådet såsom tillsynsmyndighet på här ifrågasvarande avsnitt av den sociala lagstiftningen. *Kooperativa föreståndarnas förbund* anser, att en utökad automathandel i helt andra typer av automater än de hittills mest vanliga skulle förenkla distributionen av en del varor och bliva till stor nytta för konsumenterna. Förbundet betonar emellertid, att rätten till dylik automathandel borde begränsas till dem, som bedreve stationär detaljhandelsrörelse med vederbörande varuslag. Följande organisationer sympatisera likaledes med tanken på en utvidgad automathandel, nämligen *svenska arbetsgivareföreningen*, *landsorganisationen i Sverige*, *Sveriges socialdemokratiska kvinnoförbund*, *Sveriges husmodersföreningars riksförbund*, *yrkeskvinnors samarbetsförbund*, *husmoderstjänstens nämnd inom Sveriges köpmannaförbund*, *kooperativa förbundets husmodersavdelning*, *kooperativa kvinnogillesförbundet* samt *Fredrika-Bremerförbundet*. I flera fall betonas, att en förutsättning måste vara att automathandeln ordnades så, att inga sanitära olägenheter uppstode. *Husmodersföreningarnas riksförbund* uttalar för sin del, att en förutsättning vidare måste vara, att utvidgningen kunde ske utan att ungdomar frestades till olovliga tillgrepp. *Husmoderstjänstens nämnd inom Sveriges köpmannaförbund* önskar samtidigt med en utvidgning av automathandeln i övrigt en inskränkning av automaterna för godsaker.

Vad särskilt angår frågan om automathandel med tobaksvaror förordar *tobakshandlarnas riksförbund* livligt, att sådan handel måtte tillåtas. Härigenom skulle nämligen distributionen av tobaksvaror efter vanlig butikstid underlättas. Riksdagen hade tidigare avvisat ett förslag angående automatförsäljning av tobaksvaror. Riksdagens inställning hade därvid främst haft sin grund i en förment fara för sociala och moraliska vådor för det uppväxande släktet. Läget hade emellertid numera enligt riksförbundets mening förändrats, därigenom att automater nu kunde konstrue-

ras, vilka icke endast erbjöde större säkerhet mot inbrott och dylikt utan även mot användningen av falskmynt. Därtill komme, att automaterna kunde placeras på butiksdörren, varigenom själva automaten komme att befinna sig inuti affären. Även detta komme att skapa ett större skydd mot åverkan samtidigt som det eliminerade faran för tobaksvarornas torkning och andra tekniska svårigheter. Automathandel med tobaksvaror förordas vidare bland annat av *handelns arbetsgivareorganisation*, *Göteborgs köpmannaförbund*, *busstationernas riksförening*, *svenska handelsarbetareförbundet* och *kooperativa föreståndarnas förbund*. *Sveriges kioskidkares riksförbund*, som i och för sig finner utvägen att utvidga försäljningen från automater värd beaktande, hyser viss tveksamhet beträffande automathandeln med tobaksvaror. Förbundet ifrågasätter, om några lämpliga automater funnes att tillgå i Sverige eller inom rimlig tid komme att tillverkas här. En import borde enligt förbundets mening vara utesluten av statsfinansiella skäl. Vidare åberopas tekniska svårigheter av olika slag. Förbundet framhåller vidare, att det icke delade den framförda synpunkten att nykonstruerade automater skulle erbjuda bättre skydd än de gamla mot olovliga tillgrepp. Automathandel med tobaksvaror skulle därför kunna medföra sociala vårdor, icke minst med hänsyn till ungdomen. Antalet polisanmälda tillgrepp ur automater syntes visserligen vara relativt ringa. Automatägare gjorde emellertid endast sällan polisanmälan om tillgrepp, därför att erfarenheten lärt dem, att en sådan anmälan oftast icke tjänade något till. Endast en organisation avstyrker direkt automathandel med tobaksvaror, nämligen *Sveriges socialdemokratiska kvinnoförbund*, som hänvisar till att just tobaksvaror utövade en alldeles särskilt stor lockelse för minderåriga.

Beträffande frågan om vem som bör få rätt att uppsätta tobaksautomater och om tobaksautomaternas inverkan på kioskhandeln anför *tobakshandlarnas riksförbund* följande. Förbundet förutsatte, att specialtobakshandlarna i första hand tillerkändes rätt till sådana automater och att först å områden eller orter, där specialtobakshandlare icke funnes, även andra tobaksåterförsäljare skulle äga rätt till automatförsäljning av tobak. Ett sådant arrangemang skulle också motsvara syftet med 1943 års tobaksmonopollagstiftning. Skulle emellertid automathandeln med tobaksvaror komma att resultera i ett totalt frisläppande av kioskhandeln med tobaksvaror, vore dock såväl automathandeln meningslös som ock den tidigare praktiserade regleringen av tobakshandeln bortkastad möda. Ur sociala och statsfinansiella synpunkter vore man då återigen vid utgångspunkten. Tobakshandlarnas riksförbund menar, att ett införande av automathandel skulle komma att göra behovet av kvällshandel med tobaksvaror från kiosker överflödig. *Handelns arbetsgivareorganisation* och *Göteborgs köpmannaförbund* förklara, att vid en utvidgning av automathandeln till tobaksvaror densamma borde förbehållas tobakshandlarna. Såsom skäl härför åberopar Göteborgs köpmannaförbundet den ringa lönsamheten inom branschen. *Svenska handelsarbetareförbundet* påpekar, att tillhandahållandet av tobak genom automater bland annat

skulle ha stor betydelse vid fastställandet av varusortimentet för kioskhandeln. *Handelstjänstemannaförbundet* framhåller, att om automathandeln på angivet sätt skulle kunna vidgas, det vore troligt att argumenten för utökning av kioskhandeln förlorade i styrka. *Sveriges kioskidkares riksförbund* anför, att enligt direktiven för de sakkunniga rätt till automathandel med tobaksvaror borde öppnas för »dem, som eljest bedriva försäljning av dessa varor». Trafikkiosker och andra kiosker, som erhållit tillstånd att försälja tobaksvaror, skulle därför erhålla denna rätt. Systemet skulle bli tillkrånglat för sådana fall, i vilka kioskinnehavare fått tillstånd att sälja tobak allenast under den vanliga affärstiden. Förbundet ansåge den effektivaste lösningen vara att tillåta automathandel med tobaksvaror för alla, som bedreve försäljning av dessa varor, varjämte alla kiosker borde tilldelas tobaksförsäljningsrättigheter under hela den tid, de ägde rätt att hålla öppet. *Busstationernas riksförening* framhåller, att en utvidgning av automathandeln till att även omfatta tobaksvaror icke borde medföra någon begränsning i trafikioskernas rätt att tillhandahålla dylika varor efter vanlig butikstid. En automatförsäljning erbjöde icke samma service som en kiosk, i det automaterna begränsade köparnas möjligheter att välja märke. Föreningen framhåller vidare, att även trafikioskerna givetvis borde få rätt att uppsätta tobaksautomater, enär eljest olägenheter skulle uppstå för resenärerna. *Svenska pressbyrån* uttalar, att om automathandel med tobaksvaror tillätes, detta syntes böra stadgas i själva lagen och icke göras till föremål för särskilt tillståndsförfarande, i vilket senare fall intressesmotättningarna komme att leda till ständiga slitningar mellan de organiserade tobakshandlarna, kioskägarna, speceristerna, konsumtionsföreningarna m. fl. grupper.

Beträffande kioskhandeln och annan handel på utsträckt affärstid anföras följande allmänna synpunkter. *Sveriges korvhandlareförbund* betonar, att behovet av de i 11 § butikstängningslagen omnämnda varorna i mycket stor utsträckning inställde sig under allmänhetens fritid eller med andra ord vid kvällspromenader, teater- och biografbesök, folkparksfester, idrottstävlingar m. m. Vidare framhålles, att många tiotusentals skiftarbetare inom landet borde ha möjlighet att tillgodose sitt tillfälliga behov av i 11 § omnämnda varor, då de av sitt skiftarbete vore förhindrade att göra dessa inköp på vanlig affärstid. Förbundet framför vidare önskemål om restriktiva bestämmelser angående ambulerande försäljning. *Stockholms köpmannaförbund* uttalar däremot önskemål om att butikstängningslagen måtte givas en sådan utformning, att icke kioskhandelns utveckling ägde rum på den högklassiga detaljhandelns bekostnad. *Svenska handelsarbetareförbundet* framhåller, att enligt förbundets uppfattning den nuvarande principen om kioskhandelns uppgift att endast tillhandahålla s. k. impulsvaror borde befastas. I varje fall ansåge förbundet icke denna form för handel böra utvidgas. Varudistributionen i vårt land hade numera uppnått en hög standard såväl ur sociala som hygieniska synpunkter och förbundet förklarade sig icke vilja tro, att framtida plane-

ringar kunde få innebära ens tendenser till rasering härav i någon grad. *Handelstjänstemannaförbundet* förklarar sig likaledes icke kunna förorda en utvidgning av kioskhandeln. *Husmoderstjänstens nämnd inom Sveriges köpmannaförbund* framhåller, att erfarenheterna hittills visat en tydlig kvalitetsförsämring av varorna i kioskerna, vilket vore ägnat att ingiva vissa betänkligheter. Samma fara kunde emellertid hota från automathandeln, påpekar nämnden. *Svenska pressbyrån* uttalar bland annat, att i direktiven för utredningen påvisats möjligheten att kioskhandeln delvis kunde komma i ett nytt läge, om viss nödvändig kvällshandel bleve tillåten. Med den erfarenhet pressbyrån hade av kioskhandeln, dess varor och kundkrets trodde emellertid byrån icke på någon förändring av kioskhandelns status på grund av det angivna förhållandet. Enligt pressbyråns förmenande skulle det därför även i fortsättningen bliva nödvändigt med en 11 § och dess olika moment. *Stockholms blomsterhandlareförening* uttalar önskemål om att affärstiderna skulle bliva lika för alla, som saluförde blommor. Bland annat borde icke kiosker och fruktaffärer med blommor som biartikel äga möjlighet att efter den ordinarie affärstidens slut tillhandahålla allmänheten blommor.

I anslutning till 11 § 1 m o m. f j ä r d e s t y c k e t framhåller *busstationernas riksförening*, att statens tobaksnämnd hade en mycket restriktiv inställning till ansökningar om tillstånd till tobaksförsäljning på utsträckt affärstid, sannolikt i syfte att bevaka specialaffärernas intressen. Föreningen anser, att dessa intressen kunde betraktas vara av sekundär art. Det primära borde vara att bevaka allmänhetens synpunkter. En stor del av bussresenärerna hade behov av att göra sina inköp av tobaksvaror vid hemresa å tid, då andra affärer vore stängda, och hade därför ingen nytta av att en specialtobaksaffär funnes i busstationens närhet. Då tobaksnämndens prövning huvudsakligen borde ses ur konkurrenssynpunkt och denna synpunkt enligt riksföreningens mening i här berörda fall icke borde vara avgörande för beslut i frågan, ansåge föreningen, att ansökningar för trafikiosker borde undantagas från nämndens prövning.

Beträffande 11 § 3 m o m. f ö r s t a s t y c k e t framhåller *Sveriges korvhandlareförbund*, att det enligt förbundets förmenande icke kunde vara riktigt, att vid beviljande av nya försäljningstillstånd hänsyn icke toges till eventuell olägenhet för redan befintlig handel, som bedreves på utsträckt affärstid. Det vore ju dock, säger förbundet, en i lagen tillåten affärsrörelse, som borde åtnjuta samma skydd som den vanliga butikshandeln gjorde anspråk på. Förbundet anhåller, att de sakkunniga i kommentaren till lagtexten måtte lämna klara föreskrifter om att »annan handel» även omfattade redan befintlig handel, som med stöd av resolution bedreves under utsträckt affärstid.

Vad angår innehållet i 11 § 3 m o m. 1) uttalar *Sveriges kioskidkares riksförbund* först och främst önskemål om att tobaksvaror skulle upptagas bland de tillåtna kioskvarorna. För att skydda den s. k. specialtobakshandeln hade allmänheten genom butikstängningslagens rigorösa föreskrifter

avskurits från möjligheten att skaffa sig tobaksvaror från närmaste kiosk efter den ordinarie affärstidens slut. Däremot mötte det inga hinder att i närmaste kafé köpa tobak, d. v. s. om man samtidigt pro forma intogeför-
tåring, varigenom cigarrettpaketet mången gång utlämnades i strid mot
gällande lag och med en fördyring av 25—50 öre. Den tobaksköpande all-
mänheten hade aldrig förstått dessa inskränkningar, eftersom det ansåges
självklart, att en så typisk impulsvara som tobaken borde få säljas fritt.
Allmänheten skulle enligt förbundets mening vara mera betjänt av att alla
kiosker erhöles tobaksförsäljningsrätt även efter butikstid än av införande
av tobaksautomater. Kioskerna finge emellertid icke hålla öppet längre än
till klockan 22 och även efter denna tidpunkt borde tobak kunna tillhanda-
hållas, då det ju vore allmänhetens krav som i första rummet skulle till-
godoses. Den effektivaste lösningen av frågan borde då helt naturligt vara
att tillåta automathandel med tobaksvaror för alla, som bedreve försälj-
ning av dessa varor, varjämte alla kiosker borde tilldelas tobaksförsälj-
ningsrättigheter under hela den tid de ägde rätt att hålla öppet. Special-
tobakshandlarna skulle då icke kunna rikta några berättigade invändningar
mot att kioskhandlarna obehörigen gynnades. Att en utökning på det här
föreslagna sättet av antalet tobaksförsäljningsställen skulle innebära en
ökad totalomsättning av tobaksvaror med därav åtföljande ökade statsin-
komster ansåges förbundet obestriddigt. *Kooperativa föreståndarnas förbund*
förordar, att nuvarande bestämmelser om inskränkning av tobaksförsälj-
ningen måtte upphävas och att tobaksförsäljande kiosker måtte beviljas
rätt att hålla öppet till klockan 22 eller samma tid som tidningskioskerna.
Tobakshandlarnas riksförbund förklarar, att det skulle vara en uppenbar
orättvisa ur konkurrenssynpunkt, om den nya lagen skulle komma att med-
giva kiosker att sälja tobak på utsträckt tid. Ett ökat sådant medgivande
för kiosker skulle därjämte fullständigt uppriva den sedan 1943 bedriv-
na saneringen och rationaliseringen av tobakshandeln. Ett införande av
automathandel med tobaksvaror skulle göra kvällshandel med tobaksvaror
från kiosker överflödig.

Sveriges kioskidkares riksförbund och *busstationernas riksförening* före-
slå, att fotografisk film skall tillåtas som kioskvara. De åberopa, att arbets-
rådet vid utarbetande av 1945 års lagstiftning förklarade film vara en im-
pulsvara och att film mycket ofta efterfrågades i kiosker. Kioskidkarnas
riksförbund framhåller särskilt, att invändningen att det krävdes särskild
fotografisk fackkunskap för att tillhandahålla film numera torde vara ve-
derlagd, i det att många på film icke specialiserade affärer, särskilt tobaks-
affärer, börjat försälja film utan att några olägenheter försports. Kiosk-
idkarnas riksförbund föreslår vidare, att rakblad måtte tillåtas som kiosk-
vara. Om automathandel med livsmedel i hygieniska standardförpackningar
komme att tillåtas, förbehölle sig förbundet rätt att återkomma med för-
slag att sådana livsmedel även skulle få tillhandahållas i kiosker.

Vad angår 11 § 3 m o m. 2) föreslår *Sveriges frukt- och konfektyr-
handlareförbund* en utvidgning av det tillåtna varusortimentet, så att det-

samma komme att omfatta konfektyrer, kex, safter, alkoholfria drycker, färsk frukt, djupfrysta frukter och grönsaker, fikon, dadlar, russin, honung i förpackning och produkter av frukt ävensom periodiska skrifter. Såsom motivering härför anför förbundet följande. Det syntes förbundet anmärkningsvärt, att blott viss honungsförpackning i angiven storleksordning finge saluhållas. Allmänheten hade kraftigt reagerat däremot. Ett annat irritationsmoment vore, att man blott finge saluhålla exempelvis svenska konserverade frukter men icke utländska. Ett annat önskemål avsåge tillhandahållande av djupfrysta frukter och grönsaker i förekommande sortiment. En annan anmärkningsvärd sak förklarades vara, att här berörda försäljningsställen sedan gammalt vant sig att tillhandahålla i marknaden förekommande safter för försäljning och servering. Arbetsrådet hade emellertid på senare tid tolkat bestämmelserna så, att försäljningen av exempelvis hallon- och andra bärsaft tillåtes men däremot icke saft framställda av apelsiner och citroner. Ett tillmötesgående av de framställda önskemålen ansåge förbundet icke komma att inverka menligt för konkurrerande företag, när kompletteringarna endast omfattade impulsvaror. I den mån varorna icke kunde köpas just vid den tidpunkt, när behov därav inställde sig, komme köpet vanligtvis icke till stånd.

Såväl *Sveriges frukt- och konfektyrhandlareförbund* som *Göteborgs köpmannaförbund* klagar över att på skilda håll i landet, exempelvis i Stockholm, nu berörda affärer icke tillåtes att hålla öppet lika länge som kioskerna, fastän i förarbetena till lagen uttryckligen sagts, att det icke borde göras någon skillnad i tiden för öppethållandet mellan de två grupperna av handlande. *Frukt- och konfektyrhandlareförbundet* anser, att regeln borde vara, att om sökanden till sin ansökan fogat firmabevis, intyg om lämpligheten att bedriva sådan handel och intyg från hälsovårdsnämnden att lokalen godkänts för ändamålet, ansökan skulle bifallas i den utsträckning sökanden begärt inom ramen för vad det åberopade lagrummet medgäve i fråga om tiden för öppethållandet samt de varuslag, som finge tillhandahållas. *Stockholms köpmannaförbund* ifrågasätter, om det icke vore lämpligare att i lagen medgiva specialfruktaffärerna uttrycklig rätt att hålla öppet alla dagar till klockan 22 än att göra sådant öppethållande beroende på ansökan i varje särskilt fall.

För de i 11 § 3 m o m. 4) omnämnda trafikioskernas del föreslår *Svenska pressbyrån* en utvidgning av varusortimentet till att även omfatta färdiga, frusna smörgåsar i förpackning, blyertspennor och fotografisk film. Svenska pressbyrån framhåller vidare, att busstationerna finge allt större betydelse, när den lokala persontrafiken vore i full fart att övergå från järnvägar till bussar. Bestämmelsen om station för »mer betydande» busstrafik tolkades emellertid i praktiken så, att det vore nästan uteslutet att få tillstånd enligt nu ifrågasvarande lagrum för kiosk vid busstation, trafiken finge vara aldrig så betydande. Här borde i motiveringen till lagen en anvisning göras för att anpassa tillståndsgivningen till de alltmer ändrade trafikförhållandena. *Busstationernas riksförening* gör samma anmärk-

ning. Föreningen finner det önskvärt, att orden »mera betydande» uteslutas ur lagtexten. Behovet av kioskhandel vore nämligen stort även å mindre platser, framhåller föreningen, särskilt med hänsyn därtill att å dessa platser i regel icke funnes specialtobaksaffärer. Tobaksvaror måste därför inköpas i livsmedels- eller andra affärer, vilka stängde tidigare än tobaksaffärerna. Sena bussresenärer hade därför i regel icke annan möjlighet att göra sina inköp av tobaksvaror än vid busstationerna.

På tal om den i 11 § 3 m o m. 5) omnämnda försäljningen av varm korv framhåller *Sveriges korvhandlareförbund*, att ett meddelat tillstånd till försäljning av varm korv borde utövas personligen av tillståndsinnehavaren, där icke synnerliga skäl till annat föranledde. Förbundet hemställer, att försäljning av varm fisk på utsträckt affärstid icke längre skulle tillåtas enligt detta lagrum. Dylig försäljning hade medgivits genom 1942 års butikstängningslag på grund av då rådande speciella förhållanden. Numera föreläge enligt förbundets mening inte behov av dylig försäljning. Det fåtal handlare, som utövade sådan rörelse, borde dock få fortsätta med densamma.

Rörande 11 § 3 m o m. 6) uttalar *Stockholms köpmannaförbund*, att det kunde ifrågasättas, om det icke vore lämpligare att i lagen medgiva specialblomsteraffärerna uttrycklig rätt till utsträckt söndagsöppethållande än att göra detta beroende av ansökan i varje särskilt fall.

Med anledning av det i 2 § 3) stadgade undantaget från butikstängningslagens tillämpningsområde anför *Sveriges bensinhandlares riksförbund* bland annat följande:

I statsrådsdirektiven för de sakkunnigas utredning ha vi i första hand fäst vår uppmärksamhet vid »angelägenheten av att trygga skälig fritid åt butiksinnehavarna själva och att åstadkomma i stort sett likartade konkurrensförhållanden mellan de olika företagen» samt fördelarna för allmänheten av att jourssystem anordnas. Inom bensinhanteringen har uppfyllandet av dessa önsknningar alltid ingått i förbundets strävanden. De svårigheter, som härvidlag närmast behöva bemästras, bestå i märkes- och detaljhandlarekonkurrens ävensom att vissa individer låta sig nöja med ytterst begränsad fritid och inkomst, vilket skapar marknadsoreda och går ut över den lojala majoriteten. Det låter paradoxalt men är dock ett faktum att just konkurrensen samt det förhållandet att nuvarande butikstängningslag icke äger tillämpning å bensinstationer enligt lagens 2 § 3) medför försämrade varudistribution i de flesta fall och risken härför kvarstår alltid oförändrad.

Det jourssystem, som med nuvarande arbetskraftsbrist och begränsad detaljistmarginal blivit nödvändigt att genomföra vid de större bensinstationerna, har givit belägg för att öppethållningstiden behöver ha lagligt stöd. En stad av viss storlek och genomfart har exempelvis jourtjänsten ordnad på lämpligt antal stationer. Det regel visar det sig då, att omsättningen vid varje station med hittillsvarande distributionsersättning nätt och jämnt täcker omkostnaderna för den utsträckta tiden. När nu ett bolag eller en detaljist vid försäljning av visst märke anser sig ha för liten omsättning håller vederbörande till en tid öppet vid sidan om joursystemet och tvingar därmed samtliga konkurrenter till en förlustbringande öppethållningstid eller jourtjänst, vilket så småningom medför begränsad affärstid vid samtliga bensinstationer på grund av rörelsernas bristande ekonomiska bärighet. Resultatet blir alltid att bilismen blir sämre betjänad, åtminstone in till dess syndaren tar sitt förnuft till fånga, men i regel uppträder då alltid någon ny station, som bryter sig ur den förnuftsmässiga gemenskapen.

För bilismen lär det knappast vara tänkbart att den skall bli tillgodosedd för drivmedelsinköp enbart under ordinarie butikstängningstid, även om behovet av påfyllning nattetid, i synnerhet mellan kl. 00.00 och 07.00, oftast väsentligt överdrives. Några tillförlitliga automater för utminuterings av bensin ha ännu icke konstruerats, varför jourssystemet bärkraftigast kan tillämpas vid utminuterings och gör det möjligt att stå allmänheten till tjänst under utsträckt tid. Brännoljeutredningen 1945 har ävenså i sitt betänkande förordat jourtjänst till mera allmänt införande.

Förbundet föreslår, att en kommande butikstängningslagstiftning skall äga tillämpning å samtliga utminuteringsställen, även å dem som vid sidan av motor-drivmedel saluföra andra varor, att undantagsbestämmelse kan medgiva öppet-hållning genom jourtjänst på övriga tider på dygnet samt å sön- och helgdagar mellan de i städer, samhällen och genomfartsleder belägna utminuteringsställen vars innehavare önska ansluta sig till jourssystemet, att anmälan till jourtjänst skall vara bindande för sommar- respektive vintersäsong, att anmälan till jourtjänst sker till beslutande lokal myndighet genom branschorganisation, som också svarar för meddelanden om öppethållningstiderna till bilismens fackorganisationer, att förteckning över varje ords jourhavande skall finnas till allmänhetens förfogande hos respektive polismyndighet och vara angivna å stationsskyltar samt att polismyndighet övervakar jourssystemets efterföljd såväl som ordinarie stängningstider.

Vad angår giltighetstiden för butikstängningslagen föreslår kooperativa förbundet, konsumtionsföreningen Stockholm med omnejd, Sveriges korvhandlareförbund och yrkeskvinnors samarbetsförbund, att den nya lagen icke göres permanent utan tidsbegränsad. Kooperativa förbundet och konsumtionsföreningen Stockholm med omnejd åberopa som skäl härför de nuvarande exceptionella förhållandena i fråga om såväl tillgången på arbetskraft som varutillförseln. Korvhandlareförbundet framhåller, att då butikstängningslagen visat sig vara mycket svår att tillämpa och under nuvarande handelspolitiska förhållanden verkan av ett nytt lagförslag icke torde kunna överblickas på ett flertal år, det vore förbundets bestämda uppfattning, att den nya lagen borde göras provisorisk och fastställas att gälla för högst tre år. Även yrkeskvinnors samarbetsförbund föreslår tre års giltighetstid för den nya lagen. Förbundet menar, att butikstängningslagstiftningen borde ses över med icke alltför långa mellanrum för att alltid kunna fylla kravet på anpassning efter berörda gruppers intressen.

I detta sammanhang må nämnas, att de sakkunniga i speciella frågor haft kontakt även med andra organisationer än de tidigare omnämnda. I med bensindistributionen sammanhängande frågor har sålunda kontakt även tagits med kungliga automobilklubben, motormännens riksförbund, de större oljebolagen, Sveriges automobilhandlareförbund, bilverkstädernas riksförbund samt Stockholms garageägares och bensindistributörers förening. Muntliga överläggningar i olika frågor ha vidare hållits med representanter för flera olika organisationer.

För de sakkunnigas räkning har socialstyrelsen företagit vissa undersökningar angående dels kundfrekvensen å olika veckodagar och olika tider på

dagen inom de viktigaste branscherna och dels den kvinnliga allmänhetens, särskilt förvärvsarbetande husmödrars, nuvarande inköpsvanor och inköps-svårigheter samt behov av ändrade butikstider. Undersökningarna ha av de sakkunniga ansetts vara av värde dels för de sakkunnigas eget arbete och dels såsom en grundval för kommande underhandlingar mellan köp-männen, de anställdas och allmänhetens organisationer rörande de lämp-ligaste butikstiderna. Resultaten av socialstyrelsens undersökningar redo-visas i särskild bilaga till detta betänkande (bilaga D). De inhämtade upp-gifterna om allmänhetens nuvarande inköpsvanor har socialstyrelsen ännu icke hunnit bearbeta. Resultatet av denna bearbetning, som främst synes vara av intresse för de kommande underhandlingarna mellan parterna på detta område, kommer senare att publiceras i Sociala Meddelanden.

Genom förmedling av Sveriges köpmannaförbund ha de sakkunniga erhåll-lit uppgifter från ett stort antal köpmannaföreningar och andra angående de faktiskt tillämpade butikstiderna på olika orter i landet. En samman-ställning av de erhållna uppgifterna lämnas i särskilda bilagor till detta be-tänkande (bilagorna E, F och G). Då det är av intresse att göra en jämfö-relse med tillgängliga äldre uppgifter angående tiderna för butikernas öppet-hållande i allmänhet, ha de sakkunniga i en särskild bilaga (bilaga H) re-dovisat uppgifter från olika köpmannaföreningar angående öppet-hållande-tiderna åren 1936 och 1942. Dessa uppgifter ha hämtats från de betänkanden, som avgivits av arbetstidsutredningen angående affärs- och kontorsan-ställda och av 1941 års arbetstids- och butikstängnings-sakkunniga.

Svenska handelsarbetareförbundet har till de sakkunniga överlämnat en inom förbundet gjord utredning om kundfrekvensen under den sista öppet-hållandetimmen av dagarna den 18—den 23 augusti 1947 i 605 butiker, re-presenterande 68 orter i landet. Utredningen är avsedd att ge en föreställ-ning om i vilken utsträckning de kunder, som göra sina inköp kort före stängningsdags, av förvärvsarbete äro förhindrade att göra sina inköp å andra tider. Den bygger på uppgifter från de affärsanställda. Resultatet av undersökningen redovisas i särskild bilaga till detta betänkande (bi-laga I).

Utländsk rätt.

Danmark.

Den svenska butikstängningslagen motsvaras i Danmark av 1932 års »Lov om Lukketid for Butikker og Lagre m. v.». Under kriget ersattes vissa av lagens stadganden av provisoriska bestämmelser, som föreskrovo en kortare tid för butikernas öppet-hållande än 1932 års lag medgav. Dessa be-stämmelser infördes på grund av den rådande bristen på varor, arbetskraft och bränsle för uppvärmning och belysning. Då bestämmelserna, som icke lämnade konsumenterna tillfredsställande inköpsmöjligheter, gävo anled-ning till åtskilliga klagomål, tillsatte handelsministeriet år 1946 en kom-mitté, som fick i uppdrag att framlägga förslag till sådana ändrade be-

stämmelser, som kunde omedelbart praktiskt genomföras. På grundval av kommitténs förslag utfärdades år 1946 en provisorisk lag angående ändring av 1932 års »Lov om Lukketid for Butikker og Lagre m. v.». Den- na provisoriska lag fastställdes att gälla intill utgången av november 1947. Lagens bestämmelser anses i längden näppeligen komma att tillfredsställa konsumenternas önskemål. Handelsministeriet har därför år 1947 tillkallat en kommitté, som skall utarbeta förslag till ändrade butikstängningsregler.

Nedan lämnas en redogörelse för det huvudsakliga innehållet i 1932 och 1946 års danska butikstängningslagstiftning.

Enligt 1932 års lag får — med vissa i lagen angivna undantag — handel på gator, torg och andra offentliga platser samt i handlandes, hantverkares, fabriksidkares och konsumtionsföreningars butiks- och lagerlokaler icke äga rum under veckans fyra första söckendagar mellan klockan 18 och klockan 6 påföljande dag, fredagar mellan klockan 19 och klockan 6 påföljande dag, samt dag före helgdag mellan klockan 20 och klockan 6 närmast följande söckendag. Detsamma gäller beträffande handel i auktionslokaler, kringföringshandel och pantlåneverksamhet. Under ovan nämnda tider skola butiks-, lager-, auktions- och liknande lokaler samt pantlånerörelser hållas stängda för allmänheten. Genom 1946 års provisoriska lag har den ändringen gjorts, att förbudet att driva handel och att hålla butiker och liknande lokaler öppna gäller från klockan 17,30 på måndagar—torsdagar, från klockan 20 på fredagar och från klockan 14 på lördagar.

Ovan omförmälda bestämmelser angående stängningstid äga icke tillämpning å följande slag av rörelse: 1) apotek, 2) kiosker och liknande affärer, som uteslutande idka handel med tidningar, program, tidtabeller, turlistor, tidskrifter, vykort, brevpapper, kuvert, post- och telegramblanketter, frimärken, brevkort, fraktsedlar, adresslappar, pennstift, bläck, blyertspennor, automobil- och turistkartor, tändstickor och cykellampor, 3) försäljning på järnvägstationer, järnvägsperonger och färjor av under 2) nämnda varor samt av böcker, choklad, konfekt, glass och frukt, 4) försäljning å teatrar, biografier, konsertsalonger och liknande lokaler av choklad, konfekt, glass och frukt under förutsättning att försäljningen äger rum i lokal, till vilken blott personer som löst biljett till föreställningen eller konserten äga tillträde, 5) gatuförsäljning av tidningar, 6) försäljning av sodavatten och liknande svalkande (icke starka) drycker, kaffe och te samt av kakor, konfekt, glass och frukt under förutsättning att försäljningen äger rum med tillstånd av polisen på av denna tillåtna tider och på därtill av vederbörande kommunal myndighet anvisade platser, 7) försäljning av tobak, blommor, leksaker, choklad och sötsaker samt av under 2) och 6) omnämnda varuslag under förutsättning att försäljningen med polisens tillstånd äger rum vid folkfester, marknader eller liknande tillställningar, 8) fartygs förseende med proviant, kol, bensin, olja och dylikt, 9) reparationer av cyklar och motorfordon samt sådana fordons förseende med olja, bensin eller elektricitet, 10) försäljning av färsk fisk, i den mån icke genom polisiära föreskrifter bestämts att lagens regler helt eller delvis

skola äga tillämpning på sådan försäljning, samt 11) konstutställningar som med polisens tillstånd hållas i butiker eller liknande lokaler varvid emellertid gäller, att köp och försäljning icke får förekomma i lokalerna under den tid, då vanliga butiker skola hållas stängda. Efter beslut av handels- och industriministern må vidare gatuförsäljning av program äga rum efter stängningstid.

Den danska butikstängningslagstiftningen berör icke bageriers och konditoriers rätt att enligt av polisen meddelade bestämmelser efter vanlig stängningstid för förtäring på stället sälja bageri- och konditorivaror. Enligt 1932 års lag äga bagerier och konditorier att å samtliga veckodagar mellan klockan 6 och klockan 22 till avhämtning eller försändning försälja bageri- och konditorivaror av alla slag samt mjölk. Efter klockan 22 och fram till det klockslag, då rörelserna enligt polisens föreskrifter skola stängas, må icke till avhämtning eller försändning försäljas andra varor än konfekt, choklad och sötsaker. Tillverkare av konfekt, choklad och sötsaker äro enligt 1932 års lag berättigade att försälja sådana varor under de tider, då bagerier och konditorier få hålla öppet för motsvarande försäljning. Handlande, som uteslutande idka handel med mjölk och sådana varor, som bagerier och konditorier äro berättigade att framställa, kunna efter anmälan till polisen på platsen hålla öppet under samma tider och enligt samma regler som bagerier och konditorier. Andra handlande inom branschen åtnjuta däremot icke denna förmån. Bröd och mjölk får emellertid försäljas å helgdagar mellan klockan 6 och klockan 12 under förutsättning att övriga varor äro avlägsnade från de för allmänheten tillgängliga lokalerna eller fullständigt dolda för allmänheten. Restauranger få icke försälja varor till avhämtning eller försändning under de tider, då butiker i allmänhet skola hållas stängda. Undantag göres emellertid för tillagade matvaror. Genom 1946 års lag har den ändringen gjorts i förevarande bestämmelser, att bageributiker skola hållas stängda efter klockan 20 på fredagar och efter klockan 18,30 på veckans övriga dagar. Samma regler skola gälla för sådan försäljning av bagerivaror, som bedrives av annan än bagare, samt för konfektyraffärer. Efter nu angivna klockslag få enligt 1946 års lag konditorier och restauranger icke till avhämtning eller försändning försälja kakor, wienerbröd, konditorivaror, choklad, konfekt och sötsaker. Utan hinder av vad nu sagts må dock ovan nämnda näringsidkare försälja glass till klockan 22 å veckans samtliga dagar.

Butiker, i vilka handel uteslutande får idkas med levande blommor jämte sedvanliga tillbehör till sådana, få hålla öppet å helgdagar mellan klockan 6 och klockan 16. Under samma tid få handelsträdgårdar försälja levande blommor under förutsättning att därvid icke andra trädgårdsprodukter finnas i lokalen.

All yrkesmässig fotografering med undantag av fotografering för pressen är förbjuden å långfredagen samt å påsk-, pingst- och juldagen.

Rak- och frisørsalonger skola hållas stängda å måndagar—torsdagar mellan klockan 18 och klockan 6 påföljande dag, å fredagar mellan klockan

20 och klockan 6 följande dag samt å dag före helgdag mellan klockan 21 och klockan 6 närmast följande söckendag. Genom 1946 års provisoriska lag ha stängningstiderna för rak- och frisérsalonger ändrats till klockan 17.³⁰ måndagar—torsdagar, klockan 20 fredagar och klockan 14 lördagar. På skärtorsdagen få rak- och frisérsalonger hållas öppna mellan klockan 6 och klockan 11. Inträffa, bortsett från skärtorsdagen och långfredagen, två eller tre helgdagar i följd, få nu ifrågavarande rörelser hållas öppna mellan klockan 6 och klockan 11 å den andra helgdagen, såvida icke denna är juldagen, i vilket fall de få hålla öppet annandag jul. Under de tider, å vilka rak- och frisérsalonger skola hållas stängda, få kunder betjänas i hemmet. Härvid får dock icke främmande arbetskraft anlitas.

I vissa fall får utan hinder av ovan nämnda bestämmelser handel idkas ända till klockan 21. Detta är fallet å den sista fredagen och lördagen före pingst, å de sista sex söckendagarna före julafton samt efter kommunens bestämmande å söckendagar, å vilka större kreatursutställningar, marknader, lokala sammankomster och festligheter hållas. Polisen äger under en begränsad tid medgiva lika långt öppethållande, när det finnes påkallat av inträffade olyckshändelser eller andra liknande oförutsedda händelser samt vid fara för oproportionellt stora förluster genom lättskämda varors förstöring. Vidare gäller icke lagens förbud mot handel m. m. för tiden mellan klockan 16 och klockan 20 å den sista söndagen före jul och den första söndagen i maj och november. Är julafton en söndag, räknas den 17 december som den sista söndagen före jul. Om grundlagsdagen eller julafton infaller på en söckendag, skola bestämmelserna om stängning å helgdagar träda i tillämpning från klockan 12 respektive klockan 14.

Kunder, som befinna sig i en affär vid stängningstid, få expedieras intill en kvart efter stängningstiden. För rak- och frisérsalongernas del har motsvarande tid utsträckts till en timme.

Försäljning från automater är tillåten hela dygnet men påfyllning av varor får under de tider, å vilka butikerna skola vara stängda, ske allenast utan användande av främmande arbetskraft. Enligt 1931 års »Näringslov» får handlande icke sälja varor från automater med mindre dessa äro uppsatta i omedelbar anslutning till handlandens försäljningsställe. Handlande får emellertid därjämte uppsätta automater å järnvägsstationer och fartygsexpeditioner, å järnvägståg och passagerarefartyg, å hotell och restauranger samt i affärer och liknande lokaler.

Finland.

I Finland motsvaras den svenska butikstängningslagen av lagen den 2 augusti 1946 om tiden för öppethållande av handelsrörelser och affärskontor. Denna lag äger i första hand tillämpning å butik, nederlag, rakstuga och frisérsalong ävensom annan därmed jämförlig rörelse samt affärskontor. Vidare gäller emellertid att under den tid, då lagen underkastade rörelser och kontor skola hållas stängda, varor, som i dem saluhållas, icke

heller annorstädes få hållas till salu eller utbjudas på auktion, med mindre vederbörande polismyndighet därtill för visst tillfälle meddelat särskilt tillstånd. Från lagens tillämplighetsområde undantagas apotek, kassor och kontor vid trafik- och transportinrättningar samt härbärgerings- och förplägnadsrörelser ävensom sjukhus och välfärdsanstalter, försäljning för passagerarnas behov på trafikstationer samt i järnvägsvagnar, fartyg och flygmaskiner, försäljning utomhus samt i kiosker och å med dem jämförbara försäljningsställen av bränsle och smörjämnen för motorer samt nödvändiga reservdelar för dessa, försäljning i teatrar och andra förlusteställen av inträdesbiljetter, program, förfriskningar, läskedrycker, tobak, tändstickor och sötsaker samt slutligen sparbanker, andels-, sjuk-, pensions-, begravnings-, arbetslöshets- och andra dylika kassor.

Huvudregeln är att rörelse, som i lagen avses, icke må hållas öppen å söckendagar före klockan 8 och efter klockan 18. För månaderna juni, juli och augusti kunna stads- och kommunalfullmäktige besluta, att rörelserna inom vederbörande kommun må hållas öppna från klockan 7 till klockan 19 eller att de böra stängas tidigare än enligt huvudregeln. På lördagar och dag före kyrklig högtidsdag samt före självständighetsdagen och första maj skola andra av lagen berörda rörelser än rakstugor och frisersalonger stängas en timme tidigare än ovan sagts. Där särskilda förhållanden på orten sådant påkalla, kunna stads- och kommunalfullmäktige bestämma, att ovan nämnda tider för öppethållandet skola ändras till en timme tidigare eller en timme senare utan att dock den dagliga tiden för öppethållandet förlänges.

Å påskafton, midsommarafton, julafton och nyårsafton böra de av lagen berörda rörelserna i regel stängas klockan 15. På söndagar, kyrkliga högtidsdagar, självständighetsdagen och första maj är öppethållande i allmänhet icke tillåtet.

Förbudet mot söndagsöppethållande gäller även för mjölk- och brödaffärernas del. Såsom skäl härför åberopas i propositionen till lagen, att de tidigare arbetsförhållandena i mjölk- och brödaffärerna medfört svårigheter för köpmännen att förvärva ny duglig personal och att det rådande missnöjet bland de anställda varit ägnat att leda till öppna arbetskonflikter. Vidare framhålles att mjölkaffärerna i vissa av Finlands städer faktiskt hållits stängda på söndagarna under krigsåren och att mjölkaffärerna bland annat i Stockholm genomfört söndagsstängning. Utvecklingen även annorstädes i Sverige förklaras vara stadd i samma riktning. För möjliggörande av söndagsöppethållande under sommarmånaderna åtminstone på de största orterna stadgas emellertid i lagen, att socialministeriet efter framställning av stads- eller kommunalfullmäktige kan besluta, att mjölk- och brödaffärerna inom en kommun under månaderna juni, juli och augusti få hållas öppna högst tre timmar på söndagar och därmed jämställda dagar. För de anställdas skull har härvid såsom villkor uppställts, att arbetstagarna i så fall under någon annan tid av veckan skola erhålla en fortlöpande veckovila på minst 38 timmar. Inträffa sön- eller helgda-

gar i följd, få mjölk- och brödaaffärerna, oberoende av tiden på året, hållas öppna den andra av dessa dagar under tid, som stads- eller kommunalfullmäktige äga bestämma, dock högst tre timmar.

Då praxis lett därhän, att rakstugor och frisérsalonger i Finland i allmänhet icke längre hållas öppna å helgdagar, har beviljande av undantag för dessas öppethållande om söndagarna ansetts obehövt.

Stads- och kommunalfullmäktige äga även utöver vad ovan sagts bestämma tiden för utövandet av vissa rörelser. De äga sålunda bestämma tiden dels för i kiosker och med dem jämförliga försäljningsställen ävensom utomhus skeende försäljning av färdig mat, förfriskningar, läskedrycker, tobak, tändstickor, sötsaker, tidningar, tidskrifter och blommor och dels för öppethållande av blomsterbutiker. För blomsterbutikernas del skall iakttagas, att desamma på söndagar och därmed jämställda dagar icke få hållas öppna längre tid än tre timmar och icke på annan tid än mellan klockan 7 och 11.

Då erfarenheten anses ha ådagalagt, att nu ifrågavarande lagstiftnings tillämpning i praktiken kan medföra resultat, vilka äro oskäligen och innebära annat än vad genom lagen åsyftats, har socialministeriet tillerkänts befogenhet att, då särskilda orsaker så kräva, i enskilda fall, efter framställning av någon rörelse som är underkastad lagen, bevilja undantag från lagens stadganden. Socialministeriet har att före sådant ärendes avgörande höra vederbörande arbetsgivar- och arbetstagarorganisationer.

Norge.

I Norge finnas inga riksgiltiga bestämmelser rörande de tider, under vilka försäljning får bedrivas från affärer eller andra försäljningsställen. Jämlikt »lov av 25 juli 1913 om lukningstid for utsalgssteder» är det kommunernas sak att fastställa stängningstider för försäljningsställen av olika slag. Städerna äro skyldiga att utfärda sådana bestämmelser. Landskommunerna äga möjlighet därtill men ha ingen skyldighet härutinnan. De kommunala butikstängningsbestämmelserna ävensom ändringar i dessa skola fastställas av socialdepartementet. De kunna omfatta alla eller vissa slag av försäljningsställen, däribland även kiosker och varuautomater. De kommunala föreskrifterna skola i regel angiva de klockslag, mellan vilka försäljningsställena måste hållas stängda, och kunna stadga förbud mot öppethållande vissa dagar på året eller vissa klockslag dessa dagar. Olika öppnande- och stängningstider kunna fastställas för skilda branscher, årstider och veckodagar. Inom samma bransch skola reglerna vara desamma för alla handlande. Om emellertid de kommunala butikstängningsbestämmelserna gjorts tillämpliga även på sådan försäljning, som bedrives i portgångar eller på andra ställen i det fria, kunna olika regler uppställas för dylik försäljning och försäljning från vanliga affärer. I tveksamma fall avgör socialdepartementet med bindande verkan, huruvida en kommuns butikstängningsbestämmelser äga tillämpning på ett visst försäljningsställe och till vilken

grupp av handlande affärsinnehavaren eventuellt skall räknas. Dispens från de kommunala butikstängningsbestämmelserna kan för kortare tid meddelas av länsstyrelsen och för enstaka tillfällen av polismyndigheten.

Enligt den i Norge gällande »lov om handelsnæring» kunna kommunerna utfärda särskilda föreskrifter angående torghandel och annan handel i det fria. Dylika föreskrifter kunna bland annat innehålla bestämmelser angående den tillåtna försäljningstiden. Jämlikt nämnda lag kunna vidare kommunerna förbjuda försäljning från varuautomater å dylika platser eller göra dylik försäljning beroende av tillstånd av särskild myndighet. Kommunala föreskrifter, som utfärdats med stöd av »lov om handelsnæring», måste stadfästas av handelsdepartementet för att bli giltiga.

Under den tyska ockupationen av Norge fanns möjlighet att ålägga affärsidkarna att hålla butikerna öppna under viss tid. Efter Norges frigörelse borttogs denna möjlighet. I en cirkulärskrivelse har emellertid socialdepartementet givit uttryck åt den uppfattningen att samhällets och den yrkesarbetande befolkningens intressen krävde, att affärsidkarna i allmänhet icke stängde butikerna före den kommunalt föreskrivna stängningstiden.

Såsom exempel på kommunala butikstängningsbestämmelser i Norge må nämnas »vedtekt angående lukningstid for utsalgssteder i Oslo». Enligt dessa bestämmelser skola, med vissa angivna undantag, butikerna i Oslo hållas stängda måndag—torsdag från klockan 18, fredag från klockan 19 samt lördag från klockan 17. Tiden då butikerna få öppnas har bestämts till klockan 8. Under sommartid, d. v. s. från och med den 23 juni till och med den 31 augusti, skall stängningstiden vara en timme tidigare. Den 1 maj och den 17 maj skola butikerna hållas stängda. Påskafton, pingstafton, julafton och nyårsafton får öppethållande icke äga rum längre än till klockan 16. På sön- och helgdagar skola, med vissa undantag, samtliga affärer hållas stängda. Beträffande försäljningsställen i Oslo för tobaksvaror, spelkort, promenadkäppar, pappersartiklar, frimärken, tidningar och tidskrifter gäller, att de icke få hållas öppna på sön- och helgdagar samt att de skola hållas stängda på vardagar från klockan 19 till klockan 6, under sommartid från klockan 18 samt påsk-, pingst-, jul- och nyårsafton från klockan 17. Oslos affärer för försäljning av fisk och jordbruksprodukter i naturligt tillstånd, vilda bär, vilda blommor, ägg, mjölk, grädde, smör, ost, lagad mat, bageri- och konditorivaror, choklad, mineralvatten, saft, äkta honung och marmelad samt öl — i den mån försäljning av sistnämnda vara är tillåten enligt gällande lag — skola hållas stängda på vardagar från klockan 19 till klockan 7, under sommartid från klockan 18 samt påsk-, pingst-, jul- och nyårsafton från klockan 17. Försäljningsställen, som driva handel med mjölk, grädde, smör, ost, lagad mat, ägg, bageri- och konditorivaror, mineralvatten, saft, äkta honung och marmelad samt öl få å sön- och helgdagar hållas öppna mellan klockan 8 och klockan 10. Försäljningsställen för allenast bageri- och konditorivaror få å dylika dagar hållas öppna mellan klockan 13 och klockan 17. Nyårsdagen, påskdagen, pingstdagen och juldagen få förevarande affärer dock icke alls hålla öppet. De sista åtta

dagarna före julafton få alla affärer hållas öppna två timmar längre än eljest på kvällen. Affärer som sälja varor, för vilka skilda stängningstider äro fastställda, måste rätta sig efter de strängaste av de tillämpliga bestämmelserna. Tidningskiosker, apotek och bensinstationer jämte vissa andra försäljningsställen ha helt undantagits från tillämpningen av de för Oslo gällande butikstängningsbestämmelserna.

Frankrike.

Såvitt de sakkunniga kunnat inhämta finnes på det hela taget ingen lagstiftning angående butikernas öppethållande i Frankrike. De regler, som följas, bygga på lokala sedvänjor eller beslut av prefekter eller märer. Den 3 december 1943 utfärdades emellertid på grund av de rådande förhållandena en förordning, som föreskriver obligatorisk stängning två dagar å rad varje vecka. Vissa undantag göras i förordningen, såsom för näringsställen och apotek. Arbetsinspektörer och prefekter ha viss beslutanderätt.

Den dagliga stängningstiden växlar efter affärernas art och belägenhet. De stora handelsrörelserna, särskilt de stora varuhusen, hålla öppet utan avbrott från klockan 9,30 till klockan 18. Medelstora eller smärre affärer äro öppna från klockan 9 till klockan 12 samt från klockan 14 till klockan 18, 18,30 eller 19. Små affärer, som drivas av ägaren själv eller hans familj, tillämpa skiftande tider, ofta från klockan 9 till klockan 18 eller 19 med eller utan middagsstängning. Alltsedan kriget har tiden för öppethållandet över huvud taget minskats på grund av den rådande varubristen och förhållandena i övrigt.

Nederländerna.

Butikstängningslagstiftningen i Nederländerna är splittrad på tre olika författningar, vilka utfärdats åren 1930, 1941 och 1945. Den grundläggande författningen utgöres av butikstängningslagen den 29 november 1930. Från denna lags tillämpningsområde undantagas flera former av försäljning, bland annat försäljning och utlämning av läkemedel och förbandsartiklar från apotek, kaféers, restaurangers och andra näringsställens försäljning av mat eller dryck till förtäring på stället, hotells försäljning till där boende gäster, försäljning å offentliga trafikmedel och järnvägsrestauranger till resande, försäljning och utlämning av motor- och smörjoljor samt reservdelar för brådskande reparationer till motorfordon, cyklar och fartyg, försäljning av glass eller dags- och veckotidningar, försäljning och utlämning av varor vid påkommande behov till inkommande, utgående eller passerande fartyg samt försäljning från varuautomater.

Enligt butikstängningslagen få butikerna i allmänhet icke hållas öppna å sön- och helgdagar. Flera undantag finnas emellertid från denna regel. För försäljning av mjölk, grädde, fisk och frukt få sålunda mjölk-, fisk- och fruktaffärer hållas öppna till klockan 12. Butiker, där huvudsakligen bageri- och konditorivaror säljas, få vidare för försäljning uteslutande av dylika varor hålla öppet under högst fyra på varandra följande timmar från

och med klockan 9 till och med klockan 20. Såsom villkor härför har uppställts, att tiden för affärernas söndagsöppethållande skall finnas angiven på ett anslag på butiksdörren. Undantag göres vidare för bageriers och konditoriers samt blomsteraffärers öppethållande å vissa angivna sön- och helgdagar.

1941 års författning medgiver, att butik å söckendag må hållas öppen från och med klockan 5 till och med klockan 19 under vinterhalvåret samt till och med klockan 18 under sommarhalvåret. Vissa särskilda bestämmelser finnas för en del dagar. I synnerhet i städerna hållas affärerna icke öppna under hela den tillåtna affärstiden utan i allmänhet från och med klockan 8 eller 9 till och med klockan 17 eller 18. Många butiker hållas stängda en eller en och en halv timme på eftermiddagen.

Om särskilda omständigheter därtill föranleda, kunna kommunerna besluta om avvikelser från de i butikstängningsförfattningarna angivna affärstiderna. De kommunala besluten skola godkännas av Kungl. Maj:t, såvitt fråga är om öppethållande på söndagar, samt av finansministern beträffande öppethållandet å söckendagar. Enligt erhållna uppgifter ha många kommuner begagnat sig av möjligheten att fastställa butikstider, som avvika från de i författningarna angivna. Genom lokala beslut kan dessutom öppet-hållande utöver lagens ram medgivas för butiker på utställningar, välgörenhetsbasarer och liknande tillställningar av tillfällig natur samt vid auktioner och plötsligt uppkommande synnerliga omständigheter.

För att bereda de butiksanställda vila kunna vidare kommunerna förordna, att alla eller vissa grupper av butiker skola hållas stängda en halv eller, då fråga är om kaféer, restauranger och liknande näringsställen, en hel söckendag per vecka. Dylika kommunala förordnanden skola godkännas av Kungl. Maj:t. Sådana beslut ha meddelats i stor utsträckning.

Jämlikt 1945 års författning äga kommunerna rätt att föreskriva, att samtliga eller vissa grupper av butiker å söckendagar *skola* hållas öppna för allmänheten under de tider, som kommunerna bestämma inom ramen för de i butikstängningslagen angivna tiderna. Få kommuner ha emellertid begagnat sig av denna rätt att föreskriva obligatoriskt öppethållande.

Den nederländska butikstängningslagstiftningen innehåller, utöver vad ovan nämnts, ett stort antal specialbestämmelser av olika slag. Sålunda finnas exempelvis särskilda regler för gårdfarihandel samt för sådana affärsidkare, vilka högtidlighålla lördagen såsom vilodag. I övrigt må här blott nämnas den avvikelser från de svenska bestämmelserna i ämnet, att kund, som inkommit i en affär före stängningsdags, icke får betjänas senare än en halv timme efter affärstidens slut för dagen samt att varor icke få hemsändas annat än under affärstid.

Schweiz.

Butikstängningsbestämmelserna betraktas i Schweiz såsom inskränkningar i handels- och näringsfriheten. Bestämmelser i ämnet kunna enligt artikel 34 i den schweiziska förbunds författningen utfärdas av edsförbundet.

Förbundet har emellertid icke hittills begagnat sig av denna sin kompetens. Blott indirekt regleras butikernas öppethållande på söndagarna av förbundslagen den 26 september 1931 angående vilotiden per vecka. Enligt artiklarna 5 och 6 i denna lag skola nämligen de anställda åtnjuta minst 24 timmars sammanhängande vila per vecka och denna vilotid skall förläggas till söndagen. Så länge en enhetlig förbundslagstiftning angående butikernas öppethållande saknas ha kantonerna rätt att utfärda butikstängningsföreskrifter eller att giva kommunerna fullmakt härtill. Kantonerna och kommunerna ha begagnat sig av sin rätt i större eller mindre utsträckning. Härav följer att skiftande bestämmelser gälla i olika kantoner och kommuner. Hänsyn tages till de skilda förhållandena på olika orter.

Beträffande butikernas öppethållande på sön- och helgdagar ha bestämmelser utfärdats av samtliga kantoner. Bestämmelserna återfinnas i regel i kantonernas lagar angående offentliga vilodagar eller angående sön- och helgdagars hållande i helgd. I enstaka fall ha bestämmelserna intagits i en författning, som samtidigt reglerar butikernas öppethållande på sön- och vardagar. Samtliga kantoner utgå från grundsatsen, att butikerna skola hållas stängda på sön- och helgdagar. Med tanke på julkommersen göras emellertid generella undantag för söndagarna i december. Några kantoner tillåta öppethållande alla sön- och helgdagar i december utom juldagen, andra däremot blott vissa angivna söndagar. I intet fall tillåtes öppethållande på juldagen. Från förbudet mot försäljning på sön- och helgdagar undantagas i övrigt i regel blott sådana rörelser, vilka tillgodose människornas dagliga behov, såsom livsmedelsaffärer, mjölkaffärer, slakterier, bagerier och konditorier. Enstaka kantoner tillåta därjämte blomsteraffärer och fotografiateljéer att hålla öppet på söndagarna. Kantoner med kurorter tillåta ibland söndagsförsäljning av varor, som särskilt efterfrågas av resande, exempelvis souvenirer. I många kantoner, exempelvis Luzern och Zürich, måste även sådana affärer, som i vanliga fall få vara öppna på söndagarna, hållas stängda vissa helgdagar, såsom påskdagen och pingstdagen. Genomgående gäller att det tillåtna öppethållandet på söndagar och helgdagar är begränsat till vissa timmar på dagen. Under gudstjänsttid måste i regel alla butiker hållas stängda.

Vad angår butikernas öppethållande på vardagarna gäller att denna fråga icke alls beröres av lagstiftningen i några kantoner. Vissa andra kantoner, såsom Bern, Luzern, Zug och Freiburg, ha icke utfärdat några materiella bestämmelser i ämnet men ha fastslagit, att kommunerna äro berättigade att själva reglera denna fråga. I några kantoner, såsom Uri, Genève och staden Basel, ha utfärdats tvingande bestämmelser för kantonernas hela områden utan någon rätt för kommunerna att själva reglera butikstängningen. Andra kantoner åter ha uppställt butikstängningsregler, vilka gälla allenast i den mån kommunerna icke annorlunda förordna. Delvis har i dessa fall kantonens lagstiftning karaktären av en minimilagstiftning, till vilken kommunerna måste taga hänsyn vid utfärdandet av lokala bestämmelser. I flertalet fall måste av kommunerna antagna butik-

stängningsreglementen underställas någon kantonal myndighet för godkännande. Butiksinnehavarna ha i stor utsträckning inflytande på butikstängningsbestämmelsernas innehåll. Kantonernas butikstängningsföreskrifter äro i flertalet fall intagna i särskilda butikstängningsreglementen. Det förekommer emellertid på en del håll att förevarande bestämmelser återfinnas i förordningar angående arbetstid, arbetarskydd, illojal konkurrens eller dylikt. Kommunala butikstängningsreglementen ha utfärdats i ett hundratal fall. Butikstängningsbestämmelsernas innehåll skiftar i hög grad. Med några få undantag ha kantonerna och kommunerna i Schweiz icke fastställt något klockslag, före vilket affärerna icke få öppnas på vardagsmorgnarna. Man har nöjt sig med att bestämma stängningstiden. I en del fall äro stängningstiderna desamma för alla affärer, i andra fall gälla olika regler för olika branscher. Beträffande affärer i allmänhet gäller, att de enligt kantonernas butikstängningsbestämmelser i flertalet fall icke få hålla öppet längre än till klockan 19 på måndagar—fredagar. Beträffande stängningstiden på lördagar gälla nästan alltid särskilda regler. I allmänhet skola butikerna stängas tidigare på lördagen än på veckans övriga dagar. Skillnaden mellan stängningstiderna de olika dagarna växlar för olika branscher och orter. Livsmedelsaffärer, blomsteraffärer och liknande rörelser stänga emellertid i regel icke mycket tidigare på lördagen än på andra dagar. Det förekommer på vissa håll, att butikstängningsbestämmelserna medgiva längre öppethållande på lördagen inom vissa branscher eller till och med i sällsynta fall för samtliga affärers del. Under sommaren få affärerna i många fall hålla öppet längre än på vintern. Även den omvända ordningen förekommer emellertid. Med tanke på jul- och nyårsfirandet tillåtes ofta i större eller mindre utsträckning en förlängd affärstid under december månad. På en del platser medgives också längre öppethållande i samband med andra högtider eller lokala festligheter. Butikstängningsbestämmelserna innehålla i stor utsträckning undantagsbestämmelser, som icke berörts här ovan. Särskilda regler gälla ofta för kurorter under resandesäsongen. Nämnas må slutligen i detta sammanhang att efter det andra världskrigets slut köpmännen inom vissa branscher på flera orter kommit överens om att hålla stängt en halv dag i veckan. Personalsynpunkter ha legat bakom beslutet. Såsom exempel kan nämnas att i staden Bern textilaffärerna äro stängda på måndagsförmiddagarna och livsmedelsaffärerna på onsdagseftermiddagarna. En likartad ordning har genomförts i Zürich och Basel.

Kiosker äro i regel underkastade samma bestämmelser som vanliga butiker. De få sålunda i allmänhet icke hålla öppet längre tid än motsvarande handelsbodas. I Freiburg få emellertid kioskerna idka försäljning till klockan 23, medan vanliga butiker blott få hålla öppet till klockan 19 måndagar—fredagar samt till klockan 17 lördagar. I övrigt få kioskerna stänga senare blott då fråga är om försäljning av tidningar och tidskrifter. Söndagsöppethållande medgives i regel för tidningskiosker samt kiosker, som sälja choklad, frukt och alkoholfria drycker.

Sådana kiosker och butiker på järnvägsstationer, vilka tillgodose de resandes behov, äro icke underkastade kantonernas och kommunernas butikstängningsföreskrifter utan betraktas som en birörelse till järnvägsdriften. Tiden för öppethållandet bestämmes individuellt efter förhållandena i det enskilda fallet. Avvikelser från vederbörande kantons butikstängningsregler få förekomma om det synes ovillkorligen nödvändigt.

Försäljning från salustånd får i regel äga rum blott efter tillstånd av vederbörande polismyndighet. Polisen bestämmer därvid samtidigt den tid, under vilken försäljningen får bedrivas.

Gatu- och gårdfarihandel får enligt särskilda kantonala lagar bedrivas blott efter särskilt tillstånd och under bestämda tider på dagen. Försäljningen av dagliga tidningar är föremål för särskild reglering. Den är exempelvis i Zürich tillåten på gator och offentliga platser till klockan 24 på vardagar och under tiden klockan 19—klockan 24 på söndagar. Försäljningen av extrablad är icke underkastad några begränsningar.

Butikstängningsbestämmelserna i Schweiz äga i allmänhet icke tillämpning på försäljning från varuautomater. Kantonen Appenzel A.-Rh. har emellertid föreskrivit, att även varuautomaterna skola hållas stängda vissa helgdagar. Automater få uppställas på offentlig plats allenast efter särskilt tillstånd av polismyndigheten och mot viss avgift. Placeras en automat däremot på enskilt område, fordras i allmänhet intet särskilt tillstånd.

Storbritannien.

I Storbritannien finnes en ganska invecklad butikstängningslagstiftning. Bestämmelser i ämnet återfinnas i ett flertal författningar. Redogörelse kommer nedan att lämnas för de stadganden, som synas vara av större intresse.

»Shops (Hours of Closing) Act, 1928» föreskriver, att butikerna skola stänga klockan 20. En dag i veckan få de emellertid hålla öppet till klockan 21. Detta är fallet å lördagar, där ej genom kommunalt beslut annorlunda förordnats. Olika dagar kunna bestämmas för skilda branscher, distrikt och årstider. Har genom kommunalt beslut föreskrivits, att någon viss veckodag skall vara halv fridag, skall en annan dag bestämmas vara den dag, då affärerna få hålla öppet till klockan 21. Försäljning av läskedrycker och konfektyrer får äga rum till klockan 21.³⁰ samt till klockan 22 en dag i veckan. Tidigare stängningstid för sådan försäljning, dock icke tidigare än klockan 20, kan föreskrivas genom kommunalt beslut, om vederbörande myndighet är övertygad om att så önskas av flertalet berörda butiksinnehavare. Beträffande försäljning av tobaksvaror kan lokal myndighet bestämma senare stängningstid än enligt huvudregeln, dock senast klockan 21.³⁰ samt klockan 22 en dag i veckan, under förutsättning att myndigheten är övertygad om att så önskas av två tredjedelar av de berörda butiksinnehavarna. I »Shops (Hours of Closing) Act, 1928» stadgas vidare bland annat, att de lokala myndigheterna fortfarande ha rätt att med stöd av »Shops Act, 1912» föreskriva tidigare stängningstid än den som gäller en-

ligt 1928 års lagstiftning. Senare stängningstid än den normala kan bland annat medgivas för utställningar och utflyktsorter. Härvid gälla särskilda regler bland annat för tillvaratagande av de butiksanställdas intressen. Butikstängningsbestämmelserna i 1928 års lag och i lokala förordningar kunna av Secretary of State sättas ur kraft vid jultiden eller vid andra speciella tillfällen. De lokala myndigheterna kunna vidare dispensera från bestämmelserna under högst sju dagar om året. Stadgandena i »Shops (Hours of Closing) Act, 1928» ävensom kommunala stängningsföreskrifter, som utfärdats med stöd av 1912 års lag, äga icke tillämpning i ett antal särskilt uppräknade fall. Såsom exempel härpå kunna nämnas försäljning av måltider eller förfriskningar för förtäring på stället, försäljning av nytillagade livsfrönödenheter för avhämtning eller försändning, försäljning av rusdrycker, försäljning av tobaksvaror, tändstickor och läskedrycker å lokaler med utskänkningsrättigheter, försäljning av tobaksvaror, tändstickor, läskedrycker och konfektyrer å teatrar, biografier och liknande nöjeslokaler, försäljning av läkemedel, försäljning av tidningar, tidskrifter och böcker å vissa järnvägsstationer, försäljning av varor, som äro nödvändiga för framförande av motorfordon, flygplan eller cyklar, samt försäljning av proviant och andra förnödenheter, som rekvirerats av marinen eller flygvapnet eller för ett fartygs räkning vid ankomsten till eller omedelbart före avgången från hamn. I ett flertal av dessa fall måste vissa särskilda förutsättningar föreligga.

Under det senaste världskriget inskränktes tiden för butikernas öppethållande i Storbritannien genom särskild lagstiftning. Vissa av de bestämmelser, som infördes under kriget, gälla fortfarande. Detta är fallet med »Defence Regulation 60 AB». Enligt denna författning skola de i »Shops (Hours of Closing) Act, 1928» angivna stängningstiderna klockan 20 och klockan 21 under vintermånaderna ersättas av tiderna klockan 18 och klockan 19.³⁰ utom beträffande försäljning av tobaksvaror, tidningar och tidskrifter. Genom kommunalt beslut kan fastställas tidigare eller senare stängningstid med den begränsningen, att stängningstiden icke får sättas senare än klockan 19 eller, högst två dagar i veckan, klockan 20. Innan sådana bestämmelser utfärdas, skola berörda butiksinnehavares och butiksanställdas åsikter utvärderas. Beträffande försäljning av läskedrycker och konfektyrer under vintermånaderna föreskriver »Defence Regulation 60 AB» stängning klockan 20 samt klockan 21 en dag i veckan. Bestämmelserna i den nu berörda författningen gälla blott under månaderna november—februari. De inverka icke på kommunala föreskrifter angående senare stängningstid på utställningar eller utflyktsorter och icke heller på kommunala bestämmelser angående tidigare stängning.

Enligt »Shops Act, 1912» skola med vissa undantag samtliga butiker stängas senast klockan 13 en dag i veckan. Vederbörande kommunala myndighet kan förordna vilken dag i veckan som skall vara sådan halv fridag och kan bestämma olika dagar för skilda branscher, distrikt och årstider. Möjlighet skall emellertid finnas för butiksinnehavarna att välja mellan

lördag och viss annan angiven dag. Lokala bestämmelser om vilken dag som skall vara halv fridag skola utfärdas allenast om den kommunala myndigheten är övertygad om att bestämmelserna godkännas av flertalet butiksinnehavare inom varje berörd bransch. Ha inga lokala föreskrifter utfärdats, ankommer det på butiksinnehavaren att genom anslag i butiken tillkännagiva vilken dag som är halv fridag för affären i fråga. Det är icke tillåtet att ändra dag oftare än en gång i kvartalet. Genom kommunalt beslut skall undantag göras från bestämmelserna angående halv fridag, om flertalet butiksinnehavare i en viss bransch inom ett icke allt för litet område önska bli undantagna från bestämmelserna i fråga. Utan hinder av stadgandena angående halv fridag må proviant och andra förnödenheter levereras till ett fartyg vid ankomsten till eller omedelbart före avgången från hamn. Bestämmelserna angående halv fridag äga vidare icke tillämpning på butiker, i vilka blott bedrivs handel av visst angivet slag. Såsom exempel på sådan handel må nämnas minuthandel med rusdrycker, försäljning av förfriskningar, försäljning till resande av för framförande av motorfordon, flygplan eller cyklar nödvändiga varor, försäljning av tidningar och tidskrifter, försäljning av kött, fisk, mjölk, grädde, bröd, konditorivaror, frukt, grönsaker, blommor och andra ömtåliga varor, försäljning av tobaksvaror samt försäljning av läkemedel. Genom lokalt beslut kunna emellertid stadgandena angående halv fridag utsträckas till att omfatta även senast angivna butiker, därest den kommunala myndigheten är övertygad om att innehavarna av minst två tredjedelar av berörda affärer godkänna detta. Såsom ovan nämnts äger enligt »Shops Act, 1912» kommunal myndighet föreskriva tidigare stängningstid än den normala å olika veckodagar. Stängningstiden får dock icke sättas tidigare än till klockan 19 någon dag i veckan. Lokala stängningsföreskrifter få utfärdas allenast om den kommunala myndigheten är övertygad om att bestämmelserna godkännas av två tredjedelar av berörda butiksinnehavare. De skola underställas Secretary of State och träda i kraft i och med dennes godkännande av desamma. De kunna upphävas av Kungl. Maj:t efter framställning av över- och underhuset i särskild ordning. På begäran av vederbörande kommunala myndighet kan Secretary of State när som helst återkalla bestämmelserna i fråga. Om innehavarna av flertalet affärer inom en viss bransch icke längre önska ha kvar de lokala stängningsföreskrifter, som utfärdats, skall den kommunala myndigheten göra framställning till Secretary of State om föreskrifternas återkallande såvitt angår ifrågavarande bransch. Å tid, då en butik icke får hållas öppen, får enligt »Shops Act, 1912» med vissa undantag detaljhandel icke heller bedrivas på annat ställe. Lagen i fråga innehåller vidare bland annat särskilda bestämmelser rörande butiker, i vilka flera olika rörelser bedrivs, ävensom rörande butiker å utflyktsorter. Slutligen må nämnas, att »Shops Act, 1912» icke äger tillämpning på marknader eller på basarer eller försäljningar för välgörande eller därmed jämförligt ändamål ävensom att försäljning av program, kataloger och dylikt på teatrar och nöjesplatser icke räknas som detaljhandel i lagens mening. Såsom detaljhandel räknas däremot en barberares eller hårfrisörs yrkesutövning.

Frågan om butikernas öppethållande på söndagarna regleras främst i »Shops (Sunday Trading Restriction) Act, 1936». Huvudregeln i denna lag är, att alla butiker skola hållas stängda på söndagarna. Härifrån göres emellertid ett stort antal undantag. Såsom exempel på fall, i vilka söndagsöppethållande är tillåtet, må nämnas försäljning av rusdrycker, försäljning av måltider eller förfriskningar såväl för förtäring på stället som för avhämtning eller försändning, försäljning av nytillagade livsmedel, försäljning av läskedrycker och sötsaker, försäljning av blommor, försäljning av frukt och grönsaker utom konserverade sådana, försäljning av mjölk och grädde utom konserverad eller torkad sådan, försäljning av läkemedel i vissa fall, försäljning av för framförande av motorfordon, flygplan eller cyklar nödvändiga varor, försäljning av tobaksvaror, försäljning av tidningar och tidskrifter, försäljning från bokstånd å vissa järnvägsstationer, busshållplatser och flygplatser, försäljning av handböcker för resande, brevkort, fotografisk film och minnessaker å vissa museer och andra angivna ställen samt försäljning av sportartiklar på platser, där ifrågavarande sport bedrives. Lagen lägger icke heller hinder i vägen för bland annat försäljning av varor till klubbar och försäljning av proviant och andra förnödenheter till ett fartyg eller flygplan vid ankomsten till eller omedelbart före avgången från en hamn eller flygplats. Lagen äger tillämpning å barberares och hårfrisörers yrkesutövning men medger, att en sådan yrkesutövare får betjäna en kund på söndagen, om detta är nödvändigt på grund av kroppslig eller själslig svaghet hos kunden ifråga eller betjänandet sker på ett hotell eller en klubb, där kunden bor. Genom kommunala beslut kan söndagsförsäljning av konditoribröd, fisk samt specerier och andra varor, som vanligen säljas i speceributiker, bliva tillåten. Sådan lokalt tillåten försäljning får emellertid i allmänhet icke försiggå längre än till klockan 10. Ett kommunalt beslut av nu angivet innehåll får fattas allenast om vederbörande kommunala myndighet är övertygad om att detsamma godkännes av innehavarna av två tredjedelar av berörda affärer. Särskilda bestämmelser gälla bland annat rörande butiker, i vilka flera olika rörelser bedrivs, samt rörande utflyktsorter. Vidare finnas specialbestämmelser dels för butiksägare, som högtidlighålla den judiska sabbaten, och dels för Londons del. Beträffande innehållet i »Shops (Sunday Trading Restriction) Act, 1936» må i övrigt nämnas, att varor icke få utlämnas eller utsändas å tid, då en butik icke får hålla öppet. Nu ifrågavarande förbud gäller icke för julafton eller juldagen, då någon av dessa dagar är en söndag. I stort sett samma bestämmelser som för butiker gälla enligt lagen för andra ställen, där detaljhandel idkas. Butiksbiträden, som måste arbeta å söndagar, tillerkänns viss ledighet andra veckodagar.

»Shops (Sunday Trading Restriction) Act, 1936» äger icke tillämpning på detaljhandel med oxkött, kalvkött, fårkött, lammkött eller fläskkött. Denna handel regleras av en särskild lag benämnd »Retail Meat Dealers' Shops (Sunday Closing) Act, 1936». Lagen förbjuder söndagshandel. Särskilda undantagsbestämmelser finnas för judiska köttaffärers del. Under tid då en köttaffär icke får hållas öppen för allmänheten får icke heller ut-

lämnande eller avsändande av köttvaror förekomma. Detta förbud gäller dock icke för julafton eller juldagen, då någon av dessa dagar är en söndag. Lagen lägger icke hinder i vägen för försäljning, utlämnande eller avsändande av köttvaror till ett fartyg eller flygplan vid ankomsten till eller omedelbart före avgången från en hamn eller flygplats.

I Skottland är söndagshandeln strängt reglerad genom flera gamla lagar, vilkas nuvarande giltighet ifrågasatts. Beträffande barberares och hårfrisörers yrkesutövning på söndagarna gäller i Skottland »Hairdressers' and Barbers' Shops (Sunday Closing) Act, 1930». Enligt denna lag äro barberare och hårfrisörer förbjudna att utöva sitt yrke på söndagarna. De få dock betjäna en kund på söndagen, om denne på grund av kroppslig eller andlig svaghet icke kan begiva sig till den plats, där rörelsen bedrivs. De få vidare bland annat betjäna kunder, som äro bosatta på hotell, om detta sker på hotellet ifråga. Vissa särskilda föreskrifter gälla till skydd för de anställda. Speciella undantagsbestämmelser finnas för judiska barberare och hårfrisörer.

Försäljning av varor från automatapparater anses tillåten i Storbritannien utan hinder av gällande butikstängningsföreskrifter.

Frågan om en revision av den brittiska butikstängningslagstiftningen är för närvarande aktuell. En tillsatt kommitté har avgivit utlåtande i ärendet. Kommittén föreslår bland annat, att den vanliga butikstängningstiden enligt »Shops (Hours of Closing) Act, 1928» bestämmes till klockan 19 samt till klockan 20 en dag i veckan. De kommunala myndigheterna föreslås få befogenhet att föreskriva högst en timme tidigare stängningstid. Kommittén gör bland annat det uttalandet, att butikstängningslagstiftningen tidigare närmast betraktats som en skyddslagstiftning till förmån för de anställda. De ytterligare begränsningar i arbetstiden, som kunna finnas önskvärda, kunna emellertid enligt kommitténs uppfattning icke åstadkommas genom ändringar i butikstängningslagstiftningen. Kommittén menar, att det nu är allmänheten som man bör taga hänsyn till.

Beträffande de faktiska tiderna för butikernas öppethållande i Storbritannien må nämnas, att på grund av den rådande varubristen affärerna frivilligt stänga betydligt tidigare än de enligt lagen äro tvungna att göra.

Förenta staterna.

Någon federal butikstängningslagstiftning finnes icke i Förenta Staterna. Inom de olika delstaterna har butikstängningen reglerats endast i undantagsfall. Härvid har motivet huvudsakligen varit intresset av den allmänna ordningens upprätthållande. Något vanligare är att städernas ordningsstadgor innehålla bestämmelser angående butikstängning. Orsaken till den knapphändiga lagstiftningen på området torde vara, att en reglering från myndigheternas sida av tiden för butikernas öppethållande i allmänhet ansetts utgöra ett mot konstitutionen stridande ingrepp i den enskilda näringsfriheten.

De sakkunnigas förslag.

Behovet av en butikstängningslagstiftning.

Sedan arbetstiden för anställda inom detaljhandeln reglerats genom en direkt arbetstidslagstiftning och denna kommit att omfatta samtliga detaljhandelsrörelser, oberoende av antalet anställda, ha andra synpunkter än hänsynen till de anställdas intressen kommit i förgrunden vid bedömandet av frågan om behovet av en butikstängningslagstiftning. Bland annat med hänsyn till att i gällande avtal affärsbiträdenas arbetstid är anknuten till tiden för butikernas öppethållande ha arbetstagarna inom detaljhandeln dock fortfarande intresse av nu ifrågavarande lagstiftning såsom en garanti mot en för dem ogynnsam förläggning av den till längden reglerade arbetstiden. Under nuvarande förhållanden synes emellertid butikstängningslagstiftningen närmast böra uppfattas såsom en social skyddslagstiftning till förmån för köpmännen och deras familjemedlemmar, vilka äro undantagna från arbetstidslagets tillämpningsområde. Butikstängningslagen betraktas därjämte såsom en näringslagstiftning med uppgift att skapa likartade konkurrensförhållanden mellan olika företag. Lagens uppgift har sålunda främst blivit att garantera köpmännen en rimlig arbetstid och att åstadkomma ett skydd mot en ur sociala och ekonomiska synpunkter osund konkurrens i avseende å tiderna för butikernas öppethållande.

Med hänsyn till att organisationsväsendet inom detaljhandeln numera nått en hög utveckling kan det visserligen göras gällande, att detaljhandelsorganisationer själva ha möjlighet att genomföra butikstider, vilka tillgodoser köpmännens behov av vila och rekreation samt intresset av att förhindra osund konkurrens. Till stöd för denna ståndpunkt kan åberopas bland annat det förhållandet, att landets butiker i allmänhet stänga senast klockan 18, fastän butikstängningslagen medger öppethållande till klockan 19 och kommunala beslut angående tidigare stängning visserligen förekomma men icke alls i en omfattning, som svarar mot den genomförda kvällstängningen klockan 18. Organisationsväsendet har emellertid icke överallt nått samma utveckling. Det forde ännu förekomma områden, där köpmannasammanslutningarna icke nått den styrka, att de kunna garantera en tillfredsställande ordning i förevarande hänseende. Förhandenvaron av en butikstängningslag utgör därjämte ett stöd för organisationernas strävan-

den att upprätthålla en ur sociala samt kostnads- och rationaliseringssynpunkter lämplig butikstid.

I dagens läge med dess personalbrist och varuknapphet på många områden skulle kanske ett avskaffande av butikstängningslagstiftningen icke få några omedelbara skadeverkningar. Under mera normala förhållanden torde det emellertid kunna befaras, att frånvaron av en butikstängningslag skulle få till följd en icke önskvärd utsträckning av affärstiden till sent på kvällarna, närmast kanske för en del mindre butiker, vilkas innehavare vore beredda att personligen åtaga sig en ökad arbetsbörda. Konkurrenshänsyn skulle sedan mer eller mindre tvinga andra köpmän att följa exemplet. De av Sveriges bensinhandlares riksförbund påtalade förhållandena inom besinhandeln, som i huvudsak är undantagen från butikstängningslagens tillämpningsområde, synas giva ett visst belägg för de här uttalade farhågorna. Jämväl erfarenheter från vissa andra länder tala i samma riktning. De sakkunniga äro av nu anförda skäl av den uppfattningen att det fortfarande föreligger behov av en butikstängningslagstiftning med uppgift att trygga skälig fritid för butiks innehavarna och deras familjer, att garantera de anställda en rimligt förlagd arbetstid samt att åstadkomma i stort sett likartade konkurrensförhållanden i avseende å butikernas öppethållande.

Allmänhetens behov av en lagstiftning angående butikers öppethållande m. m.

I direktiven för de sakkunnigas utredning påtalas, att det för närvarande möter svårigheter för yrkesarbetande personer att medhinna sina butiksinköp. De av de sakkunniga inhämtade uppgifterna giva också belägg för att de faktiskt tillämpade öppethållningstiderna — vilka äro kortare än de i lagen medgivna — åtminstone på en del håll medföra svårigheter för vissa kategorier av allmänheten att företaga erforderliga butiksinköp och att ägna tillräcklig tid och omsorg åt inköpen. Länsstyrelsen i Västmanlands län anser för sin del, att för skapande av en tillfredsställande varudistribution affärsidkarna åtminstone i städer och tätbebyggda samhällen borde åläggas skyldighet att hålla affärerna öppna under den föreskrivna affärstiden. I Norge ålades affärsidkarna under den tyska ockupationen en dylik skyldighet. Denna ordning avskaffades emellertid efter Norges befrielse. I Nederländerna kunna kommunerna föreskriva obligatoriskt öppethållande.

De sakkunniga vilja här ingå på frågan, huruvida för Sveriges del en lagstiftning, som ålägger affärsidkarna att hålla butikerna öppna under viss tid, kan anses vara av behovet påkallad. En så utformad lag skulle få en helt annan karaktär än den hittillsvarande lagstiftningen angående tiderna för butikers öppethållande. Lagen skulle övergå från att i första

hand vara en social skyddslagstiftning till förmån för köpmännen till att främst bliva ett instrument för tillgodoseende av konsumenternas intresse av butikernas öppethållande. En sådan lag skulle närmast få karaktären av en slags tjänstepliktslag, och lagar av dylik typ ha hittills icke ansetts böra införas i Sverige annat än då det påkallas av utomordentliga förhållanden. Visserligen kunna för närvarande yrkesarbetande personer på en del håll ha vissa svårigheter att medhinna erforderliga butiksinköp. Att av denna anledning tillskapa en tvångslagstiftning gentemot köpmännen synes emellertid icke böra ifrågakomma. Det synes de sakkunniga icke kunna göras gällande, att köpmännen utan bärande skäl åsidosatt allmänhetens intressen. De längre gående inskränkningar i de faktiskt tillämpade affärstiderna, vilka genomförts, torde böra ses mot bakgrunden av detaljhandelns stora personalsvårigheter ävensom varuknappheten inom flera branscher. En avsevärt förlängd affärstid skulle vidare säkerligen medföra en ökning av distributionskostnaderna, som i längden måste avspegla sig i varupriserna. De sakkunniga äro av den uppfattningen att genom förhandlingar mellan representanter för samtliga berörda intressenter — köpmännen, de affärsanställda och allmänheten — möjligheter finnas att på frivillighetens väg komma fram till de för allmänheten mera tillfredsställande affärstider, som för närvarande äro praktiskt genomförbara. Under sådana förhållanden finnes ingen anledning att införa en lagstiftning av den av länsstyrelsen i Västmanlands län ifrågasatta typen. De sakkunniga förorda därför att lagstiftningen angående butikens öppethållande fortfarande konstrueras såsom en lag, vilken angiver den yttre ram, inom vilken affärsidkarna äga rätt att hålla butikerna öppna. Till frågan om allmänhetens inköpssvårigheter och de åtgärder, som kunna vidtagas för minskande av dessa, återkomma de sakkunniga i det följande.

Vid företagen genomgång av den nuvarande butikstängningslagen ha de sakkunniga kommit till det resultatet, att det föreligger behov av allenast vissa mindre ändringar i lagen. De sakkunniga framlägga därför icke förslag till en helt ny butikstängningslag utan inskränka sig till att föreslå vissa ändringar och tillägg till den nuvarande lagen. Dessa komma i det följande att upptagas till närmare behandling. Samtidigt kommer en redogörelse att lämnas för de sakkunnigas ståndpunkt till en del med butikstängningslagstiftningen sammanhängande spörsmål, vilkas ändamålsenliga lösning de sakkunniga ansett möjlig inom ramen för den nuvarande lagen.

Butikstängningslagens tillämpningsområde.

De nuvarande bestämmelserna i butikstängningslagen angående lagens tillämpningsområde synas de sakkunniga i stort sett ändamålsenliga. Önskemål om ändrade regler härutinnan ha blott framställts såvitt angår några av de fall, å vilka lagen enligt särskilda bestämmelser i 2 § icke äger tillämpning.

I 2 § 3) undantages från lagens tillämpningsområde försäljning av motor- eller smörjoljor eller andra för framförande av motorfordon nödvändiga varor, såframt försäljningen sker från upplagsställe, där andra varor ej saluföras. Detta undantag har funnits i butikstängningslagstiftningen sedan år 1923. Från bensinhandlarehåll ha vid flera tillfällen yrkanden framställts, att lagen skulle inbegripa även utminuteringsställen för motorbränsle, smörjoljor m. m. men dock med sådan undantagsbestämmelse att öppethållning kunde anordnas genom jourtjänst på kvällar och nätter samt under sön- och helgdagar. Med hänsyn till allmänhetens behov av tillgång till motordrivmedel dygnet runt har undantagsbestämmelsen dock bibehållits oförändrad. Såsom tidigare omnämnts har Sveriges bensinhandlares riksförbund nu ånyo hemställt, att butikstängningslagen måtte ändras i dylik riktning på närmare angivet sätt (se ovan s. 59-f.). Såsom skäl härför har bland annat åberopats, att jourtjänst frivilligt införts på flera håll men att gjorda erfarenheter givit vid handen, att de träffade överenskommelserna icke alltid respekterades och därför behövde stöd i lag. När ett bolag eller en detaljist vid försäljning av visst märke ansett sig ha för liten omsättning, hade vederbörande till en tid hållit öppet vid sidan av joursystemet och därigenom tvingat sina konkurrenter till ett förlustbringande öppethållande, vilket så småningom medfört begränsad affärstid vid samtliga bensinstationer på grund av rörelsernas bristande ekonomiska bärighet.

De från bensinhandlarehåll påtalade missförhållandena inom drivmedelsbranschen tala enligt de sakkunnigas uppfattning för en reglering i lag av ifrågavarande utminuteringsställens öppethållande, i den mån en dylik reglering kan åstadkommas utan nämnvärda olägenheter för allmänheten. Ett starkt behov synes föreligga att garantera nu ifrågavarande affärsidkare en skälig fritid och att förhindra osund konkurrens i avseende å öppethållningstiderna. Av hänsyn till allmänhetens behov av drivmedel utom vanlig affärstid anse sig de sakkunniga dock icke kunna gå så långt som från bensinhandlarehåll yrkats, vilket skulle innebära, att den för andra butiker gällande vanliga affärstiden skulle tillämpas såsom huvudregel och utsträckt affärstid medgivnas endast i den mån förutsättningar finnes för en ordnad jourtjänst. De sakkunniga vilja förorda en motsatt ordning, d. v. s. att fritt öppethållande dygnet runt fortfarande blir huvudregel men att jourtjänst skall kunna påbjudas med stöd av lagens bestämmelser, där sådant finnes möjligt och lämpligt. På sådana platser, där förutsättningar saknas för genomförande av ett jourssystem i avseende å bensinförsäljningsställets öppethållande, synes butikstängningslagstiftningen sålunda icke böra lägga hinder i vägen för utminuteringsställets öppethållande utom vanlig affärstid. Eljest skulle bilismen kunna förorsakas betydande olägenheter. På de orter, där möjlighet finnes att organisera en tillfredsställande jourtjänst, torde det däremot icke ur allmänhetens synpunkt vara nödvändigt att samtliga utminuteringsställen äga rätt att idka försäljning på kvällar och nätter samt under sön- och helgdagar.

Enligt de sakkunnigas mening bör möjlighet finnas för lämplig myndighet,

förslagsvis länsstyrelsen, att fastställa en jourtjänstlista och i samband därmed föreskriva, att ortens utminuteringsställen äga hålla öppet allenast i enlighet med den av länsstyrelsen godkända jourtjänstplanen. En dylik lagligt reglerad jourtjänst synes böra införas så snart det stora flertalet handlande inom branschen på en viss ort äro intresserade av en dylik ordning och villiga att medverka därtill på sådant sätt, att allmänhetens behov blir skäligen tillgodosett. Då länsstyrelsen icke synes böra få rätt att ålägga affärsidkarna att hålla öppet, bör en nödvändig förutsättning för ett jour-system vara, att ett tillräckligt antal näringsidkare inom orten förbundit sig att hålla försäljningen öppen för allmänheten i enlighet med den av länsstyrelsen fastställda turordningen. Vid fastställandet av jourtjänstlistan skall länsstyrelsen taga hänsyn såväl till en rättvis fördelning av öppethållningstiderna mellan olika näringsidkare som till allmänhetens intresse av att under största möjliga del av dygnet äga tillgång till drivmedelsförsäljning. Kontakt synes böra tagas med såväl automobilismens som näringsidkarnas organisationer. Vid utformningen av turordningen synes hänsyn böra tagas till de förhållanden, under vilka drivmedelsförsäljningen bedrivs. Sådana större garage, som dygnet runt ha personal i arbete för garagens bevakning och för betjäning av hyresgästerna, synas exempelvis icke böra förbjudas att såsom birörelse sälja drivmedel vid vilken tidpunkt på dygnet som helst. De sociala synpunkter, som främst motivera butikstängningslagstiftningen, synas icke tala emot en specialbehandling av garagen. Härtill kommer den omständigheten att i hyreskontrakt beträffande garageplatser i dylika större garage regelmässigt stipuleras, att hyresgästen är skyldig att inköpa sitt behov av drivmedel från garageägaren. I övrigt bör givetvis största möjliga hänsyn tagas till bensindistributörernas egna önskemål och en överenskommelse dem emellan om möjligt åstadkommas.

De sakkunniga ha beträffande denna fråga haft kontakt med, förutom bensinhandlarnas riksförbund, bland annat de större oljebolagen samt vissa av bilisternas organisationer. Det framförda uppslaget har därvid från en del håll hälsats med tillfredsställelse medan andra ställt sig mera tveksamma eller ansett att de gällande reglerna borde bibehållas. Enligt de sakkunnigas mening böra emellertid icke några olägenheter kunna riskeras, om den ifrågasatta möjligheten till reglerad jourtjänst införes. Om, såsom de sakkunniga längre fram ämna föreslå, lagen göres permanent, synes det vara värdefullt med en dylik möjlighet, som medger en anpassning efter olika tidslägen. Om i en framtid reglerad jourtjänst skulle ifrågasättas på något annat område, synes det även vara av intresse att ha tillgång till erfarenhet från tillämpningen av de nu föreslagna bestämmelserna.

För möjliggörande av den här förordade lagliga regleringen av ett jour-system inom drivmedelsbranschen föreslå de sakkunniga, att punkt 3) i 2 § butikstängningslagen skall utgå och att paragrafen i stället skall kompletteras med ett andra moment av följande innehåll. Beträffande försäljning av motor- eller smörjoljor eller andra för framförande av motorfordon nödvändiga varor skall, såframt försäljningen sker från upplagsställe,

där andra varor ej saluföras, i stället för bestämmelserna i 4—12 §§ gälla, att länsstyrelsen efter framställning av sådan försäljare för viss ort äger förordna att dylikt försäljningsställe icke må hållas öppet å andra tider än som angivas i viss, av länsstyrelsen fastställd turordning. Såsom förutsättning för dylikt förordnande kräves dock, att tillräckligt antal distributörer förbundet sig att följa turordningen. Ett åsidosättande av en dylik förbindelse har icke förenats med någon straffpåföljd, men om förbindelsen i någon mera väsentlig omfattning åsidosättes, bör det föranleda, att förordnandet av länsstyrelsen återkallas eller eventuellt ändras. Vid fastställande av turordning skall hänsyn tagas såväl till en rättvis fördelning av öppethållningstiderna mellan olika näringsidkare som till allmänhetens intresse av att under största möjliga del av dygnet äga tillgång till dylik försäljning. Förordnande, som meddelats enligt detta moment, må förbindas med de villkor, som finnas påkallade, och kan, när skäl därtill äro, återkallas eller ändras. I den föreslagna lagtexten har vidare insatts ett stadgande om att försäljning, varom här är fråga, är undantagen från denna lags tillämpning, därest förordnande om jourtjänst icke meddelats. Detta följer visserligen redan av det inledande stadgandet, som utesluter tillämpning av 4—12 §§ å försäljning av detta slag, men för tydlighetens skull har detta förhållande ansetts böra ytterligare markeras.

Jämlikt 2 § 6) äger butikstängningslagen icke tillämpning å försäljning av konfektyrer i förpackning eller färsk frukt från automatapparat, som är uppsatt utanför butik, där sådana varor saluföras, och som handhaves av butiksinnehavaren, ävensom från dylik apparat, som är uppsatt i järnvägs väntsal eller inom annan huvudsakligen för de resande avsedd del av järnvägs stationsområde. Annan automatförsäljning är däremot icke tillåten utom vanlig affärstid, såvida icke tillstånd till dylik försäljning meddelats med stöd av 11 § butikstängningslagen. Automatförsäljning under vanlig affärstid beröres icke av lagens bestämmelser men torde icke förekomma i praktiken i andra fall än då försäljningen får äga rum även utom den vanliga affärstiden. Lagens restriktiva behandling av denna form av varudistribution har flera olika orsaker. Först och främst har automathandeln icke ansetts motsvara de hygieniska krav, som man måste ställa på försäljningen av framför allt livsmedel. Även beträffande andra varor har man befarat, att de skulle taga skada av att förvaras i utomhus stående automater, utsatta för klimatiska växlingar av olika slag. Köpmännen och de anställda ha också i stor utsträckning varit negativt inställda till denna form av handel. Nämnas må att bland de av arbetstidsutredningen angående affärs- och kontorsanställda hörda köpmanna- och personalföreningarna mellan en tredjedel och en fjärdedel påyrkade förbud mot automathandel över huvud taget. Denna har slutligen ansetts medföra moraliska och sociala vådor särskilt för det uppväxande släktet. Det har sålunda framhållits att erfarenheten givit vid handen att de förhållandevis oskyddade automatapparaterna frestade ungdomar att genom brottslig handling till-

ägna sig pengar eller varor ur dem. Att automaterna göra vissa varor alltför lätt åtkomliga för barn och ungdom har även åberopats. Av nu sist anförda båda skäl förkastade riksdagen år 1939 ett förslag om automathandelns utvidgning till att omfatta även tobaksvaror och tändstickor.

Enligt de sakkunnigas mening är den i butikstängningslagen för närvarande gällande begränsningen av automathandeln olycklig ur varudistributionssynpunkt. Under senare år har det varit mycket svårt för detaljhandeln att erhålla tillräcklig personal för allmänhetens betjänande. Dessa svårigheter torde kunna väntas bli bestående under lång tid framåt. För att bemästra dem kan det bli nödvändigt att i större utsträckning än nu mekanisera varuutlämningen. Ett vidsträckt användande av varuautomater för detta ändamål omöjliggöres emellertid av den nuvarande lagstiftningen. Även ur allmänhetens synpunkt skulle det givetvis vara en fördel, därest i större utsträckning än nu varor kunde inköpas från automater under tid, då butikerna i allmänhet hållas stängda. Om det exempelvis skulle visa sig möjligt att tillhandahålla mjölk från kylautomater, skulle detta kunna bidra till en för allmänheten lycklig lösning av mjölkförsäljningen på sön- och helgdagar.

Frågan om försäljning genom automater har emellertid även en ekonomisk sida. Delade meningar ha uttalats rörande frågan, om den nu tillåtna automatförsäljningen är räntabel eller icke. Förutsättningarna för en räntabel automathandel äro givetvis mycket växlande för olika varuslag, beroende på gällande vinstmarginaler, påräknelig omsättning m. m. Automaternas pris spelar också en stor roll. Enligt de sakkunnigas uppfattning bör emellertid denna fråga icke påverka lagens inställning till automathandel. Genom att denna lämnas större frihet får näringslivet möjlighet att pröva sig fram till en för varudistributionen lycklig lösning. Icke heller den i vissa yttranden framförda synpunkten, att import av automater icke bör tillåtas av valutahänsyn, kan rimligen få inverka på utformningen av butikstängningslagen. Detsamma gäller det förhållandet att på grund av materialbrist avsevärd tid kan förflyta innan ett större antal nya automater kommer ut i marknaden.

Ur sanitära synpunkter torde farorna av en utvidgad automathandel ha väsentligt minskats genom den ökade omfattning, i vilken detaljhandeln kan uppvisa lämpliga hygieniska förpackningar för olika varuslag. Det torde också kunna förväntas, att en utvidgning av automathandeln kommer att medföra, att emballageindustrin tager särskild hänsyn till de krav, som måste ställas på förekommande förpackningar med hänsyn till deras användning inom denna form av varudistribution. Enligt vad de sakkunniga inhämtat synes automatapparaternas konstruktion undan för undan ha förbättrats. De moderna automattyperna erbjuda ökat skydd mot varornas försämring eller förstöring på grund av väderleks- och temperaturväxlingar. Apparaternas konstruktion har också förbättrats därutinnan, att det numera möter större svårigheter än förr att tillägna sig i automater förvarade varor genom inläggande av plåtbitar eller dylikt i stället för mynt.

Av särskilt intresse är en ny typ av automater, vilken ännu icke kommit till användning i Sverige men som kan väntas vinna insteg här inom den närmaste tiden, och av vilken ett exemplar demonstrerats för de sakkunniga. I den nya automattypen förvaras varorna inne i själva affärslokalen, antingen i skyltfönstret eller innanför butiksdörren. Kunden däremot befinner sig utanför butiken och ser varorna genom skyltfönstret eller rutan å butiksdörren. Sedan kunden lagt in det angivna beloppet i den därför avsedda myntöppningen, slussas varan ut till honom från de i affären placerade varustaplarna. Automaten kan, om så önskas, förses med en växlingskassa, som gör det möjligt att sälja även sådana varor, vilkas pris icke motsvarar förekommande myntvalörer. En automat av den här omnämnda konstruktionen erbjuder påtagliga fördelar i förhållande till de nu allmänt förekommande automattyperna. Då varorna förvaras inne i butiken, äro de skyddade mot väderleks- och temperaturväxlingar. Vidare torde den nya automattypen komma att bliva mindre utsatt för inbrottsförsök, enär brottslingen i dessa fall måste krossa rutan i skyltfönstret eller butiksdörren. Det blir sålunda i detta fall knappast någon skillnad mot ett verkligt butiksinbrott.

Vad särskilt angår de påtalade sociala och moraliska vådorna av automathandel visa de av de sakkunniga inhämtade uppgifterna från olika polismyndigheter, att på vissa håll tillgrepp ur automater förekomma i icke alldeles obetydlig omfattning. Ur uppgifterna kan utläsas en tydlig tendens, att brott av detta slag förövas huvudsakligen av ungdomar och särskilt av de yngre åldersgrupperna, under 18 år. Å andra sidan framgår även att dessa brott spela en underordnad roll i jämförelse med andra tillgreppsbrott, och detta även om man särskilt granskar siffrorna för åldersgrupperna under 18 år. Det må vidare framhållas, att de tekniska framsteg, som gjorts i fråga om automaternas konstruktion, sannolikt komma att motverka automatinbrotten. Farorna för ungdomen synas under sådana förhållanden icke vara så stora, att de böra få förhindra en rationalisering av varudistributionen, som kan medföra fördelar för folkhushållningen under den nu rådande arbetskraftsbristen och som ur sanitära och liknande synpunkter utan fara synes kunna genomföras. Ungdomsbrottsligheten torde böra bekämpas efter helt andra linjer än genom att försöka eliminera vissa av de frestelser, för vilka ungdomarna utsättas. Det må även anmärkas, att, såvitt de sakkunniga ha sig bekant, det icke på något annat område föreslagits lagstiftningsåtgärder i syfte att undanröja frestelser att begå brott. Ur dylik synpunkt skulle det kunna vara lika motiverat att utfärda förbud mot kioskhandel, då kiosker även i stor utsträckning äro utsatta för inbrott av ungdomar, eller förbud mot att lämna olåsta cyklar eller bilar å allmänna platser.

Vad beträffar den även åberopade synpunkten, att exempelvis tobaksautomater skulle göra tobaken alltför lätt åtkomlig för barn och ungdom, vilja de sakkunniga göra gällande, att det icke torde verka i nämnvärd grad mera avhållande, om tobaken måste köpas i en tobaksaffär eller i en kiosk än om

den kan fås i en automat. Visserligen har tobakshandlarnas riksförbund tillställt sina medlemmar ett cirkulär, vari dessa uppmanas att visa försiktighet vid försäljning av tobaksvaror till minderåriga. Då emellertid handlandena icke ansett sig kunna förbjuda vuxna personer att anlita minderåriga som bud, tillåtas barn i allmänhet att inköpa tobaksvaror, i allt fall då fråga är om hela paket. Inköp av hela paket presumeras nämligen i flertalet fall ske för vuxen persons räkning. I kioskerna och i kaféer och konditorier torde kontrollen av barnens tobaksinköp i varje fall icke vara starkare än i tobaksaffärerna.

Enligt de sakkunnigas mening är det icke lämpligt att i lagen angiva vilka varuslag som skola få försäljas från automat. De avsedda automatapparaternas konstruktion synes böra tillmätas avgörande betydelse för frågan vilka varuslag som skola få försäljas genom desamma. De sakkunniga vilja därför förorda, att det överlämnas till lämplig myndighet, förslagsvis arbetsrådet, att avgöra i vilken utsträckning olika automattyper skola få användas inom varudistributionen utom vanlig affärstid. Vid avgörandet av huruvida en viss automattyp skall godkännas och för vilka varuslag den i så fall skall få komma till användning synes arbetsrådet böra taga hänsyn till såväl sanitära synpunkter som till angelägenheten av att automatens konstruktion erbjuder godtagbart skydd både mot användande av falska mynt eller dylikt och mot inbrott.

De sakkunniga äro emellertid angelägna att i detta sammanhang framhålla, att även om automathandeln på detta sätt principiellt frisläppes under viss kontroll, det ingalunda är säkert eller ens sannolikt, att denna handel omedelbart skall uppnå någon större omfattning. Det har emellertid syntts de sakkunniga vara av stort värde, att näringslivet på detta område får möjlighet att experimentera sig fram till distributionsformer, som kunna visa sig rationella.

Frågan vem som skall få uppsätta varuautomat och var sådan automat skall få placeras synes fortfarande böra få den lösningen, att automatapparat för försäljning utom vanlig affärstid blott må uppsättas invid eller i närheten av butik, där ifrågavarande varuslag saluhållas. Alltjämt synes böra krävas att automatapparaten handhaves av butiksinnehavaren. Vidare synes automat liksom nu böra få uppsättas i järnvägs väntsal eller inom annan huvudsakligen för de resande avsedd del av järnvägsstationsområde. Med butik förstå de sakkunniga varje försäljningsställe, där detaljhandel idkas. Butikstängningslagstiftningen bör sålunda enligt de sakkunnigas uppfattning icke lägga hinder i vägen för att även kiosker och liknande försäljningsställen uppsätta varuautomater. I regel torde emellertid kioskidkare, som erhållit rätt till utsträckt affärstid (kvällar och söndagar), icke ha något större intresse av att idka försäljning genom automat. Beträffande den speciella frågan vilka handlande som skola få försälja tobaksvaror från automat anse de sakkunniga, att det på grund av den särskilda tobaksmonopollagstiftningen bör ankomma på monopolutövaren att avgöra, huruvida näringsidkare, som erhållit återförsäljarerättighet beträffande tobaksvaror,

skall få sälja dylika varor även från automat. Detta kan ske genom att uppställa villkor för rätten till återförsäljarrabatt. Att i butikstängningslagen stadga straff för den, som från automat av godkänd typ säljer tobaksvaror å utsträckt tid utan tillstånd av monopolutövaren, synes sålunda icke vara påkallat. Risken för tobaksförsäljningsrättens indragande torde vara tillräcklig sanktion. I samband med behandlingen av frågan om försäljning av tobaksvaror under utsträckt tid från kiosker och liknande försäljningsställen komma de sakkunniga att lämna en närmare redogörelse för de speciella hänsyn, som tobaksmonopollagstiftningen nödvändiggör för tobakshandelns del.

Under återopande av det anförda föreslå de sakkunniga, att det i 2 § 6) angivna undantaget från butikstängningslagens tillämpningsområde utvidgas till att omfatta all försäljning från automatapparat, som bedrivs i anslutning till butik, där samma slags varor saluföras, eller i järnvägs väntsal eller inom annan huvudsakligen för de resande avsedd del av järnvägs stationsområde, under förutsättning att automatapparaten är av typ, som blivit av arbetsrådet godkänd för försäljning av varor av ifrågavarande slag. Att försäljning från automatapparat skall bedrivas i anslutning till butik innebär dels att automaten skall vara uppsatt i närheten av butiken och dels att apparaten skall handhas av butiksinnehavaren.

Försäljning, som bedrivs under utövning av eller i samband med ordnad restaurang-, kafé- eller konditorirörelse, är enligt 2 § 1) undantagen från butikstängningslagens tillämpningsområde, såframt därvid till avhämtning eller försändning icke försäljas andra varor än lagad mat, bageri- och konditorivaror, alkoholfria drycker eller tryckta skrifter. Från några håll har föreslagits, att till förnyad prövning måtte upptagas frågan, om icke här omnämnda serveringslokaler skulle kunna få lov att försälja även tobaksvaror till avhämtning eller försändning och icke blott som nu tillhandahålla dylika varor till gäster i samband med serveringen. Det framhålles att den nuvarande begränsningen medfört irritation och i stor utsträckning kringås.

De sakkunniga äro medvetna om att förevarande bestämmelse icke omfattas med förståelse av stora delar av allmänheten. Det skulle emellertid kunna leda till betydande avbräck för den normala tobakshandeln om ifrågavarande näringsställen finge rätt att fritt försälja tobak utom vanlig affärstid. Redan ur allmänna rättvisesynpunkter synes det därför icke kunna förordas att utvidga det ifrågavarande undantagets räckvidd. Härtill kommer, att den rationalisering och sanering av tobakshandeln, som genomförts med stöd av den särskilda tobaksmonopollagstiftningen, skulle i icke obetydlig grad motarbetas, därest serveringsställen finge tillhandahålla allmänheten tobak till avhämtning. Allmänhetens nuvarande svårigheter att inköpa tobak utom vanlig affärstid torde vidare komma att betydligt minska, därest såsom de sakkunniga föreslå automatförsäljning av tobaksvaror blir tillåten och verkligen kommer till stånd. Under sådana förhållanden

anse sig de sakkunniga icke böra förorda någon utvidgning av nu ifrågasvarande undantagsstadgande i butikstängningslagen.

I detta sammanhang må nämnas att från bokhandlare- och författarehåll önskemål framförts, att s. k. bokaftnar skulle få hållas i bokhandelsaffärerna utom vanlig affärstid. Någon försäljning av böcker skulle därvid icke förekomma, utan författare eller andra skulle hålla uppläsningar ur utkomna böcker eller giva de besökande en orientering angående aktuella boknyheter. Vissa skäl synas de sakkunniga tala för att dylika ur allmänt kulturell synpunkt värdefulla bokaftnar undantagas från butikstängningslagens tillämpningsområde. De sakkunniga anse emellertid, att ett särskilt undantagsstadgande för detta fall skulle kunna föranleda krav från andra branscher på rätt att under mer eller mindre jämförliga former få demonstrera sina varor eller lokaler utom vanlig affärstid. En dylik tendens bör enligt de sakkunnigas uppfattning icke befrämjas. Däremot borde möjlighet kunna beredas bokhandelsaffärerna att för särskilda tillfällen erhålla tillstånd till öppethållande för bokaftnar jämlikt 11 § 3 mom. 4) i de sakkunnigas förslag [11 § 3 mom. 7) i den nuvarande lydelsen]. Detta synes de sakkunniga vara tillräckligt för tillgodoseende av bokhandelns förevarande speciella önskemål.

Den vanliga affärstiden.

För allmänhetens del tilldraga sig bestämmelserna angående den vanliga affärstiden det största intresset. Enligt direktiven för utredningen skola de sakkunniga ägna särskild uppmärksamhet åt frågan om möjligheterna att minska de inköpssvårigheter, som föreligga för yrkesarbetande personer, framför allt förvärvsarbetande husmödrar. I direktiven understrykes vidare, att den rådande bristen på arbetskraft gör det önskvärt att icke några onödiga hinder resas mot de gifta kvinnornas förvärvsarbete. I anslutning härtill antydas vissa vägar, som kunna tänkas leda till en mera tillfredsställande ordning än den nuvarande.

Såsom tidigare omnämnts ha de sakkunniga inhämtat uppgifter från rikets köpmannaföreningar angående de affärstider, som för närvarande faktiskt tillämpas inom föreningarnas verksamhetsområden. En jämförelse mellan de sålunda erhållna uppgifterna samt motsvarande uppgifter för åren 1936 och 1942 giva otvetydigt vid handen, att tiderna för butikernas öppethållande oavbrutet minskats under den senaste elvaårsperioden. Medan år 1936 klockan 8 uppgavs vara den vanliga öppningstiden för handelsbodas i allmänhet i 284 av 359 fall, utvisar den i år gjorda undersökningen, att blott 39 uppgifter av 256 redovisa klockan 8 såsom den vanliga öppningstiden för dylika affärer. I stället har klockan 9 övergått till att bliva den vanligaste tiden för öppnandet av affärer i allmänhet. Detta klockslag finnes upptaget i 147 av de erhållna uppgifterna. I 68 fall förklaras klockan 8,³⁰ vara den vanliga öppningstiden, i 1 fall klockan 8,⁴⁵ samt i lika-

ledes 1 fall klockan 9,³⁰, allt såvitt angår måndag—fredag. På lördagar öppnar en del av butikerna tidigare. I årets uppgifter från köpmannaföreningarna redovisas för denna dag klockan 8 såsom den vanliga öppningstiden för affärer i allmänhet i 64 fall, klockan 8,³⁰ i 74 fall, klockan 8,⁴⁵ i 1 fall, klockan 9 i 116 fall samt klockan 9,³⁰ i 1 fall. En jämförelse mellan 1936 och 1947 års siffror giver vidare vid handen, att affärerna nu i allmänhet även stänga tidigare än förr. År 1936 uppgavs klockan 18 vara den vanligaste stängningstiden för affärer i allmänhet i 273 fall, klockan 18,³⁰ i 5 fall, klockan 19 i 77 fall samt efter klockan 19 i 1 fall. Längre öppethållande på fredagarna förklarades förekomma i 45 av 359 fall. För lördagens del redovisades år 1936 kortare öppethållande i 38 men å andra sidan längre öppethållande i 32 fall. Enligt de i år från köpmannaföreningarna erhållna uppgifterna förekommer icke någonstades inom de uppgiftslämnande föreningarnas verksamhetsområden, att affärer i allmänhet bruka stänga senare än klockan 18 måndag—torsdag. I 210 fall uppgives sålunda klockan 18 vara den vanliga stängningstiden, i 42 fall klockan 17,³⁰ samt i 4 fall klockan 17. För fredagens del redovisas i år senare stängning av affärer i allmänhet endast i ett femtal fall. Den senare lördagsstängningen har helt försvunnit av de inkomna uppgifterna att döma. I stället har klockan 17 blivit den vanligaste stängningstiden på lördagen. Denna tid redovisas i 150 uppgifter av 256. I 82 fall säges till och med klockan 16 vara den vanliga stängningstiden för nu ifrågavarande affärer. I 4 fall uppgives klockan 16,³⁰, i 5 fall klockan 17,³⁰ samt i 10 fall klockan 18. De här angivna siffrorna för år 1946 avse året i allmänhet. Under sommarmånaderna förekommer i viss utsträckning tidigare stängning, särskilt på lördagarna. I 77 fall av 256 förklaras affärer i allmänhet praktisera tidigare stängning på sommarlördagarna. Lunch- eller middagsstängning mitt på dagen förekommer måndag—fredag enligt ungefär hälften av de erhållna uppgifterna samt i 63 av 256 fall även på lördagen.

Orsakerna till den förkortning av tiderna för butikernas öppethållande, som inträtt under senare år, synas vara flera. Lagen den 16 maj 1930 om arbetstidens begränsning, den s. k. allmänna arbetstidslagen, ägde bland annat icke tillämpning på sådant arbete, som ålåg biträde i handelsbod, rakstuga eller frisérsalong. En laglig arbetstidsreglering för denna personalkategori infördes först genom 1939 års arbetstidslag för detaljhandeln, vilken erhöll en treårig giltighetstid. Genom arbetstidslagen för detaljhandeln den 18 juli 1942, vilken avlöste nyssnämnda lag, utvidgades arbetstidsregleringen på förevarande område till att omfatta även sådana företag, vilka sysselsätta allenast en arbetstagare. Det ligger i sakens natur, att den sålunda genomförda arbetstidsregleringen för de detaljhandelsanställda medfört, att köpmännen i stor utsträckning sett sig tvungna att minska tiden för affärernas öppethållande för att få butikstiden och personalens lagligt reglerade arbetstid att gå ihop. Härtill har bidragit den brist på arbetskraft, som inom flera områden av näringslivet gjort sig gällande under senare år och som framträtt icke minst tydligt just inom detaljhandeln. I konkur-

rensen om arbetskraften har detaljhandeln haft svårt att hävda sig i förhållande till industrien. Den rådande långvariga högkonjunkturen har gjort, att de arbetssökande icke särskilt värdesatt den trygghet i anställningen, som detaljhandeln i allmänhet skänker på grund av sin mindre konjunkturkänslighet och som tidigare underlättat branschens personalrekrytering. Vidare ha de arbetssökande i större utsträckning än förr ställt sig avvisande till anställningar inom detaljhandeln på den grund att arbetstiden där delvis måste vara förlagd till tider, då andra arbetstagare äro lediga från sitt arbete. Såväl från köpmanna- som från arbetstagarehåll har framhållits, att denna tendens hos arbetstagarna att undvika arbetsanställningar med kvällsarbete gjort sig särskilt starkt gällande inom de yngre åldersgrupperna. Ungdomen synes numera i större utsträckning än förr värdesätta att ha kvällar samt sön- och helgdagar fria. I överensstämmelse härmed ha personalrekryteringssvårigheterna varit särskilt stora inom de branscher av detaljhandeln, där söndagsarbete kan ifrågakomma.

Den genomförda förkortningen av butikernas öppethållningstider beror emellertid icke blott på arbetstidsregleringen för de anställda och detaljhandelns personalrekryteringssvårigheter. Den är även i hög grad att tillskriva andra omständigheter. Särskilt i mindre affärer utan anställda ha affärsinnehavarna och deras familjemedlemmar känt behov av mera normala arbetstider än de tidigare tillämpade öppethållningstiderna medfört. Det synes fullt naturligt, att den strävan efter normal fritid, som enligt vad ovan sagts framträtt hos de anställda, även gjort sig gällande hos affärsidkarna själva. Under de gångna krisåren har även det extraarbete, som varuransoneringsarna förorsakat köpmännen, gjort att dessa haft behov av att stänga butikerna vid en tidigare tidpunkt än förut. Den inom många branscher rådande varubristen samt de beskurna vinstmarginalerna ha likaledes fått till följd att köpmännen icke ansett sig kunna bära de ökade kostnader, som ett längre öppethållande med nödvändighet skulle medföra. Därjämte ha köpmännen nog i allmänhet haft den uppfattningen, att de för närvarande tillämpade affärstiderna motsvara de inköpsbehov, som den stora majoriteten av allmänheten har.

Av de uppgifter, som kommit de sakkunniga till handa från organisationer, representerande olika grupper av allmänheten, ävensom av den av socialstyrelsen företagna statistiska undersökningen framgår emellertid, att de för närvarande faktiskt tillämpade butikstiderna på många håll medföra större eller mindre svårigheter för främst vissa grupper av den yrkesarbetande befolkningen att medhinna erforderliga butiksinköp och att ägna tillräcklig tid och omtanke åt inköpen. Nämnas må särskilt att vid socialstyrelsens undersökning mellan 40 och 50 procent av förvaltningspersonalen och arbeterskorna och över en tredjedel av de anställda i andra affärer än livsmedelsbutiker förklarar sig ha stora eller ganska stora svårigheter att hinna med butiksbesök och andra ärenden. Svårigheter synas vara för handen icke blott i de största städerna utan även på andra håll. Särskilt för förvärvsarbetande husmödrar torde det icke sällan vara förenat

med stora besvärligheter att medhinna de nödvändiga affärsinköpen under lunchrasten och den till buds stående tiden mellan arbetets slut och affärernas stängning. Dessutom tvingas de förvärvsarbetande husmödrarna, kanske framför allt i Stockholm, i stor utsträckning att göra sina inköp i närheten av arbetsplatsen och att på kvällen under rusningstiden transportera de inköpta varorna den ofta mycket långa vägen mellan arbetsplatsen eller affären och hemmet. Den på vissa håll praktiserade lunch- eller middagsstängningen mitt på dagen synes medföra vissa olägenheter framför allt i de fall, då den förlägges till samma tid som näringslivet i övrigt har middagsrast. Den kan emellertid även i övrigt förorsaka olägenheter, exempelvis för personer från andra orter, som besöka samhället i fråga för att handla och som på grund av affärernas stängning mitt på dagen tvingas att gå sysslösa någon timmes tid. Genom en bättre anpassning av middagsstängningen till förekommande tåg- och busstider torde dock sistnämnda slag av olägenhet av middagsstängningen kunna i avsevärd grad elimineras i ett stort antal fall.

Av vad ovan anförts angående orsakerna till den genomförda förkortningen av tiderna för butikernas öppethållande synes dock framgå, att försättningar för närvarande icke kunna anses vara för handen för genomförande av någon mera väsentlig förlängning av de nu faktiskt tillämpade butikstiderna. Så länge den nuvarande arbetskraftbristen råder inom detaljhandeln samt den på många håll förekommande varubristen håller efterfrågan på en högre nivå än tillgången och därigenom minskar konkurrensen om kunderna, torde endast några mindre reformer vara praktiskt genomförbara i fråga om butikstiderna.

Innan de sakkunniga gå in på spørsmålet vilka reformer som för närvarande kunna tänkas ifrågakomma beträffande butikstiderna, vilja de peka på vissa andra åtgärder, som kunna lätta de inköpssvårigheter, som yrkesarbetande personer för närvarande i många fall ha. I detta sammanhang må särskilt framhållas, att allmänhetens nuvarande inköpsbesvärligheter icke uteslutande bero på de tillämpade butikstiderna. Den specialisering inom detaljhandeln, som de kommunala hälsovårdsordningarna i en del fall framtungit, bidrager till att öka den tid, som åtgår för erforderliga varuinköp. Konsumenterna tvingas ofta att besöka flera olika affärer vid företagandet av de normala inköp, som måste göras för hemmets räkning. Därest man utan risker ur hygienisk synpunkt kunde tillåta ett utvidgat varusortiment inom samma butik, skulle detta medföra tidsbesparingar för den köpande allmänheten. Då en livsmedelslagstiftning för närvarande förberedes, ha de sakkunniga under hand i vederbörande departement understrukit vikten av att denna synpunkt tillräckligt beaktas.

Svårigheterna att medhinna erforderliga affärsbesök ökas för närvarande därigenom att inköpen i stor utsträckning koncentreras till veckans sista dagar. Socialstyrelsens kundfrekvensundersökning visar, att särskilt lördagen är en mycket hårt ansträngd dag. En spridning av inköpen på de

olika veckodagarna skulle icke obetydligt underlätta varudistributionen. En upplysningskampanj härutinnan skulle säkerligen kunna medföra åtminstone några resultat. De siffror, som framkommit vid den nyssnämnda kundfrekvensundersökningen, torde härvid kunna tjäna som ett värdefullt åskådningsmaterial. Detta är också ett av huvudsyftena med denna undersökning. En spridning av inköpen skulle vidare underlättas, därest näringslivet i större utsträckning överginge till att utbetala veckolönerna en tidigare dag i veckan än på fredagen. Önskemål härom ha tidigare vid flera tillfällen framförts av Sveriges köpmannaförbund i framställningar till svenska arbetsgivareföreningen och landsorganisationen i Sverige. Tyvärr ha dessa framställningar endast långsamt och i begränsad omfattning lett till resultat.

Av den tidigare nämnda undersökning, som svenska handelsarbetareförbundet företagit (se bilaga I), framgår att det i betydande omfattning förekommer att sådana husmödrar, som icke på grund av yrkesarbete äro tvungna därtill, besöka affärerna under den sista timmen på dagen. Om man även där genom en upplysningskampanj kunde åstadkomma, att de hemarbetande husmödrarna förlade sina inköp på andra tider, skulle såväl de själva som de yrkesarbetande husmödrarna göra betydande tidsvinster, varigenom de nuvarande butikstiderna lättare skulle kunna förslås. Ett ökat införande av självbetjäningbutiker skulle antagligen också kunna bidra till att underlätta varudistributionen. Skulle det visa sig möjligt att i större utsträckning än nu införa beställningssedlar och särskild utlämning av beställda varor samt att organisera gemensamma orderuppsamlingscentraler och gemensam hemkörning av beställda varor på kvällarna, skulle detta givetvis likaledes underlätta allmänhetens butiksinköp och minska behovet av andra butikstider än de nuvarande.

Vad angår frågan om möjliga reformer i fråga om tiderna för butikernas faktiska öppethållande må här först beröras spörsmålet om förutsättningar äro för handen för genomförande av ett jourssystem för butikernas öppethållande på kvällarna efter mönster av det av apoteken tillämpade systemet. Av den gjorda utredningen framgår, att från konsumenthåll intresse föreligger för en dylik ordning. Vid socialstyrelsens undersökning har ungefär 40 procent av arbeterskorna och av den kvinnliga förvaltningspersonalen förklarat, att ett jourssystem skulle innebära stora eller ganska stora fördelar för dem. Som man kunnat vänta ha hemmafruarna och de butiksanställda mindre intresse för en dylik ordning. Anmärkningsvärt är dock att ungefär en sjättedel av hemmafruarna funnit ett jourssystem medföra stora eller ganska stora fördelar för dem. Tanken på ett jourssystem mötes dock även med viss tveksamhet från konsumenthåll. Från köpmännens sida ställer man sig helt avvisande till tanken på en jourtjänst inom detaljhandeln. Bland skälen härför må först och främst nämnas, att köpmännen med rätt eller orätt synas frukta, att ett jourssystem skulle kunna leda till en uppluckring av de olika handlandenas fasta kundkrets. Vidare framhålles, att ett jourssystem tekniskt sett är svårt att genomföra inom speceri- och livsmedels-

branschen. Många affärer inom denna bransch sakna nämligen lagerutrymmen och andra tekniska resurser för mötande av en större tillfällig efterfrågan. Man fruktar också att stockningar skola uppstå under kundtillströmningen på jourkvällarna. Å andra sidan befarar man på en del håll, att ett jourssystem icke skulle utnyttjas i sådan omfattning att det bleve lönande. Vidare framhålles bland annat, att systemet skulle kräva en ganska betydande central organisationsapparat och att kunderna säkerligen icke i praktiken skulle kunna hålla reda på vilka affärer som hölle öppet och vilka som hölle stängt en viss dag. Ur rättvisesynpunkt skulle det nämligen bli nödvändigt med en viss förskjutning av den utsträckta tiden mellan de olika veckodagarna, då dessa äga olika värde ur affärssynpunkt. Efter övertvägande av skälen för och emot ett jourssystem ha de sakkunniga kommit till det resultatet, att — möjligen med undantag för vissa branscher — en dylik ordning icke torde vara en lämplig väg för skapande av bättre betjäning av allmänheten. Härtill kommer, att med det motstånd, som för närvarande möter från handels sida, förutsättningar helt saknas för införande av systemet i fråga.

Större möjligheter synas vara för handen för genomförande av ett utsträckt öppethållande någon eller några kvällar i veckan med kompensering för de anställda genom motsvarande ledighet någon annan tid. Såväl de olika kvinnoorganisationernas yttranden som socialstyrelsens undersökning visa tydligt, att från allmänhetens sida ett starkt intresse för en dylik ordning förefinnes. Önskemål ha framförts såväl om utsträckt öppethållande två kvällar i veckan som om senare stängningstid allenast en kväll, och då närmast fredagskvällen. Tiden för öppethållandet önskas härvid förlängd till klockan 19 eller klockan 20 ifrågavarande dag eller dagar. Vad särskilt socialstyrelsens statistiska undersökning angår utvisar denna, att bland arbeterskor och kvinnlig förvaltningspersonal ungefär 45 procent ha funnit senare öppethållande en kväll i veckan innebära stora eller ganska stora fördelar för dem. Hemmafruarna och de butiksanställda ha däremot i väsentligt mindre grad ansett sig ha nytta av en dylik ordning. Beträffande frågan till vilken dag det längre öppethållandet skulle förläggas har vid undersökningen det största intresset visats för fredagen. Detta är särskilt utpräglat för livsmedelsbutikernas del. Ungefär hälften av de förvärvsarbete och 40 procent av hemmafruarna ha här förordat förlängd butikstid på fredagarna. För övriga branschers del har visserligen fredagen fått betydligt fler röster än någon annan veckodag men utslaget är icke lika markant. I flertalet fall uttalar man önskemål om öppethållande till klockan 19 eller klockan 20. De varor, som man i första hand är intresserad av att kunna köpa på kvällarna, äro enligt socialstyrelsens undersökning kläder och skor. Närmast därefter komma bröd, köttvaror, specier, konserver och mjölk.

Från köpmännens sida ställer man sig på flera håll förstående till allmänhetens nu nämnda önskemål. Stockholms köpmannaförbund, Göteborgs köpmannaförbund, svenska filialföretagens förening och mjölkcentralen i

Stockholm synas samtliga vara positivt inställda till den här diskuterade ordningen. Detsamma är fallet med konsumtionsföreningen Stockholm med omnejd. Sveriges speceri- och livsmedelshandlareförbund förordar för sin del förhandlingar mellan samtliga berörda parter och organisationer för utrönande av huruvida det är möjligt och lämpligt att genomföra ett fredagsöppethållande till klockan 19 för livsmedelshandelns del.

Enligt de sakkunnigas uppfattning skulle i många fall fördelar för allmänheten uppnås, därest affärerna åtminstone en dag i veckan hölle öppet till klockan 19 eller klockan 20 och stängde motsvarande tid tidigare någon annan dag. Frågan om utformningen av kompensationen för de anställda synes icke böra regleras lagstiftningsvägen utan torde böra lösas genom överenskommelse mellan köpmännen och de anställda. Det synes härvid icke vara otänkbart, att man kan komma fram till en lösning, som tillfredsställer alla parter. Nämnas må i detta sammanhang, att man sedan lång tid tillbaka tillämpar fredagsöppethållande till klockan 19 i Borås och att enligt uppgift från köpmannaföreningen därstädes detta system fungerat till alla parter belåtenhet. Med hänsyn till de skiftande förhållanden och de olika behov av förlängt öppethållande, vilka föreligga inom olika branscher och på olika orter i landet, synes det icke lämpligt att centralt lösa förevarande fråga. Densamma bör enligt de sakkunnigas mening bli föremål för lokala förhandlingar mellan representanter för samtliga berörda parter — allmänheten, köpmännen och de affärsanställda. De sakkunniga vilja för sin del rekommendera att dylika lokala förhandlingar med det snaraste igångsättas på samtliga platser, där intresse förefinnes för den här behandlade ordningens genomförande. På initiativ av de sakkunniga ha för Stockholms del dylika förhandlingar redan inletts. De olika undersökningar, som verkställtts för de sakkunnigas räkning, synas vara väl ägnade att läggas till grund för sådana förhandlingar och kunna måhända bidraga till uppnående av ett gynnsamt resultat.

Icke heller beträffande de olägenheter, som på en del platser kunna vara förenade med lunch- eller middagsstängning mitt på dagen, synes det vara möjligt att komma till rätta på annat sätt än genom lokala förhandlingar mellan de olika intressentgrupperna. De sakkunniga få därför rekommendera, att berörda organisationer och grupper taga kontakt med varandra för att samförståndsvägen söka komma fram till en lösning, som på bästa sätt tillgodoser de olika synpunkterna i frågan.

Mycket stort intresse tilldrager sig frågan om tiderna för mjölkaffärer- nas öppethållande framförallt på sön- och helgdagar men även på vardagsmorgnarna. Jämlikt gällande butikstängningslag få mjölkaffärer hållas öppna på sön- och helgdagar mellan klockan 8 och klockan 10. Dylikt öppethållande har också tidigare varit allmänt förekommande i landet. Under senare år har det emellertid blivit allt vanligare, att mjölkbutikerna hållas stängda på sön- och helgdagar. Orsaken härtill är främst att söka i mjölkhandelns personalrekryteringssvårigheter. Arbetsförhållandena i mjölkaffärerna betraktas allmänt såsom föga lockande. Söndagsöppethål-

landet har ytterligare minskat branschens möjligheter att få tillräcklig personal för allmänhetens betjäning. Under sådana förhållanden ha på många orter handlandena icke funnit annan utväg än att hålla mjölkaffärerna stängda på sön- och helgdagar. Härtill har jämväl bidragit det förhållandet att vinstmarginalen på mjölk är mindre än på flertalet andra varor, varför köpmännen icke varit i stånd att bjuda de anställda en lön, som innefattar kompensation för den olägenhet, som söndagstjänstgöringen onekligen innebär.

För allmänhetens del har mjölkaffärernas söndagsstängning medfört stora svårigheter. Särskilt familjer med barn äro i stort behov av daglig tillgång till frisk mjölk. Under den varmaste årstiden torde det icke vara möjligt att utan särskilda kylanordningar förvara mjölk, som inköpts på lördag middag, frisk över söndagen till måndag morgon. Erinras må att den mjölk, som erhålles i affärerna på lördagen, i många fall torde vara mjölkad redan på torsdagen. Emellertid betyder i detta avseende sättet för mjölkens förvaring i hemmen åtskilligt, och en hel del kan vinnas med enkla medel (t. ex. att mjölkflaskan förvaras öppen och inslagen i ett fuktigt papper). Under alla omständigheter torde emellertid mjölkaffärerna i allmänhet ha bättre möjligheter att förvara mjölken frisk än flertalet hushåll, och det är därför helt naturligt att allmänheten är mycket angelägen, att söndagsförsäljning av mjölk ordnas på ett eller annat sätt. Socialstyrelsens statistiska undersökning ger också belägg för att allmänheten har stort intresse av att mjölkaffärerna hållas öppna någon timme på söndagsmorgonen. Detta gäller speciellt sådana hushåll, som icke äro utrustade med kylskåp, och har främst avseende å sommarmånaderna. Samma uppfattning har kommit till uttryck i de inkomna yttrandena från Sveriges socialdemokratiska kvinnoförbund och högerns centrala kvinnoråd. Från några håll har gjorts gällande, att allmänheten icke skulle ha något särdeles stort behov av mjölkförsäljning på söndagarna på grund av den alltmer utbredda förekomsten av kylskåp. De sakkunniga vilja emellertid understryka, att det fortfarande säkerligen saknas modern kylutrustning i det stora flertalet svenska hem och att det därför, särskilt med tanke på barnfamiljerna, är synnerligen angeläget, att mjölkförsäljningen på söndagarna om möjligt återupptages i en eller annan form. Enligt de sakkunnigas mening böra alla tänkbara åtgärder vidtagas för att möjliggöra detta. På varje ort synes till förnyad ingående prövning böra upptagas frågan, om verkligen personalsvårigheterna medföra ett absolut hinder mot söndagsöppethållande. Vid bestämmandet av handelns vinstmarginal på mjölk synes hänsyn böra tagas till önskvärdheten av att den icke göres så snäv, att söndagsförsäljning av mjölk omöjliggöres. Vid förekommande avtalsförhandlingar torde böra undersökas, om icke möjlighet finnes att införa ett avlöningssystem, som kompenserar de anställda för eventuellt söndagsarbete. Där icke ett allmänt söndagsöppethållande av mjölkaffärerna på en viss ort kan genomföras, borde i allt fall en jourtjänst, på sätt kommerskollegium och två handelskammare ifrågasatt, kunna övervägas. Enligt vad de sakkunniga erfarit undersöker man i Göteborg möjligheten att komma fram till någon

form av öppethållande av vissa mjölkbutiker på sommarsöndagarna. Under sommaren 1947 höllos allenast några få dylika butiker öppna på söndagsmorgnarna. För Stockholms del uppgives däremot någon möjlighet till söndagsöppethållande icke föreligga under nu rådande förhållanden. Utexperimenterandet och framställandet av kylautomater för mjölkförsäljning synas vidare böra underlättas så mycket som möjligt. I detta sammanhang bör dock framhållas, att det synes oundvikligt att mjölk, som försäljes genom kylautomater, blir dyrare än annan mjölk. Slutligen må också nämnas den utvägen, att söndagsförsäljningen av mjölk omhändertages av konditorierna, vilka regelmässigt hålla öppet på söndagarna för servering och försäljning av olika slag av konditorivaror. Gällande lag lägger icke hinder i vägen för en sådan lösning. Redan nu förekommer det i en del fall, att konditorier sälja mjölk på söndagar. Det torde då i allmänhet vara fråga om sådana konditorier, för vilka serveringsrörelsen är mindre betydande och som stå på gränsen till mjölk- och brödaaffärer. Enligt vad de sakkunniga erfarit ha emellertid även vanliga konditorier visat sig vara ointresserade av att sälja flaskmjölk på söndagarna i den mån de ha kylanordningar och gällande hälsovårdsstadgor icke lägga hinder i vägen för en sådan försäljning. En mjölkdistribution genom konditorierna kan naturligtvis i många fall möta tekniska svårigheter, kanske framför allt av transportteknisk natur. De sakkunniga anse emellertid, att därest icke söndagsförsäljning av mjölk kan ordnas på annan väg, frågan om försäljning av mjölk genom konditorier är förtjänt av att närmare undersökas under beaktande av förhållandena på varje särskild ort, där frågan är aktuell. För mjölkaffärernas del torde den ekonomiska förlusten av ett dylikt arrangemang bliva tämligen ringa. I den mån mjölkaffärerna icke utan ekonomiska uppoffringar kunna åtaga sig att svara för mjölkdistributionen på söndagarna borde det även vara en lättnad för dem, att de mest trängande behoven av dylik distribution kunna tillgodoses i annan ordning. Man synes därför kunna ha anledning att hoppas, att de s. k. mjölkknämnder, som ha hand om nyetableringskontrollen inom mjölkhandeln, skola ställa sig förstående till denna fråga. Till sist må framhållas, att det skulle vara lämpligt att mjölkaffärerna genom en upplysningskampanj sökte sprida kunskap om hur mjölken bäst bör förvaras i hemmen och vilka åtgärder som böra vidtagas då kylskåp saknas.

Icke heller på vardagsmorgnarna utnyttjar för närvarande mjölkhandeln på de flesta håll den i lagen medgivna tidigaste öppningstiden, klockan 7.30. Då en tidigare mjölkförsäljning på vardagsmorgnarna, framför allt på måndagsmorgonen, skulle kunna vara till gagn för många konsumenter, ha de sakkunniga undersökt möjligheterna härför. Därvid har framkommit att åtminstone för Stockholms del förutsättningar måste anses saknas för en dylik ordning. Den omständigheten att mjölkförsäljningen alltmer övergått till att omfatta plomberade hel- och halvlitersflaskor har medfört, att distributionen av mjölken från mejerierna till mjölkaffärerna numera tager längre tid än förut. Under sådana förhållanden har det visat sig oekonomförbart att garantera mjölkaffärerna tidigare mjölkleveranser än de nu

förekommande. Redan under nuvarande förhållanden måste mjölkutkörarna i Stockholm börja sitt arbete klockan 5 på morgonen. En mjölkutkörning på kvällen föregående dag möter i sin tur hinder på den grund att ett mycket stort antal mjölkaffärer saknar modern kylutrustning.

Då de sakkunniga med utgångspunkt från butiksstängningslagstiftningens syften, allmänhetens önskemål och behov samt det nuvarande faktiska läget inom detaljhandeln haft att taga ställning till frågan, hur den vanliga affärstiden bör bestämmas i lagen, ha de sakkunniga först övervägt den i direktiven för utredningen antydda lösningen, att affärernas dagliga affärstid skulle kunna bestämmas till ett visst antal timmar, vilka under hänsynstagande till allmänhetens intressen skulle kunna fritt utläggas inom en i lagen angiven, något vidare tidsintervall. De sakkunniga ha för sin del funnit, att en dylik ordning icke skulle medföra några fördelar i praktiken i förhållande till det system, enligt vilket tiden för butikernas öppethållande för närvarande regleras i lagen. Erfarenheten och den verkställda utredningen synas visa, att det icke föreligger förutsättningar för och knappast heller något större behov av att hålla de vanliga butikerna öppna efter klockan 19 eller före klockan 8. Med hänsyn till de faktiska butikstiderna fungerar det nuvarande systemet för övrigt i realiteten på nästan samma sätt som det i direktiven skisserade med en butikstid om 9 timmar, förlagd mellan klockan 8—19. Om en utsträckning av den yttre ramen icke är praktiskt möjlig, skulle det ifrågasatta systemet sålunda i jämförelse med det nuvarande endast kunna innebära en inskränkning av den tillåtna affärstiden. En dylik inskränkning har emellertid icke påyrkats av någon av de därav intresserade parterna. Den här ifrågavarande lösningen har därjämte den nackdelen, att det möter svårigheter att kontrollera, huruvida affärsidkarna överträda den i lagen angivna timbegränsningen per dag eller annan tidsenhet.

De sakkunniga vilja därför förorda, att den vanliga affärstiden fortfarande fixeras till vissa klockslag, mellan vilka det står handlandena fritt att hålla öppet i den utsträckning, som de anse lämplig med hänsyn till de föreliggande förhållandena. Beträffande de tider, mellan vilka öppethållande skall vara tillåtet, har tidigare ifrågasatts, om icke desamma borde minskas så att stängningstiden flyttades från klockan 19 till klockan 18. Från handelns sida har emellertid icke till de sakkunniga framförts något yrkande härom. Under sådana förhållanden och då allmänhetens intressen lättare kunna tillgodoses genom en regel om stängning senast klockan 19, få de sakkunniga förorda, att obligatorisk stängning klockan 18 icke genomföres. Vad angår frågan om en utvidgning av den legala öppethållningstiden, och då närmast en förskjutning av stängningstiden till klockan 20, äro de sakkunniga såsom redan i tidigare sammanhang angivits av den uppfattningen, att en dylik utvidgning icke är av behovet påkallad. Det synes de sakkunniga vara fullt tillräckligt, att lagen direkt medger öppethållande till klockan 19 på vardagarna. Detta är enligt de sakkunnigas mening tillfyllest icke blott i dagens krisbetonade läge utan även under tider, då

detaljhandeln har större faktiska möjligheter än nu att hålla öppet längre tid. De sakkunniga ha övervägt vissa möjligheter att i lagtexten på något sätt markera önskvärdheten av att för bättre tillgodoseende av allmänhetens och särskilt de förvärvsarbetande husmödrarnas inköpsmöjligheter affärstiden någon dag i veckan utsträcker längre än övriga dagar. Detta skulle kunna ske antingen genom att den i lagen medgivna vanliga affärstiden differentierades på dylikt sätt eller också genom att möjligheten till kommunala avvikelser inskränktes så att det alltid skulle stå affärsinnehavarna fritt att hålla öppet till klockan 19 åtminstone en dag i veckan. Då emellertid ingen av dessa utvägar kan antagas få någon nämnvärd effekt i åsyftad riktning utan det avgörande ändå alltid måste bli en frivillig medverkan från de berörda organisationerna, ha de sakkunniga stannat för att icke föreslå någon sådan ändring av de gällande bestämmelserna. Den omständigheten att det kanske på några få orter kan föreligga behov av öppethållande till klockan 20 någon dag i veckan synes icke böra medföra en ändring av den i lagen angivna vanliga affärstiden. På de få orter, där en dylik stängning kan erfordras någon veckodag, kan detta behov tillgodoses genom kommunalt beslut om ändrad förläggning av den i lagen medgivna affärstiden så att öppethållande till klockan 20 blir tillåtet den eller de dagar, då så önskas. Av nu angivna skäl ha de sakkunniga stannat vid att föreslå, att huvudregeln i 4 § butikstängningslagen fortfarande skall vara, att butik å söckendag må hållas öppen för allmänheten från klockan 8 till klockan 19. Övriga bestämmelser i nämnda paragraf ha jämväl funnits böra bibehållas oförändrade. Det från husmodershåll framställda yrkandet, att mjölkaffärerna skulle få rätt att öppna redan klockan 7, har icke ansetts böra medföra någon lagändring, då man med säkerhet måste räkna med att en så tidig öppningstid icke kommer att utnyttjas i praktiken.

Beträffande 5 § butikstängningslagen ha de sakkunniga icke funnit skäl till annan ändring än att fotografiateljé synes böra få rätt att hålla öppet två timmar å sön- eller helgdag. Ett dylikt öppethållande förekommer nu i ganska stor utsträckning med stöd av medgivanden av länsstyrelserna jämligt 11 § butikstängningslagen. En särskild individuell prövning synes emellertid icke erforderlig i förevarande fall. Om emellertid butiklokal måste hållas öppen för att besökande skall kunna komma in i fotografiateljén, erfordras även enligt de sakkunnigas förslag särskilt tillstånd för butikens öppethållande, även om någon försäljning icke är avsedd att förekomma. Dylikt tillstånd synes regelmässigt böra beviljas, därest trygghet kan anses vara för handen att någon försäljning icke kommer att bedrivas i butiklokalen utan att denna allenast kommer att tjänstgöra såsom en passage in till fotografiateljén.

Kommunala avvikelser.

Enligt butikstängningslagen kan den i lagen angivna vanliga affärstiden under vissa förutsättningar ändras genom kommunala beslut, vilka skola

fastställas av länsstyrelsen. Sålunda finnes möjlighet att inskränka affärstiden på denna väg. Vidare kan affärstiden förläggas till annan tid än den i lagen angivna med allenast den begränsningen att affärstiden icke får förlängas per vecka räknat och att den icke får förläggas till tiden för högmässogudstjänst. Därjämte finnes möjlighet att tillåta öppethållande under två timmar å sön- och helgdag, dock ej under högmässogudstjänst, där dylikt öppethållande kan anses erforderligt för att möjliggöra för skogs- och flottningsarbetare samt andra långt från hemmet sysselsatta personer att göra inköp å fritid. Av de av de sakkunniga inhämtade uppgifterna framgår, att kommunerna i ganska ringa utsträckning funnit skäl att föreskriva ändringar i affärstiden. Kommunala avvikelser voro i maj 1947 gällande blott i 243 kommuner, av vilka 63 äro städer och 128 belägna i Skåne. I flertalet fall, nämligen 161, avse besluten allenast tidigare stängning inom samtliga eller flertalet branscher någon eller alla söckendagar, eventuellt i förening med särskilda avvikelser för vissa branscher och andra specialbestämmelser. Tidigare stängning och senare öppnande inom samtliga eller flertalet branscher ha 30 kommuner genomfört. En på sistnämnda sätt förkortad affärstid kombinerad med stängning mitt på dagen har i 20 kommuner föreskrivits såsom obligatorisk.

De sakkunniga ha, särskilt med hänsyn till vad som anförts i direktiven för utredningen på denna punkt, övertvägt frågan huruvida skäl finnas att frångå de nuvarande bestämmelserna angående kommunernas rätt att besluta om avvikelser från den i lagen angivna vanliga affärstiden. Enligt de sakkunnigas mening är det icke lämpligt att röra sig med allmänna, riksgiltiga regler på förevarande område utan möjligheter till undantag. Utrymme synes böra finnas för hänsynstaganden till de skiftande förhållandena på olika orter och till de olika behov i fråga om tiderna för butikernas öppethållande, som framträda på skilda platser. Affärstiderna synas böra kunna anpassas efter de skiftande arbets- och måltidstimmar och varierande inköpsbehov m. m., som förekomma i olika trakter av vårt land. De nuvarande bestämmelserna synas de sakkunniga ändamålsenliga ur denna synpunkt. Bortsett från specialregeln angående möjligheten att tillåta två timmars söndagsöppethållande i vissa fall ger lagen visserligen icke möjlighet att förlänga affärstiden per vecka räknat. En dylik förlängning synes emellertid icke nödvändig för tillgodoseende av allmänhetens berättigade anspråk och torde föga rimma med lagens syfte att tillförsäkra affärsidkarna en rimlig fritid. För tillgodoseende av allmänhetens inköpsbehov synes det både för närvarande och under överskådlig tid framåt fullt tillräckligt, att kommunerna ha möjlighet att förskjuta affärstiden utan att förlänga densamma per vecka räknat. Möjlighet finnes exempelvis för kommun att medgiva öppethållande till klockan 20 två dagar i veckan, därest samtidigt föreskrives att butikerna skola stänga klockan 17 på lördagen eller att de få öppna först klockan 9 två dagar i veckan eller dylikt.

Från några håll har förordats, att kommunernas rätt att *inskränka* affärs-

tiden skulle begränsas. Det anses att allmänhetens intressen kunna åsidosättas genom inskränkande kommunala beslut. Med anledning härav vilja de sakkunniga framhålla, att konsumenterna torde ha möjligheter att göra sina synpunkter gällande i kommunernas beslutande församlingar. Det synes därför icke föreligga någon större risk för att affärstiden till allmänhetens förfång förkortas på ett otillbörligt sätt genom kommunala beslut. Erinras må också, att tillfälle skall beredas såväl arbetsgivare och arbetstagare som andra, d. v. s. konsumenterna, att genom sina samman slutningar eller på annat sätt uttala sig i ärendet, innan detsamma prövas av kommunens organ, ävensom att beslutet icke blir gällande med mindre det fastställs av länsstyrelsen. Såsom en allmän förutsättning för beslut om kommunal avvikelse enligt 5 § gäller, att avvikelsen skall befinnas »lämplig ur allmän synpunkt». Detta måste anses innebära, att hänsyn bland annat skall tagas till allmänhetens berättigade intresse av tillräckliga och lämpligt förlagda butikstider. Om dylik hänsyn icke tagits, har länsstyrelsen sålunda att vägra fastställelse. Så har även skett i ett fall, då kommun beslutat om stängning redan klockan 14 å vissa helgdagsaftnar.

Med hänsyn till det anförda anse de sakkunniga tillräckligt starka garantier föreligga för att kommunala beslut icke skola åsidosätta allmänhetens intresse av tillräckligt utsträckta affärstider. Härtill kommer, att vissa skäl positivt tala för att möjlighet fortfarande bör finnas att genom kommunala beslut förkorta butikstiderna. Därest något behov av längre öppethållande än till exempelvis klockan 18 icke föreligger inom en viss kommun, måste det från såväl nationalekonomiska som privatekonomiska synpunkter vara lämpligast, att butikerna stänga vid denna tidpunkt. I allmänhet torde väl köpmännens sammanslutningar kunna på egen hand genomföra stängning klockan 18 i ett dylikt fall. Därest emellertid någon handlande icke vill ansluta sig till nyssnämnda stängningstid, kunna de andra affärsidkarna av konkurrenshänsyn känna sig tvungna att hålla öppet till klockan 19. För förhindrande av en dylik konkurrens, som icke fyller något samhällsnyttigt ändamål, synes det lämpligt att möjlighet finnes för kommunen att föreskriva generell stängning klockan 18. Även andra former av förkortande av affärstiden kunna på många orter genomföras utan olägenheter för allmänheten. Med hänsyn härtill ha de sakkunniga icke funnit skäl att förordna någon inskränkning i kommunernas nuvarande frihet att under vissa förutsättningar och på angivet sätt föreskriva lokala ändringar i den i lagen angivna vanliga affärstiden. De sakkunniga föreslå därför, att de nuvarande stadgandena angående kommunala avvikelser bibehållas oförändrade. I detta sammanhang vilja de sakkunniga dock framhålla, att då fråga uppkommer om att fastställa en tidigare stängningstid än klockan 19, det bör beaktas att det, såsom av det förut sagda framgår, på många håll föreligger ett berättigat behov av att den längre affärstiden bibehålles åtminstone någon eller några dagar i veckan.

Vad angår regeln att en kommunal avvikelse skall gälla hela kommunen, där ej synnerliga skäl till annat föranleda, vilja de sakkunniga uttala, att

bestämmelsen enligt de sakkunnigas mening icke kan anses utgöra hinder mot att exempelvis i en storstad bestämma skilda butikstider för stadens centrum och förorterna. Den långa tid, som ofta åtgår för den i förorterna boende yrkesarbetande befolkningens resor till och från arbetet, medför ett beaktansvärt behov av längre affärstid på kvällarna för butikerna i förorterna. Detta behov bör enligt de sakkunnigas mening kunna tillgodoses med stöd av de nuvarande bestämmelserna i lagen.

Frågan när ett beslut angående kommunal avvikelse träder i kraft har på något håll varit föremål för tvekan. Enligt de sakkunnigas mening bör avvikelserna icke anses gällande förrän länsstyrelsens fastställelsebeslut vunnit laga kraft.

Tillstånd till annan affärstid än den vanliga.

Butikstängningslagens stadganden angående den vanliga affärstiden och angående kommunala avvikelser kompletteras av föreskrifterna i 11 §, vilka möjliggöra för enskilda affärsidkare att under vissa förutsättningar erhålla tillstånd att hålla butik öppen för allmänheten eller att annorstädes idka försäljning å tid, då sådant eljest icke är förenligt med bestämmelserna i lagen. Reglerna i 11 § äro enligt sakens natur ganska restriktiva, då det ur rena rättvisesynpunkter måste krävas starka skäl för att tillåta vissa handelsidkare att hålla öppet för försäljning å tider, då detta är förbjudet för övriga handlande. De undantag, som medgivits, äro i huvudsak motiverade av ett särskilt starkt intresse från allmänhetens sida att även utom den vanliga affärstiden ha möjlighet att köpa vissa varor, s. k. impulsvaror. Med hänsyn härtill innebära de nu gällande bestämmelserna en stark begränsning av det varusortiment, för vilket tillstånd till utsträckt affärstid mera allmänt kan erhållas.

Från flera håll ha önskemål framförts om en utvidgning av handeln utom vanlig affärstid. Såsom skäl för en dylik utvidgning har åberopats allmänhetens intresse av en så bekväm och obehindrad varudistribution som möjligt. Från andra håll har yrkats, att handeln å utsträckt tid, och då särskilt den s. k. kioskhandeln, fortfarande skulle vara föremål för en restriktiv reglering och att några uppmjukningar av de nuvarande bestämmelserna icke skulle medgivas. Önskemål ha även framställts om en restriktivare tillståndsgivning och om en inskränkning av det nu tillåtna varusortimentet. Vidare har den skärpningen påyrkats, att vid prövning av ansökan om tillstånd till handel å utsträckt affärstid hänsyn skulle tagas icke blott till olägenheterna för sådan handel, som bedrivs under vanlig affärstid, utan även till den skada för redan existerande handel å utsträckt tid, som skulle bli en följd av bifall till den gjorda ansökningen. För närvarande anses nämligen eventuellt avbräck för sistnämnda slag av handel åtminstone i allmänhet sakna betydelse ur butikstängningslagens synpunkt.

Grunderna för butikstängningslagstiftningen tala enligt de sakkunnigas uppfattning för att försiktighet bör iakttagas vid beredande av möjlighet för

affärsidkare att hålla öppet eller eljest idka försäljning under annan tid än den i allmänhet medgivna. Butikstängningslagstiftningen skulle motarbeta sin egen uppgift att garantera affärsidkarna och deras familjemedlemmar en rimlig fritid samt att förhindra osund konkurrens i avseende å butikstiderna, därest lagen i större utsträckning gäve möjlighet till förlängt öppethållande. I överensstämmelse med denna grunduppfattning ha de sakkunniga icke funnit anledning föreslå några mera betydande uppmjukningar av reglerna angående handels idkande på utsträckt affärstid. Den kraftiga stegring, som antalet tillstånd till dylik handel undergått under åren 1941—1947 trots den rådande varubristen inom frukt och konfektyrbranschen (jfr bilaga B), ger närmast anledning till vissa betänkligheter ur förevarande synpunkt. Sant är att allmänheten i viss utsträckning kan ha berättigade anspråk på att kunna företaga vissa inköp under annan tid än vanlig affärstid. Då det i 11 § upptagna varusortimentet i stort sett synes motsvara allmänhetens behov av egentliga fritidsvaror, ha de sakkunniga emellertid icke funnit skäl att föreslå några större ändringar av sortimentet. Vad särskilt angår frågan om försäljning av tobaksvaror på utsträckt affärstid återkomma de sakkunniga nedan till detta spörsmål. Vad särskilt beträffar den s. k. kioskhandeln bygger de sakkunnigas restriktiva ståndpunkt i fråga om varusortimentet dels på hänsynstaganden till de ovan nämnda grunderna för butikstängningslagstiftningen och dels på det förhållandet, att det icke syntes de sakkunniga lämpligt, att varudistributionen i större utsträckning överflyttas till mera primitiva försäljningsformer eller försäljningsställen, vilka ofta icke uppfylla nutidens krav i sanitärt hänseende, och icke heller erbjuda tillfredsställande arbetsförhållanden för den där sysselsatta personalen.

Ett särskilt problem erbjuder handeln å utsträckt affärstid med tobaksvaror. Frågan om regleringen av denna handel sammanhänger nära med de särskilda bestämmelser, som gälla för tobakshandeln över huvud taget. Lagen den 11 juni 1943 angående statsmonopol å tillverkning och import av tobaksvaror, vilken trädde i kraft den 1 juli 1943, gav helt nya direktiv till tobaksmonopolets utövare med avseende å handhavandet av tobaksdistributionen. Visserligen innefattar 1943 års lag icke något fullständigt koncessionssystem för tobaksdetaljhandeln, men stadgandet i 1914 års monopollag att »handeln med tobaksvaror är fri» uteslöts avsiktligt ur 1943 års lag. I stället ålägger lagen monopolets utövare — aktiebolaget Svenska tobaksmonopolet — att söka anpassa försäljningsställets antal med hänsyn till möjligheten för de återförsäljare, vilkas rörelse företrädesvis omfattar försäljning av tobaksvaror — d. v. s. de så kallade specialtobakshandlarna — att uppnå skälig omsättning, i den mån så kan ske utan åsidosättande av allmänhetens och monopolbolagets intressen. Såsom ett utredande och rådgivande organ för handläggningen av bland annat de frågor, som uppkomma vid tillämpningen av angivna direktiv för distributionen av tobaksvaror, har statens tobaksnämnd inrättats. Nämnden består av sju ledamöter, av vilka tre — ordförande, vice ordförande och ytterligare en ledamot — utses

av Kungl. Maj:t, två av monopolbolaget och två av kommerskollegium. Sistnämnda två ledamöter skola utses bland personer, vilka företräda de enskilda återförsäljarnas intressen. Yttranden i förekommande ärenden infordras av nämnden antingen från föreståndaren för något av monopolbolagets kontor i olika delar av landet eller ock från en särskild tjänsteman hos monopolbolaget, som helt ställts till nämndens förfogande för att utreda nyetablerings- och övriga distributionsfrågor. Inom nämnden har utsetts ett arbetsutskott, som även brukar företaga besiktning på platsen före slutbehandlingen av sådana ärenden, som förefalla tveksamma eller mera betydelsefulla. I anslutning till ovannämnda stadgande i monopollagen stadgas i Kungl. Maj:ts instruktion för nämnden, att denna i fråga om beviljande av rätt till inköp mot rabatt hos monolets utöware för bedrivande av detaljhandel med tobaksvaror i stad eller stadsliknande samhälle skall verka för att all varsamhet, som är förenlig med allmänhetens berättigade anspråk på bekväm tillgång till tobaksvaror och monolets utöwares intressen, iakttages samt att dylik rätt företrädesvis beviljas personer med kannedom om tobakshandeln eller med annan affärskunskap.

1943 års bestämmelser angående detaljhandeln med tobaksvaror tillkommo efter mycket ingående överväganden. De grunda sig på såväl sociala som statsfinansiella skäl. Tobaksdetaljhandeln hade splittrats på ett alltför stort antal enheter, med påföljd av årsomsättningen i tobaksaffärerna på många håll blivit högst otillfredsställande. Oaktat monopolbolaget i återförsäljar-rabatter utbetalade mycket betydande belopp — både absolut och i relation till bolagets totala omkostnader — befunno sig ett stort antal tobakshandlare i landet i prekära ekonomiska omständigheter. Ideligen framfördes på grund härav klagomål till såväl monopolbolaget som Kungl. Maj:t. Förhållandena föranledde jämväl åtskilliga motioner i riksdagen. Verkställda utredningar ansågos giva vid handen, att klagomålen icke saknade grund, och då all tillverkning av tobaksvaror i riket monopoliserats, ansågos statsmakterna även ha visst ansvar för utvecklingen av detaljhandeln med dessa varor.

Den rationalisering av tobaksdetaljhandeln, som 1943 års lagstiftning åsyftade, söker statens tobaksnämnd i samverkan med monopolbolaget förverkliga på i huvudsak tre sätt. I enlighet med förut angivna direktiv utövas sålunda en nyetableringskontroll i syfte att förhindra tillkomsten av nya, ur distributionssynpunkt överflödiga försäljningsställen. I enlighet med av Kungl. Maj:t och riksdagen uttalade önskemål ha vidare de tobakshandlare, vilka inneha icke bärkraftiga affärer, erbjudits att nedlägga dessa mot livränta eller engångsersättning från monopolbolaget. Hittills ha enligt uppgift från tobaksnämnden 132 affärer nedlagts. Därvid ha till 84 personer utgivits tillhoppa 256 300 kronor i engångsersättningar. Vidare har monopolbolaget, i samband med beslut att i 48 fall utgiva livräntor, till pensionsstyrelsen inbetalt 190 600 kronor för inköp av livräntor, varjämte bolaget självt utanordnat vissa livräntebelopp, vilka för år 1947 beräknas uppgå till sammanlagt omkring 28 000 kronor. — Inlösningsförfarandet pågår allt-

jämt. — Den tredje, icke minst betydelsefulla rationaliseringsmetoden är utflyttning av ogynnsamt belägna specialtobaksaffärer till nybebyggda områden inom samma ort.

Enligt butikstängningslagen kan tillstånd till handel med tobaksvaror å utsträckt affärstid meddelas i tre fall. Ur praktisk synpunkt viktigast är det i 11 § 3 mom. 4) omnämnda fallet. I förevarande lagrum medgives beviljande av tillstånd till försäljning från s. k. trafikiosk av bland annat tobaksvaror under den utsträckta tid, som kan anses betingad av de resandes behov. Tillstånd till handel utom vanlig affärstid med bland annat tobaksvaror kan vidare med stöd av 11 § 3 mom. 3) medgivas i samband med nöjestillställning, idrottstävling, friluftsbad eller dylikt. Slutligen kan jämlikt 11 § 3 mom. 7) tobaksförsäljning å utsträckt tid medgivas i speciella undantagsfall, »då synnerliga skäl därtill äro». Med stöd av detta stadgande har tobaksförsäljning utom vanlig affärstid medgivits på grund av ömmande omständigheter hos sökanden, exempelvis om denne på grund av sjukdom eller lyte icke kan försörja sig och sin familj på annat sätt än genom kioskhandel och vederbörande befunnits vara i behov av det inkomstillskott, som tobaksförsäljningen medför. »Synnerliga skäl» ha även i vissa fall ansetts föreligga med hänsyn till den konsumerande allmänhetens intresse av tillgång till tobaksvaror på viss plats utom vanlig affärstid. Med stöd av 11 § 3 mom. 7) beviljas också tillstånd till handel under utsträckt tid med de i 3 mom. 1) nämnda varuslagen med rätt för vederbörande att dessutom försälja tobaksvaror under vanlig affärstid, s. k. delade tillstånd. En dylik kombination kan nämligen icke medgivas med stöd av punkt 1), enär där förutsattes att icke andra varuslag än de i sistnämnda punkt uppräknade saluhållas under den vanliga affärstiden.

I samtliga i 11 § butikstängningslagen angivna fall beviljas tillstånd till tobaksförsäljning av vederbörande länsstyrelse eller, efter besvär, av Kungl. Maj:t. Då fråga är om försäljning av tobaksvaror i stad eller stadsliknande samhälle, skall länsstyrelsen före ärendets avgörande inhämta utlåtande från statens tobaksnämnd. Innefattar länsstyrelsens beslut tillstånd till sådan försäljning, äger tobaksnämnden föra talan mot beslutet. Tobaksnämndens på nu angivet sätt utformade medverkan vid tillståndsgivningen jämlikt 11 § butikstängningslagen sammanhänger med nödvändigheten av att koordinera butikstängningslagstiftningen och 1943 års tobaksmonopollagstiftning. Vid framläggandet av förslag till nu gällande butikstängningslag anförde föredragande statsrådet bland annat, att han förutsatte såsom självfallet, att länsstyrelserna i förevarande ärenden i regel komme att godtaga den ståndpunkt, som intoges av fackmyndigheten — statens tobaksnämnd — i dess utlåtanden. Så har även i stort sett blivit fallet. Enligt vad de sakkunniga inhämtat har det dock i ett ej obetydligt antal fall förekommit, att tillstånd jämlikt 11 § butikstängningslagen till försäljning av tobaksvaror meddelats trots avstyrkande från statens tobaksnämnd.

Av det sagda framgår, att tobakshandeln under och utom vanlig affärstid för närvarande icke regleras efter fullt enhetliga linjer. Då fråga är om

försäljning av tobaksvaror från en butik (även kiosk), som håller öppet allenast under vanlig affärstid, är det monopolets utövare, i vissa fall i samråd med tobaksnämnden, som bestämmer vem som skall antagas såsom återförsäljare av tobaksvaror. Vid tobaksförsäljning med stöd av 11 § butikstängningslagen är det däremot länsstyrelserna och Kungl. Maj:t som ha avgörandet i sin hand. Monopolets utövare anser sig nämligen icke böra vägra inköpsrätt åt den, som genom laga kraft ägande beslut erhållit tillstånd jämlikt 11 § butikstängningslagen till försäljning av tobaksvaror.

De sakkunniga anse sig givetvis icke kunna ingå på frågan, huruvida den gällande regleringen av tobakshandeln är lämplig eller icke. Så länge denna av Kungl. Maj:t och riksdagen för endast några år sedan beslutade reglering är i kraft synes det emellertid vara viktigt, att dess principer bli likartat gällande för hela branschen. Då regleringen för den handel med tobak, som endast äger rum på vanlig affärstid, innebär en tämligen restriktiv nyetableringskontroll (på liknande sätt för övrigt som inom många andra branscher genomförts genom enskilda överenskommelser), kan det icke vara rimligt och rättvist, om en väsentlig del av tobakshandeln regleras efter mera liberala riktlinjer. De sakkunniga äro på det klara med att allmänhetens behov av tillgång till tobaksvaror bör i den omfattning, som kan anses skälig, tillgodoses, men denna synpunkt bör beaktas i lika mån inom båda de sektorer av tobakshandeln, som nu i viss mån ställts emot varandra.

Den nuvarande ordningen synes också otillfredsställande därutinnan, att den medför oklarhet beträffande vilket organ som har det verkliga ansvaret för monopollagstiftningens tillämpning då det gäller handel å utsträckt affärstid. De ifrågakvarande ärendenas behandling hos ett flertal olika myndigheter föranleder även onödig omgång och tidsutdräkt.

De sakkunniga ha därför ansett sig böra upptaga ett av länsstyrelsen i Kopparbergs län i detta avseende framfört förslag och vilja i enlighet härmed förorda, att ärendena angående försäljning av tobaksvaror jämlikt 11 § butikstängningslagen utbrytas från denna lag och handläggas i samma ordning som övriga tobaksförsäljningsfrågor. Det synes de sakkunniga icke möta några betänkligheter att på nu angivet sätt överflytta beslutanderätten i förevarande ärenden till monopolbolaget med skyldighet för detta att i den usträckning monopollagstiftningen föreskriver samråda med tobaksnämnden. Först och främst bör framhållas, att allmänheten icke torde bliva lidande på en dylik ordning. Erinras må därom att 1943 års monopollagstiftning ålägger såväl monopolets utövare som tobaksnämnden att taga hänsyn till allmänhetens intresse av bekväm tillgång till tobaksvaror. Därest tobaksnämndens hittillsvarande behandling av dessa frågor skulle anses alltför restriktiv, kunna direktiven lätt jämkas i önskad riktning. Från vissa håll ha även framförts önskemål om att allmänhetens intressen och den s. k. fritidshandeln skulle få en starkare representation genom en ändring i nämndens sammansättning. Om dessutom, såsom de sakkunniga nedan förorda, rätt att anföra besvär hos Kungl. Maj:t över tobaksnäm-

dens beslut införes, vinnas en ytterligare garanti för att allmänhetens legitima behov av tillgång till tobaksvaror vederbörligen tillgodoses. Med anledning av den nuvarande specialregeln beträffande försäljning av tobaksvaror under utsträckt affärstid från s. k. trafikiosk vilja de sakkunniga framhålla, att det måste anses ligga i sakens natur, att monopolets utövare och tobaksnämnden komma att uppmärksamma det särskilda behov av tobaksvaror, som resande kunna ha. Vad beträffar detta särskilda behov synes det även vara lämpligare med ett friare bedömande än de nuvarande avgörandena efter de i viss mån formella kriterierna »station för järnvägs- eller lufttrafik eller för mera betydande sjö-, spårvägs- eller busstrafik». De nuvarande trafikioskerna torde för övrigt ofta mera tillgodose de närboendes än de resandes behov.

Den här förordade ordningen innebär visserligen på sätt och vis en centralisering av ärendena angående tobaksförsäljning på utsträckt affärstid. Redan enligt nu gällande bestämmelser kräves emellertid utom handläggningen vid länsstyrelserna och, efter besvär, hos Kungl. Maj:t, att vederbörande hos tobaksmonopolet anhåller om återförsäljarrättigheter. De sakkunnigas förslag innebär nu endast, att länsstyrelsernas prövning av de speciella tobakssynpunkterna bortfaller, vilket medför att ärendet hos länsstyrelsen blir av väsentligt enklare beskaffenhet. Genom denna rationella uppdelning av beslutanderätten torde man i flertalet fall kunna räkna med en snabbare handläggning av ärendena än enligt den nuvarande ordningen. Om exempelvis en kioskinnehavare önskar utvidga sitt varusortiment till att omfatta även tobaksvaror, har han blott att ingiva ansökning härom till tobaksmonopolet, som har att höra tobaksnämnden. Denna kan snabbt inhämta allsidiga upplysningar om de lokala förhållandena genom någon av monopolbolagets funktionärer, som äro vana att handlägga dylika ärenden, eller genom egen besiktning. Vederbörande funktionär kan träda i underhandskontakt med länsstyrelsen eller de kommunala myndigheterna, om detta av särskild anledning synes påkallat. Någon formell remiss torde icke böra ifrågakomma. Härigenom göres en betydande tidsbesparing. Vid nyupprättande av en kiosk, för vilken tobaksrättigheter önskas, får visserligen affärsinnehavaren göra två ansökningar, nämligen en till länsstyrelsen om rätt att driva handel å utsträckt affärstid med vissa angivna varuslag (utom tobak) och en till tobaksmonopolet om erhållande av tobaksrättigheter. Då de två ansökningarna behandlas parallellt, inbesparas i dylika fall den tid, som nu åtgår för länsstyrelsens remiss till statens tobaksnämnd. Ingenting hindrar tobaksnämnden att bevilja den sökta tobaksrättigheten redan innan ansökningen om tillstånd till utsträckt affärstid blivit avgjord. Tobaksrättigheten synes nämligen böra kunna beviljas under villkor att ansökningen om tillstånd till utsträckt affärstid bifalles. Den omständigheten att tobaksnämnden och tobaksmonopolet icke på förhand med säkerhet kunna veta till vilket klockslag utsträckt affärstid beviljas synes icke omöjliggöra ett dylikt förfarings sätt. Tiden för tobaksförsäljningen torde nämligen i allmänhet böra bestämmas antingen till att avse blott vanlig

affärstid eller också till att gälla för den utsträckta tid, som länsstyrelsen medger för övriga varuslag.

De sakkunniga vilja i detta sammanhang framhålla, att det under utredningsarbetet rörande dessa frågor från olika håll vitsordats, att de utredningar, som av tobaksnämnden verkställas i ärenden av detta slag, i regel äro synnerligen fullständiga och tillförlitliga. Däremot äro yttranden från kommunala myndigheter oftast knapphändiga och vanligen endast innefattande ett tillstyrkande av ansökningen.

Vad angår frågan om rätten att anföra besvär i ärenden angående antagandet av återförsäljare av tobaksvaror kan det visserligen sägas, att då klagan för närvarande icke kan föras över monopolbolagets beslut att bevilja eller vägra en person inköpsrättigheter för försäljning av tobaksvaror från butik, som hålles öppen allenast under vanlig affärstid, det icke skulle föreligga behov av besvärsmätt i ärenden angående försäljning av samma varor från affär med utsträckt affärstid. Då besvär emellertid hittills kunnat anföras till Kungl. Maj:t i ärenden om tillstånd till utsträckt affärstid och denna möjlighet, som i många fall kan vara av väsentlig betydelse för den enskilde, även begagnats i icke obetydlig utsträckning, synas beaktansvärda skäl tala för att en möjlighet infördes att besvära sig hos Kungl. Maj:t i fråga om tobakshandelsrättigheter. Om så sker, synas övertvägande skäl tala för att samtliga frågor om antagande av återförsäljare av tobaksvaror skulle kunna dragas under Kungl. Maj:ts prövning. Detta skulle kunna åstadkommas exempelvis genom att monopolbolaget i sina koncessionsvillkor ålades att icke till återförsäljare antaga annan än den, som i sådant avseende godkänts av tobaksnämnden, och därjämte möjlighet infördes att överklaga nämndens beslut hos Kungl. Maj:t.

Enligt 11 § 3 mom. 7) i den nuvarande butikstängningslagen kunna såsom förut nämnts personliga ömmande omständigheter åberopas för att en person beviljas tillstånd till handel med tobaksvaror, fastän han normalt icke skulle ha erhållit dylikt tillstånd. Enligt vad de sakkunniga inhämtat beaktar även tobaksnämnden för närvarande dylika synpunkter. Ehuru den sociala omvårdnaden om partiellt arbetsföra och andra personer, som hittills av nu nämnda skäl beviljats särskilda förmåner i form av rätt till utsträckt affärstid, numera äro helt andra än vid den tid, då ifrågavarande praxis började utbilda sig, anse de sakkunniga, att fortfarande viss hänsyn bör tagas till personliga ömmande omständigheter vid beviljande av rätt till tobaksförsäljning under utsträckt affärstid. Dock synes det icke motiverat att av dylika skäl bevilja tillstånd i fall, då påtagligt behov av försäljningen icke föreligger, utan bör hänsyn av nämnt slag tagas framför allt, då det gäller val mellan olika sökande. Om frågan rörande tobaksförsäljning under utsträckt affärstid frikopplas från tillämpningen av butikstängningslagen, synes det vara riktigast, att de ifrågavarande synpunkterna komma till uttryck genom ett stadgande i instruktionen för tobaksnämnden, såvida det icke kan anses tillräckligt med ett vägledande uttalande i samband med antagandet av de av de sakkunniga föreslagna ändringarna i butikstängningslagen.

Under återopande av det anförda föreslå de sakkunniga, att det överlämnas till tobaksmonopolets utövare att i samråd med statens tobaksnämnd besluta vilka affärsidkare som skola få driva handel med tobaksvaror på såväl vanlig som utsträckt affärstid. I samband därmed kunna givetvis även lämnas föreskrifter rörande den omfattning och de villkor, under vilka tobaksförsäljningen skall få äga rum. En sådan ordning skulle enklast kunna genomföras genom att tobaksvarorna upptoges i det varusortiment, som angives i 11 § 3 mom. 1). I så fall skulle det stå alla kioskidkare, som hade rätt till utsträckt affärstid, fritt att härunder sälja även tobaksvaror. Emellertid kan det befaras, att tobaksmonopolet icke har fullständig kontroll över sina återförsäljare och att därigenom vissa kioskidkare, som icke antagits till återförsäljare av monopolbolaget, skulle kunna få möjlighet att sälja tobaksvaror, som de kunnat förskaffa sig i andra hand. Monopollagen innehåller nämligen icke något förbud för andra än de antagna återförsäljarna att handla med tobaksvaror. På grund härav föreslå de sakkunniga, att tobaksvaror icke särskilt nämnas i det sortiment, som uppräknas i 11 § butikstängningslagen. I stället föreslås ett nytt stycke i 11 § 3 mom. av innehåll, att den, som enligt vissa angivna punkter i momentet erhållit medgivande till försäljning av vissa varor under utsträckt affärstid och som av den i lagen den 11 juni 1943 angående statsmonopol å tillverkning och import av tobaksvaror omförmälda monopolutövaren antagits såsom återförsäljare av tobaksvaror, jämväl skall i den omfattning och på de villkor, som av monopolutövaren bestämts, äga försälja dylika varor. I anslutning härtill föreslås slutligen, att bestämmelserna i 11 § 1 mom. och 18 § butikstängningslagen angående remiss till statens tobaksnämnd av ansökningar om tillstånd till handel å utsträckt affärstid samt angående besvärsrätt för nämnden skola utgå.

Beträffande den blivande tillämpningen av de föreslagna bestämmelserna må slutligen framhållas, att de sakkunniga utgå ifrån, att tobaksnämnden vid sin omprövning av de nuvarande tobakstillstånden låter de hittillsvarande tillståndshavarna behålla sina tobaksåterförsäljarrättigheter tills vidare, där ej särskilda skäl till annat föranleda. Vid ombyte av innehavare synes emellertid en ändring kunna ske i enlighet med de grunder, som av tobaksnämnden tillämpas vid beviljande av nya tillstånd. I fråga om s. k. delade tillstånd erfordras, för att försäljningsrätten skall bliva oförändrad, att återförsäljningsrätten kompletteras med ett villkor, att tobaksförsäljningen endast får äga rum under den vanliga affärstiden. Genom dylikt villkor kan vidare, om så anses påkallat, föreskrivas att viss återförsäljare icke äger rätt att sälja tobaksvaror genom automat.

Enligt 11 § 3 mom. i den nuvarande butikstängningslagen skall vid prövning av ansökning om tillstånd till handel å tid, då sådan eljest icke är tillåten, hänsyn bland annat tagas å ena sidan till det gagn för allmänheten och å andra sida till de olägenheter för annan handel, som skulle uppkomma vid bifall till framställningen. I de följande sju punkterna i 3 mom. givas

närmare regler för ifrågavarande prövning. Vid i punkt 1) angiven försäljning från kiosk, stånd, bord eller annat sådant försäljningsställe, där under den vanliga affärstiden endast de uppräknade varuslagen saluhållas, må ansökning om utsträckt affärstid bifallas, såframt icke särskilda skäl till annat föranleda. Är det däremot fråga om försäljning av de nämnda varuslagen annorstädes än från särskilt försäljningsställe, må medgivande till förlängd affärstid lämnas, om försäljningen icke är förbunden med handel med andra varor och i övrigt skäl därtill anses föreligga. Enligt punkt 2) må, såframt icke särskilda skäl till annat föranleda, försäljning å utsträckt tid av de i punkten angivna varuslagen medgivas från annan butik än under 1) sägs, där under den vanliga affärstiden endast de uppräknade varuslagen tillhandahållas. Regeln överensstämmer som synes med bestämmelsen i punkt 1) rörande kioskhandeln. I punkt 3) omnämnd försäljning må medgivas under den utsträckta tid, som med hänsyn till förhållandena anses erforderlig. Försäljning från trafikiosk kan jämlikt punkt 4) medgivas under den utsträckta tid, som kan anses betingad av de resandes behov. Sådant försäljning som i punkt 5) sägs må tillåtas i den utsträckning, som kan anses lämplig. Ansökan om utsträckt tid med stöd av punkt 6) må bifallas, såframt icke särskilda skäl till annat föranleda och under villkor att förekommande försäljning varken under vanlig eller utsträckt tid omfattar andra varuslag än de särskilt angivna, således under samma förutsättningar som angivas dels i punkt 2) och dels i punkt 1) för kioskers och liknande försäljningsställens del. Öppethållande eller försäljning enligt punkt 7) må medgivas, där synnerliga skäl därtill äro.

De skilda punkterna i 11 § 3 mom. förete emellertid olikheter icke blott i fråga om de allmänna förutsättningarna för tillstånds beviljande utan även i fråga om det tillåtna varusortimentet. Punkt 1) omfattar försäljning av konfektyrer, kex, alkoholfria drycker, färsk frukt, fikon, dadlar, russin, honung i förpackningar om högst 100 gram, produkter av svensk frukt, levande blommor, tryckta skrifter, vykort och tändstickor. I punkt 2), som avser förlängt öppethållande för den egentliga frukt- och konfektyrhandelns del, är varusortimentet något mindre. Sålunda ha icke medtagit levande blommor, tändstickor, vykort samt sådana tryckta skrifter, som icke äro periodiska. Enligt punkt 3) medgives försäljning av hela det under 1) omnämnda varusortimentet och dessutom av lagad mat och tobaksvaror. Vidare ger lagrummet möjlighet att i undantagsfall tillåta försäljning även av andra varuslag. Trafikkioskernas sortiment jämlikt punkt 4) omfattar dels det vanliga kiosksortimentet enligt punkt 1) och dels tobaksvaror och mindre pappersartiklar. Även här finnes möjlighet att i undantagsfall utvidga sortimentet. Punkt 5) äger tillämpning på försäljning utomhus från fastställd plats av varm korv eller varm fisk samt bröd, potatis och senap, som tillhandahållas i samband därmed. Punkt 6) avser förutom fotografiateljéer dels blomsteraffärer och dels kombinerade blomster-, frukt- och konfektyraffärer. Det i denna punkt uppräknade varusortimentet är på en gång mera omfattande och mera begränsat än sortimentet enligt punkt 2).

Blommor medtagas nämligen här, men i gengäld ha alkoholfria drycker samt periodiska skrifter uteslutits.

Såsom delvis framgår av det ovan sagda variera även i viss utsträckning de tider på dygnet, för vilka tillstånd till utsträckt affärstid kan beviljas enligt de olika punkterna i 11 § 3 mom.

Om, såsom de sakkunniga föreslagit, ärenden om tillstånd till försäljning av tobaksvaror å utsträckt tid icke längre skola behandlas enligt den i butikstängningslagen stadgade ordningen, synas de återstående skiljaktigheterna mellan de i punkterna 1), 2), 4) och 6) angivna varusortimenten vara obetydliga och avse varuslag utan större ekonomisk betydelse. Enligt de sakkunnigas uppfattning skulle därför, under nämnda förutsättning, en väsentlig förenkling kunna genomföras i fråga om reglerna angående tillstånd till handel å utsträckt affärstid. De sakkunniga föreslå sålunda, att de nuvarande punkterna 1), 2), 4) och 6) — utom såvitt angår fotografiateljéers öppethållande — sammanslås till ett gemensamt stadgande av innehåll, att försäljning av konfektyrer, kex, alkoholfria drycker, färsk frukt, fikon, dadlar, russin, honung i förpackningar om högst 100 gram, produkter av svensk frukt, saft, levande blommor, tryckta skrifter, mindre pappersartiklar och tändstickor må, under förutsättning att under den vanliga affärstiden endast dessa varor saluhållas, medgivas i den omfattning som finnes påkallad med hänsyn till allmänhetens behov av dylik försäljning, i allmänhet dock icke någon veckodag längre än till klockan 22 eller den senare tidpunkt, som vid försäljning i anslutning till trafikinrättning föränledes av trafiktiderna.

Från de nuvarande bestämmelserna dels i punkt 1) rörande kiosker och liknande försäljningsställen, dels i punkt 2) rörande den egentliga frukt- och konfektyrhandeln och dels i punkt 6) rörande blomsterhandeln samt den kombinerade blomster-, frukt- och konfektyrhandeln skiljer sig det av de sakkunniga föreslagna stadgandet först och främst därutinnan, att tillståndsmyndigheten ålagts att iakttaga större försiktighet än nu vid prövningen av ansökningar om tillstånd till utsträckt affärstid. Medan i angivna fall enligt nu gällande bestämmelser framställning om förlängd affärstid skall bifallas, såframt icke särskilda skäl till annat föränleda, anse de sakkunniga, att en ansökning av förevarande slag bör bifallas blott i den omfattning, som synes påkallad med hänsyn till allmänhetens behov av dylik försäljning. Genom en sålunda utformad regel beaktas enligt de sakkunnigas uppfattning på en gång allmänhetens fritidsbehov av de uppräknade varuslagen och butikstängningslagens uppgift att sörja för att affärsidkare och deras familjemedlemmar erhålla tillbörlig vila. Samtidigt erhåller handeln å utsträckt affärstid ett visst konkurrensskydd, vilket förordats från en del håll. Ur rättvisesynpunkt synes det emellertid nödvändigt, att någon åtskillnad i allmänhet icke göres mellan redan bestående affärer. Behovsprövningen synes i första hand böra tillämpas då ansökning om tillstånd till handel å utsträckt affärstid göres för ett nyetablerat försäljningsställes del. Hänsyn bör också tagas till att allmänhetens intresse bäst till-

godoses genom ett försäljningsställe med så rikhaltig sortering som möjligt. Den behovsprövning, som enligt förslaget ålägges tillståndsmyndigheten, kan givetvis i många fall vara förenad med betydande svårigheter. Denna väg synes dock vara att föredraga framför en ohämmad utveckling av handeln å utsträckt affärstid. Särskilt den kraftiga stegringen av antalet kioskstillstånd under senare år kan icke undgå att framkalla betänkligheter ur social synpunkt. Vad slutligen angår försäljning annorledes än från särskilt försäljningsställe har även denna i förevarande hänseende likställts med annan försäljning.

Beträffande de s. k. trafikioskerna enligt nuvarande 11 § 3 mom. 4) innebär de sakkunnigas förslag på sätt och vis, att dessa kiosker ur butikstängningslagens synvinkel komma att försvinna såsom en specialkategori inom kioskvärlden. Medan de nuvarande trafikioskerna medgivnas uteslutande med tanke på de resandes behov, anse de sakkunniga, att behovet av handel å utsträckt affärstid i anknytning till en trafikinrättning bör bedömas under hänsynstagande till såväl den bofasta befolkningens som resandetrafikens intressen. De nuvarande svårigheterna att avgöra huruvida en kiosk i anslutning till en trafikinrättning verkligen kan sägas tillgodose själva resandetrafikens behov komma att försvinna. Den enda skillnad, som de sakkunniga göra mellan utsträckt handel i anknytning till en trafikinrättning och annan handel utom vanlig affärstid, avser tiden för öppethållandet, i det att denna tid i det förra fallet kan förlängas med hänsyn till trafiktiderna.

Det sammanslagna stadgandet har utformats med utgångspunkt från principen att anledning icke synes föreligga att i butikstängningslagen göra någon åtskillnad mellan å ena sidan kioskhandel och därmed jämförlig försäljning samt å andra sidan butikshandel i inskränkt bemärkelse. Att kiosker tidigare tillerkänts en viss förmånsställning torde närmast bero på att distributionsformen ansetts innebära en viss garanti för att försäljningen icke skulle taga större omfattning. Utvecklingen har emellertid nu lett därtill, att exempel finnas på kiosker, vilkas årsomsättning uppgår till mera än 500 000 kronor. Ur denna synpunkt har gränsdragningen mellan kiosker och andra butiker därmed förlorat sitt berättigande. Rättsvisesynpunkten talar också i samma riktning. Det har på en del håll förekommit, att frukt- och konfektyrhandeln, även om den begränsat sig till det i punkt 2) angivna, snävt begränsade varusortimentet, icke tillåtits att hålla öppet lika länge som kiosker. En sådan åtskillnad synes de sakkunniga icke motiverad. Om en tobaksaffär begränsar sitt varusortiment till det ovan angivna, bör jämväl en dylik affär ha samma möjlighet som en kiosk att erhålla tillstånd till förlängt öppethållande. Ur butikstängningssynpunkt synes försäljningsställets karaktär av butik i inskränkt bemärkelse eller kiosk icke böra tillmätas någon betydelse. De sakkunniga ha vidare ansett sig sakna anledning att göra någon skillnad mellan den egentliga butikshandeln och kioskhandeln i fråga om det tillåtna varusortimentet. Rent principiellt synes det icke kunna försvaras, att kioskhandeln på sätt nu är fallet tillåtes ha ett vidsträcktare sortiment än fritidshandeln från butiker

i inskränkt bemärkelse. I den mån den egentliga butikshandeln eventuellt icke anser sig böra utnyttja hela det tillåtna sortimentet står det naturligtvis densamma fritt att röra sig med ett mer begränsat antal varor än vad lagen medger.

De sakkunniga ha likaledes föreslagit enhetliga bestämmelser beträffande de tider, under vilka öppethållande kan medgivas av tillståndsmyndigheten för å ena sidan butikshandeln i inskränkt bemärkelse och å andra sidan kioskhandeln. Detta betyder givetvis icke, att exempelvis blomsteraffärerna regelmässigt skola beviljas tillstånd att hålla öppet hela söndagarna eller till klockan 22 på vardagarna. Då länsstyrelsen enligt de sakkunnigas förslag skall pröva det föreliggande behovet av handel å utsträckt affärstid, torde i allmänhet blomsterförsäljning å utsträckt affärstid komma att begränsas på ett sätt, som i stort sett överensstämmer med den nu rådande ordningen. Med hänsyn till att tryckta skrifter ingår i varusortimentet kan en bokhandel enligt förslaget ansöka om rätt att hålla öppet under utsträckt tid, om den icke saluför andra än de uppräknade varorna. De sakkunniga utgå emellertid från att något intresse från bokhandelns sida för ett dylikt öppethållande knappast föreligger och att därför ansökningar från bokhandlare om utsträckt affärstid icke äro att förvänta. Skulle en dylik ansökning göras, bör givetvis enligt huvudregeln allmänhetens behov av dylik försäljning vara avgörande för prövningen. Enligt de sakkunnigas mening torde något dylikt behov i regel icke föreligga.

Varusortimentet i det sammanslagna stadgandet överensstämmer i stort sett med sortimentet enligt 11 § 3 mom. 1) i den nuvarande butikstängningslagen. Då mindre pappersartiklar kunna ha viss betydelse för handeln å utsträckt tid i anslutning till trafikinrättning, ha de sakkunniga emellertid medtagit detta varuslag i sortimentet. Att uppställa en specialregel för de nuvarande trafikioskernas del med tanke blott på detta varuslag har icke syntts böra komma i fråga. Den nuvarande möjligheten för trafikiosker att i undantagsfall erhålla rätt att å utsträckt tid försälja andra varuslag än de i 11 § 3 mom. 4) i 1945 års lag uppräknade synes icke nödvändig-göra en specialregel för dessa kioskers del. Den för alla former av handel gällande regeln angående tillstånds beviljande vid förhandenvaron av synnerliga skäl torde vara tillräcklig. Vykort nämnas icke särskilt, därför att de få anses innefattade i varuslaget mindre pappersartiklar. Koncentrerad saft har under många år förts i frukt- och konfektyraffärer med varusortimentet begränsat enligt 11 § 3 mom. 2) i 1945 års butikstängningslag och motsvarande äldre lagrum. Genom beslut av arbetsrådet har emellertid numera fastslagits, att dylik saft icke kan räknas såsom alkoholfri dryck. Under sådana förhållanden blir saftförsäljningen tillåten allenast om saften är produkt av svensk frukt men däremot icke om det rör sig om exempelvis apelsinsaft. På begäran av Sveriges frukt- och konfektyrhandlareförbund ha de sakkunniga upptagit saft i sortimentet i det här behandlade stadgandet. Detta har ansetts kunna ske utan några betänkligheter, då varan faktiskt förts sedan många år tillbaka i de till förbundet anslutna affärerna och det torde föreligga skäl för att hänföra den till de s. k. impulsvarorna.

Av hänsyn till andra branscher ha de sakkunniga däremot icke ansett sig böra tillmötesgå frukt- och konfektyrhandlarnas önskemål om att fruktprodukter över huvud taget samt större honungsförpackningar och djupfrysta grönsaker skola medtagas. Frukt- och konfektyrhandlareförbundet har varit särskilt intresserat av att få sälja utländska fruktkonserver. Förbundet har framhållit, att den nuvarande bestämmelsen hade den egendomliga konsekvensen, att fruktaffärerna hade rätt att sälja exempelvis svenska konserverade päron men icke amerikanska sådana. Till denna gränsdragning hade icke blott förbundet utan även allmänheten ställt sig frågande. Enligt de sakkunnigas mening kan det ifrågasättas, om fruktkonserver över huvud taget kunna räknas såsom en impulsvara i egentlig mening. Fruktkonserver konsumeras i allmänhet icke under promenader och andra fritidssysselsättningar. Det är visserligen sant, att hushållen i en del fall kunna få ett oförutsett behov av detta varuslag. Detta gäller emellertid även åtskilliga andra varor, vilkas rubricerande som impulsvaror icke ifrågasatts. Särskilt må framhållas, att fruktkonserver utan svårighet kunna lagras i hemmen. Med hänsyn till att försäljningen av svenska fruktkonserver o. d. för närvarande spelar en betydande roll för frukthandeln ha de sakkunniga emellertid icke velat inskränka frukthandelns nuvarande rätt att handla med dylika varor. Produkter av svensk frukt ha därför liksom förut upptagits bland det tillåtna sortimentet. Djupfrysta frukter få enligt förslaget säljas i den mån det rör sig om produkter av svensk frukt. Honungsförpackningar om högst 100 gram ha de sakkunniga låtit stå kvar bland sortimentet med anledning av en hemställan från Sveriges biodlares riksförbund, som upplyst att förbundet tillhandahåller en för idrottsmän och sportfolk i allmänhet lämpad förpackning av dylik vikt. Framkomna förslag att rakblad, tvål, tandkräm, blyertspennor, färdiga frusna smörgåsar i förpackning och en nyuppfunnen apelsinskalningsskiva skola medtagas ha de sakkunniga ansett sig icke böra förorda. Vad angår fotografisk film ha de sakkunniga hyst en viss tvekan. Då emellertid statsmakterna efter ingående överväganden så sent som år 1945 kommo till det resultatet, att förevarande varuslag icke borde upptagas i kioskvarusortimentet med hänsyn till att en sådan åtgärd kunde medföra sociala skadeverkningar för specialhandlarna och den hos dem anställda personalen, vilja de sakkunniga icke nu föreslå en dylik åtgärd. I likhet med vad som skedde vid behandlingen av förevarande fråga år 1945 vilja de sakkunniga emellertid framhålla, att på turistorter eller andra platser, där allmänheten har ett särskilt stort intresse av att kunna tillhandla sig film utom vanlig affärstid, försäljningstillstånd bör kunna beviljas på grund av förhandenvaron av synnerliga skäl.

Den nuvarande regeln i 11 § 3 mom. 3) angående tillstånd till handel å utsträckt tid i samband med nöjestillställning, idrottstävling, friluftsbad eller dylikt bör enligt de sakkunnigas mening kvarstå orubbad med allenast de modifikationer, som följa dels av den föreslagna speciella regleringen av tobaksförsäljningen å utsträckt affärstid och dels av det något

ändrade varusortiment, som det ovan nämnda sammanslagna stadgandet kommit att erhålla.

Det i 11 § 3 mom. 5) i 1945 års lag upptagna specialstadgandet angående försäljning av varm korv m. m. fick sin nuvarande lydelse genom 1942 års butikstängningslag. I denna medtogs för första gången varm fisk i lagrummet. Denna utvidgning av sortimentet sammanhängde med den då rådande köttbristen. Sveriges korvhandlareförbund har nu yrkat, att stadgandet måtte återfå sin ursprungliga lydelse men att det fåtal personer, som för närvarande bedreve försäljning av varm fisk, skulle beredas möjlighet att fortsätta sin verksamhet. Även de sakkunniga anse, att i dagens läge övervägande skäl tala för att icke längre upptaga varm fisk i lagrummet. De affärsidkare, som nu idka försäljning av denna vara, synas dock böra få tillfälle att fortsätta sin verksamhet.

Bestämmelsen i 11 § 3 mom. 6) i den nuvarande butikstängningslagen angående särskilt tillstånd till fotografiateljéers öppethållande under två timmar å sön- och helgdagar saknar direkt motsvarighet i de sakkunnigas förslag. Såsom tidigare nämnts ha de sakkunniga i stället förordat, att fotografiateljéer utan särskilt tillstånd skola äga hålla öppet under nämnda tid på sön- och helgdagar.

De sakkunniga ha funnit nödvändigt att bibehålla den nuvarande regeln, att tillstånd till öppethållande eller försäljning å utsträckt tid må kunna beviljas då synnerliga skäl därtill föranleda. Eftersom förevarande bestämmelse är tänkt bland annat såsom en reservutväg för oförutsedda fall, är det icke möjligt att närmare ange de olika fall, på vilka bestämmelsen kan vara tillämplig. Såsom framgår av det förut sagda anse de sakkunniga, att denna bestämmelse bör tolkas restriktivt. Åtskilliga fall, där denna bestämmelse hittills kommit till användning, komma, om de sakkunnigas förslag genomföres, att behandlas endast enligt den nya punkt 1). Till punkt 4) enligt de sakkunnigas förslag synes framför allt böra hänföras behov av mera speciellt eller lokalt betonat slag, där det är av betydande styrka. Särskilt om det gäller tillstånd för enstaka tillfällen eller eljest av mycket begränsad räckvidd, synes hänsyn även böra tagas till sådana önskemål som de i det föregående omnämnda bokafnarna eller exempelvis en köpmans önskan att utom den vanliga affärstiden få demonstrera en ny butiklokal för sin kundkrets.

Däremot ha de sakkunniga funnit det vara tveksamt om personliga ömmande omständigheter hos sökanden böra föranleda beviljande av ett tillstånd, för vilket giltiga skäl eljest ej föreligga. Erfarenheterna från den tidigare tillämpningen av detta stadgande med beaktande av ömmande omständigheter ha icke varit enbart goda. Särskilt gäller detta i fråga om tillstånd till försäljning av tobaksvaror å utsträckt tid. En dylik rätt medför ofta synnerligen goda inkomster och uppskattas därför även till ett ej obetydligt kapitalvärde, vilket ersättes vid överlåtelse. På detta sätt bli dylika rättigheter ofta föremål för spekulationer av särskilt företagsamma personer och de verkligt sociala synpunkterna komma lätt i skymundan.

Ett tillstånd till utsträckt affärstid torde i de flesta fall förorsaka visst avbräck för annan handel, och om det beviljas utan andra skäl än ömmande omständigheter för sökanden personligen, innebär detta i själva verket, att en eller flera andra näringsidkare i branschen få bidraga till den ifrågasavarande personens försörjning. En dylik konsekvens är icke rimlig och är icke heller, med den utveckling som vår socialvård numera genomgått, nödvändig. De sakkunniga anse därför, att ömmande personliga omständigheter icke böra föranleda beviljande av ett tillstånd, för vilket giltiga skäl eljest ej föreligga. Däremot böra dylika omständigheter kunna komma i betraktande vid konkurrens mellan flera om erhållande av försäljningsrättigheter, vilka tillgodose verkliga behov hos allmänheten.

De sakkunniga finna det vara av stort värde, om partiellt arbetsföra i lämplig omfattning beredas tillfälle att försörja sig genom dylik försäljningsverksamhet. Av skäl som nyss anförts bör emellertid fördelningen av dessa försörjningsmöjligheter om möjligt ske i samråd med kommunens socialvårdsorgan. Även vid ombyte av innehavare bör detta organ få göra sig gällande. Olika metoder ha ifrågasatts för att säkerställa det önskvärda inflytandet för socialvårdsorganen. En metod, som övervägts i Stockholm, är att kommunen på därför lämpade platser, där behov av kioskförsäljning föreligger, låter uppföra ett antal kiosker, vilka uthyras till personer, som anvisas av socialvårdsorganet och som därefter hos länsstyrelsen söka tillstånd till handel å utsträckt tid å förevarande plats. En annan utväg är att ett allmännyttigt företag, exempelvis ett kommunalt bolag, förvärvar tillstånd till utövande av handel å utsträckt affärstid på därför lämpade platser, där behov av dylik försäljning föreligger, och att detta bolag sedan anställer biträden och affärsföreståndare under beaktande av föreliggande personliga ömmande omständigheter hos aspiranterna på dylika befattningar. Genom sist angivna system möjliggöres en utjämning av inkomsterna från olika försäljningsställen med skiftande omsättning allt efter läget. För utjämning av olikheter i affärsläge har även på vissa håll ifrågasatts upptagande av avgifter för disposition av allmän mark. Frågan i vad mån kommunerna äga rätt att betinga sig dylik ersättning är emellertid tveksam, och de sakkunniga anse sig icke ha anledning att ingå härpå.

Av det tidigare sagda beträffande försäljning av tobaksvaror å utsträckt tid följer, att det icke är avsett, att tillstånd till dylik försäljning skall meddelas enligt förevarande lagrum.

De sakkunniga ha övervägt frågan i vad mån formerna för beviljande av rätt till handel å utsträckt tid kunna förenklas. Butikstängningslagstiftningens grunder tala enligt de sakkunnigas uppfattning för att ett ansökningsförfarande fortfarande bör komma till användning. Med hänsyn till den kvalificerade behovsprövning, som de sakkunniga förordat beträffande prövningen av ansökningar om tillstånd till handel utom vanlig affärstid, synes länsstyrelsen i varje län vara den myndighet, som i allmänhet bäst lämpar sig för denna prövning. Vissa skäl synas dock tala för att tillståndsgivningen beträffande handel å utsträckt tid med korv m. m. anförtros åt

de lokala polismyndigheterna. Med hänsyn till en av Sveriges korvhandlareförbund gjord framställning ha de sakkunniga dock stannat för att låta polismyndigheterna handha tillståndsgivningen allenast då fråga är om tillstånd till korvförsäljning under högst sju dagar i följd. Med samma tidsbegränsning synes även tillståndsgivningen beträffande handel å utsträckt tid i samband med nöjestillställning, idrottstävling, friluftsbad eller dylikt kunna överflyttas till polismyndigheterna. De sakkunniga föreslå att ett stadgande om polismyndighets beslutanderätt i förevarande ärenden intages i 11 § 1 mom. butikstängningslagen. I samband härmed erfordras vissa andra mindre jämkningar i lagtexten. Då det synes de sakkunniga tillräckligt, att polismyndighetens beslut i nu ifrågavarande ärenden kunna överklagas hos länsstyrelsen, föreslå de sakkunniga, att i 18 § intages en bestämmelse, att talan icke må föras mot länsstyrelses beslut i anledning av besvär över polismyndighets beslut.

För åstadommande av ett snabbare och enklare remissförfarande i ärenden angående anstånd till utsträckt affärstid ha de sakkunniga föreslagit den ändringen i 11 § 1 mom., att drätselkammare och kommunalnämnd gjorts till remissorgan i stället för kommunens beslutande myndighet. Sistnämnda myndighet skall dock äga rätt att uppdraga åt annan kommunal nämnd, beredning eller styrelse att avgiva yttrande i förevarande ärenden.

Därest, såsom nedan förordas, butikstängningslagen göres permanent, torde förutsättning vara för handen för den ytterligare förenklingen av tillståndsgivningen enligt 11 §, att tillstånden kunna beviljas för längre tid än som hittills i allmänhet skett.

Giltighetstid och övergångsbestämmelser.

De erfarenheter, som vunnits angående den nuvarande butikstängningslagstiftningens ändamålsenlighet i stort sett, giva enligt de sakkunnigas uppfattning belägg för att det icke längre föreligger behov av en regelbundet återkommande översyn av denna lagstiftning. Butikstängningslagen synes vara så smidigt utformad att den, med de av de sakkunniga föreslagna ändringarna, bör kunna göras permanent. Detta föreslås därför av de sakkunniga. Att lagen göres permanent innebär givetvis icke, att den icke kan göras till föremål för ändringar, då så finnes påkallat. Det synes emellertid icke vara nödvändigt att efter viss på förhand bestämd tid upptaga lagens bestämmelser till omprövning utan att något särskilt behov härav gjort sig gällande.

Vissa övergångsbestämmelser synas vara av behovet påkallade med anledning av de lagändringar, som de sakkunniga föreslagit. Sådan försäljning från automatapparat, vilken varit undantagen från tillämpningen av 1945 års butikstängningslag i dess hittillsvarande lydelse, synes utan hinder av de föreslagna ändringarna i lagen fortfarande böra få äga rum från dylik apparat, som funnits uppsatt före den 1 januari 1949, då de nya bestämmelserna avses skola träda i kraft. Särskilt tillstånd enligt 11 § 3 mom.

i butikstängningslagen den 18 juli 1942 eller den 29 juni 1945, vilket meddelats för tid efter den 31 december 1948, skall fortfarande gälla, därvid tillstånd som meddelats enligt 3 mom. 1), 2), 4) eller 6) skall anses meddelat jämlikt 11 § 3 mom. 1) enligt den nya lydelse nämnda lagrum erhållit i de sakkunnigas förslag. Att tillstånd, meddelade enligt de äldre punkterna 3), 5) eller 7) få anses motsvara tillstånd, meddelade enligt de nya punkterna 2), 3) och 4) respektive torde utan särskilt stadgande vara klart. Sådana ännu gällande tillstånd jämlikt 11 §, vilka meddelats med stöd av 1939 års lag, synas däremot böra upphöra att gälla med 1948 års utgång. Dessa tillstånd, som för övrigt torde vara mycket få, ha såvitt gäller städerna meddelats av andra tillståndsmyndigheter än länsstyrelserna (magistrat eller kommunalborgmästare) och delvis efter andra principer än senare beviljade tillstånd. De synas därför vara i behov av en omprövning.

Enligt vad de sakkunniga inhämtat utlöper flertalet tillstånd jämlikt 11 § butikstängningslagen den 31 december 1948. Förlängningen av tillstånden kommer att bli ett mycket tidskrävande arbete för länsstyrelserna. De sakkunniga ha övervägt frågan om automatisk förlängning av tillstånden genom en föreskrift i övergångsbestämmelserna. En dylik ordning synes dock icke lämplig av flera skäl. Bland annat synas nya tillståndsbevis böra utfärdas i anslutning till de nya bestämmelserna i 11 §. De sakkunniga vilja i stället rekommendera, att länsstyrelserna i god tid före den 1 januari 1949 utan ny ansökan upptaga frågan om förlängning av tillstånden för de nuvarande tillståndshavarna. I ansökningarna torde nämligen vederbörande regelmässigt ha begärt tillstånd tillsvidare men blott beviljats rätt att idka handel på utsträckt tid till och med den 31 december 1948. Länsstyrelserna torde i dylika fall vara berättigade att utan något obligatoriskt remissförfarande på grundval av de gamla ansökningarna förlänga de en gång beviljade tillstånden i den mån icke förändrade förhållanden eller andra omständigheter påkalla ett beslut i annan riktning. Skulle en länsstyrelse av någon anledning finna remiss påkallad, vinner man med det av de sakkunniga tänkta förfarandet den fördelen, att remiss kan ske på en gång av samtliga de ärenden, som beröra vederbörande lokalmyndighet. Genom att infordra ett yttrande från den lokala polismyndigheten rörande alla gamla tillstånd i orten kan länsstyrelsen även få kännedom om t. ex. vissa rörelser upphört så att förnyat tillstånd är överflödigt eller om anledning till anmärkning mot någon tillståndsinnehavare förekommit. Det av de sakkunniga skisserade förfarandet torde komma att i icke obetydlig grad underlätta länsstyrelsernas arbete, samtidigt som vederbörande affärsidkare skulle kunna befrias från besväret att ingiva ny ansökning. De tillståndsinnehavare, vilkas ärenden på detta sätt komma att upptagas till behandling ex officio, synas lämpligen böra underrättas om länsstyrelsens avsikt genom en enkel cirkulärskrivelse. En ytterligare förenkling kan i många fall vinnas om tillståndsbevisen göras mera kortfattade än nu ofta är fallet. Ett utkast till formulär för tillståndsbevis enligt de nya bestämmelserna bifogas (bilaga J).

Sammanfattning.

De sakkunniga ha ansett det fortfarande föreliggande behov av en butikstängningslagstiftning med uppgift *dels* att trygga skäligen fritid för butiksinnehavarna och deras familjer, *dels* att garantera de anställda en rimlig förlagd arbetstid och *dels* att åstadkomma i stort sett likartade konkurrensförhållanden i avseende å butikernas öppethållande. Butikstängningslagen bör enligt de sakkunniga liksom nu angiva den yttre ram, inom vilken affärsidkarna äga rätt att hålla butikerna öppna. Behov har icke ansetts föreliggande av en lagstiftning, som ålägger affärsidkarna skyldighet att hålla affärerna öppna vissa tider på dygnet. Allmänhetens intresse av lämpligt avvägda butikstider har ansetts böra tillgodoses utan några tvångsåtgärder.

De sakkunnigas utredning har givit vid handen, att de förkortade butikstider, som för närvarande faktiskt tillämpas, på många håll medföra större eller mindre svårigheter främst för vissa grupper av den yrkesarbetande befolkningen. De sakkunniga ha emellertid funnit, att bland annat på grund av arbetskraftsbrist och varuknapphet förutsättningar för närvarande saknas för genomförande av någon mera väsentlig förlängning av de faktiskt tillämpade butikstiderna.

De sakkunniga ha bland annat undersökt möjligheten att få till stånd ett utsträckt öppethållande på kvällarna genom införande av ett jourssystem, motsvarande det av apoteken praktiserade. De sakkunniga ha emellertid kommit till det resultatet att — möjligen med undantag för vissa branscher — förutsättningar saknas för genomförande av ett sådant system och att en dylik ordning icke torde vara en lämplig väg för skapande av bättre betjäning av allmänheten. Större förutsättningar ha ansetts vara för handen för genomförande av ett förlängt öppethållande någon eller några kvällar i veckan. Enligt de sakkunnigas uppfattning skulle i många fall fördelar för allmänheten uppnås, därest affärerna åtminstone en gång i veckan hölles öppna till klockan 19 eller klockan 20 och stängdes motsvarande tid tidigare någon annan dag. Då det icke syntes lämpligt att lösa denna fråga centralt, rekommendera de sakkunniga, att lokala förhandlingar mellan representanter för allmänheten, köpmännen och de affärsanställda med det snaraste igångsättas på samtliga platser, där intresse förefinnes för den här nämnda ordningens genomförande. De sakkunniga rekommendera vidare, att man på motsvarande sätt söker lösa de svårigheter, som på en del håll äro förenade med butikernas lunch- eller middagsstängning mitt på dagen.

Särskild uppmärksamhet ha de sakkunniga ägnat åt frågan om tiderna för mjölkaffärernas öppethållande. Den nuvarande rätten enligt butik-

stängningslagen för mjölkaffärerna att öppna redan klockan 7.30 på vardagar och att hålla öppet mellan klockan 8 och klockan 10 på söndagar föreslås bibehållen. De sakkunniga ha kraftigt understrukt, att allmänheten, och då främst barnfamiljerna, särskilt under sommarmånaderna har stort intresse av att mjölkaffärerna begagna sig av den i lagen givna möjligheten till söndagsöppethållande. Enligt de sakkunniga böra alla tänkbara åtgärder vidtagas för att tillgodose allmänhetens behov av frisk mjölk på söndagarna. Flera olika möjligheter att lösa frågan i praktiken påvisas av de sakkunniga. De bli emellertid alla beroende av en frivillig medverkan från köpmännens sida.

Vad angår den i lagen angivna vanliga affärstiden ha de sakkunniga icke funnit skäl att föreslå annan ändring än att fotografiateljéerna föreslås skola få rätt att utan särskilt tillstånd hålla öppet två timmar på sön- och helgdagar. De sakkunniga ha understrukt, att därest på någon ort längre öppet-hållande än till klockan 19 skulle vara erforderligt, möjlighet finnes att genom kommunalt beslut förlägga den i lagen medgivna affärstiden på sådant sätt, att det längre öppethållandet blir tillåtet den eller de dagar, då så önskas. Någon ändring föreslås icke i kommunernas nuvarande beslutanderätt i fråga om butikstiderna.

För underlättande av varudistributionen föreslå de sakkunniga, att butikstängningslagen icke längre skall lägga hinder i vägen för försäljning från automatapparat av andra varor än konfektyrer i förpackning och färsk frukt. Enligt de sakkunnigas mening är det icke lämpligt att genom en stel lagbestämmelse begränsa automatförsäljningen utom vanlig affärstid till allenast vissa varuslag. De avsedda automatapparaternas konstruktion bör enligt de sakkunniga tillmätas avgörande betydelse för frågan vilka varuslag som skola få försäljas genom desamma. De sakkunniga förorda, att det överlämnas till arbetsrådet att avgöra, vilka varor som skola få försäljas och vilka automattyper som skola få användas.

Med anledning av vissa från bensinhandlarehåll påtalade missförhållanden i fråga om den jourtjänst, som på frivillighetens väg genomförts inom bensinhandeln, ha de sakkunniga föreslagit, att butikstängningslagen skall öppna möjlighet för en reglerad jourtjänst för sådan försäljning av motor- eller smörjoljor eller andra för framförande av motorfordon nödvändiga varor, vilken sker från upplagsställe, där andra varor ej saluföras. Enligt förslaget skall vederbörande länsstyrelse under vissa förutsättningar kunna för viss ort förordna, att försäljningsställe, varom här är fråga, icke må hållas öppet å andra tider än dem, som angivas i en av länsstyrelsen fastställd turordning. Har för viss ort dylikt förordnande icke meddelats, skall liksom nu är fallet ifrågavarande försäljning vara undantagen från butikstängningslagens tillämpning.

De största ändringarna i butikstängningslagen ha de sakkunniga föreslagit i fråga om tillstånd till handel under annan affärstid än den vanliga. Handeln med tobaksvaror har härvid ägnats särskild uppmärksamhet. Enligt de sakkunnigas förslag skall den, som erhållit medgivande till försälj-

ning av vissa angivna varor under utsträckt affärstid, äga sälja jämväl tobaksvaror under förutsättning att han av aktiebolaget Svenska tobaksmonopolet antagits såsom återförsäljare av dylika varor. Förslaget medför att beslutanderätten i fråga om tobaksförsäljning under utsträckt affärstid i realiteten överflyttas från länsstyrelserna till statens tobaksnämnd. Härigenom skulle samtliga ärenden rörande försäljning av tobaksvaror, oberoende av huruvida fråga är om försäljning under vanlig eller utsträckt affärstid, komma att handläggas på samma sätt. Detta har ansetts önskvärt med hänsyn till den av Kungl. Maj:t och riksdagen beslutade saneringen av tobakshandeln. Härtill kommer att den föreslagna ordningen bättre än den nuvarande möjliggör en snabb handläggning av frågorna rörande försäljning av tobaksvaror under utsträckt affärstid. Någon inskränkning i allmänhetens möjligheter att erhålla tobaksvaror på kvällar samt sön- och helgdagar medför förslaget icke. Tvärtom torde kunna antagas, att vissa lättnader för allmänheten kunna genomföras, när tillståndsgivningen icke längre bindes vid de formella kriterierna i den nuvarande fjärde punkten i 11 § 3 mom. butikstängningslagen.

De sakkunniga ha funnit, att om handläggningen av tobaksförsäljningsfrågorna överflyttas till statens tobaksnämnd, en väsentlig förenkling kan genomföras i fråga om butikstängningslagens regler angående tillstånd till handel å utsträckt affärstid. De sakkunniga föreslå, att de nuvarande punkterna 1), 2), 4) och 6) i 11 § 3 mom. butikstängningslagen sammanslås till ett gemensamt stadgande av innehåll, att försäljning av konfektyrer, kex, alkoholfria drycker, färsk frukt, fikon, dadlar, russin, honung i förpackning om högst 100 gram, produkter av svensk frukt, saft, levande blommor, tryckta skrifter, mindre pappersartiklar och tändstickor må, under förutsättning att under den vanliga affärstiden endast dessa varor saluhållas, medgivas i den omfattning som finnes påkallad med hänsyn till allmänhetens behov av dylik försäljning, i allmänhet dock icke någon veckodag längre än till klockan 22 eller den senare tidpunkt, som vid försäljning i anslutning till trafikinrättning föranledes av trafiktiderna. Bortsett från den tidigare behandlade frågan om tobaksförsäljning under utsträckt affärstid skiljer sig den föreslagna bestämmelsen från gällande rätt främst därutinnan att i fråga om handel å utsträckt tid någon skillnad icke gjorts mellan den vanliga butikshandeln och försäljningen från kiosker och liknande försäljningsställen. Någon egentlig åtskillnad har icke heller gjorts mellan trafikiosker och övriga kiosker. Varusortimentet för handeln å utsträckt tid har vidare något utvidgats. Tillstånd till nu nämnd försäljning å utsträckt tid skall i princip beviljas i den omfattning, som finnes påkallad av allmänhetens behov.

Förfarandet vid beviljande av tillstånd till handel å utsträckt affärstid har förenklats i vissa avseenden. Tillståndsgivningen föreslås överflyttad från länsstyrelsen till polismyndigheten i vissa fall. Över polismyndighetens beslut skall klagan kunna föras endast hos länsstyrelsen. Remissförfarandet har samtidigt förenklats genom att i samtliga ärenden angående tillstånd till

handel å utsträckt affärstid drätselkammare och kommunalnämnd gjorts till remissorgan i stället för kommunens beslutande myndighet.

De sakkunniga föreslå slutligen att butikstängningslagstiftningen göres permanent. Till lättnad för de affärsidkare, som inneha tillstånd till handel å utsträckt tid, förordas att tillståndsinnehavarna i allmänhet skola befrias från att göra nya ansökningar i de fall då de nuvarande tillstånden utlöpa den 31 december 1948.

Särskilt yttrande av den tillkallade experten Backe.

Sedan jag såsom expert beretts möjlighet att delta i utformningen av det av 1947 års butikstängnings-sakkunniga framlagda betänkandet med förslag till ändrad butikstängningslagstiftning har jag, med vederbörligt hänsynstagande till kioskhandelns synpunkter på den s. k. fritidsförsäljningen, funnit anledning att framkomma med följande särskilda yttrande.

Till statsrådsprotokollet den 28 februari 1947 har statsrådet Mossberg rörande frågan om ny butikstängningslag bl. a. anført, att jämkningar skulle kunna företagas i lagen i syfte att tillgodose allmänhetens intresse av en förbättrad varudistribution. Vidare har framhållits, att sådana möjligheter till ändringar böra särskilt beaktas, »som kunna bidra till en smidigare tillämpning av lagen». I det sammanhanget omnämner departementschefen särskilt kioskhandeln, uppenbarligen med anknytning till frågan om kvällshandeln.

Enligt min bestämda uppfattning ha de sakkunniga — i vad det gäller kioskenas försäljning av tobaksvaror å utsträckt affärstid — icke tagit tillräcklig hänsyn till de synpunkter, varåt statsrådsprotokollet, enligt ordalagen, givit uttryck. De sakkunniga synas, enligt min mening, ha kommit till ett resultat, som icke lämnar några garantier för en förbättrad distribution av tobaksvaror å utsträckt affärstid, snarare tvärtom. Lagförslaget innefattar sålunda, såväl med avseende på ordalydelsen som andemeningen, ett ställningstagande till frågan om kioskenas försäljning av tobaksvaror, som lätt kan medföra, att allmänhetens berättigade intresse av *bekväm* tillgång till tobaksvaror å utsträckt affärstid tillbakasettes. Det kan nämligen befaras, att en tillämpning av de föreslagna reglerna kommer att efter hand medföra en minskning av antalet tobaksförsäljande kiosker, bl. a. med hänsyn till den s. k. specialtobakshandelns önskemål. En utveckling i sådan riktning underlättas dels genom att tobaken utesluts ur det varusortiment, som enligt hittills gällande butikstängningslag särskilt omnämnts bland kioskvarorna (11 § 3 mom. punkterna 3 och 4) och rätten till tobaksförsäljning på utsträckt affärstid i stället gjorts beroende av att vederbörande antagits till återförsäljare av tobaksmonopolet, dels också därigenom att betänkandet på flera håll understryker vikten av en restriktiv tillämpning av lagbestämmelserna, när det gäller kioskhandeln.

De sakkunniga ha — i enlighet med meddelade statsrådsdirektiv — ägnat särskild uppmärksamhet åt automathandeln med tobaksvaror och därvid ansett sig böra föreslå att möjlighet till dylik handel öppnas.

Till en början anser jag mig av sociala skäl böra ifrågasätta lämpligheten av att införa en efter hand mera allmänt spridd automathandel av tobaksvaror. I motsats till de sakkunniga har jag nämligen icke kunnat frigöra mig från intrycket, att ett utbudande av tobaksvarorna i en automat måste innebära en större lockelse för barn och ungdom än om varorna utställas i vanliga skyltfönster i affärer eller kiosker. Om det — såsom skett i betänkandet — gentemot kiosker göres gällande, att dessa i stor utsträckning äro utsatta för inbrott av ungdomar, så torde detta med ännu större skäl kunna anföras beträffande tobaksautomaterna.

Oavsett huru härmed kan förhålla sig synes det med fog kunna framhållas, att tobaksautomaterna i varje fall icke kunna ersätta kiosker. Det torde väl icke behöva råda något tvivel om, att allmänheten i regel har större valmöjligheter, när det gäller inköp av tobaksvaror från en kiosk än från en automat även om denna — väl till märkandes med begränsade kvantiteter — kan komma att innehålla ett antal olika märken. Enär kiosker även tillhandahålla diverse andra »fritidsvaror», såsom frukt, konfektyrer och tidningar, synes det föga ändamålsenligt att just den typiska s. k. impulsvaran, tobaksvaran, skall saknas i kiosker. Såväl angivna som även andra skäl tala också för att tobaksvaror böra få försälas i kiosker, så länge dessa hållas öppna. En sådan tingens ordning skulle utan tvivel kunna anses »smidigare» anpassa sig till allmänhetens varierande köpintressen än vad fallet kan bli vid en försäljning uteslutande genom automat. I motsats till de sakkunniga anser jag därför, att tobaksvarorna böra ingå i det allmänna kiosksortimentet, som anges i 11 § 3 mom. 1) av de sakkunnigas förslag.

I detta sammanhang finner jag anledning att erinra om att av de nio länsstyrelser, som uttalat sig i frågan om tobaksvarorna i kiosker, sex obetingat förordat, att tobak skall ingå i det för kiosker tillåtna varusortimentet, medan tre vänt sig mot de s. k. delade tillstånden och därvid framhållit, att tobak bör få försälas under hela den tid, kiosker ha öppet. Att länsstyrelserna härvid stöda sig på en allmän opinion inom länet torde vara klart.

Det är visserligen sant, att de sakkunniga utgå ifrån att de, som redan ha tillstånd till tobaksförsäljning enligt nu gällande butikstängningslag, skola få behålla den. Men när nuvarande tillståndsinnehavare av en eller annan anledning upphör med sin rörelse, kommer nytt tillstånd för annan innehavare att uteslutande prövas enligt de nya normerna. Det torde kunna ifrågasättas, huruvida den centrala myndigheten, tobaksnämnden, har möjlighet att taga tillräcklig hänsyn till de lokala myndigheternas synpunkter beträffande den ifrågavarande tobaksförsäljningen. Jag hänvisar till vad som av mig tidigare anförts beträffande länsstyrelsernas uppfattning om kiosker såsom lämpliga försäljningsställen av tobaksvaror.

I betänkandet anföres att önskemål uttalats om att allmänhetens intressen och den s. k. fritidshandeln skulle få en starkare representation genom en ändring i nämndens sammansättning.

Utan att vilja ifrågasätta nämndens ärliga strävan att söka opartiskt bedöma inkommande framställningar om tobaksförsäljning å utsträckt affärstid, synes det mig hava varit riktigare, om de sakkunniga framhållit det angelägna uti, att den s. k. fritidshandeln fick en starkare representation i nämnden, enär detta bl. a. skulle innebära bättre jämvikt i förhållande till de konkurrerande specialtobakshandlareintressena och förty också ge ökad garanti för att skälig hänsyn komme att tagas till allmänhetens intresse av bekväm tillgång till tobaksvaror å utsträckt affärstid.

Även i ett annat avseende finner jag anledning att intaga en annan ståndpunkt än de sakkunniga, nämligen i fråga om möjligheten för kioskerna att saluföra fotografisk film.

Inledningsvis anser jag mig kunna framhålla, att påståendet om att »sociala skadeverkningar för specialhandlarna» skulle bli en följd därav att kioskerna finge rätt att sälja fotografisk film, synes mig överdrivet. En utökning av varusortimentet med film skulle säkerligen icke medföra, att kioskerna i allmänhet skulle finna anledning att skaffa sig en rikhaltig sortering av olika filmstorlekar och därmed utsätta specialhandeln för en farlig konkurrens. En i lagen medgiven rätt för kioskidkarna att försälja fotografisk film skulle sannolikt endast innebära, att de kioskidkare, vilka av tidigare erfarenhet visste, att film efterfrågades på söndagarna, anskaffade några av de vanligast förekommande filmsorterna för att därmed kunna betjäna den eller de ifrågavarande kunderna. Erfarenheten torde kunna ge upplysning om att behovet av en filmrulle kan plötsligt bli aktuellt, om exempelvis en oväntat vacker söndag föranleder familjen att göra en utflykt i skog och mark eller besök hos några vänner på närmare eller fjärrmare håll.

Om kioskerna skulle medgivas rätt att få sälja även fotografisk film så torde detta även i så måtto vara till gagn för specialhandeln, som ju denna därigenom sannolikt skulle tillföras ett antal kunder, vilka önska få den i kioskerna inköpta filmen framkallad och kopierad.

De sakkunniga ha i betänkandets sista del fäst uppmärksamheten på frågan om kommunalt ägda kiosker resp. sådana, där rörelsen drives av ett allmännyttigt företag.

För min del ställer jag mig tveksam inför frågan, om det är lämpligt att kommunerna uppföra kiosker, vilka av sociala skäl sedan uthyras till partiellt arbetsföra. Kommunerna ha ju möjlighet att vid sina yttranden över ansökningar om kioskstillstånd taga skälig hänsyn till eventuellt åberopade »ömmande omständigheter», och detta torde ur socialvårdande synpunkt vara fullt tillräckligt.

Ej heller kan väl inrättandet av halvkommunala bolag för utövande av handel på utsträckt affärstid vara att rekommendera. Eftersom de kommunala myndigheterna skola yttra sig över inkommande ansökningar om

kioskstillstånd, kan det allvarligen ifrågasättas, om full opartiskhet kan upp-
rätthållas, därest ansökningar inkommit från dels ett dylikt bolag och dels
annan, enskild sökande.

Med hänsyn till det angelägna uti att allmänhetens intressen på bästa
sätt tillvaratagas, då det gäller möjligheten till inköp av s. k. fritidsvaror,
får jag sammanfattningsvis framhålla,

att kioskerna redan genom uttalandena i samband med förslaget till ny
butikstängningslag bort tillförsäkras ökade möjligheter att tillhandahålla
allmänheten tobaksvaror å utsträckt affärstid,

att det måste anses befogat, att en viss ändring sker i sammansättningen
av statens tobaksnämnd och att detta sålunda av de sakkunniga bort ut-
tryckligen utsägas,

att fotografisk film bort medtagas i lagförslagets 11 § 3 mom. punkt 1,

att det allvarligen måste ifrågasättas, om det är lämpligt att kommunerna
låta uppföra kiosker för att uthyra dessa till partiellt arbetsföra eller ge-
nom bolag bedriva kioskrörelse i konkurrens med andra enskilda företa-
gare.

I maj 1947 gällande kommunala avvikelser från den i butikstängningslagen föreskrivna vanliga affärstiden.

Antal kommuner med kommunala avvikelser	Tidigare stängning inom alla eller flertalet branscher någon eller alla söckendagar, ev. i förening med andra, mera speciella avvikelser	Senare öppnande inom alla eller flertalet branscher någon eller alla söckendagar, ev. i förening med andra, mera speciella avvikelser	Stängning-mitt på dagen inom alla eller flertalet branscher någon eller alla söckendagar, ev. i förening med andra, mera speciella avvikelser	Kombination av fallen i kolumnerna 2 och 3	Kombination av fallen i kolumnerna 2 och 4	Kombination av fallen i kolumnerna 2, 3 och 4	Avvikelser beträffande allenast viss eller vissa branscher
1	2	3	4	5	6	7	8
243	161	1	4	30	3	20	24

Tillstånd jämlikt 11 § 3 mom. butikstängningslagen.

	1)	2)	3)	4)	5)	6)	7)	Tillstånd meddelade med stöd av två eller flera punkter i 11 § 3 mom. eller utan angivande av särskild punkt	Summa
Antalet tillstånd i slutet av år 1941 ¹	1 075	756	542	750	601	—	184	—	3 908
Antalet tillstånd i slutet av år 1944 ¹	1 654	612	327	1 238	863	225	706	158	5 783
Antalet tillstånd i maj 1947	2 407	709	³ 645	1 188	1 064	229	752	671	7 665

¹ Siffrorna hämtade från Kungl. Maj:ts proposition nr 197/1945.

² 11 § 3 mom. 6) saknade motsvarighet i 1939 års butikstängningslag.

³ Antalet under år 1946 meddelade tillstånd.

Bilaga C.

(Den övre siffraden för varje stad avser automatbrottsligheten och den undre tillgreppsbrottsligheten över huvud taget, inklusive olovliga lån av automobil och cyklar.)

Stad	1936			1937			1938			1939			1940			Anmärkningar
	Antal anmälda tillgrepsbrott			Antal anmälda tillgrepsbrott			Antal anmälda tillgrepsbrott			Antal anmälda tillgrepsbrott			Antal anmälda tillgrepsbrott			
	un- der 18 år	18- 21 år	över 21 år	un- der 18 år	18- 21 år	över 21 år	un- der 18 år	18- 21 år	över 21 år	un- der 18 år	18- 21 år	över 21 år	un- der 18 år	18- 21 år	över 21 år	
Stockholm ..															Uppgifter för 1936—1938 saknas.	
Göteborg...	8	1	3	12	3	—	5	—	2	52	11	2	44	2	41	
		772		855			724			711	751	953	9 074		41	
Malmö										31	—	—	20	10	31	
										—	897	—	5 169	925	6 701	
Norrköping.	1	—	—	4	—	—	—	—	—	5	—	—	3	—	42	
	55	15	89	46	27	51	39	89	—	58	25	58	922	1	24	
Hälsingborg.	12	1	—	2	—	—	4	—	—	9	—	—	3	—	24	
	23	290	122	25	270	178	22	180	239	36	236	223	1	164	1 435	
Örebro	2	—	—	7	—	—	—	—	—	22	18	—	1 032	22	7	
	37	23	26	24	15	31	17	34	—	22	18	36	1 032	22	1 462	
Borås	29	12	41	26	16	41	2	66	—	7	3	—	14	—	7	
	—	—	—	3	—	—	2	—	—	44	34	60	675	37	842	
Linköping ..	16	5	12	3	1	3	13	9	14	6	13	19	661	22	3	
	—	—	—	3	—	—	2	—	—	2	—	—	5	2	3	
Eskilstuna ..	5	—	—	3	—	—	3	—	—	4	—	—	4	5	3	
	27	2	18	21	5	11	16	11	15	13	12	19	332	17	399	
Västerås ...	3	2	—	2	1	—	2	4	—	4	3	2	13	1	10	
	45	13	9	24	12	11	39	19	23	20	24	17	734	36	881	
Jönköping ..	1	—	—	3	—	—	546	3	—	3	—	—	2	2	6	
	14	6	12	8	17	327	35	24	29	57	11	23	500	70	859	
Halmstad...	16	8	17	4	1	—	3	—	—	16	13	20	830	4	1	
	—	—	—	4	1	—	6	—	—	6	—	—	2	4	1	
Lund	12	8	21	17	6	20	17	13	12	137	7	10	181	18	1	
	—	—	—	1	—	—	9	—	—	9	—	—	4	—	1	
Kristianstad	1	4	12	4	2	11	271	3	8	4	10	18	559	1	623	
Sundsvall ..	14	15	19	—	5	27	308	5	11	—	—	—	352	24	—	
Falun	—	—	—	—	—	—	—	—	—	14	9	18	—	—	496	
Visby	14	23	9	13	8	13	1	—	—	2	1	—	1	—	—	
	—	—	—	8	—	—	178	6	8	122	8	12	149	21	196	
	—	—	—	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	

1 Siffran avser antalet ouppklarade brott.

Redogörelse för undersökningar rörande kundbelastningen i olika slag av butiker samt rörande husmödrarnas önskemål om butikstider m. m.

På uppdrag av 1947 års butikstängningssakkunniga har socialstyrelsen utfört vissa statistiska undersökningar, avsedda att belysa olika problem inom de sakkunnigas verksamhetsområde. I det följande kommer att lämnas en redogörelse för de viktigaste resultaten av dessa undersökningar.

Undersökningarna i fråga blevo icke aktuella förrän under sommaren 1947, och eftersom resultatet måste föreligga redan i början av december samma år, stod följaktligen endast en mycket begränsad tid till förfogande för undersökningarnas planläggning och genomförande. Ur statistisk synpunkt uppvisa därför undersökningarna vissa brister. De frågor, som uppställdes vid undersökningarnas igångsättande, torde emellertid i huvudsak ha blivit besvarade. Det kan nämnas, att de sakkunniga redan i oktober 1947 fingo del av vissa preliminära resultat.

Undersökningarna omfatta dels ett studium av kundbelastningen under olika veckodagar samt under olika tider på dagen i butiker av olika slag, dels ock uppgifter som insamlades från husmödrar angående deras önskemål i fråga om butikstider m. m. Den förra undersökningen benämnes i det följande *kundfrekvensundersökningen* och den senare *opinionsundersökningen*. Den senare undersökningen innefattar även detaljerade uppgifter under en vecka om vilka inköpsom företagits, vid vilka tider på dagen inköpen ägt rum samt hur lång tid som åtgått för varje butiksbesök. Dessa uppgifter ha emellertid icke ännu hunnit bearbetas, utan resultaten härav komma senare att publiceras i Sociala Meddelanden.

Såväl kundfrekvensundersökningen som opinionsundersökningen har begränsats till att omfatta 8 städer, nämligen Stockholm, Göteborg, Malmö, Norrköping, Borås, Uppsala, Nyköping och Östersund. Landsbygden ingår sålunda icke alls i materialet, vilket ej heller ansågs nödvändigt, enär de problem, som skulle belysas, närmast omfatta städerna. Materialet är emellertid ej heller representativt med avseende på städerna, vilket givetvis hade varit önskvärt. På grund av den begränsade tid, som stod till förfogande för undersökningarnas planläggning och genomförande, var det emellertid omöjligt att söka uppnå ett representativt urval. I stället valdes vid sidan om de 4 största städerna ytterligare 4 städer, vilka kunde anses vara av intresse.

Kundfrekvensundersökningen.

Materialet till frekvensundersökningen utgöres av kassaregisterremsor och försäljningsnotor för varje dag under en vecka, nämligen 6—12 oktober 1947. Sådana remsor och notor ha insänts från 327 affärer, vilka utvalts genom branschorganisationerna. Av de inkomna svaren har en del måst uteslutas på grund av ofullständighet eller felaktig redovisning. De bearbetade affärernas fördelning på olika orter och branscher framgår av tab. 1.

Då några större avvikelser mellan orterna ej synas föreligga beträffande kundfrekvensen, har uppdelning skett endast efter branscher. Inom varje bransch re-

Tab. 1. Butikernas fördelning på orter och branscher.

	Butiksslag							Summa
	Mjölkl	Spece- rier	Char- kute- rier	Frukt	Tobak	Järn	Bekläd- nad	
Stockholm	17	13	3	13	18	15	8	87
Göteborg	11	7	6	8	6	12	7	57
Malmö	9	5	4	—	4	5	5	32
Norrköping	7	5	4	4	5	3	3	31
Borås	6	6	3	3	1	4	5	28
Uppsala	7	5	4	—	4	2	4	26
Nyköping	6	5	4	—	3	2	5	25
Östersund	4	4	1	—	3	5	5	22
Summa	67	50	29	28	44	48	42	308

dovisas affärer med lunchstängning och affärer utan lunchstängning var för sig. Givetvis får man ej draga alltför vittgående slutsatser av det relativt ringa antal butiker, som undersökts inom varje bransch, men om man bortser från detaljerna, torde resultatet kunna anses ge en någorlunda riktig uppfattning om den allmänna tendensen.

Enligt direktiven till butikerna skulle kassaapparatremssorna vridas fram ca 5 cm varje heltimme och klockslaget påtecknas. I de fall, då försäljningsnotor användes, skulle klockslaget antecknas på varje nota. Härigenom har man erhållit uppgift om antalet kunder per timme under hela dagen. Vid redovisningen har emellertid i vissa fall antalet kunder sammanslagits för längre perioder, och genomsnittliga antalet kunder per timme och butik under ifrågasvarande period uträknats. De perioder, för vilka genomsnittstal uträknats, äro följande:

- Före kl. 12, resp. före lunch
- Kl. 12—16, resp. från lunch—16
- Kl. 16—17
- Kl. 17—18
- Efter kl. 18.

Medeltal redovisas även för måndag t. o. m. torsdag.

Hur antalet kunder per butik och timme fördelar sig på veckans dagar inom olika branscher framgår av tab. 2 och 3 och åskådliggöres grafiskt i ett efter tab. 2 insatt diagram.

I *mjölkbutikerna* är kundantalet relativt jämnt fördelat över veckodagarna utom beträffande lördagen, som uppvisar ett väsentligt högre antal kunder. Endast ett fåtal av de undersökta butikerna hålla öppet ett par timmar på söndagarna och ha därför ej tagits med vid redovisningen. De som hålla öppet ha emellertid en mycket kraftig tillströmning av kunder. Under vardagarna är tiden efter kl. 16 något starkare belastad än förmiddagstimmarna.

Kundantalet i *speceributikerna* är ganska likformigt fördelat över olika tider under veckan. Efter kl. 17 på fredagarna och efter kl. 12 på lördagarna noteras dock en väsentligt högre kundfrekvens. Särskilt gäller detta lördagarna. Butiker med lunchstängning ha ett något högre medelantal kunder än butiker utan lunchstängning. Denna skillnad framträder tydligast beträffande morgontimmarna fram till lunch resp. till kl. 12.

Charkuteributikerna ha sin lägsta försäljning på måndagarna. I vissa städer (Malmö, Göteborg, Norrköping, Borås och Nyköping) har en del av dessa butiker stängt efter kl. 13 på måndagarna. Det största antalet kunder märkes freda-

**Tab. 2. Antal kunder per butik och timme olika veckodagar och tider.
Butiker utan lunchstängning.**

(Förkortningar: Stockholm: Sth; Göteborg: Gbg; Malmö: M; Norrköping: Nrk; Borås: B; Uppsala: U; Nyköping: Nyk; Östersund: Ö.)

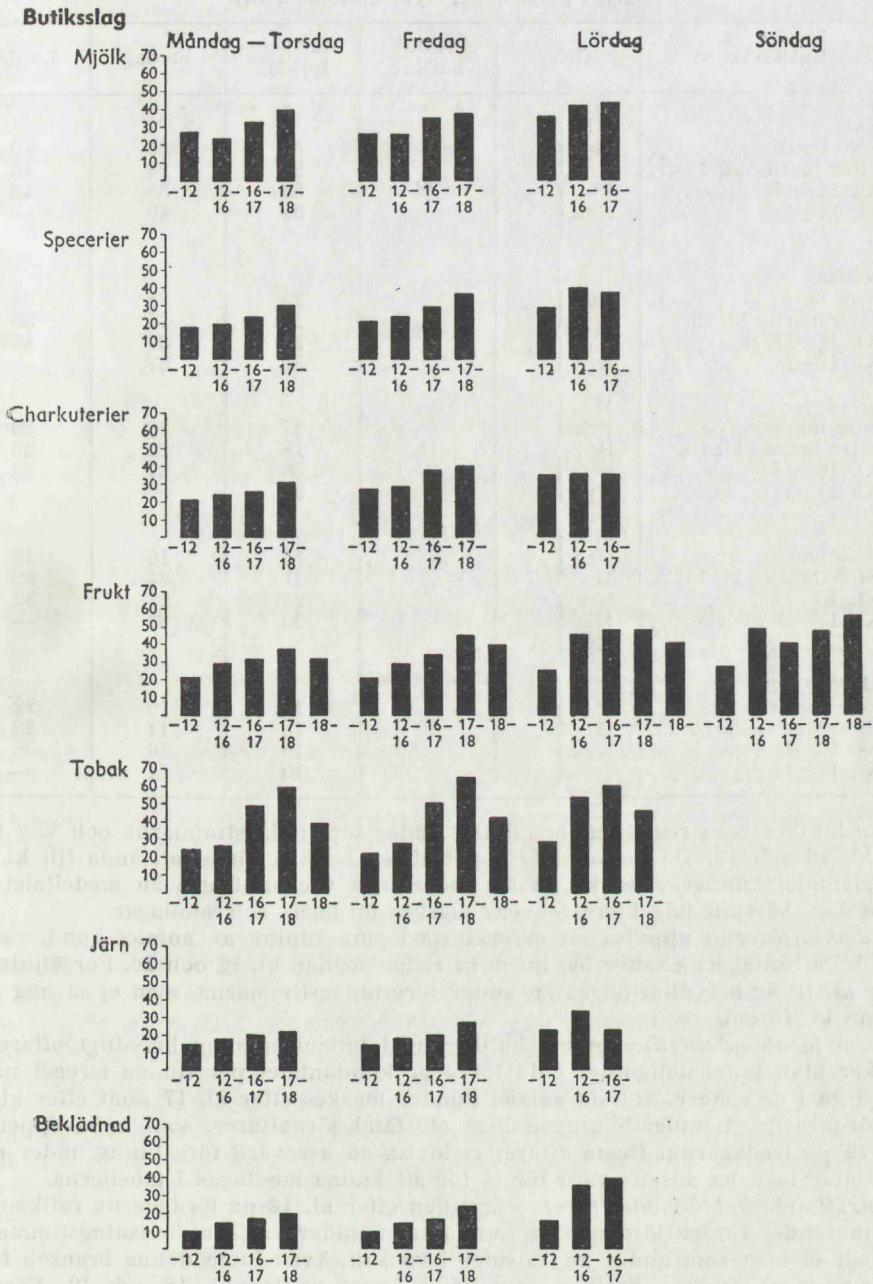
Butiksslag	Orter	Antal butiker	Måndag— torsdag	Fredag	Lördag	Söndag
<i>Mjök</i>						
Före kl. 12	Sth	32	28	27	36	
Kl. 12—16	Gbg		24	26	42	
» 16—17	B		33	35	43	
» 17—18	Ö		40	38	—	
<i>Specerier</i>						
Före kl. 12	Sth	34	18	21	29	
Kl. 12—16	Gbg		20	24	41	
» 16—17	B		24	29	39	
» 17—18	Ö		30	36	—	
<i>Charkuterier</i>						
Före kl. 12	Sth	14	21	27	35	
Kl. 12—16	Gbg		24	29	36	
» 16—17	Nrk		25	38	35	
» 17—18	B		31	40	—	
	U					
	Ö					
<i>Frukt</i>						
Före kl. 12	Sth	28	21	21	26	27
Kl. 12—16	Gbg		29	29	45	49
» 16—17	Nrk		31	34	48	40
» 17—18	B		37	45	47	47
Efter kl. 18			32	40	41	56
<i>Tobak</i>						
Före kl. 12	Sth	43	24	22	29	
Kl. 12—16	Gbg		26	28	53	
» 16—17	M		49	51	60	
» 17—18	Nrk		60	65	46	
Efter kl. 18	B		39	42	—	
	U					
	Nyk					
	Ö					
<i>Järn</i>						
Före kl. 12	Sth	12	15	14	23	
Kl. 12—16	Gbg		18	18	33	
» 16—17	B		20	20	23	
» 17—18	Ö		22	27	—	
<i>Beklädnad</i>						
Före kl. 12	Sth	32	10	10	16	
Kl. 12—16	Gbg		15	15	35	
» 16—17	M		17	17	39	
» 17—18	Nrk		20	24	—	
	B					
	Ö					

gar och lördagar. På fredagen är tiden kl. 16—18 särskilt belastad, på lördagen fördelar sig antalet kunder mera jämnt över hela dagen. I Borås ha såväl charkuteri- som speceriaffärer öppet kl. 18—19 på fredagarna. För båda slagen noteras hög kundfrekvens denna timme. Emellertid rör det sig om ett så litet antal butiker, att de ej ansetts böra ingå i tabellerna.

Speciella *frukt- och konfektyraffärer* finnas endast i ett fåtal orter. I denna undersökning ingå endast butiker i Stockholm, Göteborg, Norrköping och Borås.

Diagram.

Genomsnittliga antalet kunder per butik och timme olika veckodagar, branschvis.
Butiker utan lunchstängning.

Tab. 3. Antal kunder per butik och timme olika veckodagar och tider.

Butiker med lunchstängning.

(Förkortningar: Stockholm: Sth; Göteborg: Gbg; Malmö: M; Norrköping: Nrk; Borås: B; Uppsala: U; Nyköping: Nyk; Östersund: Ö.)

Butiksslag	Orter	Antal butiker	Måndag—torsdag	Fredag	Lördag
<i>Mjölk</i>					
Före lunch	Sth)	35	36	35	40
Efter lunch—kl. 16...	M)				
Kl. 16—17	Nrk)				
Kl. 17—18	U)				
	Nyk)				
	Ö)				
<i>Specerier</i>					
Före lunch	Nrk)	16	25	28	34
Efter lunch—kl. 16...	U)				
Kl. 16—17	Nyk)				
Kl. 17—18	Ö)				
<i>Charkuterier</i>					
Före lunch	M)	15	27	29	35
Efter lunch—kl. 16...	Nrk)				
Kl. 16—17	B)				
Kl. 17—18	U)				
	Nyk)				
<i>Järn</i>					
Före lunch	Sth)	36	15	16	22
Efter lunch—kl. 16...	Gbg)				
Kl. 16—17	M)				
Kl. 17—18	Nrk)				
	U)				
	Nyk)				
<i>Beklädnad</i>					
Före lunch	M)	10	11	10	22
Efter lunch—kl. 16...	U)				
Kl. 16—17	Nyk)				
Kl. 17—18					

Dessa butiker ha i regel låg försäljning under förmiddagstimmarna och hög mellan kl. 16 och 18. De flesta hålla öppet efter kl. 18, i vissa fall ända till kl. 22. Medelantalet kunder efter kl. 18 är under hela veckan högre än medeltalet för varje dag. Särskilt hög kundfrekvens märkes lördagar och söndagar.

Tobaksaffärerna uppvisa en mycket stark ansvällning av antalet kunder efter kl. 16. På lördagarna sätter ökningen in redan mellan kl. 12 och 16. Försäljningen efter kl. 18 är betydligt högre än under förmiddagstimmarna, men ej så hög som mellan kl. 16 och 18.

Inom *järnhandeln* förekomma butiker med lunchstängning betydligt oftare än butiker utan lunchstängning. I de förra är kundantalet per timme i regel något högre än i de senare. Största antalet kunder märkes efter kl. 17 samt efter kl. 12 på lördagarna. I undersökningen ingå ett fåtal järnaffärer, som hålla öppet kl. 18—19 på fredagarna. Dessa affärer redovisa en avsevärd försäljning under denna timme men ha ansetts vara för få för att kunna medtagas i tabellerna.

Beträffande *beklädnadsaffärerna* är tiden efter kl. 12 på lördagarna fullkomligt dominerande. Under lördagen är kundantalet under varje redovisningstimme ca dubbelt så högt som under andra tider i veckan. Även inom denna bransch förekomma några enstaka butiker, som hålla öppet mellan kl. 18 och 19. Försäljningen är i dessa fall mycket låg, vilket emellertid kan bero på en tillfällighet och ej alls behöver innebära, att besöksfrekvensen skulle bli låg, om dylika butiker allmänt hölles öppna en kväll i veckan.

Opinionsundersökningen.

Denna undersökning hade till syfte att skapa kännedom om husmödarnas inköpsproblem och önskemål beträffande butikstiderna. I början av oktober 1947 utsändes ca 6 000 frågeformulär till ett antal utvalda industri- och affärsföretag, butiker, banker, försäkringsbolag etc. I en bifogad skrivelse hemställdes, att formulären enligt vissa anvisningar skulle fördelas på olika yrkeskategorier bland de anställda husmödrarna. Genom att därvid gifta män med hemarbetande hustrur erhöles formulär att taga med hem, nåddes kontakt även med de ej förvärvsarbetsbetande husmödrarna. Till dessa utlämnades ca 2 300 formulär, till förvaltningspersonal 1 200, till butiksanställda 800 och till arbeterskor 1 700. Svar erhöles från drygt 1 800 av de tillfrågade och svarsprocenten var alltså relativt låg (29 %). Orsaken härtill torde främst vara den, att formuläret var relativt vidlyftigt. Många frågor ha därför ej blivit besvarade, och andelen »Ej svar» är i de flesta tabeller mycket stor, i vissa fall över 50 %.

Av de inkomna svaren måste en del kasseras på grund av ofullständighet. I ett flertal fall hade svar inkommit från ensamstående personer. Även dessa formulär ha bortsorterats, enär ensamma personer ej torde ha inköpsproblem av samma art och styrka som husmödrar med familj. Efter denna granskning återstodo 1 715 formulär för bearbetning. Deras fördelning på orter och yrkesgrupper framgår av nedanstående tablå. Den uppdelning, som skett av butikspersonalen i en grupp för livsmedelsbutiker och en för övriga butiker, motiveras av att personalen i livsmedelsbutikerna i stor utsträckning kan göra sina inköp för hushållet på arbetsplatsen.

Stad	Hemmafruar	Förvaltningspersonal	Butikspersonal		Arbeterskor	Summa
			Livsmedel	Övriga		
Stockholm	161	176	41	68	143	589
Göteborg	63	72	31	13	68	247
Malmö	53	61	36	18	87	255
Norrköping	66	59	29	11	46	211
Borås	51	23	16	10	41	141
Uppsala	47	30	7	18	50	152
Nyköping	35	13	2	4	14	68
Östersund	16	22	—	7	7	52
Summa	492	456	162	149	456	1 715
Antalet inkomna formulär i % av antalet utsända	21·4	38·0	38·9		26·8	28·6

Av procenttalen i tablåns nedersta rad framgår att svarsprocenten var lägst bland hemmafruar och arbeterskor.

Formuläret innehöll även en del uppgifter om familjens storlek, arbetstidens början och slut, lunchrastens längd m. m. Här skola emellertid i första hand de ur utredningens synpunkt viktigaste resultaten redovisas och kommenteras. Som regel sker redovisningen efter yrkesgrupper. I ett par fall har uppdelningen dock begränsats till endast två grupper, nämligen hemmafruar och förvärvsarbetsbetande. I vissa tabeller sker även särredovisning för varje ort.

Svaren på frågan »Har Ni på det hela taget svårt att hinna med butiksbesök och andra ärenden?» redovisas i tab. 4, fördelade efter yrkesgrupper. »Stora svårigheter» och »Ganska stora svårigheter» utgöra tillsammans 30 % av samtliga svar. 46 % av arbeterskorna och 42 % av förvaltningspersonalen anse sig tillhöra någon av nyssnämnda båda grupper. För butikspersonalen i andra buti-

Tab. 4. Har Ni på det hela taget svårt att hinna med butiksbesök och andra ärenden?
Procentuell fördelning inom olika yrkesgrupper.

	Hemma- fruar	Förvalt- nings- personal	Butikspersonal		Arbeters- kor	Samtliga
			Livsmedel	Övriga		
Stora svårigheter	2·6	17·1	9·3	20·1	24·1	14·3
Ganska stora svårigheter.	3·9	25·2	6·2	16·1	21·7	15·6
Vissa svårigheter	13·0	30·5	16·0	26·9	26·8	22·8
Inga nämnvärda svårig- heter	75·6	25·2	61·7	27·5	21·3	42·3
Ej svar	4·9	2·0	6·8	9·4	6·1	5·0
Summa	100	100	100	100	100	100

ker än livsmedelsbutiker är motsvarande siffra 36 %. Bland hemmafruarna och de anställda i livsmedelsbutiker redovisas däremot huvudsakligen »Inga nämnvärda svårigheter». Fördelningen av svaren »Stora svårigheter» och »Ganska stora svårigheter» inom olika orter framgår av tab. 5. I Östersund anse sig husmödrarna i stor utsträckning (44 %) ha svårt att hinna med sina inköp. Därnäst följa Uppsala (36 %) och Stockholm (34 %). Sist kommer Nyköping med endast 18 % av samtliga husmödrar.

Tab. 5. »Stora svårigheter» och »Ganska stora svårigheter» att hinna med butiksbesöken.
Procentuell fördelning inom olika yrkesgrupper och orter.

Stad	Hemma- fruar	Förvalt- nings- personal	Butikspersonal		Arbeters- kor	Samtliga
			Livsmedel	Övriga		
Stockholm	5·0	43·7	7·3	35·3	61·5	34·0
Göteborg	7·9	40·3	12·9	30·8	45·6	29·5
Malmö	1·9	32·8	19·4	27·8	36·7	25·5
Norrköping	9·1	40·7	17·2	18·2	39·1	26·0
Borås	2·0	34·8	25·0	50·0	31·7	21·9
Uppsala	12·8	56·7	—	55·5	38·0	35·6
Nyköping	2·9	23·1	—	·	50·0	17·7
Östersund	25·1	68·2	—	·	·	44·2

Med fördelning på yrkesgrupper redovisas i tab. 6 husmödrarnas inställning till vissa åtgärder för att underlätta inköpen. I tab. 7 anges endast svaren »Stor fördel» och »Ganska stor fördel» hopsommerade för varje yrkesgrupp och stad. Enligt tab. 6 ange drygt 17 % av samtliga, att det skulle innebära stor fördel eller ganska stor fördel för dem om mjölkbutikerna öppnade före kl. 8. Det är huvudsakligen förvaltningspersonalen samt husmödrar i Östersund, Nyköping och Stockholm som avgivit detta svar. Personalen i livsmedelsbutikerna är av naturliga skäl minst intresserad av en sådan reform, medan övriga butiksanställda till nära 20 % anse den fördelaktig. Även hemmafruarna äro i ganska stor utsträckning (16 %) positivt inställda.

Ett betydligt starkare intresse visar sig, när det gäller *allmänt öppethållande en kväll i veckan*. Omkring 30 % av samtliga anse, att det vore fördelaktigt (= »stor fördel» eller »ganska stor fördel») med en sådan reform. Särskilt stark är den positiva inställningen till denna fråga hos arbetskorna (47 %) och förvaltningspersonalen (45 %). Intresset för saken är ganska stort i samtliga städer, starkast i Östersund (37 %), och svagast i Nyköping (19 %). I övriga städer rör det sig i regel om $\frac{1}{3}$ av svaren.

Tab. 6. Olika åtgärder kunna övervägas för att underlätta butiksinköpen. Angiv vilka av följande åtgärder som för Er egen del skulle innebära en fördel. Samtliga orter. Procentuell fördelning.

	Hemmafruar	Förvaltningspersonal	Butikspersonal		Arbeterskor	Samtliga
			Livsmedel	Övriga		
<i>Mjölkbutikerna öppnas före kl. 8.</i>						
Stor fördel	13.8	24.3	3.7	14.8	7.2	14.0
Ganska stor fördel . . .	2.4	6.6	2.5	4.7	1.1	3.4
Viss fördel	9.4	11.8	6.8	6.7	2.9	7.8
Ingen nämnvärd fördel	62.6	39.7	68.5	47.0	49.1	52.1
Ej svar	11.8	17.6	18.5	26.8	39.7	22.7
Summa	100	100	100	100	100	100
<i>Butikerna hålla allmänt öppet en viss kväll i veckan.</i>						
Stor fördel	8.3	31.8	5.6	9.4	34.9	21.5
Ganska stor fördel . . .	4.9	13.2	1.2	4.7	11.6	8.5
Viss fördel	10.0	13.6	6.2	5.4	12.5	10.8
Ingen nämnvärd fördel	59.1	20.6	58.6	39.6	13.2	34.9
Ej svar	17.7	20.8	28.4	40.9	27.8	24.3
Summa	100	100	100	100	100	100
<i>Ett jourssystem bland butikerna införes, så att man på vardagskvällarna alltid kan finna någon öppen butik i varje bransch.</i>						
Stor fördel	12.2	29.2	8.6	13.4	33.1	22.0
Ganska stor fördel . . .	4.7	8.8	1.2	3.4	7.5	6.1
Viss fördel	15.7	11.6	5.6	6.0	9.9	11.3
Ingen nämnvärd fördel	52.2	26.5	55.6	38.9	16.0	34.9
Ej svar	15.2	23.9	29.0	38.3	33.5	25.7
Summa	100	100	100	100	100	100

I stort sett samma inställning råder till förslaget om *joursystem* bland butikerna. De affärsanställda äro emellertid något mer positiva till detta förslag. I Uppsala önska nära 37 % av samtliga denna reform, medan Nyköping också i detta fall uppvisar det minsta intresset (18 %).

Om ett allmänt öppethållande av butikerna en kväll i veckan införes, önska de flesta husmödrar, såväl hemmafruar som förvärvsarbetande, att denna dag måtte bli *fredagen* (tab. 8). Beträffande livsmedelsbutikerna är det ju uppenbart, att denna veckodag är lämpligast. När det gäller övriga butiker, är fredagen visserligen fortfarande den dag, som flertalet angivit, men den är på intet sätt så dominerande som beträffande livsmedelsbutikerna. Gruppen »Vilken dag som helst» är ganska framträdande i motsats till vad som gällde livsmedelsbutikerna. Klockan 19 är den stängningstid, som oftast anges, men även kl. 20 önskas i ett stort antal fall, vilket framgår av nedanstående tablå:

	Hemmafruar	Förvärvsarbetande	Samtliga
Kl. 18.30	8.7	9.9	9.6
19	26.4	38.4	35.0
20	20.8	23.0	22.3
21	4.3	2.9	3.3
Ej svar	39.8	25.8	29.8
Summa	100	100	100

Tab. 7. »Stor fördel» och »Ganska stor fördel» av vissa åtgärder för att underlätta inköpen.

Procentuell fördelning inom olika yrkesgrupper och orter.

	Hemma- fruar	Förvalt- nings- personal	Butikspersonal		Arbeters- kor	Samtliga
			Livsmedel	Övriga		
<i>Mjölkbutikerna öppnas före kl. 8.</i>						
Stockholm	16.8	37.6	4.8	23.5	11.9	21.7
Göteborg	3.2	18.1	6.5	7.7	10.3	10.1
Malmö	20.8	22.9	8.4	22.2	9.2	15.7
Norrköping	21.2	30.5	—	9.1	2.2	16.1
Borås	11.8	34.8	18.8	10.0	2.4	13.5
Uppsala	21.3	20.0	—	22.2	2.0	13.8
Nyköping	22.9	38.5	—	.	14.3	23.5
Östersund	12.5	50.0	—	.	.	28.8
<i>Butikerna hålla allmänt öppet en viss kväll i veckan.</i>						
Stockholm	11.2	50.0	9.8	16.2	50.3	32.8
Göteborg	15.9	50.0	3.2	7.7	48.5	32.8
Malmö	7.6	39.3	2.8	11.1	42.5	26.6
Norrköping	18.2	45.8	13.8	18.2	50.0	32.2
Borås	21.5	26.1	—	20.0	41.5	25.5
Uppsala	8.5	23.3	.	11.1	44.0	23.7
Nyköping	8.5	23.1	—	—	50.0	19.2
Östersund	18.7	63.6	—	.	.	36.5
<i>Ett jourssystem bland butikerna införes, så att man på vardagskvällarna alltid kan finna någon öppen butik i varje bransch.</i>						
Stockholm	18.0	46.5	12.2	17.6	44.7	32.6
Göteborg	12.7	27.8	6.5	23.1	39.7	24.3
Malmö	20.8	36.1	5.6	11.1	33.4	25.9
Norrköping	19.7	27.1	13.8	18.2	45.6	26.5
Borås	13.7	26.1	6.3	10.0	26.8	18.5
Uppsala	23.4	43.3	.	27.8	50.0	36.9
Nyköping	5.7	23.1	—	—	50.0	17.7
Östersund	12.5	50.0	—	—	.	27.0

De varuslag, som husmödrarna önska köpa på kvällarna, redovisas i tab. 9. I nära 43 % av fallen önskar man köpa kläder och skor, och inom alla yrkesgrupper anses just dessa varor höra till de angelägnaste önskemålen. Först långt därefter följa matvaror av olika slag. De varor, som redan nu kunna köpas efter kl. 18, såsom tobak, frukt och blommor nämnas i ett stort antal fall men dominera på intet sätt. Bland hemmafruarna komma dock tobaksvarorna främst.

Av samtliga de husmödrar, som deltagit i undersökningen, önska, enligt tab. 10, 69 % besöka damfrisering på kvällarna. Inom de olika yrkesgrupperna uppvisa hemmafruarna och butikspersonalen i livsmedelbutiker den lägsta andelen (ca 51 %) och förvaltningspersonalen den högsta (86 %).

I en fråga i formuläret gällde det att taga ställning till *olika alternativ för allmänt öppethållande en kväll i veckan*, vilket skulle motvägas av tidigare lördagsstängning. Resultatet framgår av tab. 11. Drygt 50 % uttalade sig för en ändring, medan 39 % ansågo det rådande systemet vara bättre. Omkring hälften av förvaltningspersonalen och arbeterskorna önskade den förändringen, att butikerna skulle hålla öppet till kl. 19 på fredagarna och stänga kl. 16 på lördagarna. Detta resultat bör jämföras med svaren på frågorna om olägenhet av tidig lördagsstäng-

Tab. 8. Om ett allmänt öppethållande av butikerna en viss kväll i veckan skulle införas, vilken veckodag skulle för Er vara förmånligast?

Procentuell fördelning.

	Livsmedelsbutiker		Övriga butiker	
	Hemmafruar	Förvärvsarbetande	Hemmafruar	Förvärvsarbetande
Måndag	0.6	0.6	3.5	7.5
Tisdag	0.8	1.2	3.0	5.0
Onsdag	2.8	3.1	4.7	7.4
Torsdag	4.1	6.5	6.7	9.5
Fredag	39.5	51.0	19.9	18.5
Lördag	0.4	0.7	1.4	2.7
Vilken dag som helst	1.0	0.9	3.3	4.0
Övrigt ¹	1.2	1.6	2.0	3.3
Ej svar	49.6	34.4	55.5	42.1
Summa	100	100	100	100

¹ Under »Övrigt» redovisas de fall, då flera alternativ angivits.

Tab. 9. Vilka slags varor skulle Ni önska ha möjlighet att köpa på kvällarna?

Antal svar med angivande av visst varuslag i procent av samtliga svar.

Varuslag	Hemmafruar	Förvaltningspersonal	Butikspersonal		Arbetskör	Samtliga
			Livsmedel	Övriga		
Mjök	17.5	36.0	5.6	20.1	52.2	30.7
Bröd	23.8	43.6	7.4	22.1	53.1	35.2
Vichyvatten, pilsner	14.6	21.9	4.9	10.1	16.7	15.8
Gaspoletter	17.5	23.7	11.1	14.1	22.6	19.6
Specerier, konserver	18.5	44.5	8.0	28.2	53.7	34.6
Köttvaror	16.3	47.4	9.9	32.2	53.1	35.1
Frukt, grönsaker	20.5	39.0	10.5	19.5	31.1	27.2
Blommor	16.7	26.3	11.7	8.7	16.4	18.0
Tobaksvaror	30.9	30.7	14.2	18.1	25.0	26.6
Tvål, tvättmedel, tandkräm, film, pennor etc.	7.9	21.5	3.7	6.0	23.2	15.0
Kläder, skor	26.0	56.8	27.8	26.8	57.0	42.7
Bosättningsartiklar	11.6	24.8	9.9	10.7	23.9	18.1
Möbler	11.8	19.7	7.4	7.4	12.9	13.4
Ej svar	34.8	17.8	56.2	43.0	16.0	28.0

Tab. 10. Skulle Ni önska, att Ni kunde besöka damfrisering på kvällarna?

Procentuell fördelning inom olika yrkesgrupper.

	Hemmafruar	Förvaltningspersonal	Butikspersonal		Arbetskör	Samtliga
			Livsmedel	Övriga		
Ja	50.6	85.8	50.6	58.4	82.7	69.2
Nej	41.7	9.2	35.8	28.8	8.1	22.4
Ej svar	7.7	5.0	13.6	12.8	9.2	8.4
Summa	100	100	100	100	100	100

Tab. 11. Önskar Ni, att affärerna skulle hålla öppet någon kväll i veckan enligt något av nedanstående alternativ?

Procentuell fördelning.

	Hemmafruar	Förvaltningspersonal	Butikspersonal		Arbeterskor	Samtliga
			Livsmedel	Övriga		
Till kl. 19 och stänga lördagar kl. 16	22.6	45.6	6.8	22.1	50.2	34.5
Till kl. 20 och stänga lördagar kl. 15	18.7	16.5	17.9	19.5	12.3	16.4
Bättre som det är	50.8	29.6	63.0	47.0	24.6	39.0
Ej svar	7.9	8.3	12.3	11.4	12.9	10.1
Summa	100	100	100	100	100	100

Tab. 12. Skulle det innebära någon olägenhet för Er, om butikerna stängde redan kl. 16 på lördagarna?

Procentuell fördelning.

	Hemmafruar	Förvaltningspersonal	Butikspersonal		Arbeterskor	Samtliga
			Livsmedel	Övriga		
Stor olägenhet	1.6	16.0	—	2.0	16.9	9.4
Ganska stor olägenhet ..	3.3	11.2	0.6	—	9.6	6.5
Viss olägenhet	6.9	14.0	0.6	1.3	13.2	9.4
Ingen nämnvärd olägenhet	85.8	55.5	92.0	91.3	53.5	70.2
Ej svar	2.4	3.3	6.8	5.4	6.8	4.5
Summa	100	100	100	100	100	100

Tab. 13. Har det inneburit någon olägenhet för Er, att flertalet affärer på somrarna stänga kl. 15 på lördagarna?

Procentuell fördelning.

	Hemmafruar	Förvaltningspersonal	Butikspersonal		Arbeterskor	Samtliga
			Livsmedel	Övriga		
Stor olägenhet	2.9	16.9	—	0.7	28.5	12.9
Ganska stor olägenhet ..	3.5	11.8	0.6	1.3	10.3	7.1
Viss olägenhet	8.1	26.1	2.5	0.7	16.2	13.9
Ingen nämnvärd olägenhet	83.1	41.9	92.6	91.3	38.6	61.9
Ej svar	2.4	3.3	4.3	6.0	6.4	4.2
Summa	100	100	100	100	100	100

ning (tab. 12 och 13). Ungefär 27 % av förvaltningspersonalen och arbeterskorna ansågo, att stängning kl. 16 på lördagarna medför olägenheter för dem. Beträffande 15-stängning på sommarlördagarna är motsvarande tal 39 % för arbeterskorna och 29 % för förvaltningspersonalen.

Tab. 14. Skulle det innebära en fördel för Er, om mjölkbutikerna hëlle öppet någon timme på söndagsmorgonen?

Procentuell fördelning.

	Stor fördel	Ganska stor fördel	Viss fördel	Ingen nämnvärd fördel	Ej svar	Summa
<i>Husmödrar som ha kylskåp</i>						
Sommar	19.3	5.4	10.1	49.9	15.3	100
Vinter	7.1	4.7	8.4	59.2	20.6	100
<i>Husmödrar som ej ha kylskåp</i>						
Sommar	41.6	4.9	9.3	27.5	16.7	100
Vinter	12.5	4.6	8.2	48.7	26.0	100
<i>Husmödrar som ej angivit om de ha kylskåp</i>						
Sommar	7.5	1.5	3.0	31.3	56.7	100
Vinter	6.0	1.5	1.5	34.3	56.7	100
<i>Samtliga</i>						
Sommar	33.3	5.0	9.3	34.6	17.8	100
Vinter	10.6	4.5	8.0	51.4	25.5	100

Tab. 15. Skulle det innebära en olägenhet för Er, om mjölkbutikerna vore stängda på söndagarna?

Procentuell fördelning. Malmö, Borås, Östersund.

	Stor olägenhet	Ganska stor olägenhet	Viss olägenhet	Ingen nämnvärd olägenhet	Ej svar	Summa
<i>Husmödrar som ha kylskåp</i>						
Sommar	24.5	6.7	4.4	42.2	22.2	100
Vinter	11.1	5.6	7.8	51.1	24.4	100
<i>Husmödrar som ej ha kylskåp</i>						
Sommar	46.9	7.3	9.4	11.5	24.9	100
Vinter	12.0	3.5	7.9	42.3	34.3	100
<i>Husmödrar som ej ha angivit, om de ha kylskåp</i>						
Sommar	—	11.8	—	23.5	64.7	100
Vinter	—	—	—	35.3	64.7	100
<i>Samtliga</i>						
Sommar	40.6	7.4	8.0	18.1	25.9	100
Vinter	11.4	3.8	7.6	43.7	33.5	100

Den fråga, som behandlar *mjölkbutikernas öppethållande på söndagarna*, var uppdelad i två avdelningar, varav den första delen skulle besvaras av husmödrar i städer där mjölkbutikerna hållas stängda på söndagarna och den andra av husmödrar, där dessa butiker äro öppna. Emellertid har i ett stort antal fall båda frågorna besvarats utan hänsyn till de på orten rådande förhållandena. Av denna anledning ha samtliga orter tagits med i tab. 14, som upptar svar på frågan om

Tab. 16. Innebär det någon olägenhet för Er, att affärerna hålla stängt mitt på dagen?
 Procentuell fördelning inom olika yrkesgrupper.

	Hemmafruar	Förvaltningspersonal	Butikspersonal		Arbetskör	Samtliga
			Livsmedel	Övriga		
Stor olägenhet	11.6	24.8	12.3	19.5	15.6	16.9
Ganska stor olägenhet ..	5.7	6.4	3.1	6.0	5.3	5.5
Viss olägenhet	11.8	8.1	14.8	10.7	7.7	9.9
Ingen nämnvärd olägenhet	47.1	34.0	48.8	32.9	43.8	41.7
Ej svar	23.8	26.7	21.0	30.9	27.6	26.0
Summa	100	100	100	100	100	100

Tab. 17. »Stor olägenhet» och »Ganska stor olägenhet» med lunchstängning.
 Procentuell fördelning inom olika yrkesgrupper och orter.

	Hemmafruar	Förvaltningspersonal	Butikspersonal		Arbetskör	Samtliga
			Livsmedel	Övriga		
Stockholm	19.9	25.0	21.9	19.1	5.6	18.0
Göteborg	9.6	18.1	12.9	—	7.4	11.3
Malmö	24.6	41.0	13.9	50.0	20.7	27.5
Norrköping	19.7	49.2	6.9	27.3	36.9	30.3
Borås	4.0	17.4	31.2	20.0	43.9	22.0
Uppsala	21.3	50.1	—	44.5	44.0	36.2
Nyköping	14.3	53.9	—	.	35.7	26.4
Östersund	25.0	22.7	—	.	.	25.0

fördelen av öppna mjölkbutiker. Tab. 15 däremot upptar endast de tre städer, som ha öppna mjölkbutiker på söndagarna, nämligen Malmö, Östersund och Borås. Den sistnämnda staden har endast öppet sommartid.

Avgörande för besvarandet av frågorna om söndagsmjölken är om det finns kylskåp eller ej. I båda tabellerna har därför en uppdelning skett efter denna grund. »Stor fördel» och »Ganska stor fördel» med öppna mjölkbutiker på sommaren märkes i ungefär 47 % av svaren från husmödrar utan kylskåp och i 25 % av svaren från husmödrar, som ha kylskåp. Skillnaden mellan de båda grupperna är betydligt mindre, när det gäller vintern.

I de tre städer, där mjölkbutikerna hållas öppna på söndagarna, uppge 54 % av de husmödrar, som ej ha kylskåp, att det skulle innebära »Stora olägenheter» eller »Ganska stora olägenheter» på sommaren, om butikerna vore stängda. Även 31 % av dem som ha kylskåp lämna detta svar. Av dessa husmödrar ange 17 %, att olägenheter föreligga även på vintern. Bland dem som ej ha kylskåp är andelen husmödrar, som avge detta svar, ungefär densamma.

Lunchstängning förekommer i samtliga städer, som ingå i undersökningen. Inom vissa städer beröres endast en bransch, i andra gäller det praktiskt taget alla butiker. I tab. 16 och 17 redovisas husmödrarnas *inställning till lunchstängningen* med fördelning på orter och yrkesgrupper. Det är ganska klart att husmödrarna i de orter, där lunchstängningen är mera allmänt genomförd, också ha större olägenheter därav än där detta system ej slagit igenom. Största relativa antalet svar upptagande »Stor olägenhet» och »Ganska stor olägenhet» redovisas i Uppsala (36 %), minsta antalet i Göteborg (11 %) och Stockholm (18 %). De husmödrar, som i första hand ha olägenheter av lunchstängningen, äro förvaltnings-

personalen (31 % av samtliga) och butikspersonalen i andra butiker än livsmedelsbutiker (26 %). Procenttalen växla ganska avsevärt mellan olika städer. Detta sammanhänger sannolikt med tidpunkten för lunchrast och rastens längd.

Intresset för automater med paketerade livsmedel och konserver tycks vara ganska ringa (tab. 18 och 19). Av samtliga svar ange endast 14 % någon mera avsevärd fördel. I allmänhet synas arbeterskorna vara mest positivt inställda till saken. Högsta relativa antalet husmödrar, som visat intresse för införande av dylika automater, märkes i Stockholm med 18 % av samtliga tillfrågade.

Tab. 18. Om det skulle införas automater för paketerade livsmedel och konserver skulle detta innebära någon fördel för Er?
Procentuell fördelning inom olika yrkesgrupper.

	Hemmafruar	Förvaltningspersonal	Butikspersonal		Arbeterskor	Samtliga
			Livsmedel	Övriga		
Stor fördel	6.9	7.2	3.7	10.1	12.7	8.5
Ganska stor fördel	2.8	8.6	1.3	4.7	7.0	5.5
Viss fördel	16.5	20.2	14.8	17.4	15.6	17.2
Ingen nämnvärd fördel..	67.9	54.8	61.7	53.7	48.5	57.4
Ej svar	5.9	9.2	18.5	14.1	16.2	11.4
Summa	100	100	100	100	100	100

Tab. 19. »Stor fördel» och »Ganska stor fördel» av automathandel med paketerade livsmedel och konserver.

Procentuell fördelning inom olika yrkesgrupper och orter.

	Hemmafruar	Förvaltningspersonal	Butikspersonal		Arbeterskor	Samtliga
			Livsmedel	Övriga		
Stockholm	15.5	18.2	2.4	19.1	24.5	18.0
Göteborg	11.1	12.5	3.2	23.1	16.2	12.6
Malmö	3.8	19.6	5.6	—	13.8	11.0
Norrköping	9.1	13.6	—	9.1	21.8	11.9
Borås	4.0	4.3	6.3	20.0	17.1	9.2
Uppsala	6.4	16.7	—	11.1	26.0	17.1
Nyköping	—	7.7	—	—	14.2	4.5
Östersund	18.8	18.2	—	—	—	15.4

Till de förvärvsarbetande ställdes en fråga om i vilken utsträckning och på vilka villkor de kunna erhålla ledighet för större inköp och vissa andra ärenden. När det gäller större inköp synas de anställda i andra affärer än livsmedelsbutiker ha de största möjligheterna att få ledigt utan någon motprestation (tab. 20). Drygt 40 % av arbeterskorna och knappt 20 % av personalen i livsmedelsbutikerna kunna få ledigt med löneavdrag. Beträffande arbeterskorna beror detta sannolikt på att de i stor utsträckning arbeta på ackord. Bland förvaltningspersonalen är det vanligare, att tiden inarbetas. Denna grupp har svårast att få ledigt för inköp. I 22 % av fallen var detta icke möjligt.

För läkarbesök kan i de flesta fall ledighet erhållas utan löneavdrag och utan att tiden behöver arbetas in. Undantag härifrån utgöra arbeterskorna, som till 51 % måste vidkännas löneavdrag. I regel kan ledighet också erhållas för tand-

Tab. 20. Har Ni möjlighet att vid behov få ledigt från arbetet ett par timmar?

Procentuell fördelning inom olika yrkesgrupper.

	Förvalt- nings personal	Butikspersonal		Arbeters- kor	Samtliga
		Livsmedel	Övriga		
<i>Ledighet för:</i>					
<i>Större inköp</i>					
Utan löneavdrag och utan att tiden behöver inarbetas	10.3	14.8	38.2	4.2	12.0
Med löneavdrag	5.0	19.8	10.1	40.3	20.8
Tiden inarbetas	18.7	14.2	10.1	1.3	10.6
Ledighet kan ej erhållas	21.9	10.5	3.4	9.0	13.3
Ej svar	44.1	40.7	38.2	45.2	43.3
Summa	100	100	100	100	100
<i>Läkarbesök</i>					
Utan löneavdrag och utan att tiden behöver inarbetas	62.5	25.9	60.4	19.3	41.3
Med löneavdrag	5.3	17.9	6.7	51.1	24.2
Tiden inarbetas	14.3	13.6	6.7	1.5	8.5
Ledighet kan ej erhållas	3.7	7.4	2.0	2.0	3.4
Ej svar	14.2	35.2	24.2	26.1	22.6
Summa	100	100	100	100	100
<i>Tandläkarbesök</i>					
Utan löneavdrag och utan att tiden behöver inarbetas	32.7	19.7	52.3	15.8	27.1
Med löneavdrag	5.3	17.9	7.4	48.0	23.1
Tiden inarbetas	24.1	14.8	8.1	1.8	12.6
Ledighet kan ej erhållas	9.4	9.3	2.7	3.7	6.5
Ej svar	28.5	38.3	29.5	30.7	30.7
Summa	100	100	100	100	100

läkarbesök, dock är det i sådana fall vanligare med löneavdrag än när det gäller läkarbesök. Ganska stora skillnader föreligga mellan olika yrkesgrupper.

Stockholm den 12 december 1947.

På socialstyrelsens vägnar:

ERLAND v. HOFSTEN

Linnéa Jonsson.

De faktiska affärstiderna måndag—torsdag enligt uppgifter från olika köpmannaföreningar år 1947.

Område	Antal uppgifter	Tiden för öppethållande av affärer i allmänhet											
		Måndag—Torsdag											
		Öppnas kl.					Stänges kl.			Stängning mitt på dagen	Tidigare stängning sommartid		
		8	8 ³⁰	8 ⁴⁵	9	9 ³⁰	17	17 ³⁰	18				
Stockholms stad	1				1					1			
Stockholms län	3		1		2					3		2	
Uppsala	5	2	2		1				2	3		4	1
Södermanlands »	7		3		4				3	4		5	
Östergötlands »	15		1		14					15		6	1
Jönköpings »	15	2	6		7				5	10		5	
Kronobergs »	10	3	2		5				2	8		1	1
Kalmar »	12	3	6		3		1		7	4		2	
Gotlands »	2	1	1							2		2	
Blekinge »	6		1		4	1			1	5			4
Krisvianstads »	25	10	12		3					25		1	2
Malmöhus »	24	12	11		1				1	23		3	
Hallands »	5	1	2		2		1		1	3		2	
Göteborgs o. Bohus »	9	1	2	1	5					9		4	
Älvsborgs »	10		2		8				1	9		3	
Skaraborgs. »	10		5		5				4	6		3	
Värmlands »	11	1			10					11		10	
Örebro »	12	1	3		8		1		1	10		10	
Västmanlands »	9		1		8				1	8		9	1
Kopparbergs »	12				12					12		12	
Gävelborgs »	11		2		9					11		10	1
Västernorrlands »	16	1	4		11				5	11		12	2
Jämtlands »	7				7				1	6		3	3
Västerbottens »	10	1			9		1		6	3		10	
Norrbottnens »	9		1		8				1	8		9	
Summa	256	39	68	1	147	1	4	42	210	128		16	

De faktiska affärstiderna på fredagar enligt uppgifter från olika köpmannaföreningar år 1947.

Område	Antal uppgifter	Tiden för öppethållande av affärer i allmänhet																
		Fredagar																
		Öppnas kl.					Stänges kl.					Stängning mitt på dagen	Tidigare stängning sommartid					
		8	8 ³⁰	8 ⁴⁵	9	9 ³⁰	17	17 ³⁰	18	18 ³⁰	19							
Stockholms stad	1				1													
Stockholms län	3				2												2	
Uppsala	5	2	2		1						2	3					4	1
Södermanlands »	7		3		4						3	4					5	
Östergötlands »	15		1		14							14		1			6	1
Jönköpings »	15	2	6		7						5	10					3	
Kronobergs »	10	3	2		5						2	8					1	1
Kalmar »	12	3	6		3					1	6	5					2	
Gotlands »	2	1	1									2					2	
Blekinge »	6		1		4	1					1	5						4
Kristianstads »	25	10	12		3							24		1			1	2
Malmöhus »	24	12	11		1						1	23					3	
Hallands »	5	1	2		2				1		1	3					2	
Göteborgs o. Bohus »	9	1	2	1	5							8	1				4	
Älvsborgs »	10		2		8							9		1			3	
Skaraborgs »	10		5		5						4	6					3	
Värmlands »	11	1			10							11					10	
Örebro »	12	1	3		8				1		1	10					10	
Västmanlands »	9		1		8						1	8					9	1
Kopparbergs »	12				12							12					12	
Gävleborgs »	11		2		9							11					10	1
Västernorrlands »	16	1	4		11						5	11					12	2
Jämtlands »	7				7							1	6				3	3
Västerbottens »	10	1			9				1		6	3					10	
Norrbottnens »	9		1		8						1	8					9	
Summa	256	39	68	1	147	1	4	40	208	1	3	126					16	

De faktiska affärstiderna på lördagar enligt uppgifter från olika köpmannaföreningar år 1947.

Område	Antal uppgifter	Tiden för öppethållande av affärer i allmänhet													Stängning mitt på dagen	Tidigare stängning sommartid		
		Lördagar																
		Öppnas kl.					Stänges kl.											
		8	8 ³⁰	8 ⁴⁵	9	9 ³⁰	Före 16	16	16 ³⁰	17	17 ³⁰	18						
Stockholms stad	1				1					1							1	2
Stockholms län ..	3		1		2			1		1				1			1	2
Uppsala » ..	5	2	2		1			2		3							4	1
Södermanlands » ..	7	2	4		1			5		2								3
Östergötlands » ..	15	9			6		1	7		7								3
Jönköpings » ..	15	4	6		5		1	9	1	4							2	4
Kronobergs » ..	10	4	3		3			2		6				2				1
Kalmar » ..	12	5	5		2			3		5		4						4
Gotlands » ..	2	1	1					2									2	
Blekinge » ..	6		2		3	1			1	5								
Kristianstads » ..	25	10	13		2			3		19				3				5
Malmöhus » ..	24	14	9		1			5		18				1			1	4
Hallands » ..	5	3	1		1			2	1	2							1	1
Göteborgs o. Bohus » ..	9	1	2	1	5			6		3							1	1
Älvsborgs » ..	10	2	2		6		1	3		6							2	6
Skaraborgs » ..	10	2	6		2			2		8							1	7
Värmlands » ..	11	1			10		1	3		7							5	7
Örebro » ..	12	2	5		5			10		2							3	2
Västmanlands » ..	9		5		4			3	1	5							2	6
Kopparbergs » ..	12				12			4		8							7	8
Gävleborgs » ..	11		2		9			1		9				1			9	3
Västernorrlands » ..	16	1	4		11			2		14							9	7
Jämtlands » ..	7				7					6				1			3	
Västerbottens » ..	10	1			9		1			7		1	1				9	3
Norrbottnens » ..	9		1		8			7		2							1	
Summa	256	64	74	1	116	1	5	82	4	150	5	10	63				77	

De faktiska affärstiderna år 1936 enligt uppgifter från olika köpmannaföreningar.

	Antal uppgifter	Tiderna för öppethållande av handelsbodas i allmänhet										
		Måndag—torsdag								Fredag öppet längre tid	Lördag öppet	
		Öppnas kl.				Stänges kl.					längre tid	kortare tid
		Före 8	8	8 ³⁰	9	18	18 ³⁰	19	Efter 19			
Summa ¹	359	5	284	26	41	273	5	77	1	45	32	38

¹ Siffrorna hämtade från det av arbetstidsutredningen angående affärs- och kontorsanställda avgivna betänkandet (SOU. 1937: 55).

De faktiska stängningstiderna år 1942 enligt uppgifter från olika köpmannaföreningar.

	Måndag—torsdag			Fredag			Lördag		
	Före kl. 18	kl. 18	Efter kl. 18	Före kl. 18	kl. 18	Efter kl. 18	Före kl. 17	kl. 17	Efter kl. 17
Handelsbodas i allmänhet ¹ ..	28	217	2	28	208	11	13	137	97

¹ Siffrorna hämtade från det av 1941 års arbetstids- och butikstängningssakkunniga avgivna betänkandet.

Bilaga I.

Utredning om kundfrekvensen

under den sista timmen av dagarna 18—23 augusti 1947, företagen av svenska handelsarbetareförbundet i 605 butiker representerande 68 orter i landet.

Förekommande branscher: Speceri, charkuteri, mjölk och bröd, fisk, lanthandel, frukt och grönsaker, special, husgeråd, skor, manufaktur, herrkonfektion, herr- och damekipering, järnhandel, färg- och kemikalieaffärer, bok- och pappershandel, mattor och möbler, varuhus.

Gruppindelning av kunderna:

- I. Kunder, vilka icke av förvärvsarbete hindras göra sina inköp å andra tider;
- II. Kunder, som på grund av förvärvsarbete sakna möjlighet att fullgöra sina inköp å annan tid på dagen;
- III. Kunder, som avhämta tidigare beställda order, samt
- IV. Kunder, för vilka man icke med bestämdhet kan avgöra, huruvida de tillhöra någon av förut nämnda grupper.

Resultatet av den företagna undersökningen framgår av nedanstående tabellariska uppställning:

Ort	Antal butiker	Antal kunder i grupp				Summa
		I	II	III	IV	
Arjeplog	4	315	12	3	21	351
Arvika	12	1 350	169	52	97	1 668
Aspa Bruk	1	113	45	1	3	162
Borås	25	2 122	1 791	267	649	4 829
Charlottenberg	5	813	83	4	16	916
Degerfors	3	283	109	12	31	435
Eskilstuna	14	1 917	580	64	247	2 808
Fagersta	12	1 791	345	27	138	2 301
Falkenberg	4	467	98	26	86	677
Falköping	6	280	108	21	254	663
Filipstad	4	391	106	34	57	588
Finspång	11	1 716	336	50	114	2 216
Flen	4	555	53	9	17	634
Grängesberg	5	439	66	10	28	543
Gävle	25	6 030	2 268	158	812	9 268
Göteborg	51	4 640	2 019	608	1 307	8 574
Hallstahammar	7	1 049	125	19	124	1 317
Hedemora	12	1 059	350	20	144	1 573
Hofors	30	4 189	668	113	572	5 542
Hudiksvall	3	325	96	30	208	659
Huskvarna	5	277	225	11	115	628
Härnösand	5	644	274	29	208	1 155
Hässleholm	3	169	42	4	13	228
Höganäs	10	746	195	41	143	1 125

Ort	Antal butiker	Antal kunder i grupp				Summa
		I	II	III	IV	
Karlshamn	6	400	7	38	7	452
Karlskoga	3	228	75	2	71	376
Karlstad	15	2 783	630	157	326	3 896
Kristianstad	15	3 813	496	176	443	4 928
Kristinehamn	6	658	205	25	130	1 018
Kungsbacka	3	111	76	24	47	258
Kungsör	7	456	252	33	150	891
Kävlinge	3	389	128	3	11	531
Landskrona	8	1 007	483	14	173	1 677
Laxå	3	266	179	1	34	480
Lilla Edet	1	201	50	2	17	270
Linköping	3	589	155	14	25	783
Ljusne	6	582	156	20	22	780
Ludvika	2	134	20	3	29	186
Malmö	23	2 105	1 033	224	926	4 288
Mora	21	1 619	155	25	167	1 966
Munkedal	2	143	28	—	—	171
Norrköping	5	442	157	53	94	746
Norrälje	3	271	127	23	79	500
Nyköping	3	510	213	—	179	902
Oxelösund	5	531	134	3	16	684
Sala	3	250	7	4	14	275
Sandviken	3	681	142	15	89	927
Sjöbo	3	297	72	1	22	392
Skellefteå	8	1 279	184	76	339	1 878
Skoghall	2	261	58	24	118	461
Skurup	6	549	118	10	15	692
Sollefteå	5	345	151	50	87	633
Stockholm	70	6 224	4 181	737	2 073	13 215
Sundsvall	17	2 092	275	152	140	2 659
Sölvesborg	3	275	75	16	55	421
Tierp	2	252	84	45	78	459
Trelleborg	6	830	295	27	113	1 265
Uddevalla	4	301	84	4	33	422
Vadstena	3	480	30	—	46	556
Vaggeryd	4	349	92	13	24	478
Vansbro	8	1 008	53	5	23	1 089
Vinslöv	2	123	57	—	—	180
Vänersborg	7	590	71	2	12	675
Västerås	3	707	218	29	22	976
Ystad	9	749	488	122	289	1 648
Åhus	3	310	64	12	1	387
Örebro	16	1 515	494	199	480	2 688
Östersund	14	2 361	444	295	274	3 374
Summa	605	70 746	22 659	4 291	12 697	110 393
I procent		64.08	20.52	3.88	11.52	100

Formulär

för

bevis rörande tillstånd till handel under utsträckt affärstid.

Med stöd av 11 § 3 mom. 1) butikstängningslagen den 29 juni 1945 i dess genom lag den ändrade lydelse meddelas härigenom tillstånd att från och med den till och med den (tillsvidare) mellan klockan och klockan varje dag från affär (kiosk stånd bord), belägen (uppsatt).....

idka försäljning till allmänheten av konfektyrer, kex, alkoholfria drycker, färsk frukt, fikon, dadlar, russin, honung i förpackningar om högst 100 gram, produkter av svensk frukt, saft, levande blommor, tryckta skrifter, mindre pappersartiklar och tändstickor under förutsättning att under vanlig affärstid endast dessa varor saluhållas. Av aktiebolaget Svenska tobaksmonopolet antagen återförsäljare av tobaksvaror äger därjämte i den omfattning och på de villkor, som aktiebolaget Svenska tobaksmonopolet bestämt, försälja jämväl dylika varor.

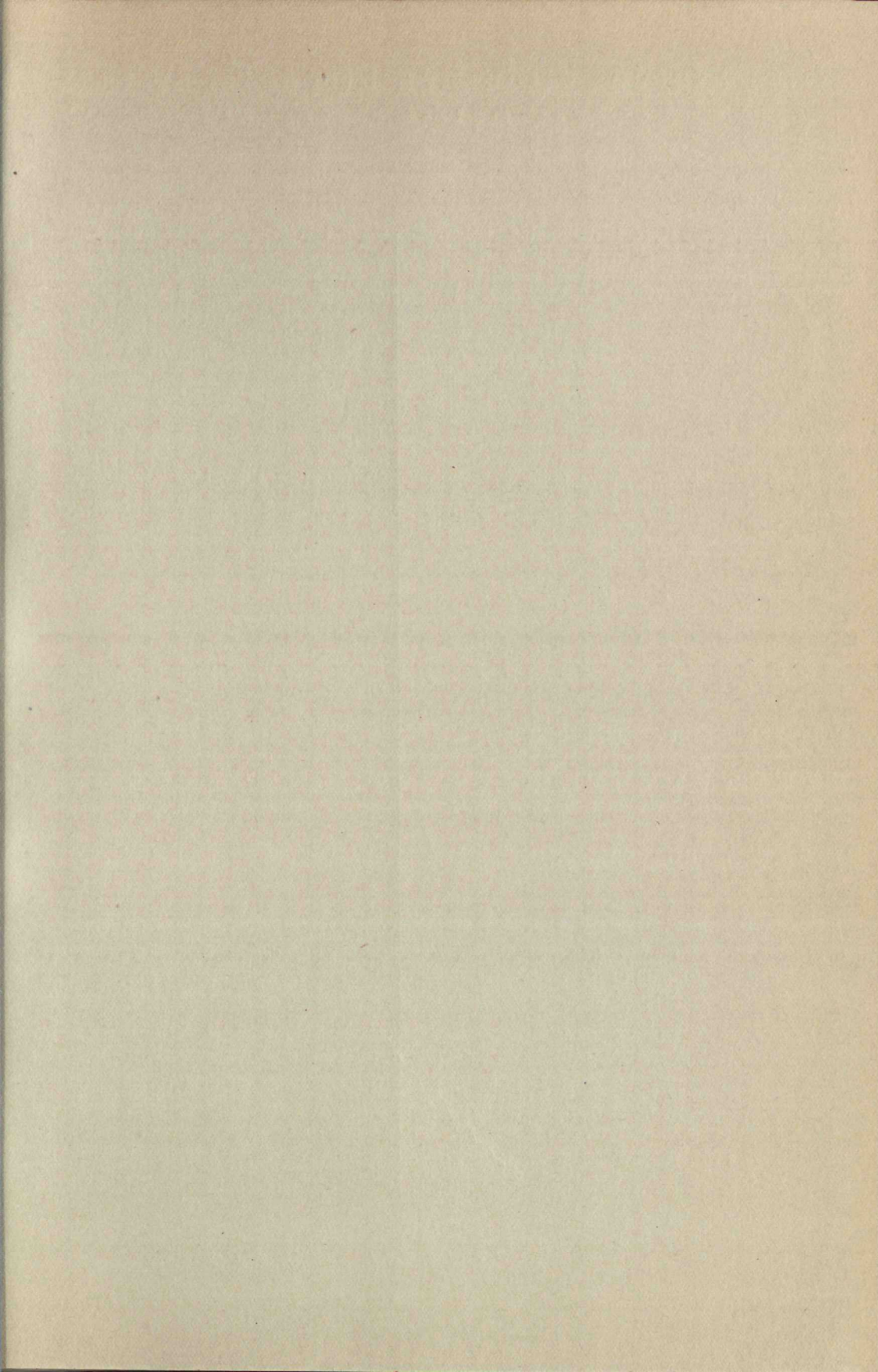
Detta bevis skall hållas uppsatt å väl synlig plats å försäljningsstället. Det meddelade tillståndet kan när som helst återkallas, då skäl därtill äro

den 19..

På länsstyrelsens vägnar:

INNEHÅLLSFÖRTECKNING.

	Sid.
Skrivelse till Chefen för Kungl. Inrikesdepartementet	3
Förslag till lag angående ändring i butikstängningslagen den 29 juni 1945 (nr 422) samt om fortsatt giltighet av samma lag	5
Inledning	9
Den nuvarande butikstängningslagens förhistoria och innehåll	9
De sakkunnigas uppdrag	15
Från länsstyrelserna och vissa polismyndigheter inhämtade uppgifter	16
Yttranden och uppgifter från organisationer m. fl.	29
Utländsk rätt	61
Danmark	61
Finland	64
Norge	66
Frankrike	68
Nederländerna	68
Schweiz	69
Storbritannien	72
Förenta staterna	76
De sakkunnigas förslag	77
Behovet av en butikstängningslagstiftning	77
Allmänhetens behov av en lagstiftning angående butikers öppethållande m. m.	78
Butikstängningslagens tillämpningsområde	79
Den vanliga affärstiden	87
Kommunala avvikelser	97
Tillstånd till annan affärstid än den vanliga	100
Giltighetstid och övergångsbestämmelser	115
Sammanfattning	117
Särskilt yttrande av den tillkallade experten Backe	120
Bilaga A. I maj 1947 gällande kommunala avvikelser från den i butikstängningslagen föreskrivna vanliga affärstiden	124
Bilaga B. Tillstånd jämlikt 11 § 3 mom. butikstängningslagen	124
Bilaga C. Uppgifter angående automatbrottsligheten samt tillgreppsbrottsheten över huvud taget i vissa städer åren 1936—1940	125
Bilaga D. Redogörelse för undersökningar rörande kundbelastningen i olika slag av butiker samt rörande husmödrarnas önskemål om butikstider m. m.	126
Bilaga E. De faktiska affärstiderna måndag—torsdag enligt uppgifter från olika köpmannaföreningar år 1947	141
Bilaga F. De faktiska affärstiderna på fredagar enligt uppgifter från olika köpmannaföreningar år 1947	142
Bilaga G. De faktiska affärstiderna på lördagar enligt uppgifter från olika köpmannaföreningar år 1947	143
Bilaga H. De faktiska affärstiderna år 1936 och år 1942 enligt uppgifter från olika köpmannaföreningar	144
Bilaga I. Utredning om kundfrekvensen under den sista timmen av dagarna 18—23 augusti 1947, företagen av svenska handelsarbetareförbundet i 605 butiker representerande 68 orter i landet	145
Bilaga J. Formulär för bevis rörande tillstånd till handel under utsträckt affärstid	147

Statens offentliga utredningar 1948

Systematisk förteckning

(Siffrorna inom klammer beteckna utredningarnas nummer i den kronologiska förteckningen.)

Allmän lagstiftning. Rättsskipning. Fångvård.

Betänkande med förslag till ändrad butikstängningslagstiftning. [3]

Markutredningen. 1. Betänkande med förslag till vissa ändringar i expropriationslagstiftningen. [4]

Statsförfattning. Allmän statsförvaltning.

Kommunalförvaltning.

Statens och kommunernas finansväsen.

Politi.

Nationalekonomi och socialpolitik.

Hälso- och sjukvård.

Allmänt näringsväsen.

Fast egendom. Jordbruk med binärningar.

Betänkande med förslag rörande organisation och avlöningsförhållanden m. m. vid lantmäteristyrelsen och länslantmäterikontoren. [1]

Betänkande med utredning och förslag rörande organisationen av verksamheten för jordbrukets yttre och inre rationalisering. [2]

Vattenväsen. Skogsbruk. Bergsbruk.

Industri.

Handel och sjöfart.

Kommunikationsväsen.

Bank-, kredit- och penningväsen.

Försäkringsväsen.

Kyrkoväsen. Undervisningsväsen.

Andlig odling i övrigt.

Försvarsväsen.

Utrikes ärenden. Internationell rätt.